

B.
R. 4713

P. ROBERTI
BELDARMI
NI POLITIANI, R. 4713
E SOCIETATE
IESV

DE INDV LGEN-
TIIS ET IVSILEO,
LIBRI DVO.

*Accedunt et alia eiusdem Auctoris aliquot opuscula,
quorum Catalogum versapagina exhibet.*

Omnia nunc primùm in lucem edita.

*Ad Instans. & Reuerendiss. Dominum, D. Iulium, Dei gra-
tia Episcopum Herbipolensem, & Francie Orsen-
talis Ducem, &c.*

PARISIIS,

Apud PETRUM CHEVERTERIVM, è Re-
gione Sancti Marij.

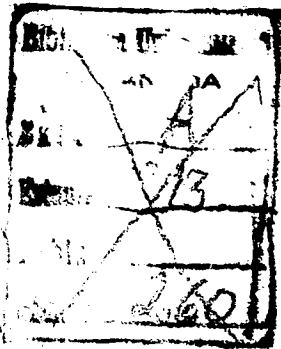
M. D. XCIX.

Cum privilegio Regis.

Del colegio de San Jeronimo de Jaen de granada.

1/2 260

118830319

B
11113

R. 4713

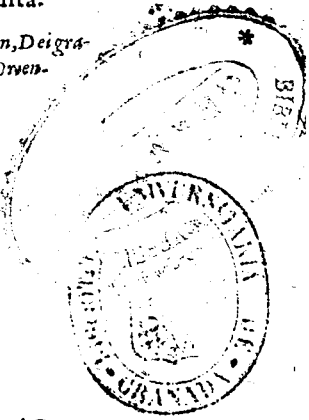
P. ROBERTI
BELLARMI
 NI POLITIANI,
 E SOCIETATE
 IESV.

DE INDVLGEN-
 TIIS ET IVBILEO,
 LIBRI DVO.

*Accedunt & alia eiusdem Auctoris aliquot opuscula,
 quorum Catalogum versa pagina exhibet.*

Omnia nunc primùm in lucem edita.

*Ad Illustriss. & Reuerendiss. Dominum, D. Iulium, Dei gra-
 tia Episcopum Herbipolensem, & Francie Orien-
 talis Ducem, &c.*

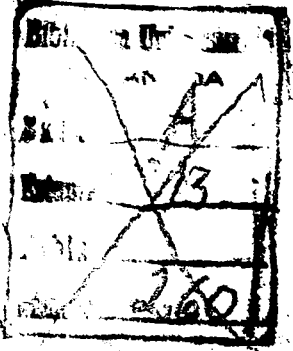
PARISIIS,
 Apud PETRUM CHEVALERIVM, è Re-
 gione Sancti Hilarij.

M. D. XCIX.
 Cum privilegio Regis.

Del colegio de la comp^a de Jesus de granada.

16-260

A
 12
 315

211830319

CATALOGVS EORVM,
QVAE HOC VOLVGINE
CONTINENTVR.

Indulgentiis & Iubileo, libri Duo.
Appendix ad libros de summo Pontifice, continens re-
futationem cuiusdam libelli Italici, cuius titulus est.
Ausopiacuole dato alla bella Italia.

Appendix ad libros de cultu imaginum complectens
refutationem cuiusdam libelli editi Francofurti, cu-
ius titulus est, *Synodus Parisiensis, de imagin.*
De exemptione Ceticorum, Liber vnus.

Quibus adiecimus etiam.

Iudicium de libro Concordiae Lutheranorum, vna cum
breui eiusdem libelli Apologia, eiusdem Roberti
Bellarmini.

REVERENDISSIMO
ATQVE ILLUSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO, D.
IULIO, EPISCOPO HERBIPO-
lenfi, ac Franciae orientalis Duci,
&c. Domino suo clemen-
tissimo.

NON te fugit, Reuerendissi-
me atque Illustrissime Prin-
ceps, quanta haereson porten-
ta à plurimis annis Europae
nostrae oras prope omnes atque angulos
infestent, exagitent, tantum non euertant:
non te clam est, quantum operae, solertiae,
industriæ, neruorum, Patres societatis
Iesu, diuinam equidem providentiam, hac
calamitosa tempestate ad plurimorum
salutem nati excitatique, ad huiusmodi
confutandas profligandasque haereses, at-
tulerint Ecclesiae Dei: & in ijs, praecipua
quadam immortalique laude, ac comen-
datione dignum, Robertum Bellarminum
faciem quamdam splendidissimam, in er-
rorum deſa tenebricoſaq; errantibus ca-

ligine, prætulisse. Edidit us iam pridē Controuersiarum tres tomos, omni plane eruditione, Amaltheæ cornu dixeris, confertissimos: exercuerunt illi hæreticorum ingenia: Erasmus, Lutherum, Melancthonē, Bucerum, Caluinum, Bezam, Zyvinglium, Oecolampadium, ceteros id genus hæreticos, seculi nostri antesignanos, signiferos, primipilos, a neatores confutarunt, prostrauerunt, iugularunt. Tentarunt aliqui malè feriatu homines, ueritatem, quã ex diuinis oraculis elephantinis libris nostris, ex Conciliorum Oecumenicorum certissima defensione, ex Patrum & doctorū Ecclesiæ ætatis omnis auctoritate maxima, ex ratione denique nõ raro, desumpsit, & occultè actis cuniculis & aperte pro concione, & plurimis ineptissimè consarcinatis centonibus centuriisq; labefacere, cõquassare, dissoluere, euertere, Sed conatu, ut uidemus, irritu. Nouissimè, quod errores nostri temporis,

Martini Lutheri operã, ab indulgentiis, quas semper uera, catholicaq; fides agnouit, initium habuerunt, nec eam hætenus, aliis distractus occupationibus, quas habuit maximas, controuersiam, quã solet industria, felicitateque pertractare potuit: iam tandem ad iubilei proximi annum, animos uelut preparaturus multorum, summã adhibetã diligentiam perfecit, meisque typis potissimum tam insigni ac necessarium opus lucem uoluit adspicere. Id opus quoniam uestræ Celsitudini gratissimum futurum spero, una cum eiusdem opusculis plusculis, quæ ante hunc diem non fuerunt edita: eidem Illustrissimæ Celsitudini do, dico & offero. Id cur audeam tentemque cum alia plurima fecerunt, tum uerò tuus acerrimus Catholicæ auitæq; religionis in Germania, ubi tot hæreses uigent, defensor animus, tuaque erga me immeritum, permultis sæpè demonstrata signis, bene-

*uolentia singularis id iure quodam suo à
cliēte humillimo, ne ingraticus sit, depo-
pocit. Quare Illustrissimam Cels. T. qui-
bus uerbis possum, rogo, ut hoc literarium
munus non aspernetur, meque in clien-
tum suorum albo semper habeat, nec in-
de deli, expungique patiatur. Venetis I.
die Martij. I 599.*

V. Illustris. Celsitud.

Humillimus Cliens

Ioannes Baptista Ciottus,
Typographus Venetus.

INDEX CAPITVM,
QVAE IN DVOBVS, DE
INDVLGENTIIS ET IVBI-
LEO, LIBRIS, DIS-
cutiuntur.

LIBER PRIMVS.

- CAP. I. Denomine indulgentiae & Iubilei.
II. Extare thesaurum aliquem in Ecclesia, qui sit in-
dulgentiarum fundamentum.
III. Elic in Ecclesia, potestatem applicandi thesaurum
satisfactionum, ac per hoc indulgentias concede-
dendi.
III. Soluuntur obiectiones contra doctrinam duo-
rum capitum superiorum.
V. Quid propriè sit indulgentia, solutionè, àn abso-
lutio.
VI. Soluuntur obiectiones contra doctrinam capitis
superioris.
VII. A quo vinculo per indulgentias soluamur, vel
absoluamur.
VIII. Soluuntur argumenta contraria.
IX. De veritate indulgentiarum.
X. Utilem esse indulgentiam omni hominum ge-
neri.
XI. Quis possit indulgentias concedere.
XII. An requiratur causa iusta, ut indulgentia sit rata.
XIII. De dispositione suscipientis indulgentias.
XIIII. De indulgentiis, quae accipiuntur pro defunctis.

LIBER SECVNDVS.

- CAP. I. Refutantur argumenta Lutheri contra indul-
gentias.
II. Respondetur ad ea, quae aduersus indulgentias.
Iannes Caluinus obiecit in libro institutionis,
cap. 9. num. 38.

- III. Respondetur ad obiectiones Caluini ex num. 39. cap. 9. Instit.
- III. Respondetur ad obiectionem Caluini ex cap. 9. Instit. num. 40.
- V. Refelluntur ea, quæ Caluinus habet cap. 9. Instit. num. 41. & 42.
- VI. Respondetur ad ea, quæ Caluinus profert cap. 9. Instit. num. 43.
- VII. Refelluntur obiectiones Tilmanni Heshusij.
- VIII. Refelluntur aliæ obiectiones eiusdem Tilmanni Heshusij.
- IX. Respondetur ad primū caput disputationis Martini Kemnitij.
- X. Respondetur ad secundum caput disputationis Kemnitij.
- XI. Respondetur ad tertiū caput disputationis Kemnitij, & defenditur primum argumētum Catholicorum.
- XII. Defensio secundi argumenti Catholicorum pro indulgentiis.
- XIII. Defenditur tertium argumentum Catholicorū.
- XIV. Defenditur quartum argumentum Catholicorū.
- XV. Defenditur quintum argumētum Catholicorum.
- XVI. Defenditur argumentum sextum Catholicorum.
- XVII. Respondetur ad caput quartū disputationis Kemnitij.
- XVIII. Respondetur ad primam partem argumenti historici contra indulgentias.
- XIX. Respondetur ad alteram partem argumenti historici contra indulgentias.
- XX. Respondetur ad tertiam partem argumenti historici contra indulgentias.

R. P. Roberti.

R. P. ROBERTI BELLARMINI
Politiani è Societate Iesu.

DE INDUL-
GENTIIS LIBER

PRIMVS.

Præfatio, & Ordo Disputationis.

*Q*uæ prima controuersiarum hoc nostro seculo fuit, ea non electione, sed casu postremo loco à nobis tractanda suscipitur: nam cum locum huic controuersie post libros de pænitentia designauissem, & casu factū esset, ut libri illi prope ferias autumnales absoluerentur, & typographus illo ipso tempore extremam manum secundo tomo imponere uellet, implere non potui, quod maxime cupiebam. Deinde, superuenerunt aliæ atq; aliæ occupationes tum publicæ, tum priuatae, quibus impeditus, uix otium paucorum mensium pro tertio tomo (quod opus maioris momenti esse uidebatur) perficiendo, inuenire potui: sed cum præter spem hoc anno aliquid uacui temporis nactus fuisssem, & simul anni sexcentissimi supra millesimum iam imminens expectatio nos admoneret celeberrimi tubilei, solemniumq; indulgentiarum, quibus is annus, uetere instituto, consecratus est: nō potui diutius huius debiti solutionem differre, quā multi à me uere ac merito expetebant. Quamuis autem eas potissimum controuersias explicandas susceperim, quæ de indulgentiis inter catholicos, hæreticosq; versantur: tamen attingam etiā illas, quæ inter catholicos, salua fide, ueritatis indaganda, uel illustranda gratia, disputantur. Igitur, uniuersæ disputationis hic erit erdo. PRIMVM, de nomine indulgentiæ, et tubilei breuiter differemus, et simul qui pro

defensione indulgentiarum, qui contra easdem scripserint, indicabimus. DEINDE, an indulgentiæ sint, prosequemur: ubi duo tractanda erunt. alterū, de thesauro quodā spirituali ecclesiæ: alterum, de potestate eum thesaurum distribuendi. TERTIO, quid proprie sit indulgentia, id est, in quo præcipue eius natura posita sit, inuestigabimus. ubi alia duo explicanda erunt: unum, sit ne indulgentia solutio, vel absolutio; alterū, a quo vinculo soluat, vel absoluat. QUARTO, qualis indulgentia sit, id est de multiplici forma, & varietate eius dissecratur. QUINTO, propter quid, siue cuius rei gratia sit, hoc est, de fructu et utilitate indulgentiæ disputabitur. SEXTO, qui possit indulgentias concedere & quam ob causam, inquiremus. SEPTIMO, quis eas suscipere possit, & quæ dispositio ad eas suscipiendas requiratur, videbimus. OCTAVO, an et quomodo defunctis indulgentiæ prosint, aperiemus. Atq; hæc omnia in priore libro breviter & præcipue explicare conabor: in posteriore vero libro, mendacia, fraudes, et imposturas, argumenta quoque, siue à testimonijs scripturæ, & Patrum, siue ab ipsa ratione petita, Lutheri, Caluini, Heshusij, & Kemnitij, qui præter ceteros in hoc argumento laborasse videntur, aperiam, discutiam, & eefellam.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Indulgentiæ, & Iubilei.

ACvt à nomine exordiamur, Indulgentia remissionem, & facilitatem, siue (vt sic loquamur) condescensionem in scripturis sanctis, alijsque auctoribus, præsertim ecclesiasticis, significare solet. Et quidem, priore notione vsurpatur hoc nomen apud Iſaiam c. 61. sancto Luca interprete, c. 4. Euangelij. Nam quod legimus in Iſaiã predicare captiuis indulgentiam, in Euangelio Lucæ redditum videmus, predicare captiuis remissionem. Eadem notione passim veteres Patres vsi sunt. Cyprianus in ferm. de lapsis, & in Epist. ad Iubaianum; Hiero-

nymus in cōmentario ad cap. 4. Danielis, & Augustinus in psalmum 101. explicans illa verba, *cinorem tamquam panem manducabam*. Posteriore significatione, quā nomen indulgentiæ, pro lenitate, & (vt diximus) condescensione accipitur, vsus est Apostolus in priore ad Corinth. cap. 7. in illis verbis, *hoc autem dico secundum indulgentiã, & non secundum imperium*. Eadem significatio apud alios scriptores, tum sacros, tum profanos frequentissima est.

Ecclesia igitur, & scholæ Theologorum vtramque significationem coniungentes, indulgentias vocant remissiones pœnarum, quæ sæpe remanent luendæ post remissionem culparum, & reconciliationem in sacramento penitentiaæ adeptam: quas remissiones, summi Pontifices ex paterna lenitate & condescensione in filios suos, compatientes eorum infirmitati, certis temporibus, & non sine iusta aliqua, & rationabili causa concedere solent. Videtur autem ecclesia ad hanc rem significandam, nomen hoc deriuasse ab vsu veterū Imperatorum & Iureconsultorum: siquidem illi indulgentiam sollempni, proprioque vocabulo, appellant remissionem generalem criminum, quam aliquando Principes seculi, publicæ lætitiæ causa, faciebant. Vide Codicem Theodosianum lib. 9. tit. 38. qui est de indulgentijs criminum, & nominatim inuenies l. 3. indulgentiam fuisse remissionem criminum, quoad solam pœnam legibus debitam. Et l. 4. iuuenies, indulgentiam nunc remissionem, nunc absolutionem appellari. Vide etiam l. Lucius. ff. ad S. C. Turpill. & l. Indulgentia. C. de generali abolitione. & Ammianum Marcellinum lib. 16. vbi etiam indicat, nomen indulgentiæ esse antiquum, & solemne, cum ait: *ne per indulgentias, quas appellant*. Atq; hæc de nomine indulgentiæ hoc loco sufficienter. Nam definitionem accuratā indulgentiæ postea suo loco trademus. Porro, IUBILEVS dicitur à voce hebræa, יובל, Iobel, & quamuis aliqui malint *Iobeleum*, vel *Iobileum*, quàm *Iubileum* dicere: nos tamē S. Hieronymū sequimur, qui vocem *Iobel*, perpetuò iubileum reddidit, non enim in conuertendis vocibus tam superstitiosi esse debemus, vt propterea S. Hieronymum, vitium

doctissimum, & prudentissimum, & ab ipsa Ecclesia approbatum, deferre non debemus. Significat autem Iubileus annus remissionis, qui abud Hebræos erat quinquagesimus, ut perspicuum est ex cap. 25. & 17. Leuitici, & cap. postremo Numerorum. si quidem eo anno remittebantur labores omnes agriculturæ: non enim arabatur, nec ferebatur, nec metebatur, sed ex frugibus anni superioris, quas Dominus triplo plures suppeditabat, omnes commodè sustentari poterant: restituebantur etiam agri ac domus venditæ prioribus dominis, & qui seruituti addicti fuerant, libertati pristinæ reddebantur. De etymologia verò Iubilei, Grammatici ceitant, & adhuc sub iudice lis est. Ego tamen non assentior Rabinis, qui docent, Iubileum à sonitu cornu arietini sic nominari, quod eiusmodi sonitu indiceretur annus remissionis. Nam tametsi vno in loco, videlicet Exod. 19. videatur, *Iobel* sonitum buccinæ, vel ipsam buccinam significare, tamen, ubi agitur propriè de Iubileo, nimirum Leuit. 25. sonitus buccinæ, quo indicebatur Iubileus, nõ vocatur *Iobel*, sed *תרועה* *theruha*: qua etiam voce utitur David in psalmis, vbiçunque iubilum, vel iubilationem nominat. & certè, si iubilus hebraicè diceretur à sonitu buccinæ, debuisset omnino Moyses, Leuit. 25. vbi ait: *Et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore, in vniuersa terra vestra, sanctificabitur que annum quinquagesimū, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terre tuæ, ipse est enim iubilus.* Debuisset, inquam, uti uocet *Iobel*, in designando sonitu buccinæ: quod tamen non fecit; sed usus est voce *theruha*, ut diximus. Itaque non dicitur hebraicè iubilus à iubilatione, cum ille, *Iobel*, ista *theruha* dicatur, sed dicitur, ut existimo, à *יבל* *Iabal*, quod significat germinare, & producere, vnde est nomen *יבול*, *Iebul*, quo fruges, & fructus omnes significare solent. Dicitur igitur iubilus, quasi annus germinans, utilis, & fructuosus, quia sine labore adducit fructus terræ, & sine sumptibus restituit agros, & domos antiquis dominis, & sine vlla vi reddit seruis pristinam libertatem. Fuit autem, sine vllò dubio, iubileus Hebræorum, typus & figura Euangelij, per quod homines re-

missionem peccatorum, liberationem à seruitute diaboli, possessionem paradisi, & domum cælestem, ac denique fructus bonorū operum, & alia innumerabilia beneficia, per Christū acquirunt. Ad quod alludens Isaias cap. 61. in persona Christi sic ait: *Spiritus domini super me, eo quod unxerit me: ad annuncian-dum mansuetum misit me, ut mederer contritis corde, et predicarem captiuis indulgentiam, & clausis aperi-tionem, ut predicarem an-num piabilem domino.*

Hinc Pontifex Maximus Clemens, eius nominis sextus, annum illum celeberrim, in quo indulgentiam, maxime adeuntibus Apostolorum Basilicas, more veteri, cōceduntur, iubilei nomine appellandum censuit, præsertim cum ad similitudinem veteris iubilei, annum quinquagesimum pro centesimo, qui antea fuerat in vsu, ipse designasset. Denique, idem iubilei nomen deriuatū est ad omnes indulgentias, quæ in amplissima forma subinde concedi solent, etiam extra annum illum, qui propriè iubilei nomen inuenit. Quamuis autem indulgentia Pontificia, ut postea suo loco probabimus, solam pœnam temporalem, peccatis debitam remittat, atque od id solum, ex parte, nonnullam habeat cum veteri iubileo similitudinem, tanti tamen fructus pœnitentiæ, tor conuersiones hominum sceleratorum, tam multa, & tam præclara pietatis opera, indulgentiam illam vel præcedunt, vel comitantur, ut meritò annus ille sanctus, placabilis Domino, germinans, & fructuosus, quod nomine iubilei significari diximus, appellari possit. Extat libellus, in quo recensentur ordine opera pietatis egregia, ac penè innumerabilia, quæ in proximo iubileo sub Gregorio XIII. Pontifice Max. edita sunt, nec minora speramus visuros nos esse in eo, qui nunc imminet, anno millesimo sexcentesimo sub Clemente VIII. Pontifice Optimo, atque sanctissimo.

Ac ut possint, qui volunt, auctores consulere, qui de indulgentiis præclare scripserunt, adscribam eorum nomina, quorum libri ad manus meas uenerunt. P R I M I igitur sunt Guilielmus Altifiodorensis in summa Theologica, lib. 4. tract. 6. cap. 9. & Alexander Alensis in summa itẽm Theologica, parte 4. quæst. 23 hos secuti

sunt Albertus Magnus, S. Thomas, S. Bonaventura, & ceteri scholastici Theologi in commentarijs ad quartū lib. sententiarum, distinctio. 16. aut 20. aut 45. quibus addi possunt interpretes iuris canonici, Panormitanus, & alij in varia capita tituli de pœnitentijs & remissionib. tum in epistolis decretalib. tum in sexto, & extrava-gantibus: nec non Ioannes de Turrecremata in commentario ad Grauiam decretum de pœnitentia, dist. 1. can. Quis vidit aliquando. §. Item, in Leuitico; Felinus in sermone siue tractatu de indulgentiis, & S. Antoninus in summa, par. 1. tit. 10. cap. 5. His postremò adiungendū sunt, qui post natam Lutheri hæresim scripserunt, Silvester Prieras tum in libello aduersus Lutherum, tum in summa, verbo, indulgentia. Ioannes Eckius in Enchiridio, cap. 24. Adrianus Papa VI. in commentario ad 4. librum sententiarum, in tract. de Indulgentiis. Thomas Caietanus Card. in 1. tomo opusculorum, tract. 8. 9. 10. 15. 16. Ioannes Episcopus Roffensis in refutatione assertionis articulorū Lutheri, art. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. Dominicus à Soto in 4. sentent. dist. 21. Petrus à Soto in institutione sacerdotum, lect. 1. 2. & 3. de indulgentiis. Iacobus Latomus in defensione 7. articuli Louaniensium, Martinus Ledesmius in 2. parte 4. sentent. quæst. 27. 28. & 29. Michael Medina in disput. de indulgentiis. Antonius Cordubensis in quæstionib. de indulgentiis. Ioannes Bapt. Paulianus in libris de iubileo, & indulgentiis, Martinus Nauarrus in commentario de iubileo, & indulgentiis. Franciscus Turrianus lib. 4. de dogmaticis characterib. vetbi Dei. Gregorius de Valentia in lib. de indulgentiis. Iacobus Naclantus tract. 10. PORRO ex ecclesiæ hostibus, primi qui indulgentias contempserunt, & oppugnarunt, fuerunt VVALDENSES, qui pauperes de Lugduno appellati sunt: Horum errores referuntur à sancto Antonino in 4. parte summæ, tit. 11. cap. 7. ff. 2. & à Ioanne de Turrecremata lib. 4. summæ parte 2. cap. 35. Octauus eorum error fuit, indulgentias, quæ à summo Pontifice conceduntur, nihil prorsus valere. Secutus est Vvaldenfes IOANNES VVICLEFVS, cuius errores recensentur, & damnantur in Syno-

do Constanuensi, sess. 8. eorum error quadragesimus secundus est, fatuum esse, credere indulgentijs Papæ, & Episcoporum. VVICLEFVS secuti sunt HVSSITAE, vt intelligi potest ex 1. libro Ioannis Cochlei de historia Hussitarum. Hos maiores, & parentes habuit MARTINVS LUTHERVS, qui nostro seculo, ab indulgentiarum reprehensione principium fecit sectæ suæ propagandæ; vt perspicum est ex resolutionibus de indulgentijs, ex assertionibus articulorū à Leone X. damnatorum, ex initio libri de captiuitate Babilonica, & ex alijs eius libellis. Lutherum secutus est ipseus Achates PHILIPPVS MELANCTHON in apologia cõfessionis Augustanæ, art. 12. MATTHIAS ILLYRICVS in cõturijs, cent. 4. c. 15. col. 1529. TILMANNVS HESMVS in libro de erroribus Pontificiorum, tit. 32. sed copiosius indulgentias oppugnauit IOAN. CALVINVS in institutione Christiana lib. 3. cap. 5. & in alia editione lib. vnico, cap. 9. nu. 38. & sequentibus: copiosissimè verò MARTINVS KEMNITIVS in 4. parte examinis Concilij Tridentini.

CAPVT SECVNDVM.

Extare thesaurum aliquem in Ecclesia, qui sit indulgentiarum fundamentum.

VT inuestigemus, an indulgentiæ sint, quod erat secundo loco propositū, duo quærenda sunt: VNUM, an extet in Ecclesia thesaurus aliqui satisfactorum Christi, & Sanctorum, qui applicari possit ijs, qui rei sunt pœnæludæ post culpam in Sacramento pœnitentiæ remissam: ALTERVM, ad sit in Põrtice Maximo, alijs que episcopis potestas applicandi hunc thesaurum, & eo modo absoluedi homines à reatu pœnæ temporalis: nam hæc duo necessaria esse ad idulgentias constituedas, quales à Catholicis auctoribus defenduntur, nemo negare potest.

Quod igitur ad PRIMUM attinet, non defuerunt ex

antiquis Theologis Scholasticis, qui tamen si indulgentias admitterent, tamen de thesauro dubitarent. Nam Franciscus Maironis in 4. sent. dist. 19. qu. 2. thesaurum satisfactionū Christi superfluentium, & apud Ecclesiam reconditarum, in dubium reuocauit. Durandus verò in 4. dist. 20. qu. 3 in quæstionem vertit, an ad hunc thesaurū pertinerent satisfactiones Sanctorum. Vterque autem paratus erat iudicio Ecclesiæ acquiescere, si fortè aliter saperet: hæc enim sunt verba Durandi in præfatione commentarii suorum in Magistrum. Et quoniam interpretatio dubiorum sacræ scripturæ ad sanctam Ecclesiam Romanam & Catholicam pertinet, omnia opera eius correctioni totaliter suppono. Ceterum, communis aliorum Theologorum, cum antiquorum, vt S. Thomæ, & S. Bonauenturæ: tum recentiorum omnium sententia, thesaurū satisfactionum, tum Christi, tum sanctorum, semper agnouit, & secundum eam sententiā Clemens VI. Pontifex Maximus, paullo post obitum Maironis, & Durandi, de ea re decretum edidit, in constitutione, quæ incipit, Vnigenitus. At Martinus Lutherus, Ioannes Caluinus, & alij suprâ citati huius temporis sectarij, vt in alijs rebus multis, sic etiā in articulo de thesauro satisfactionum ab Ecclesiæ Catholice sententiā, & Pontificis Maximi iudicio recesserunt. Nos igitur vt rem totā facilius explicemus & probemus, aliquot propositiones in medium adferemus.

PRIMA propositio: In bonis actionibus hominum iustorū duplex valor, siue pretium assignari potest, meriti videlicet, & satisfactionis. Hanc distinctionem LUTHERVS, in assertionem art. 17. figmentum esse dixit, sed nullo argumento eam refutare tentauit. Non esse autem figmentum, sed rem verissimam, paruo negotio demonstrari potest. Dicimus igitur, in vno, atque eodē opere bono, vt eleemosyna, vel ieiunio, & meritum, & satisfactionem reperiri, & vnum horum ab altero seungi posse, neque vnum ab altero impediti. Probatur primum ex scripturis: eleemosyna delet peccatū, quod est satisfactoriū esse. Iob. 4. *eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat.* Ecclesiastici 3. *sicut aqua extinguit ignē, ita ele-*

mosyna extinguit peccatū. S. IOANNES CHRYSOSTOMVS homil. 25. in acta Apostolorum: *Non est inquit, peccatum, quod nō possit purgare eleemosyna.* CYPRIANVS in sermone de eleemosyna, *eleemosynis*, inquit, *atque operibus iustis, delictorum flamma sopitur.* Et tamen eadem eleemosyna, quia est opus bonum, & Deo gratum, meritoria est vitæ æternæ, vt perspicuum est cap. 25. *Math. percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi: esurius enim, & dedistis mihi maducam, &c.* Neque responderi potest, nō cōuenire eidem eleemosynæ, vt sit satisfactoria & meritoria, sed aliā esse satisfactoriam, aliam meritoriam: Nam esse satisfactoriam, conuenit eleemosynæ, quia est opus laboriosum, & pœnale: esse meritoriam, conuenit eidem, quia est opus bonum, ex caritate factum, non est autem eleemosyna minus bona, & ex caritate facta, quia laboriosa, & pœnalis, neque e contrario. Igitur vna & eadem vtrumque fructum parit. Idem dici potest de ieiunio, est enim verè satisfactorium, quia pœnale, vt perspicuum est ex factis Niniuitarum, Ionæ vlt. & tamen est meritorium, si fiat ex caritate: cū Dominus dicat *Math. 6. Tu autem cū ieiunas, unge caput tuū, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunās, sed patri tuo, qui est in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quid autē reddet nisi mercedem? Sic enim paulo antè de hypocritis dicitur, qui cupiunt videri ab hominibus ieiunantes, *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Idem de oratione dici potest: Nam in oratione Dominica petimus, vt dimittantur nobis debita nostra, atque hac petitione satisfacimus pro peccatis venialibus. & S. AUGUSTINVS affirmat in enchiridio cap. 71. *De quotidianis*, inquit, *breuib; leuib; que peccatū, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfaci.* Et tamen de eadē oratione Dominus dicit in Euangelio, cap. 6. *Tu autē cū oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* DENIQUE de operibus pœnitentiæ generatim, quod simul satisfactoria, & meritoria esse possint, extat memorabilis sententiā S. Cypriani in sermone de lapsis, extremo: *Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentiæ facti sui, qui*

podore delicti, plus & virtutis, & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam cõtristauerat super, latam faciet Ecclesiam, nec iam solâ Dei veniã merebitur, sed coronã. Ad damus his testimoniis rationes ex Theologia petitas: Principio, opus bonum ex caritate factum, meritorium est vitæ æternæ, vt copiosè demonstrauimus in lib. 5. de iustificatione: At nihil detrahitur de bonitate, & dignitate eius operis, si acceptetur à Deo a satisfactionem pro pœna: Igitur idè opus, meritorium, & satisfactorium erit. Ad Hæc, qui orat pro alijs, eis que impetrat remissionem peccati, vel quoduis aliud beneficium Dei certè non minus benè operatur, & Deo placet ita orando, quàm si pro se tantum oraret; imò melius facit, ac magis Deo placet, quia simul exercet caritatem in Deum, & in proximum, igitur non perdit mercedè suam apud Deum. quamuis etiam proximo be neficiũ aliquid ipso opere impetrauerit. Quare poterit eadè oratio simul esse impetratoria, & meritoria. Quod si ita est, quid impedit quò minus possit esse simul satisfactoria, & meritoria: Quemadmodũ enim ille meretur apud Deũ dignã operis sui mercedem, qui ex caritate, orando impetrat aliquid proximo: sic etiã merebitur apud Deum dignam operis sui mercedem, qui ex caritate ei, orãdo vel ieiunando, vel elemosynas tribuendo, pro aliorũ peccatis nititur satisfacere. P R A E T E R E A, si duo pij viri, cũ equali caritate, & pietate erga Deum, orent, aut elemosynas tribuant, & vni remittatur pœna aliqua temporalis, cui erat obnoxius, alter nõ egeat vllã remissione, quæro an par premium in vita æterna sibi acquirunt, an diuersum? Si par igitur opus bonum, meritorium, & satisfactorium simul esse potest, neque aliquid amittit de ratione meriti: propterea, quod ratio satisfactionis accedat. Si diuersum, igitur opus bonũ aut meritorium nõ integram à Deo mercedem accipit: nam nõ potest tam parum detrahi de premio vitæ æternæ, augmenti gratiæ, quin illud sit multò pretiosius, & maius, quàm remissio cuiuscunque pœnæ temporalis. Est autem absurdum, opus bonum, & meritorium non accipere à Deo integram mercedem: Igitur par præ-

mium duo illi viri obtinebunt, etiam si alteri tantum pœna temporalis remittatur, nam alteri non remittitur, non quia non possit, sed quia non est necesse.

P O S T R E M O, potest vni atque eidem operi duplex merces deberi: altera, ex iustitia cõmutatiua: altera, ex distributiua: atqui, operi satisfactorio debetur remissio pœnæ, ex iustitia commutatiua: operi meritorio debetur præmiũ, ex iustitia distributiua, secundũ substantiam, vt S. Thomas docet. in 1 p. q. 21. art. 1. & lib. 1. cõtra Gentes, cap. 93, quamuis secundum modũ debeatur, & reddatur secundum commutatiuam, ex eodè S. Thoma in 2. 2. q. 1. art. 4. ad primum. Igitur potest vnũ atque idem bonum opus, simul satisfactorium esse, & meritorium. P R O P O S I T I O huius argumèti certissima est. Nã Euangelizanti debetur ex iustitia commutatiua victus, & vestitus: *Dignus est enim operarius mercede sua.* Luc. 10. & Apostolus affirmat. 1. Cor. 9. Dominũ ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant: ac, vt ostendat id exigi secundũ iustitiam cõmutatiuam, mercedè illã, stipendiũ appellat, *quis, inquit, militat suis stipendijs vnquam?* Eidè verò Euangelizanti, debetur præmiũ in æterna vita secundum iustitiã distributiua. Id enim est, quod promittit scriptura 1. Petri 5. cũ ait: *pasce, qui in vobis est, gregẽ Dei, & cũ apparuerit, Princeps pastõrũ, accipietis immarcescibile glorie coronã.* De quo præmio loquẽs B. Paulus. 1. Cor. 3. *vnusquisque, inquit, mercedè accipiet secundũ suum laborẽ.* Idè etiã videmus quotidie in rebus humanis. Miles enim qui fideliter, fortiterque se gerit in bello, meretur ex iustitia cõmutatiua stipendiũ ordinariũ, rursus, ex distributiua meretur gratiã ducis, ac vt in distributioue graduũ, atque honorũ militariũ, alijs præferatur, qui minus fideliter, aut minus fortiter se gesserunt. Pro-rò, A S S V M P T I O eiusdem argumenti non minus est certa: quod enim compensatio pœnæ pertinet ad iustitiam commutatiuam, perspicuum est ex sacris litteris. Deut. 45. *Pro mensura peccati erit & plagarũ modũ.* neque de hac re vlla dubitatio esse potest. Quod autem meritis operum honorum respondeat præmiũ secundum iustitiã distributiua, saltem secundum substantiam,

docent Theologi ex eo, quod in scripturis Deus vt iudex distribuit vnicique secundum opera sua, vt patet Matth. 25. in parabola de talentis, & ex illo Apostoli 1. Tim. 4. *Reposita est mihi corona iustitiæ, quæ reddet mihi Dominus in illa die iustis iudex.* Et passim in sacris litteris vt Act. 10. Rom. 2. & alibi dicitur Deus non esse acceptor personarum, quod vitium contrarium est iustitiæ distributiæ, vt S. Thomas docet in 2. 2. qu. 63. art. 1. Igitur satis constat, idem opus bonum posse meritorum esse vitæ æternæ, & simul satisfactorium pro temporali pœna: nec minus meritorium, quia satisfactorium.

Secunda propositio: Opus bonum, qua parte meritorium est, non potest alij applicari, potest tamen, quæ satisfactorium est. **P R I O R** huius sententiæ pars extra controuersiam est: nam is dicitur mereri, qui bene operatur, & ex bono opere dignus est præmio. Non potest autem fieri, vt ex eo, quod vnus bene operatur, alter ceuseatur bene operari, vt dignus præmio habeatur. Deinde, nemo potest proprio merito spoliari, quantumuis pro alijs oret, vel ieiunet, vel eleemosynas faciat. Non igitur meritum suum cum alijs communicare potest. & hoc est, quod scripturæ passim docent, cum dicunt: *vnusquisque propriam mercedem accipiet.* 1. Corint. 2. & *reddet vnicique secundum opera sua.* Psalm. 61. potest quidē vnusquisque per opera sua bona impetrare alijs diuina aliqua beneficia, potest etiam communicare opera sua bona, quod attinet ad satisfactionem pro reatu pœnæ, vel ad gaudium, quod inde precipitur. Sic enim David affirmat se participem fuisse omnium trimentium Deum. Psalm. 118. Sed vt alius ex merito alterius sit dignus præmio, vel vt qui bene operatus est, merito suo priuetur, fieri non potest. Posterior pars huius sententiæ non difficulter probari potest: nam satisfactio est compensatio pœnæ, vel solutio debiti, potest autem vnus ita pro alio prænam compensare, vel debitum soluere, vt ille satisfecisse merito dici possit. Præterea, qui pro alio satisfacit, non potest eodem opere pro se satisfacere, igitur verè satisfactionem suam cum altero communicauit. Et possunt hæc omnia familiaribus exemplis illustrari: nam potest

eiuis propriam pecuniã debitum alterius cuius ita dissolueret, vt non possit eãdem pecuniã debitum aliquod suum simul dissolueret. Et rursus, non potest vnus cuius bonis operibus suis efficere, vt alius cuius dignus sit Magistratu, quod ad iustitiam distributiã pertinet: cum tamen possit debito pecuniario eum liberare, vt satisfecisse dici possit, si pro eo debitum soluat, quod pertinet ad commutatiam. Sic igitur nemo potest meritum proprium, cui debetur præmium ex iustitiã distributiã, alteri applicare: potest tamen applicare satisfactionem, quæ ex iustitiã commutatiã exigitur pro pœna.

Tertia propositio: Extat in Ecclesia thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitus, qui nunquam exhaustiri poterit. Hæc propositio in dubium reuocari non potest: nam Christi passio pretij fuit infiniti, cum esset passio personæ infinitæ, verbi videlicet incarnati. Sic enim loquitur Apostolus, Act. 25. *Attendite vobis et vniverso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Itaque Deus est qui sanguinem fudit pro Ecclesia, sed in carne humana hypostaticè assumptã illum fudit, vt ait B. Petrus in priore epistola, cap. 4. *Christo, inquit, in carne passo.* Dignitate autem satisfactionis mensuram accipit à dignitate personæ satisfaciens, quemadmodum grauitas offensionis, à dignitate personæ læsæ. Deinde, Christus pro omnibus hominibus mortuus est, vt Apost. scribitur. Cor. 5. *Pro omnibus, inquit, mortuus est Christus, & vt sanctus ait Ioannes in priore epistola, cap. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Certum est autem, nõ omnibus hominibus, qui hæctenus vixerunt, pretium mortis Christi re ipsa applicatum fuisse ad eorum expianda peccata, imò maiorem partem hominum morti æternæ addictam esse. *Multi enim sunt vocati, pauci vere electi.* Matth. 20. & *lata est porta, & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ingreduntur per eam.* Matth. 7. superest igitur multum illius pretij, quod semper applicari possit, etiam si infinitum nõ esset, sicut reuera est, & semper redundabit, præsertim cum tota Christi satisfactio nobis applicari possit, cum

ipse pro se nulla satisfactione indiguit, qui peccatum non fecit, nec facere potuit: nam, vt dicit Apostolus ad Hebræos 7. *Non habuit Christus necesse, prius pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi, cum fuerit semper sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus.* Et vt idem ait. 2. Cor. 5. *factus est peccatum, id est, hostia pro peccatis, is qui peccatum non nouerat. Ipse enim peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.* 1. Petri. 2.

Quarta propositio: Ad hunc thesaurum supereffluentium satisfactionum pertinent etiam passionibus B. Mariæ virginis, & omnium aliorum sanctorum, qui plus passi sunt, quam eorum peccata requirerent. Hanc propositionem nullo modo audire possunt hæretici nostri temporis, ac potissimum Ioannes Caluinus & Martinus Kemanicus, quorum argumenta suo loco soluemus. Asserimus igitur, non paucos sanctos homines multo plura propter Deum, & iustitiam, esse perpessos, quam exigeret reatus pœnæ temporalis, cui fuerunt obnoxij, propter culpas ab ipsis commissas: nam culpam ipsam, & reatum pœnæ sempiternæ, non ipsorum satisfactionibus, sed Christi sanguine expiari ecclesia Catholica docet. Probat hæc veritas, Primum ex passionibus B. virginis: constat enim virginem Mariam nullo actuali peccato maculatam fuisse, pium quoque est exitimare ab originali etiam peccato immunem illam fuisse, vt alibi docuimus. Sed hoc in præsentem ad rem nostram non pertinet. Actuali autem peccato caruisse virginem sanctissimam, communis est totius ecclesiæ sensus, & concilium Tridentinum affirmat scilicet 6. can. 23. S. quoque Ambrosius serm. vlt. in psal. 118. scribit, B. Virginem fuisse ab omni integram labe peccati. & S. Aug. lib. de natura, & gratia, cap. 36. dicit, ei tantum gratiæ collatum, vt peccatum omni ex parte vicerit. Quod idem docet S. Bernardus in epist. 174. Liturgiæ Græcorum, Basilij, Chrysoctomi prædicant virginem Mariam prorsus irreprehensam, & incontaminatam, imò puriorem & sanctiorem ipsis Cherubim, & Seraphim. Denique verba illa Cantico. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te,* nulli particulari personæ aptius, quam B. Virgini

conueniunt: Non igitur eguit virgo Maria vlla satisfactione pro se, & tamen plurima passa est propter Deum, ac præsertim cum animus eius gladius doloris pertransiit, iuxta Simeonis vaticinium, Luc. 2. Secundo, idem probari potest ex passionibus S. Ioannis Baptistæ, quem constat in vtero sanctificatum, vitam innocentissimam duxisse, vt vix leuissimis culpis, & paucissimis obnoxius fuerit, vt non immerito de ipso canatur:

Antra deserti teneris sub annis

Ciuium turmas fugiens petisti,

Ne leui saltem maculare vitam, Famine posses.

Et tamen ex Euangelio discimus, totam eius vitam adeo seuerè & duriter actam, vt exemplar penitentiarum omnibus esse potuerit, & tandem pro veritate vincula, carcerem, & ipsam capitis obruncationem passum esse. Quare in dubium reuocari non potest, quin ingens omnino cumulus passionum ei superfuerit, quo ipse ad expianda propria peccata non eguit. Tertio, idem ostendi potest ex passionibus sanctorum Prophetarum, fuerunt enim omnes viri sanctissimi, ita vt modicam omnino, pro suis culpis, satisfactione opus habuerint, & tamen tot angustiis, & afflictionibus oppressi fuerunt, vt plurima, & maxima peccata expiare potuerint. De se B. Iob. vnus ex vetustissimis Prophetis sic ait, cap. 6. *Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior in statera, quasi arena maris hæc grauior apparet.* Similiter dicere potuissent Helias, Heliseus, Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij sanctissimi prophete, qui grauissimas persecutiones ab impiis, vel etiam ipsam mortem pertulerunt. De his etiam scribit Apostolus ad Hebræos 11. *Alij verò ludibria, & verbera experti, in super & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tæditi sunt, in occisione gladij mortui sunt, circueuerunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiat, efflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in caernis terra.* Quarto, idem clarissimè demonstrari potest ex passionibus Apostolorum: nam de se B. Paulus in Epist. posteriore ad Corinth. cap. 11. *Ministri, inquit, Christi sunt, & ego, vt minus sapiens dico, plus ego, in la-*

toribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, &c. Et tamen quam parum deberet pro suis ipse culpis satisfacere, indicat in priore ad Cor. cap. 4. cum ait, nihil mihi conscius sum. & 2. Corint. 1. Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei conuersati sumus in hoc mundo. Porro de omnibus Apostolis idem D. Paulus 1. Cor. 4. Puto, inquit, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos. Et infra, usque in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cedimus, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: blasphemamur, & obsecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium peripsa usque adhuc. Quinto, idem probatur ex passionibus Martyrum, quae plane innumerabiles fuerunt: Constat enim martyrium tam plenam satisfactionem esse, ut expiare possit reatum contractum ex quantouis ingenti numero, & magnitudine peccatorum: nam dummodo constet aliquem esse verè martyrem, Ecclesia non dubitat eum inter sanctos & beatos numerare, etiamsi ante martyrium multis flagitiis fuerit coopertus. Promissio enim domini generalis est, Matth. 10. Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. & qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Quare B. Cyprianus lib. 4. Epist. 2. affirmat, martyres omnes statim à morte caelum ascendere ad coronam percipiendam. S. quoque Aug. tract. 84. in Ioannem, dicit, pro martyribus in Ecclesia non orari, cum nos potius debeamus eorum orationibus commendari. & serm. 17. de verbis Apostoli, Iniuriam, inquit, facit martyri, qui orat pro martyre. quod idem scribit Innocentius cap. cum Marthae de celebr. Miss. nec vllus Catholicorum contradicit. Cum igitur martyrium, omnem reatum, quamuis grauissimum, expiare possit: & multi martyres, reatus leuissimos, aut etià nullos habuerint ipso tempore martyrij, certè sequitur, ut ingens cumulus satisfactionum martyribus superfuerit. Sexto denique idem probatur ex fructibus poenitentiae plurimis, & maximis, quos protulerunt tam multi sancti Confessores, ac praesertim Heremita, qui longissimo

simo tempore vitam sanctissimam, & laboriosissimam, id est, asperissimam, & durissimam peregerunt: quos non est dubium in hoc spirituale ararium multum omnino satisfactionum contulisse. Quare rectè Clemens VI. Satisfex in constitutione extrauagantis, quae incipit, vnigenitus. tit. de poenitentis, & remissionibus, declarauit, extare in Ecclesia thesaurum spiritualem, ex passionibus Christi & sanctorum omnium constatum, quo thesauri nomine nihil aliud intelligimus, nisi passionibus plurimas, quibus non egerunt ad propria delicta expianda, qui eas perpeffi sunt, & tamen non perierunt, nec obliuioni traditae sunt, sed viuunt, ac permanent ante oculos Dei.

CAPVT TERTIVM.

Esse in Ecclesia potestatem applicandi thesaurum satisfactionum, ac per hoc indulgentias concedendi.

DEmonstrauimus haec tenus extare in Ecclesia thesaurum satisfactionum, ex passionibus Christi & sanctorum, quae ipsis ad expiandum reatum proprium necessariae non fuerunt: sequitur nunc ut ostendamus, esse potestatem in Ecclesia thesaurum eiusmodi applicandi aliis, qui indigent, quod ut planius fiat, propositiones aliquot in medium adferemus.

Prima propositio: Satisfactiones, Christo, & sanctis superuacaneae applicari possunt aliis, qui rei sunt luendae poenae temporalis. Probatur, Primo, ex articulo symboli Apostolici, *communione sanctorum*. docemur enim in hoc articulo fideles omnes esse inuicem membra, & quasi viuum quoddam corpus, ut etiam B. Paulus adissinat Rom. 12. & 1. Cor. 12. & sicut membra viuua se inuicem iuuant, ita fideles inter se bona sua communicare, praesertim cum ea, quae vni superflua sunt, alteri necessaria, vel valde vtilia esse possint. Secundo, probari potest ex verbis Apostoli Pauli, 2. Cor. 12. Ego

libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris. & 2. Timoth. 2. omnia sustineo propter electos. & Col. 1. gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est ecclesia. quamuis enim possint hæc verba ita exponi, vt significant, Apostolum passum esse multa propter electos, & propter Ecclesiam, quia non potuit Euangelium prædicare, nisi se multis periculis exponeret, & multos labores subiret, & rursum, passum esse propter electos, & propter Ecclesiam, vt exemplo suo infirmos confirmaret, & ad brauium supernæ vocationis accenderet, tamè negari non potest, quin possint etiam rectè exponi de communicatione satisfactionum: nam isti sensus inter se non pugnant, & possunt omnes simul admitti. Optauit enim Apostolus fidelibus prodesse omnibus modis, quibus id fieri poterat. nihil enim excepit, qui dicit, libentissimè impendar ipse pro animabus vestris. potuit autem prodesse, communicando passiones suas ad expiandum reatum temporalem, cum sibi eiusmodi satisfactiones abundarent, vt iam ostendimus; igitur optauit, & voluit etiam hac ratione fidelibus prodesse: quare patienter adimplebat ea, quæ deerant passionum Christi, id est, quæ Christus in sanctis suis adhuc passurus erat, pro corpore ipso Ecclesie, siue instruendo prædicationibus, siue confirmando exemplis, siue expiando satisfactionibus. Quod autem Apostolus Paulus optauit, optauerunt sine dubio ceteri sancti Apostoli, alique pij viri, qui Dei, & proximi caritate flagrabant; certè S. August. tractatu in psal. 61. satis apertè colligit ex hoc loco Apostoli, conferri in commune bonum Reipublicæ Christianæ passionem sanctorum, quæ adiunctæ passionibus Christi hæcenus sunt, & vsque ad mundi finem adiungentur.

Secunda propositio: Ecclesie pastoribus auctoritas diuinitus concessa est, thesaurum satisfactionum dispensandi, ac per hoc indulgentias concedendi. Probatur. Primo, ex verbis illis Domini, Matth. 16. Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis. Est enim hæc promissio amplissima ac generalis, nec restrin-

gitur ad peccata; qualis est illa, Ioannis 10. Quorum remiseritis peccata, &c. Sed complectitur omnia vincula, quæ impedire possunt homines à consecutione salutis æternæ. Itaque, in hoc verbo fundatur potestas, non solum absoluedi à peccatis in sacramento pœnitentiæ, sed etiam absoluedi à censuris quibuscunque, necnon dispensandi in legibus, in votis, in iuramentis, dum causa rationalis adest. Promittitur enim his verbis Apostolo Petro supremum tribunal Ecclesiasticæ potestatis, vt, loco Christi, Ecclesiam omnem regere, & iudicare summam cum potestate possit: Quod ei tunc demum exhibitum est, cum à Christo audiuit, Ioan. 21. Pascue oves meas, de qua re multa scripsimus in lib. 1. de summo Pontifice, vbi etiam obiectiones hæreticorum refutauius. Quare quemadmodum Petrus, vt supremus iudex loco Christi, absolueret potestatem homines peccatores ritè dispositos à culpis quibuscunque, applicando illis per sacramentum Baptismi, vel pœnitentiæ Christi merita: ita etiam potest absolueret eisdem, extra sacramentum, à pœnis temporalibus, applicando eisdem, Christi, & sanctorum passionem. Ratio autem cur reatus culpæ solueretur in sacramento, reatus autem pœnæ extra sacramentum, est in promptu: quamuis enim potestas soluendi sit generalis, tamen debent omnia solui, prout exigit eorum natura. Culpæ letales non soluentur sine infusione gratiæ, infusio autem gratiæ non datur ministerio humano, nisi per sacramenta: reatus autem pœnæ remanentis post dimissam culpam soluentur extra sacramentum, tum, quia non requirit infusionem nouæ gratiæ, sed eam iam adeptam præsupponit. Porrò, superesse hæpenumerò pœnam temporariam luendam post dimissam culpam, probatum est à nobis fusissimè in lib. 4. de pœnitentiâ, quæ non sunt in hoc loco repetenda. Possent autem reatum earum pœnarum expiari Christi & sanctorum passionibus, quæ in thesauro Ecclesie reconditæ asseruantur, paulò antè demonstratum est. Eodem pertinent illa verba Matth. 18. Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata in caelis, & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelis. Ne quis enim Ecclesiam contemneret,

de qua dictum erat paulò ante, in eodem loco, *si tenor audierit, dic ecclesia, & si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*: addit Christus, tantam fore potestatem præfulum Ecclesiæ, vt quæcunque ipsi ligauerint, & soluerint, sint etiam apud eum ligata, & soluta; cum ipsos, loco suo iudices, & principes Ecclesiæ esse voluerit, & cum hæc etiam promissio generalis sit, nulla est ratio cur non possit extendi ad solutionem reatûs pœnæ temporalis, præsertim cum diuinæ iustitiæ satisfiat, ex reduntantibus satisfactionibus Christi, & sanctorum. Cur enim potius colligatur ex his verbis potestas absoluendi à reatu culpæ, etiam mortiferæ per applicationem meritorum Christi: quàm absolutio à reatu pœnæ per applicationem eorumdem meritorum: cum constet vtrunque reatum solubilem esse, & verba Domini generalia sint? Secundo, probatur hæc eadem potestas ex praxi, & vsu perpetuo Ecclesiæ Catholicæ, quod enim Ecclesia semper in vsu habuit, dubitari non potest, quin sit à Deo, etiam si fortè fundamentum eius consuetudinis nos lateret. Ipso Apostolorum tempore concessam fuisse indulgentiam, perspicuum est ex verbis illis B. Pauli. 2. Corinth. 2. *Cui autem aliquid donastis, & ego: nam ego quod donavi, si quid donavi propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur à Satana.* Rogauerant Corinthij B. Paulum (vt Theodoretus, & S. Thomas hoc loco docent) vt incestuoso excommunicato & seriam pœnitentiam agentem ignosceret, & condonaret quod supererat pœnitentiæ: annuit B. Paulus, & iussit vt ipsi nomine suo indulgeret. Ac vt videamus nihil defuisse eorum, quæ ad iustam indulgentiam pertinent, quæ tria numerantur à Theologis, & à nobis suo loco fusiùs tractabuntur: nimirum, auctoritas in concedente, pietas in causa, & status gratiæ in suscipiente: Apostolus in persona Christi, id est, auctoritate à Christo accepta, indulgere se dicit, idque propter ipsos, id est, propter commune ipsorum vtilitatem, vt non detur locus insidiis Diaboli, ob nimiam prælati ferueritatem. Denique, constat ex eadem epistola, Corinthium incestuosum tantum de suo peccato dolorem concepisse, vt periculum esset, ne nimia tristi-

tiâ absorberetur. ex quo intelligimus, eû per veram pœnitentiam, ad statum gratiæ peruenisse.

Post Apostolica tempora, extant testimonia Tertulliani, & Cypriani, de remissione pœnæ, quam Pontifices faciebant, vel ad martyrum intercessionem, vel aliis de causis: neque multum refert, quod Pontifices illi non dicerent, se ex thesauro satisfactionum indulgentiam dare: nam neque dicebant cum Baptismi, vel pœnitentiæ sacramento peccata remittebant, se id facere applicando merita Christi, & tamen sine dubio Christi merita applicabant, vt etiam aduersarij concedunt. Debet enim diuinæ iustitiæ satisfieri, siue in sacramento, siue extra sacramentum, peccatorum debita remittantur: quamquam nec omnino de thesauro siluerunt, vt statim dicemus. Sed testimonia ipsa videamus: Tertullianus in libro ad Martyres cap. 1. *Quam pacem, inquit, quidam in Ecclesia non habentes, à Martyribus in carcere exorare consueverunt. & ideo eam etiam propterea in vobis habere, & seruire, & custodire debetis, vt si forte, & aliis præstare possitis.*

Sanctus Cyprianus libro 3. epist. 15. quæ in editione Pameliana est epistola. 11 scribit sanctis martyribus, qui pacem dari lapsis petierant, eosque monet, vt cautè, & cum delectu lapsos commendent episcopis. *Petitiones, inquit, & desideria vestra episcopo seruent, & ad pacem vobis petentibus dandam, maturum, & pacatum tempus expectent. & infra, oro vos quibus possum precibus, vt Evangelij memores, & considerantes que, & qualis in præteritum antecessores vestri, martyres concesserint, quam solliciti in omnibus fuerint, vos quoque sollicitè, & cautè petentium desideria ponderetis, & ipote amici domini, & cum illo postmodum iudicaturi, in spaciatis & actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum quoque delictorum genera, & qualitates cogitetis, ne si quid abruptè, & indigne, vel à vobis promissum, vel à nobis factum fuerit, apud gentiles quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere incipiat.* Idem, in sermone de lapsis, extremo: *Pœnitenti, inquit, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus, & petierint martyres, & fecerint sacerdotes.* Hæc ille. Non est autem credibile, pœnitentes ambiuisse patrocinia martyrum in car-

ceribus constitutorum, quando integram pœnitentiam peragere volebant, sed quando pacem, id est, absolutionem, & communicationem sibi dari cupiebant, non peractâ integrâ pœnitentiâ, proinde à martyribus petebant, vt sibi ab Episcopis partem pœnitentiæ condonari, hoc est, indulgentiam dari precarentur.

Illud quoque, Observandum est, Episcopos dare solitos indulgentiam ad preces martyrum, non solum vt martyres honorarent, & ad consummandum martyrium accenderent, sed etiam quia videbant merita martyrum posse communicari pœnitentibus, & acceptari passiones eorum pro satisfactione, quæ lapsis pœnitentibus deerat, atque ita vetus etiam Ecclesia ad thesaurum respiciebat, cum indulgentias daret. Id quod ex Tertulliano colligi potest, qui, posteaquam hæreticus esse cœpit, in lib. de pudicitia, cap. 22. negauit quod antea in libro ad martyres, concesserat, posse videlicet ad preces martyrum indulgeri lapsis reconciliationem: & rationem adfert, quia non supersunt martyribus satisfactiones, quas cum lapsis communicare possint: *Sufficiat*, inquit, *martyri propria delicta purgasse. Ingrati, vel superbi est, in alios quoque spargere, quod pro magno fuerit consecutus: & infra, sic martyrem alloquitur: Si peccator es, quomodo oleum facule tue sufficere, & tibi, & mihi poterit?* ex cuius verbis manifestè colligitur, martyrum passiones applicari solitas illis, qui ad petitionem ipsorum martyrum, indulgentiam consequerentur. Nec ratio Tertulliani solida est, cum iam ostenderimus plurimorum martyrum passiones verè potuisse, non solum ipsorum martyrum, sed etiam aliorum hominum debita expiare, quod attinet ad reatum pœnæ temporalis.

Post illa temporâ, extant Concilia Ecclesiæ antiquissima, partim generalia, partim etiâ diuersarum prouinciarum, in quibus per Episcopos indulgentiæ pœnitentibus conceduntur. Concilium Nicenum primum can. 11. vel in alia editione. 12. statuit, vt qui seriò pœnitentiam agunt, possint indulgentiam aliquam ab Episcopo obtinere, *licebit*, inquit, *Episcopo de his aliquid humanis cogitare: negligetiores autem iubet idem*

Concilium, definitum tempus pœnitentiæ explere. Quod autem hoc est, nisi prioribus aliquid, posterioribus nihil indulgere? Similia habentur in Cœcilio ANCYRANO; can. 5. & in Concil. LAODICEÑO. can. 2. quorum alterum non diu ante Nicenum, alterum non diu post Nicenum, celebratum fuit, Idem etiam docet S. BASILIUS in epistolis suis canonicis, quæ habentur in Nomocanono Photij. can. 73. à tempore autem S. Gregorij, vsus indulgentiarum, vsque adeò notus, & perspicuus fuit, vt ne aduersarij quidem id negare, nisi omninò impudenter, voleant. nam sanctum Gregorium indulgentias in diebus stationum populo concessisse, testantur grauissimi auctores. Sanctus Thomas in 4 sententiarum, dist. 20. q. 1. art. 13. qu. 2. & qui eum præcessit Góthelmus Altisiodorensis, libro 4. summe theologicæ, tract. 6. cap. 9. Leonem III. Pontificem ante annos 800. indulgentias cõcessisse, testatis est sanctus Ludgerus in epistola de S. Svuiberto, quæ extat apud Surium tomo secundo. post vitam S. Svuiberti, à S. Marcellino descriptam, sic enim loquitur in ea epistola S. Ludgerus cap. 9. *Idem S. Leo Papa, anno dominicæ incarnationis 803. cum magna sollempnitate suorum Cardinalium, archiepiscoporum, Episcoporum, & Prelatorum ad Imperatorem Carolum in Germaniam veniens, & ab eodem Imperatore imperialiter cum suis susceptus inter multa pietatis sue opera, instantiâ eiusdem seruissimæ Imperatoris, & Regis, Aquisgram, in palatio, dedicauit ecclesiam perpetuæ virginis Mariæ, donans eandem ecclesiam multis indulgentiis. & infra: & Colonia Agrippina, tam ad sanctum Martianum, quàm in Capitolio, altaria consecrauit, & multa alia monasteria, & altaria, & Capellas per Alemanniam, & Galliam consecrauit, ubique multas indulgentias conferendo. & infra: Obstruit idem sanctus Papa eandem ecclesie Speciales indulgentias cunctis fidelibus celebrantibus festum sancti Svuiberti Episcopi, & ad diuina confluentibus. Hæc ille. Sergium iuniore Pontificem, qui sedit circa annum 844. concessisse indulgentiam trium annorum, & trium quadragenarum visitantibus Ecclesiam sancti Martini in motibus in die festo eiusdem Ecclesiæ, cõstat ex memoria huius rei, quæ extat in marmore inciso litteris antiquissimis in eadem*

Ecclesia, vt nulla fingi possit suspicio fraudis, neque vilo modo credibile est Leonem 3. aut Sergiũ secundum, aut Gregorium primum, cum viri sanctissimi essent, auctores fuisse rem nouam instituire, quam à prædecessoribus non accepissent & modus ipse loquendi sancti Ludgeri, & verba in marmore incisa, iussu sergij, aperte indicant, rem longo vso usurpata fuisse indulgentiarum concessionem. Multa his similia de posterioribus Pontificibus, vt Gregorio VII. Alexandro III. & alijs referre possemus, sed aduersarij non negant, quin à posterioribus Pontificibus, indulgentiæ concessæ fuerint. **TERTIO.** probatur eadem hæc potestas ex Concilijs generalibus Ecclesiæ Catholicæ, in quibus indulgentiæ vel conceduntur, vel adprobantur, quod enim Concilia generalia docent, id vniuersa Ecclesia docet. Habemus anno 1096. **CŒCILIO CLAROMONTANVM** generale, teste sancto Antonino 2. p. hist. tit. 16. cap. 1. §. 13. in quo Urbanus II. Papa indulgentiam plenariam tribuit ijs, qui ad sacrum bellum proficiscebantur. paulò post, anno videlicet 1116. in Concilio Lateranensi generali, & numerosissimo, Paschalis II. Papa concessit indulgentiam 40. dierum ijs, qui ad Concilium prædictum venerant, teste Abbate Vrspergenſi, qui tunc vivebat, in chronico anni 1116. rursus anno 1213. eodem Abbate teste, Innocentius 3. concessit indulgentiam plenariam pro auxillio terræ sanctæ, & simul indixit Concilium generale **LATERANENSE** frequentissimum, quod celebratum est anno domini 1215. atque in eo de indulgentijs quoque actũ est, & emendati abusus, qui circa indulgentias paullatim irrepserant, vt patet ex cap. cum ex eo de penitent. & remiss. emendatio verò abusum testatur rem esse antiquissimam. Non enim irrepunt abusus, nisi in his rebus, quæ diu fuerunt in vſu. Similis emendatio legitur in Concilio generali Lugdunensi, vt habemus in 6. de penitent. & remiss. ca. 1. & in Concilio generali Viennensi, vt habemus in 2. clementina, eodem tit. in Concilio verò Constantiensi, ita in generali, non solum damnantur errores de indulgentijs Ioannis VVidelsi sess. 8. sed etiam in vltima sess. concedit Mari-

nus V. indulgentiam plenariam. Denique Tridentinum Concilium sess. 25. iterum probat vſum indulgentiarum, & emendat abusus. Quamuis autem hoc argumentum ab auctoritate tot generalium Conciliorum, ab hæreticis nostri temporis contemnatur: tamen re vera grauissimum est argumentum. Nam Arriani quoque nihil faciebant Concilium Nicænum: Nestoriani, Ephesinum 1. Euthichiani, Chalcedonense: & ceteri variorum temporum concilia, eorum Episcoporum, à quibus damnabatur: & tamen semper Ecclesia Catholica hunc morem seruauit, vt in concilijs hæreses damnarentur, & vt sanctus Aug. ad Ianuariũ scribit, in epist. 118. semper fuit in Ecclesia plenariorum conciliorum saluberrima auctoritas.

Quarto. probatur ratione petita ab his signis, ex quibus internoscuntur catholica dogmata ab hæresibus: nam catholicorum dogmatum hoc est proprium, vt nõ inueniatur eorum origo, nisi ad Euangelium, vel Apostolos adscendamus: hæresim autem semper designari potest certus auctor, & locus, & tempus, in quo exoriri cœperunt: iam verò nullus hactenus indicare potuit auctorem indulgentiarum, neque locum, vel tempus, quo prædicari cœperint. omnes enim qui de indulgentijs mentionem faciunt, siue doctores sint, siue Pontifices, siue etiam Concilia, ita de ijs loquuntur, vt de vſitata, & recepta. Quare Martinus Kemnitius, in 4. par. examinis pag. 319. fatetur, originem indulgentiarum non satis luculenter in historijs notatam fuisse, & quod paulò post pag. 33. affirmat, indulgentias cœpisse circa annum Domini 1200 manifestè fallum esse, conuincitur ex his, quæ citauimus de indulgentijs concessis à Paschali II. Urbano II. Sergio II. & potissimum à Leone III. qui sedit anno Domini 800. id est, quadringentis annis ante annum millesimum ducentesimum, à Kemnitio notatum. Initium autem hæresis contra indulgentias notissimum est. coepit enim non solum ex Catholicis, sed etiam ex ipso Kemnitio, pag. 375. primos fuisse **VVALDENSES**, qui doctrinam Ecclesiæ de indulgentijs oppugnare cœperunt. **VValdenses** autem,

quorum auctorem VValdesium (VValdus alijs vocatur, & eius Lugdunens. fuit, à qua ciuitate *Pauperes de Lugduno*, appellati sunt) constat mundo apparuisse circa annum Domini 1170, ex Claudio Cusfordio in libro contra VValdeas, extremo, & Guidonne Carmelita, lib. de hæres. ex quo etiam confutatur error Kemnitij de origine indulgentiarum: nam si VValdenses, qui indulgentias oppugnabant, exorti sunt circa annum Domini 1170. quomodo fieri possit, vt indulgentiæ ipsæ ceperint circa annum Domini 1100.

Quinto probatur ex diuinis testimonijs reuelationum, & miraculorum: nam S. Bernardus prædicauit multis in locis indulgentias, quas Eugenius III. Papa concessit ijs, qui accepta cruce, ad bellum sacrum Hierosolymitanum proficiscerentur, & prædicationem suâ miraculis plurimis & maximis confirmauit, vt cognosci potest ex vita eius fideliter scriptâ lib. 3. cap. 4. & ex initio libri de consideratione, eiusdem Bernardi. Sanctus quoque Franciscus diuinâ reuelatione indulgentiam à Domino, & ab eius Vicario Romano Pontifice, obtinuit, pro Ecclesia. S. Mariæ de Angelis, de qua indulgentia plura dicemus in 2. libro, cap. vlt. ad quem locum, lectorem remittimus. S. Brigitta vidua sanctissima, cuius reuelationes diligenter examinatae, & approbatae per viros doctissimos fuerunt, ab ipso Christo non semel admonita est de indulgentijs maximis, quæ sunt Romæ vide libro 6. reuelationum, cap. 102. & 105.

Sexto, & vltimò, probatur ratione ductâ à simili: nam in omni benè institutâ Republicâ pertinet ad Principem, & ad magistratum dispensatio communium bonorum; & rursus ad eisdem pertinet admittere satisfactionem, vnus pro altero, si ita iudicent expedire vtilitati eiusdem Republicæ, vt exempli gratiâ, si Princeps aliquis debeat stipendia multa militibus, & rursus habeat in carceribus multos, qui ob fraudes fisci rationibus illatas, debeant poenam luere, vel in pecunia, vel in corpore, si fortè milites illi ex direptis ciuitatibus locupletati, stipendijs non egeant, eaque Republicæ condonent, pro arbitrio Principis eroganda, certè po-

terit princeps, ob vtilitatem aliquam Republicæ, ex militaribus illis stipendijs, fisco suo, pro debitis miserorum, qui carceribus detinentur, satisfacere, & miseros illos absoluerè. At certum est, Imperatores, Principes esse populi Christiani, & Romanum Pontificem in vniuersa Ecclesia loco Christi summum magistratum gerere. Nec minus est certum extare Ecclesia thesaurum satisfactionum, ex passionibus Christi, & sanctorum quò ipsi non egent, & in communem fidelium vtilitatè erogari desiderant. denique certum est, multos esse fideles homines, & Dei filios, & amicos, qui tamen reatu poenæ temporalis adhuc teneantur obstricti: cur igitur non poterint Episcopi, ac potissimùm Pontifex Maximus, si rationalis causa subsit, ex thesauro illo, pro debitoribus satisfacere Deo, & nomine ipsius Dei eandem satisfactionem pro debitoribus illis acceptare, atque eâ ratione indulgentias illis dare, eosque à reatu poenæ temporalis obfoluere?

Tertia propositio: *Prelati Ecclesie dispensare possunt Christi passione, tum per sacramenta, tum per indulgentias: passionis verò sanctorum non nisi per indulgentias.* Ratio est in promptu: nam Christi passio, quâ parte dispensatur pro iustificatione, & reconciliatione peccatorum, non potest ab Ecclesie prelatis dispensari nisi per sacramenta: gratiam enim & gloriam, vt omnes Theologi fatentur, non potest donare extra sacramenta, nisi Deus potestate propriâ, & Christus per potestatem sibi communicatam à Deo, quam vocant excellentiâ. Quâ parte autem eadem Christi passio dispensatur pro remissione poenæ temporalis, potest & per sacramenta, & extra sacramenta dispensari: nam in sacramento Baptismi, virtute passionis Christi remittitur omnis poena, siue temporalis, siue æterna: in sacramento vero poenitentię remittitur semper poena sempiterna, & pars aliqua poenæ temporalis. Passiones verò sanctorum per sacramenta dispensari non queunt: nunquam enim in sacramentis remittitur poena sine remissione culpæ, culpæ autem passio- nibus sanctorum expiari non possunt. vt illud omitam, quod sacramenta instrumenta sunt passionis solius

Christi, nec vlla vim habent à passionibus sanctorum, cum ipsi etiam sancti per Christi sacramenta sanctificati fuerint. Restat igitur passionibus sanctorum, si vltimo modo dispensari debeant, extra sacramenta solum, idque pro solutione solius reatus pœnæ temporalis dispensari debeant. Quod si passionibus sanctorum extra sacramenta dispensentur, dubium esse non debet, quin etiam Christi passio, pro solutione reatus pœnæ temporalis, extra sacramenta dispensari possit. Atque hæc ad explicandam, & confirmandam veritatem in præsentibus sufficiant: nam in sequenti capite ex obiectionum solutione veritas ipsa magis, ac magis elucescet.

CAPVT QVARTVM.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam duorum capitum superiorum.

ADVERSUS ea, quæ dicta sunt capite 2. & 3. multa obiiciuntur ab aduersariis, quæ sunt breuiter diluenda: Omittam autem in præsentia, Lutheri, & ceterorum hæreticorum argumenta: tum, quoniam ea simul omnia in secundo libro refellam; tum quia tam malè inter se coherent, vt vix præ se ferant speciem vel vmbra argumenti, quò magis mirum est propter tam debiles, & ineptas rationes, potuisse tot populos ab antiqua fide deficere. Adferam igitur solum Durandi & Maironis obiectiones.

PRIMA obiectio: *Deus Pater, Christi meritis, atque inprimis acerbissima passioni eius, et morti cumulatissimum præmium reddidit, vt Apostolus docet in epistola ad Philippenses cap. 2. cum ait: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem: mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltauit illum, et donauit illi nomen, quod est super omne nomen. Non igitur super sanctorum passiones alique non remunerata, quæ in thesauro reconduntur.* **R**ESPONSIO, Christi passiones, qua parte merita propriè dici poterant, actiones videlicet virtutum, obedientiæ, patientiæ, humilitatis ac potissimum caritatis, præmium aliquod habuerunt, gloriam corporis, &

nominis exaltationem, vt Apostolus scribit: sed qua parte satisfactioes erant, vt opera bona, & pœnalia, nullum omninò præmium in ipsa Christi persona sortitæ sunt: cum ipse nulla peccata propria haberet, pro quibus satisfacere teneretur. Itaque, vniuersæ Christi afflictiones, quæ rationem satisfactionis habent, superuacane ipsi fuerunt, & in thesauro iure continentur. quanquam neque integrum præmium Christus habuit laborum suorum, qua parte meritorij erant: nam gloriam animæ essentialem sine meritis habuit, in primo instanti conceptionis suæ, vt Theologi docent: & cum ea merita infiniti pretij essent, certè non fuit integrum eorù præmium, sola corporis gloria, & nominis exaltatio. quare Theologi statuunt Christum meruisse de rigore iustitiæ gratiam, & gloriam omnibus hominibus, etiam si illi infiniti futuri fuissent.

SECUNDA obiectio: *Culpâ letalis est infiniti damnicausa, quod ad se attinet, cum sit offensa Dei, qui est summus & infinitum bonum: igitur ad culpam letalem toll. ndâ, necessaria fuit infiniti pretij satisfactio. Tota igitur Christi passio, quamuis infiniti meriti fuerit, in redemptione et expiatione culpa letalis esse cõsumitur: ac per hoc nihil superest, quod pro expiandis peccatis in thesauro reponatur.* **R**ESPONSIO, si argumentum propositum aliquid efficeret, probaret vnicam solum culpam letalem Christi passiones delere potuisse, & iam non solum pro peccatis tollendis, sed etiam pro tollendis plurimis culpis, nihil in thesauro remansisset, sed non ita est; nam multæ culpæ, quarum vnaquæque sit offensus infinita, non requirunt ad sui expiationem multas infinitas satisfactioes: sed vna satisfactio verè infinita, qualis fuit quælibet Christi afflictio, sufficit ad expiandas omnes illas culpas, & pœnas pro eis debitas, nihil enim maius infinito dari potest. Quare verissimè scripsit Clemens Sextus in cõst. quæ incipit, vnigenitus. vnam sanguinis Christi guttam; propter vnionem ad verbum, toti mundo reconciliando satis esse potuisse, & cum Dominus Christus non vnam sanguinis guttam, sed totum sanguinem pro nobis fuderit, & ab ipsa conceptione, vsque ad mortem, ardentissima caritate, grauissimos labores pertu-

lerit, vt Deo patri nos reconciliaret, proque culpis nostris diuinæ iustitiæ satisfaceret, dubium esse non potest, quin semper superfit pretium, idque iustissimum, quo debita nostra solui possint.

TERTIA obiectio: *Satisfactio Christi est infinita, vt iam dictum est, non igitur opus est, vt ad satisfactiones Christi adiungantur satisfactiones ex passionibus sanctorum.* Responso, nõ est quidem opus, vt adiungantur passionibus sanctorum passionibus Christi, quasi hæc per se non sufficiant, sed adiunguntur tamen, quia æquum est, vt passionibus illarum Deo non sint inanes, præsertim cum id sit tùm gloriosum Christo, à quo manat omne bonum sanctorum, tùm ipsis etiam sanctis perhonorificum. Quomodo autem concurrant in hac applicatione satisfactiones Christi cum passionibus sanctorum, id est, an applicetur pars vna satisfactionis ex passionibus Christi, pars alia ex passionibus sanctorum, an verò integra satisfactio accipiatur semper ex passionibus Christi, & superaddantur ad cumulum satisfactionis passionibus sanctorum? non videtur nimis curiose inuestigandum. Illud videtur certum, passionibus Christi, quæ sunt infiniti pretij, applicari per indulgentias finito modo, & ideo aliquid reuerà superaddi, cum passionibus sanctorum illis adiungantur, quod rectè annotauit Dominicus à Soto in 4 sententiarum. distinctione 21. questione 1. articulo 2.

QUARTA obiectio, *Sancti omnes plenam mercedem laborum suorum acceperunt, imò supra condignum sanctos omnes à Deo remuneratos rectè colligunt Theologi ex diuinis litteris, cù Dominus dicat Luc 6. Mensuram bonam, & conferam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum: & Apostolus ad Romanos 8. Non sunt contigua passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nihil igitur superest, ex laboribus sanctorum, quod ad expiationem alienorum peccatorum insumi possit, & ad hunc finem in thesauro ecclesiæ conseruetur.* Responso, iam supra docuimus, in bonis operibus sanctorum, quæ laboriosa & pœnalia fuerunt, duplicem esse rationem, alteram meriti, alteram satisfactionis: quod igitur attinet ad rationem meriti, plenam

mercedem, imò etiam conferam & coagitatam, & superfluentem mensuram præmij, sancti omnes pro suis laboribus acceperunt. quod autem pertinet ad rationem satisfactionis, multi labores sanctorum inanes & sine fructu essent, nisi pro reatibus aliorum consumerentur, cum ipsi sancti, aut nullis, aut certè minoribus laboribus, pro suis expiandis reatibus, indigerent.

QUINTA obiectio. *Nihil omnino sancti fecerunt, vel per-tulerunt propter Deum, quod facere vel perferre nõ tenebantur: Nihil igitur illis superest, quod cum alijs communicare possint. Antecedens colligitur ex multis testimonijs sacre scripturæ, sed ex eo potissimum, quod habetur Luc. 17. cum feceritis hæc omnia, dicit, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. quarè prudentes virgines, Matth. 25. non sine causa fatuis, & insensibilibus date nobis de oleo vestro, responderunt, ne forte non sufficiat nobis & vobis, itè potius, ad vendentes, & emite vobis.* Responso. Non est necesse hoc loco de operibus supererogationis disputare, de quibus in libro de Monachis, differimus: nam etiam si admitteremus, quod tamen esse falsum loco notato demonstrauimus, nihil omnino sanctos viros fecisse, vel pertulisse propter Deum, quod facere, vel tolerare non tenerentur, nihil tamen argumentum concluderet: nam ipsa obedientia legis, ad quam implendam, sine dubitatione, tenemur, meritoria & satisfactoria est, & potest fieri, vt ea satisfactione, pro suis delictis non egeat, qui legis obedientiam præstat, neque propterea cum alijs eam communicare possit. Neque virgines prudentes de satisfactione loquuntur, sed de oleo gratiæ & caritatis, sine quo salui esse non possumus: quod quidem oleum vnusquisque retinet sibi, neque in alios effundere potest, cum sit opus solius Dei effusio tam pretiosi olei. Caritas Dei, inquit Apostolus ad Romanos. 5. diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

SEXTA obiectio: *Si sanctorum passionibus expiari possent nostra delicta, non esset absurdum eos appellare nostros redemptores, saltè ex parte. At solus Christus est redemptor generis humani, de quo dicit Apostolus. 1. Cor. 1. qui factus est nobis iustitia. Et redemptio, & 1. Cor. 5. impijs estis pretio magno. Responso, propter*

hoc argumentum non defuerunt aliqui ex recentioribus, qui docerent, passiones sanctorum non ita nobis applicari per indulgentias, vt sint iustæ compensationes pro pœnis, quas nos debemus Deo, hoc est, veræ satisfactiones, sed esse aliquid, quod moueat Deum, vt nobis Christi satisfactionem applicet, sed hæc opinio probata est à Pio V. Pontifice, & à Gregorio XIII. qui sententiam Pij confirmauit. Damnauit enim Pius V. multos articulos quorundam Louaniensium: quorum vnus erat, solius Christi satisfactionibus remitti pœnam temporalem, sanctorum autem passionibus offerri Deo, vt Deus illarum intuitu, applicet nobis merita Christi. Præterea repugnat eadem illa opinio constitutioni Clementis VI. quæ incipit vnigenitus, & Bullæ Leonis X. in qua damnantur errores Lutheri, ex cõmuni consensu Theologorum. Ad hæc, si non possent nobis applicari sanctorum passionibus ad redimendas pœnas, quas pro peccatis Deo debemus, ne sancti redemptores nostri esse videantur, certè neque nos ipsi propriis laboribus pœnas easdẽ redimere possemus, ne nos ipsi redemptores nostri esse videamur. Atqui, Concilium Tridentinum sess. 4. cap. 8. & can. 13. & 14. apertissimè docet contrarium. Ad argumentum igitur respondemus: si propriè, & absolute nomen *redemptoris* accipiat, solum Christum esse redemptorem: Is namque dicitur propriè & absolute *redemptor*, qui redimit à captiuitate, non qui soluit pro alio debitum aliquod parui momenti: Nos autem tunc solum captiui dicimus, cum veuudati sumus sub peccato, vt scripura loquitur, & cum laqueis diaboli victi teneamur ad ipsius voluntatem. Id quod tunc solum fit, cum per leuissimum peccatum à gratia Dei excidimus, ab hac autem seruitute & captiuitate solo Christi sanguine redimi possumus: proinde, ipse solus verè, propriè que redemptor dici debet. At si largo modo *redemptor* appelletur, quicumque liberat alium ab aliquo debito, non erit absurdum si sancti viri redemptores nostri aliquo modo, id est, secundum aliquid, non simpliciter, & largo modo, non in rigore verborum, esse dicantur: nam si propheta Danieli Regi Nabuchodonosor non ineptè dixit,

dixit, *peccata tua elemosynis redime*. Daniel. 4. cur ineptè dicantur sancti viri aliquo modo passionibus suis delicta nostra posse redimere? & si B. Paulus de se scripsit 1. Cor. 9. *omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos*: cur non etiam scribere potuit, *vt omnes redimerem*? non enim minus est proprium Christo nomen, *saluatoris*, quàm *redemptoris*.

CAPVT QVINTVM.

Quid propriè sit indulgentia, solutio ne an absolutio?

Demonstratum est hactenus, indulgentias esse, nunc quid sint, id est, in qua re potissimum indulgentiæ ratio, & natura posita sit, explicandum erit. Quæ disputatio bipartita erit, **P R I M V M** enim quaeremus, an indulgentia propriè sit absolutio, vel solutio? **D E I N D E** cuius debiti sit solutio, vel à quo debito absolutio? his enim duobus explicatis, in promptu erit vera hac propria indulgentiæ definitio. **Q U O D A D P R I M V M** atinet, non defuere qui indulgentias nihil aliud esse voluerint, nisi solutionem, & compensationem pœnarum ex thesauro meritorum Christi, & sanctorum depromptam, & applicatam auctoritate Pontificis, ita sensisse videntur Durand. in 4. dist. 20. qu. 3. Palud. ibidem qu. 4. S. Antoninus in 1. parte summæ Theologicæ, tit. 10. cap. 3. Hadrianus VI. Pontifex in 4. sentent. qu. de indulgentijs. Siluester in summa, verbo, Indulgentia, nu. 3. & videtur in eadem fuisse sententia S. Thomas in 4. dist. 20. qu. 1. ar. 3. ad 2. & 3. **C O N T R A** verò Franciscus Mayronis loco supra citato, contendit, indulgentias nihil esse nisi iudicialiam absolutionem. cui prima fronte fauere videntur exempla vetustissimorum Conciliorum, in quibus videmus ab Episcopis absolui pœnitentes ab aliqua parte multæ impositæ nulla facta mentione thesauri spiritualis, vnde compensentur debita illa pœnarum. **C H T E R V M**, re tota diligentius considerata, posteriores Theologi definirunt, vt runque si-

mul in indulgentiis reperiri, absolutionem & solutionem: neque veteres Theologos scholasticos negasse iudiciariam absolutionem, quamuis solutionis tantum ferè meminerint; neque, vetustissimos patres negasse solutionem ex thesauro, licèt solius absolutionis meminisse videantur. ita docet Card. Caietanus tract. 15. ad Iulium Medicem. cap. 6. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. qu. 1. ar. 2. Petrus à Soto lect. 2. de indulgentiis, in institutione sacerdotum. Martinus Ledesma in 2. partem 4. sententiarum, qu. 38. ar. 1. & alij passim, & expressè idem docuerat ex antiquis S. Bonaventura in 4. d. 30. p. 2. q. 5. Sit igitur **PRI MA** propositio: *Indulgentia propriè est absolutio iudiciaria, annexam habens solutionem ex thesauro.* Probatur pars prior propositionis, primo ex testimonijs scripturæ, in quibus fundari diximus indulgentias: nam illud Math. 16. *tibi dabo claves regni celorum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum et in celis.* & illud Math. 18. *Quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in celis.* intelliguntur, sine dubio, de potestate iudicaria absolvendi. **S E C U N D O** probatur ex testimonijs sacrorum Canonum. Si quidem Alexander III. Pontifex in Epistola ad Episcopum Cantuariensem, *ut habemus cap. quod autem consilijus. de penit. & remiss.* docet, neminem posse concedere indulgentias, nisi proprijs subditis. & rationem reddit; *quia non potest nisi proprius index absolvere, vel ligare.* Quibus verbis Alexander satis apertè indulgentiam, absolutionem iudiciariam esse docuit. Sic etiam Martinus V. Pontifex in sinè Concilij Constantiensis, concedens indulgentiam plenariam, dicit se absolutionem plenariam concedere. Gregorius VII. in multis Epistolis indulgentiam tribuens, ut plurimum vitur verbo, *absolutionis.* **T E R T I O** probatur ratione: nam cur quæso pro defunctis non conceduntur indulgentiæ nisi per modum suffragij? certè nulla est ratio, ut suo loco demonstrabimus, nisi quia defuncti non possunt propriè iudicialiter absolvi, ergo indulgentia, quæ viventibus simpliciter datur, absolutio iudiciaria est. Denique, si non esset necessaria iurisdicctio ad indulgentias concedendas, quicumque applicare vellet alteri satisfactio-

nem suam, is dici posset indulgentiam dare, quod tamen est omninò inauditum. Iam verò, posterior propositio nostræ pars, quòd videlicet indulgentiæ, præter absolutionem, contingant applicationem thesauri, probari potest; primùm auctoritate Clementis VI. qui extrauaganti, vni genitum, manifestè hoc docet. Deinde, ratione; quoniam prælati Ecclesiæ, & ipsi etiam summi Pontifices non sunt absoluti domini, ut possint pro arbitrio, sine vlla compensatione, condonare hominibus culpas, vel pœnas, quarum rei sunt in foro Dei; sed sunt iudices à Deo constituti, qui possunt quidem pro potestate sibi à Deo concessa, remittere culpas & pœnas nomine Dei, sicut tamen, ut iustitiæ satisfiat, & confirmatur à simili; nam cum sacerdotes in sacramento pœnitentiæ, absoluunt reos pœnitentes à culpis & ab aliqua parte pœnæ temporalis, non id faciunt sine compensatione, sed applicant pretium sanguinis Domini, ut diuinæ iustitiæ satisfiat. Igitur, eodem modo cum per indulgentias prælati Ecclesiæ subditos suos absoluunt à pœnæ temporalis reatu, id faciunt applicando satisfactio- nem Christi, & sanctorum. Generalis est enim Apostoli sententia ad Hebr. 9. *sine sanguinis effusione non fit remissio.* Quare minus consideratè locutus est Petrus Pauludanus in 4. dist. 20. qu. 4. cum ait, *hoc interesse inter remissionem, quæ datur per sacramenta, & eam, quæ datur per indulgentias, quòd prior sit omninò liberalis, posterior verò compensationem aliquam requirat.*

S E C U N D A propositio: *Quamuis in indulgentiis absolutio cum solutione ordinariè coniungatur, posset tamen summus Pontifex indulgentiam concedere per solam solutionem, non tamè per solam absolutionem.* Quòd per solam solutionem, certum est ex indulgentijs, quæ dantur pro defunctis. Nana quemadmodum defunctis indulgentiæ conceduntur, per hoc solum, quòd summus Pontifex applicat ex thesauro, quantum satis est ad compensandam pœnam, quam illi in purgatorio luituri erant, sic etiam, posset viuenti alicui applicare satisfactio- nem, ex thesauro Ecclesiæ, & eo modo eum liberare à debito pœnæ, etiam si nõ propriè illum absolueret. Ceterùm ista non esset eius-

dem rationis indulgentia, cum ea, quæ ordinariè viuentibus tribuitur. Quòd autem non possit concedi indulgentia, per solam absolutionem, sine applicatione thesauri, perspicuum est exijs, quæ suprà diximus.

CAPVT SEXTVM.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam capitij superioris.

Sed aduersus ea, quæ in his propositionibus continentur, pauca quædam obijci possunt, quæ breuiter dissoluenda sunt.

P R I M A obiectio: *Si posset Pontifex absolvere iudicialiter per indulgentias à pœna temporali, posset consequenter absolvere à pœna, quam aliquis in purgatorio luiturus esset. si cùm reatu illius pœna moreretur: at in pœnas purgatorij non habet Pontifex auctoritatem, igitur non potest eam tollere per suam absolutionem, sed solum per applicationem thesauri, ut facit, cùm indulgentias pro defunctis concedit.* Responsio. An summus Pontifex potestatem habeat in animas, quæ in purgatorio degunt, postea videbimus: sed in pœnam purgatorij, imò etiam in pœnam æternam gehennæ, sine dubio, potestatem habet, saltem consequenter & indirectè: quia dum absoluit per sacramentum pœnitentiæ à culpa mortifera, liberat consequenter hominem à debito pœnæ sempiternæ: & eodem modo, dum per indulgentias, absoluit hominem à pœnitentia iniungenda vel iniungenda, absoluit eundem consequenter à pœna purgatorij, quam is luiturus esset, si eam pœnitentiam non expleuisset, vel ab ea absolutus non fuisset: Sed hoc non est habere potestatem in purgatorio, vel in gehennam, sed in homines fideles, qui rei sunt culpæ, vel pœnæ. Quare meritò damnata fuit sententia Petri Oxomensis à Syxto I V. Pontifice, & Concilio Complutensi, qui dicebat, non posse summum Pontificem indulgere alicui viuenti in carne pœnam purgatorij, & sola contritione deleri peccata, quoad culpam, & pœnam alterius vitæ, sine ordine ad clauas. Vide, si libet, condemnationem huius erro-

ris apud Alphonsum de Castro, in libro aduersus hæreses, verbo, Confessio, vel in summa Conciliorum in Decretis Syxti I V. Pontificis.

S E C V N D A obiectio: *Per applicationem thesauri fit integra compensatio pro debito pœnæ temporalis, igitur superuacanea est absolutio iudicialis.* Responsio. Argumentum non rectè concludit, quoniam iudex non tenetur dimittere reum alicuius pœnæ, etiam si iusta compensatio offeratur, ab alio præfertim, si compensatio non sit eiusdem rationis: Erideo, si iudex admittat compensationem, & absoluat reum, verè dicitur illi gratiam præstare; vt exempli gratia; si quis damnatus sit ad trêmes, vel vt publicè virgis cædatur, & aliquis offerat pro illius rei liberatione magnam pecuniæ summam, certè non tenebitur iudex acceptare pecunias, & reum liberare, sed, si voluerit id facere, gratiam illi præstabit, atque eum absoluet. Itaque si propriè loqui velimus, non dicitur tollere obligationem ad pœnam, is, qui compensationem offert, sed is, qui admissa compensatione reum ab illa obligatione absoluit. Dat verè igitur indulgentiam subditis suis Pontifex, quia nomine Dei cuius vices in terris gerit, admittit compensationem, ex thesauro de promptam, & ea admissa, pœnitentes à reatu pœnæ temporalis absoluit. Contra autem, defunctis non dicitur dare simpliciter indulgentiam, sed per modum suffragij: quia non ipse, sed Deus acceptat compensationem pro defunctis, & eisdem defunctos absoluit, Pontifex autem solum offert ex thesauro iustam compensationem.

T E R T I A obiectio: *Absolutio iudicialis dari potest etiam inuito, vt patet de absolutione ab excommunicatione: sed indulgentia inuito dari non potest: igitur indulgentia non est absolutio, sed mera solutio.* Responsio. Non omnis absolutio dari potest inuito, sed ea sola, quæ non requirit necessariò aliquam actionem vel dispositionem in eo, cui datur. Itaque absolutio sacramentalis, quia requirit contritionem confessionem, & satisfactionem, non potest in inuito conferri: absolutio ab excommunicatione aliisque censuris, quia non pendet necessariò nisi à voluntate præ-

lati potest in inuitum conferri. Porro indulgentia exigit in suscipiente, primum, ut sit in statu gratiæ, deinde, ut faciat, quæ præferibuntur in litteris indulgentiæ: visitet basilicas, oret, ieiunet, eleemosynas faciat, quæ omnia sic à libero arbitrio pendent, ut ab inuito extorqueri, non possint. Quare indulgentia quamuis sit absolutio non est mirum si in inuitum conferri nequeat.

QUARTA obiectio: *Absolutio requirit cognitionem causæ, sed indulgentia sæpè datur in communibus omnibus, qui hoc, aut illud egerunt, non cognitis causis eorū, quibus indulgentia tribuuntur: non igitur indulgentia, iudicialis absolutio dicenda est.* Respondio. Absolutio particularis & absoluta, ut etiam condemnatio, quia feruntur secundum allegata & probata, sine dubio, repuriunt particularem, & accuratam cognitionem causæ. At absolutio quædam generalis & conditionata, non requirit cognitionem causæ nisi generatim. Prior absolutio dicitur sententia ab homine, posterior, à iure, atque indulgentiæ videtur, que dantur singulis poenitentibus, quæ apud veteres vltimatissimæ erant, similes sunt priori absolutioni, & ideo tunc exigitur cognitio causæ in particulari, eæ verò quæ dantur omnibus generatim, & cum conditione certi operis faciendi, ut militandi aduersus Mahomethanos pro recuperanda Hierosolyma, similes sunt posteriori absolutioni, & propterea satis est generatim cognoscere, iustam causam adesse talis indulgentiæ concedendæ.

QUINTA obiectio: *Archiepiscopus ad totam provinciam indulgentiam suam extendere potest, ut habetur cap. nostro de pœnit. & remiss. at, non sunt proprie subditi Archiepiscopo omnes provinciales, sed is, li. qui ad eius dioccesim pertinent: igitur, indulgentia non est absolutio proprie dicta, quæ iurisdictionem exigit.* Respondio. Non sunt quidem omnes provinciales absolutè subditi Archiepiscopo, sed sunt tamen omnes subditi in certis casibus, quorum vnus, est indulgentiæ condonatio.

POSTREMA obiectio: *Si indulgentia esset iudicialis absolutio, non posset summus Pontifex vilius indulgentiæ participes esse, cum se ipse iudicialiter absolueri nequeat, nec se, vel alium superiorem habeat. At qui, id videtur absurdum, ut summus Pon-*

tifex illis indulgentiis frui non possit, que sunt comunes omnibus fideiibus. Quod idem argumentum fieri potest de Episcopo, quid attinet ad indulgentias, que ab illis toti populo conceduntur.

RESPONSIO. Non defuerunt, qui negauerint, summum Pontificem, aut Episcopos participes esse posse indulgentiarum, quas ipsi ceteris in commune laguntur, Certè Archidiaconus in cap. de indulg. de pœnit. & remiss. in 6. ita docet. atque in eandem sententiam paucos alios citat. Silvester in summa, verbo indulgentia. nu. 21. Contrà tamen sentiunt omnes alij in 4. dist. 10. & Sotus dist. 21 tum iuris canonici interpretes in cap. nostro, de pœnit. & remiss. in cap. indulg. eodè, in 6. quibus accedit Nauarrus in tract. de Iubileo, notab. 10. num. 97. quamuis autem hæc sententiæ communis, verissima sit, & omnino consentanea rationi, tamen argumentum contrarium non facile soluitur, illa enim principia certissima sunt: neminem posse ligari vel solui, nisi à superiore, & neminem suspensius superiorem esse. Vnde etiam fit, ut nemo se in sacramento pœnitentiæ absolueri vnquam sit ausus. Posset igitur fortasse dici, summum Pontificem esse Episcopos, erga alios vti absolutionem, erga se verò solutione duntaxat. Posset item dici, non posse quidem Pontificem immediatè se ipsum absolueri per indulgentiam, sed posse per alium id facere, cui ipse potestatem tribuat: Cur enim possit cōfessario suo facultatem dare, ut se à peccatis absoluat, quod omnes admittunt, & non passit eidem potestatem facere, ut sibi indulgentiam conferat? certa hæc responsio probabilis visa est Card. Catetano, tract. 15. cap. 5. & ante eum Richardo in 4. dist. 20. ar. 4. qu. 3. in solutione argumenti. Quamuis enim indulgentia non pertineat ad sacramentum pœnitentiæ, pertinet tamen ad forum interius & penitentiale, in quo summus Pontifex potest se alteri subijcere, qui in se ministerio clauium utatur. Potest etiam postremò, & optimè dici, posse Pontificem indirectè participem fieri indulgentiæ à se, vel à prædecessore generatim propositiæ, etiam si nolit vti operæ confessarij, sed solum ea præstare, quæ ab alijs exiguntur ad indulgentiam consequendam. Quoniam, ut rectè ait S. Thomas in 4. dist. 20.

qu. 1. ar. 5. quæst. 4. ad vltimum. Non potest quidem Pöfex se ipse directè absolvere, sed potest vti ijs rebus quas ipse alius ex iurisdictione cöcessit: tales autem sunt indulgètiæ, ad quas ipse percipiendas accedit non vt Pastor, sed vn° degrege, subiect° clauibus Ecclesiæ, ac per hoc, & per accidens subiectus sibi. Addit Dominicus à Soto, loco citato, hanc ipsam subiectionem, indirectam non esse etiam coactiuam: quoniam absolutio, quæ datur indulgentia, non est quasi sententia personalis ab homine lata, neque etiam quasi lata à iure, & coactiuam, sed quasi lata iure communi, & non continens coactionem, sed remissionem, cum conditione, talis operis faciendi.

CAPVT SEPTIMUM.

A quo vinculo per indulgentias solvamur, vel absolvamur.

CUm demonstratum sit indulgentiam esse absolutionem cum annexa solutione, sequitur vt explicemus, à quo vinculo nos indulgentia soluat, vel absoluat: Sic enim constat, quæ sit propria ratio, definitio ac natura indulgentiæ. Sciendum igitur est, duplex esse vinculum, siue debitum, siue reatum peccati: alterum culpæ, alterum pœnæ. Rursus autem, reatum pœnæ iterum esse duplicem, alterum, pœnæ naturalis, quæ consequitur originale peccatum, qualis est mors, morbus, ignorancia, concupiscentia, & similis: alterum, pœnæ personalis, quæ consequitur peccatum actuale, qualis fuit pestis immissa in populum, ob peccatum Dauidis. Rursus, reatum, pœnæ personalis, alterum pertinere ad forum externum, alterum, ad internum. Rursus, reatum pœnæ debitum in foro interno siue penitentiali, alterum esse pœnæ iniunctæ, alterum, iniungendæ. Denique reatum eiusdem pœnæ, siue iniunctæ, siue iniungendæ, vel esse debitum, vt satisfiat soli Ecclesiæ, vel vt satisfiat etiam Deo. His diuisionibus expositis, propositiones, more solito, adijciendæ sunt.

Prima propositio: *Per indulgentias non absolvimur, nec solvimur à reatu culpæ vilius, id est, nec letalis, nec venialis.* Et quidè de culpa letali nulla dubitatio esse potest: dam cum ea tolli non possit sine infusione gratiæ, & gratia nõ infundatur ministerio humano, nisi per sacramenta: pro comperto habendum est, eam per indulgentias nõ posse tolli. De veniali autem videtur quidem Petrus Paludanus in .d. 20. q. 4. existimari, tolli eam per indulgentiam: sed lögè probabilior est aliorum communis sentètia, per indulgentias non tolli nisi reatum pœnæ temporalis, qui remanet culpa dimissa: siquidem indulgentia supplet locum satisfactionis pœnitentialis, & ideo dicitur ab Innocentio, cap. cü ex eo, de penit. & remiss. eneruare pœnitentialem satisfactionem, cum est indulgentia indilcreta. Præterea, cum Pontifices indulgentias concedunt, sæpè declarant se condonare pœnitentiam iniunctam, sæpè etiam dicunt, se largiri certum numerum, vel dierum indulgentiæ, quæ nullo modo ad peccata venialia. sed ad solas pœnas accommodari possunt. Iterum, si quando in litteris indulgentiarum legatur, concedi absolutionem à culpa & pœna: intelligendum est id propterea dici, quòd indulgentia coniungitur ordinariè cum sacramentali confessione: & facit, vt qui per sacramentum pœnitentiæ fuit absolutus à culpa, per indulgentiam absoluat à pœna. Pari ratione, cum dicunt Pontifices, se, per indulgentias, absolvere pœnitentes à peccatis, vel cõdonare omnia peccata, vel dimidium, aut tertiam partem peccatorum semper loquuntur de peccatis, quo ad pœnam non quoad culpam, quæ ante indulgentiam remissa esse creditur.

Secunda propositio: *Per indulgentias non liberamur à pœnis naturalibus.* In hac omnes auctores cõueniunt, cõstat enim definitum esse à Deo, vt pœnæ illæ naturales non tollantur, nisi cum natura ipsa mutabitur, id est cum per resurrectionem mortale hoc induet immortalitatè. 1. Cor. 15. & cum adoptionem filiorum Dei perfectam consequemur, redemptionem, videlicet corporis nostri. Rom. 8.

Tertia propositio: *Nec pœnas, quæ in foro externo, & con-*

venioſe, ſive Eccleſiaſtico, ſive ſeculari inſiguntur, indulgentia tollere poſſunt. Docet hoc S. Thomas in 4. d. 20. qu. 1. ar. 5 qu. 2. nec diſſentiant alijs ſcriptores, ſi quidem pœnæ fori externi, propter bonum Republicæ, inſiguntur, vt facinoroſi deterreatur à peccatis. & probi homines ſecuritate fruantur. Præterea, indulgentiæ non conceduntur niſi poenitentibus, & Deo reconciliatis: poenæ autem illæ fori externi inſiguntur maximè pertinacibus & rebelibus. Denique, indulgentiæ, vt dictum eſt, locum obtinent ſatisfactionis poenitentialis, quare nõ aliam poenam tollunt: niſi quam debemus in foro ſecreto & poenitentiali.

Quarta propoſitio: *Indulgentia liberant homines à reatu pœnæ, non ſolum coram Eccleſia, ſed etiam coram Deo.* Hæc propoſitio negabatur olim à nonnullis, quorum ſententiam referunt, & refellit Theologi veteres. S. Thomas in 4. d. 20, qu. 1. ar. 3, & alijs eadem hoc tempore negatur à Luthero, Caluino, ceteriſque ſectarijs, qui docent, indulgentiam apud veteres non fuiſſe aliud, niſi relaxationem multæ, quam Eccleſia ipſa imperauerat, non vt per eam ſatisficeret Deo, ſed exempli cauſa, vt omnes intelligerent, illum, qui cuiusmodi poenam luebat, verè reſpiuiſſe. Et quidem aduerſus Catholicos in hac re minus rectè ſentientes probatur noſtra propoſitio his argumentis. Primò, quoniam ſi ſolum deberet Eccleſiæ ſatisfieri, ſive tolli præceptum agendæ poenitentiaæ ab Eccleſia poſitum, nõ eſſet opus theſauro meritòrum Chriſti, & ſanctorum. Secundò, non eſſet utilis, ſed noxia indulgentia, & Eccleſia filioſuos, in hac re maximè graui, decipere videretur: liberaret enim eos à poena huius vitæ mitiſſima, & remitteret ad poenam atrociffimam purgatorij. Tertio nõ poſſent concedi indulgentiæ pro defunctis, quippe qui non ligantur iam Eccleſiæ præceptis, neque aut ipſi diſciplina indigent, aut exemplo eſſe poſſunt. Quarto, multi fideles indulgentias percepturi, conſitentur ſacerdotibus peccata, & ſatisfactionem iniunctam explent. Interdum etiam Pontifices in litteris indulgentiarum præſcribunt, vt ſacerdotes iniungant poenitentias ſalutares ijs, qui indulgentiam cõ-

ſequi deſiderant: Igitur & populi, qui ſuſcipiunt indulgentias, & Pontifices, qui eas tribuunt, eius ſententiæ ſe eſſe reſtantur, vt indulgentiæ potiſſimum profint ad pœnam purgatorij expiandam. Denique, hoc ſignificare videntur verba illa, *de vera indulgentia*, quæ addi ſolent, cum indulgentiæ in ſacello Pontificio promulgantur: vera enim indulgentia dicitur, quæ reatum pœnæ, non ſolum coram Eccleſia, ſed etiam coram Deo verè tollit. Iam verò aduerſus hæreticos non eſt cur multum laboremus in hac recomprobanda, ipſi enim propterea negant, indulgentijs tolli reatum pœnæ coram Deo, quoniam exiſtimant poſt remiſſionem culpe nullũ ſupereſſe reatum pœnæ coram Deo, nullaque opus eſſe vera ſatisfactione: & quia negare non poſſunt apud veteres extare plurima teſtimonia pœnarum, quæ poenitentibus iniungebantur vel relaxabantur, ideo docent eas pœnas inſigi ſolitas exempli, & diſciplinaæ cauſa. Ceterum hæc omnia ſatis copioſè tractauimus in 4. libro depoenitentia, vbi etiam omnia argumenta diluimus, quæ à Luthero, Philippo, & Caluino in medium allata fuerunt. Ne tamè hoc loco nihil omino dixiſſe uideamur, probare poſſumus, indulgentiam valere ad relaxandã poenam coram Deo, Primò, ex verbis Chriſti sæpe citatis, Matth. 16. *Quodcumque ſolueris ſuper terrã, erit ſolutũ, & in celo.* & Matth. 18. *Quæcumque ſolueritis ſuper terrã, erunt ſoluta & in celo.* Quorſum enim additur, *& in celo?* Si non ſoluitur vinculum niſi humanum: Secundò ex partibus, qui paſſim affirmant per iniunctas vel ſpõte aſſumptas poenas ſatisfieri Deo. Tertullianus in libro de poenit. loquens de ijs, qui dum agunt poenitentiam, redeunt ad peccata, ita inquit. *Qui per delictorum poenitentiam inſtituerat Domino ſatisficere, Diabolo, per aliam poenitentia poenitentia ſa riſfaciet.* S. Cyprianus in ſem. de lapſis. *Domini*, inquit, *orãdus eſt, Dominus noſtrã ſatisfactione placandus.* S. Pacianus in paræneſi ad poenitentiam. *In quantum*, inquit, *pœnæ veſtræ non pepereritis, in tantum vobis Deus parceret.* S. Auguſtinus homil. 50. ex libro quinquaſaginta homiliarum, cap. 11. *Veniat*, inquit, *ad anteſites per quos illi in Eccleſia clanes miniſtrantur, accipiat ſue ſatisfactionis modũ, & id agat, quod nõ ſo*

solum illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam ceteris ad exemplum. & in cap. 5. Non sufficit, inquit, mores in melius mutare, nisi etiam de iis qua facta sunt, satisfiat Deo, per pœnitentia dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus elemosynis. Petrus Damiani in sermone 2. de S. Andrea, *ne tibi*, inquit, blandiaris si grauiter peccanti, leuior pœnitentia à mansueto, vel dissimulante, dicitur, cum in purgatorij ignibus perficiendum sit quicquid hic minus feceris. Ex his testimonijs, manifestè colligimus, per iniunctas pœnitentias satisfieri Deo, ac per hoc indulgentias, quæ ab eiusmodi pœnitentijs aboluunt, expiare pœnæ temporalis reatum, etiam coram Deo. Multa possent alia testimonia veterum adduci, sed non sunt omnia vbiq; repetenda. Tertio, probatur ratione ductâ à simili: Pœnitentia siquidem à sacerdotibus imponitur, & eæ quæ sponte assumuntur, sunt omnino similes: constant enim ex iisdem rebus, oratione videlicet, ieiunijs, & elemosynis, & ad eundem finem tendunt, & aliæ alias iuuant, immò sacerdotes, cum pœnitentias imponunt, hortantur pœnitentes, vt ipsi etiam sponte assumant alias: cum credibile sit impositas non esse æquales criminibus, & Cyprianus dicat in serm. de lapsis. *pœnitentia crimine minor non sit.* quod idem alij Patres docent. Certum autem est per pœnitentias sponte assumptas satisfieri Deo, vt perspicuum est ex eo, quod occultæ esse solent, iuxta illud. Psal. 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Igitur, pœnitentiæ à sacerdotibus non solum exempli, vel disciplinæ causâ, sed etiam ad satisfaciendum Deo imponi solebant. Præterea, pœnitentiæ pro occultis criminibus occultæ iniungebantur, sicut & ipsa confessio secreta esse debebat, vt patet ex Epist. S. Leonis i. ad Episcopos Campaniæ. Non igitur semper iniungebatur exempli, vel disciplinæ gratiâ. Denique, omnia argumenta, quibus in i. libro de purgatorio demonstrauimus, post hanc vitam extare loca pœnalia, in quibus exercentur animæ illorum, qui dum viuerent, pro suis peccatis non integrè satisfecerunt Deo, probant etiam indulgentias liberare homines à reatu pœnæ, non solum coram Ec-

clesia, sed etiam coram Deo: Nam nec ipsi Lutherani indulgentias negarent, si purgatorium crederent. Est etiam hoc loco animaduertendum, indulgentias, quæ conceduntur in hac vita, immediatè, & principaliter liberare à debito pœnæ subeundæ in hac vita, mediate vero & quasi secundariò à debito pœnæ subeundæ in purgatorio: Quemadmodum enim pœna purgatorij succedit pœnæ, quæ non est in hac vita integrè expiata: sic etiam indulgentia liberans à debito totius pœnæ temporalis, quæ in hac vita persolueda fuisset, consequenter liberat à pœna purgatorij, quæ illi fortè successisset.

Quinta propositio: *Cum in forma indulgentiæ palam exprimitur, concedi remissionem pœnitentiæ iniunctæ, non intelligitur concedi remissio eius pœnitentiæ, quam sacerdos in sacramento confessionis iniunxit.* Est hæc propositio aduersus nonnullos, qui per iniunctam pœnitentiam intelligi volunt omnem omnino pœnitentiam, quoniam, vt ipsi existimant, omnis pœnitentia peccatis debita, iniuncta dici potest, vel à sacerdote, vel à Canone pœnitentiali, vel certè à Deo, ita docuit quidam Thomas Elysius in Clypeo piorum Catholicorum, quæst. 44. art. 7. sed contra sentiunt plerique omnes viri docti, vt Thomas Caietanus tract. 15. cap. 7. Dominicus à Soto in 4. d. 21. qu. 2. art. 2. concl. 3. Martinus Ledesma in 4. sent. par. 2. qu. 17. art. 2. Nauarrus in tract. de Iubileo & indulgentijs, notab. 11. nu. 12. Antonius Cordubensis de indulg. qu. 9. prop. 3. Siluester verbo, indulgentia. qu. 8. nu. 12. & qu. 12. nu. 11. Gabriel in supplemento lib. 4. sent. d. 41. q. 3. art. 2. propof. 10. ac præterea Petrus Paludanus, Hadrianus, Petrus à Soto, & alij non nominandi in sequenti propositione. & certè res non videtur esse dubia: nam pœnitentia non dicitur propriè iniungi nisi à sacerdote, qui in particulari, obligat præcepto suo pœnitentem ad certa opera pœnalia peragenda. Canones enim pœnitentiales exprimitur quidem generatim, quæ pœnitentia quibus peccatis conueniat, sed quoniam non satis est ad iustam pœnitentiam imponendam, scire quid congruat peccato secundum se, nisi simul attendantur variæ circumstantiæ, maximè circa personam pœnitentis. Ideo

non potest à Canone pœnitentia pœnitentia absolute iniungi, neque vllus tenetur ad eam pœnitentiam subeundam, quæ notatur in Canone pœnitentia, nisi ab aliquo iudice iniungatur. Pari ratione dicitur, Deum nõ inuigere pœnitentiam, sed exigere eam quæ sequitur ex natura rei, ad peccati grauitatem. Accedit præterea, quod cum indulgentiæ concessio, secundum iura, sit res odiosa, quippe quæ relaxat pœnitentiæ rigorem, vt rectè docet, & probat Nauarrus, in tractatu de Iubileo, notab. 9. nu. 9. non debent extendi verba litterarum Pontificiarum ad pœnitentias iniunctas, largo modo, & improprie, sed restringi ad iniunctas proprie, quales non sunt nisi eæ, quæ à sacerdotibus in sacramento pœnitentiæ iniunguntur: quæ enim definiuntur in Canonibus, vel exiguntur, non possunt dici iniuncta, nisi largo modo, & improprie.

Sexta conclusio: *Cum non fit mentio iniunctarum pœnitentiarum, sed absolute conceduntur indulgentiæ, intelligendum est condonari omnes pœnitentias, siue iniuncte sint, siue iniungi præterierint.* Hæc propositio est aduersus graues auctores, Alexandrum Alientem in summa Theologica, parte 4. qu. 23. nu. 2. Durandum, & Paludanum in 4. sentent. dist. 20. qu. 4. Adrianum VI. in 4. sentent. qu. de indulgentiis. §. sed ex hoc petes ulterius: Petrum à Soto, lect. 2. de indulgentiis prope finem, & Card. Caiet. tract. 15. cap. 7. qui docent, indulgentias nunquam dari nisi de iniunctis, sed tamen habemus nostræ sententiæ patronos alios nec pauciores, nec minus graues. S. Thomam in 4. d. 20. qu. 1. ar. 3. Ioannem Maiorem in 4. d. 20. q. 2. §. Dubitatur, Siluestrum, verbo, indulg. q. 2. nu. 1. Dominicum à Soto, in 4. d. 21. art. 1. Michaëlem Medinam, disput. 4. de Indulg. Ledesmium in 2. p. 41. qu. 27. art. 2. Antonium Corduben. q. 9. de Indulg. Nauarr. tract. de Iubileo, notab. 11. nu. 18. & ex veteribus Canonistis, Pannormitanum, & Ioannem Andream in c. Quod autem, de pœnitent. & remiss. Denique, fatetur Caietanus hanc esse communem sententiã, nec immeritò: nam illi quoque, quos pro ipso citauimus, excepto Petro à Soto, nõ tam aperte loquuntur, vt certum sit, eos eiusdem esse

sententiæ, quamuis in eam propendere videantur. Probat igitur nostra propositio. Primò, ex constitut. extrauag. Bonifacij VIII. quæ incipit, *Antiquorum*, in qua legimus, indulgentiam datam esse plenam, largiorem & plenissimam. At certe, si non concederetur indulgentia nisi de iniunctis pœnitentiis, satis fuisset dicere, concedi plenam, siue plenariam. Quid igitur sibi vult *plenior, & plenissima*? Adde, quod auctor glossæ in hanc extrauagantem, scribit, Bonifacium de hoc interrogatum, respondisse, per *plenissimam indulgentiam* se intellexisse, illa omnem indulgentiam, ad quam clauis Ecclesiæ possunt extendi. Non potest autem dubitari, vt etiam Caiet. & Petrus à voto fatentur, quin clauis Ecclesiæ ad indulgentias pœnitentias non iniunctas, sed tamen debitas in iudicio Dei possint extendi. Adde præterea, quod Paludanus, loco notato, testatur, ab eodẽ Bonifacio fuisse prohibitum pœnitentiarum, nõ contentibus peccata, anno illo Iubilei, satisfactiones iniungeret. Non igitur dubitari potest, quin Pontifex Bonifacius indulgentias de non iniunctis dare voluerit. Simile est quod de Pio V. Pontifice Maximo & Optimo, testatur Bartholomæus ab Angelo in libro Italico, qui inscribitur *Consolatione de pœnitentiis*, lib. 1. cap. 4. pag. 13. scribit enim hic auctor, Piũ V. priuatim interrogatum affirmasse indulgentias absolute pronunciatas, non restringi ad pœnitentias iniunctas, sed extendi etiam ad non iniunctas. & quamuis duo isti Pontifices non ediderint publicam huius quæstionis explicationem per rescriptum aliquod Pontificium, tamen non est leuis momenti tantorum virorum etiam priuata sententia. Secundò probatur ex consuetudine nostrorum temporum, nunc enim vix vnquam iniunguntur pœnitentiæ multorum annorum, & tamen Pontifices, qui hoc non ignorant, adhuc promulgant indulgentias septem, vel decem annorum, atque alias similes: igitur non volunt Pontifices, hoc saltem tempore, indulgentias restringere ad pœnitentias iniunctas, sed extendunt etiã ad eas, quæ meritò iniungi possent, si pœnitentiæ criminibus æquales iniungerentur. Præterea (vt supra diximus) hoc tempore qui se parant ad indulgentias

consequendas, confiteri solent peccata sacerdoti, & iniunctam satisfactionem implere: non igitur existimant, sibi tantum iniunctas poenitentias condonari, sed alias longè maiores quod si hæc populorum existimatio non esset vera, manifestè falleretur populus, & huius deceptionis causa in prælatos Ecclesiæ referri posset. Denique, in litteris indulgentiarum aliquando ponitur, vt Sacerdotes imponant salutare poenitentias iis, qui indulgentias consecuturi sunt, non igitur indulgentia eorum litterarum ad iniunctas poenitentias, sed ad non iniunctas pertinet: neque enim Pontifices relaxare intendunt poenitentias illas salutare, quas iubent imponi.

CAPVT OCTAVVM.

Soluuntur argumenta contraria.

ADuersus doctrinam capitii superioris non desunt obiectiones, vel calumniæ Lutheranorum, sed eas in librum sequentem differre maluimus: hoc autem loco solum diluemus argumenta, quæ fieri solent aduersus postremam propositionem capitii superioris.

Prima obiectio: *In iure Canonico additur particula, de iniunctis, cum de indulgentiis concedendis agitur: igitur ea particula subintelligi debet, etiam cum non exprimitur. debet enim indulgentiarum concessio semper explicari ad formam iuris. Id quod expressè testatur forma indulgentiarum, quæ in sacello Pontificio promulgantur: dicuntur enim dari indulgentia secundum formam Ecclesiæ consuetam.* Responsio. Additur quidem nonnunquam ea particula, *de iniunctis*, in iure Canonico, sed sæpè etiam non additur, proinde nihil efficit hoc argumentum. Porro, sæpè non addi eam particulam facile demonstrari potest, nam in extrauaganti, *Antiquorum*, in extrauaganti, *Vnigenitus*, in extrauaganti, *Quemadmodum*, de poenit. & remiss. nunquam illius particulæ fit mentio. Præterea, Innocentius III. in bulla expeditionis pro terra sancta recuperanda, quæ habetur in tomis Conciliorum post Concilium Lateranense, cō-

cedit plenariam indulgentiam sine vlla mentione poenitentia iniunctæ. Gregorius VII. Pontifex, in Epistola ad Monachos Massilienses, & in aliis passim, indulgentias absolutè concedit. Denique, Sergius iunior ante annos fermè 800. (vt suprâ notauimus) indulgentiam dedit trium annorum, & trium quadragenarum, sine vlla adiunctione, de iniunctis, vel non iniunctis poenitentis. ex quo intelligimus, per formam Ecclesiæ consuetam, non significari indulgentiam de iniunctis, sed alia, quæ in suscipiendis indulgentiis semper obseruantur: vt videlicet qui eas suscipit, si peccatorum letalium conscientiam habeat, cor contritum gerat cum proposito confitendi suo tempore, eadem peccata sacerdoti, præterea, preces fundat pro Ecclesia, pro summo Pontifice, pro aliis rebus in forma indulgentiarum expressis, denique, illa omnia perficiat, quæ pro assequenda indulgentia præscribuntur.

Secunda obiectio: *Non dicuntur propriè remitti, nisi debita: nemo autem debitor est poenitentiae agendæ, tribus vel septem, vel pluribus certi numeri annis, nisi ea poenitentia à sacerdote sibi fuerit iniuncta: igitur, cum indulgentia remittunt tres, vel septem, vel plures annos poenitentia, de iniunctis intelligende sūt, etiam si forte nomen, iniuncta, tacitum fuerit.* Responsio, Faetor equidem, formam condonandi certum numerum annorum, vel dierum, vel quadragenarum poenitentia, ex antiquo vsu relictam esse: nam idè certus numerus annorum, vel dierum in indulgentiis exprimebatur, quia certus etiam numerus annorum, vel dierum poenitentibus iniungebatur, vt eo tempore se in bonis operibus laboriosus, & poenalibus exercerent. Cæterum, hoc tempore, non iniungitur quidem poenitentia tam seuera, tamen verè debitores sunt, qui peccata graui commiserunt, poenitentia agendæ, multis vel annis, vel diebus, & ideo per indulgentias remittuntur hoc tempore poenitentia certorum annorum, vel dierum, id est, remittitur debitum poenæ, cui satisfecissent, si tot annis, vel diebus, poenitentiam egissent.

Tertia obiectio: *Innocentius III. in Concilio Lateranense, vt habemus cap. Cum ex eo. de poenit. & remiss. restringit*

Episcoporum potestatem in indulgentiis conferendis, ad condonationem unius anni, de iniunctis penitentis: At, si indulgentia secundum iura dari possent, tam de iniunctis, quam de non iniunctis: Pontifex restringens solum indulgentias de iniunctis, inane decretum fecisset, voluit enim rescare indulgentias superfluas & indifferetas, per quas satisfactio penitentialis, ve ipse loquitur, conservatur: non autem rescasset, si possent indulgentiæ dari de non iniunctis, de quibus ipse nihil decrevit. Quod si respondeas, Pontificem, dum rescavit superfluas indulgentias de iniunctis penitentis, censeri maiore ratione rescasse indulgentias de non iniunctis: contra obicietur, quod grauiora sint penitentia iniuncta, quam non iniuncta: quia ille obstringit coram Deo & Ecclesia, ista autem coram Deo tantum: & cum tollantur grauiora, non censetur sublata etiam leniora. Responso. Primum dici posset, iniunctas penitentias esse grauioras aliquando, & secundum quid: non iniunctas autem, vt plurimum, & simpliciter. potest enim accidere, vt alicui penitentia iniungatur, nō quidem integra, & æqualis, sed tamen eiusmodi, vt plus pœnæ per eam expietur, quam expiandum relinquatur: tamen, vt plurimum, longè plus est, quod expiandum restat, per non iniunctas penitentias, quam quod expiatur per iniunctas. pari ratione, tantò minus est obstringi coram Deo, & coram Ecclesia ad agendam penitentiam iniunctam leuissimā, & fortè vnus horæ, quam obstringi coram solo Deo, ad perferendum cruciatum acerrimum multorum annorum: vt illud dici possit grauius secundum quid, hoc autem grauius simpliciter. Quare, qui restringit indulgentias de penitentis iniunctis, iurè censetur restringere etiam indulgentias de non iniunctis, si reuera modum ponere voluit indulgentiis. Deinde, responderi potest breuius, & facilius; in decreto Innocentij duas restrictiones contineri, vnam, quoad tempus, vt non liceat Episcopis excedere vnum annum, in indulgentiis condonandis: alteram, quoad genus, siue qualitatem, vt non liceat eisdem indulgentias concedere absolute, sed solum de iniunctis penitentis: per hoc enim omnia, quæ possunt fieri, argumenta cessant. Est autem hoc loco Obseruandum, quod quamuis non teneatur, qui indulgentias per-

cipit, iniunctam penitentiam explere, nisi fortè indulgentia minor sit, quam debitum ipsius, aut impletio penitentia iniunctæ, sit vna ex conditionibus expressis in litteris Pontificiis, pro indulgentia obtinenda: tamen hortandi ac monendi sunt penitentes, vt iniunctam penitentiam diligenter deuotèque perficiat: tum quia penitentia illa medicinalis, tum quia meritoria erit: tum quia fieri potest, vt indulgentia, quam se percepturum sperat, ob aliquod impedimentum, non verè percipiat. de qua re vide S. Thomam in 4. d. 20. qu. 1. art. 2. qu. 1. ad 4. Panormitanum in cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. Gabrielem in supplemento. 4. d. 45. q. 3. art. 2. propositione 11. Angelum in summa, verbo, indulgentia, nu. 7. Siluestrum, verbo eodem, qu. 9. nu. 18. & Anton. Cor. dub. qu. 10. de indulgen. coroll. 4.

Ex his, quæ hæctenus dicta sunt, colligi potest integra indulgentiæ Definitio, quæ talis erit: *Indulgentia est absolutio iudicialis à reatu pœnæ Deo debita in foro penitentiario, extra sacramentum data, per applicationem satisfactionum, quæ in thesauro Ecclesiæ continentur. Quod si quis definitionem extendere velit ad indulgentias, quæ pro defunctis accipiuntur, quæ sunt indulgentiæ per modum suffragij, non simpliciter, & absolute, mutare poterit illud initium, est absolutio iudicialis à reatu, & dicere, est remissio pœnæ. Porro, Caietani definitio: Indulgentia est absolutio à pœna iniuncta, in foro penitentia, quæ habetur tract. 15. cap. 2. partim videretur redundans, propter verbum, iniuncta, partim deficiens, propter omisam mentionem thesauri. Definitio Domini à Soto in 4. d. 21. qu. 1. art. 1. Indulgentia est relaxatio pœnæ peccato debita, quæ extra sacramentum fit, nimium est diminuta, cum neque explicet, an indulgentia sit proprie absolutio, neque doceat à qua pœna hominem liberet, neque thesauri mentionem faciat.*

CAPVT NONVM.

De varietate indulgentiarum.

Explicuimus hæctenus de indulgentiis, an sint, & quid sint: nunc quales sint, paucis expediemus: Ni-

hul enim aliud circa indulgentiarum qualitatem queri posse video, nisi quæ sit indulgentiarum varietas. Inuenio autem: indulgentias quinque modis consueuisse concedi: Interdum enim conceduntur aliquot dies, vel anni indulgentiarum. Interdum quadragenæ dierum, modò tertia, vel quarta, vel alia peccatorum pars: aliàs indulgentia plenaria: Tandem indulgentia plena, plenior, & plenissima in forma iubilæi. & rursus, hæc omnia vel conceduntur in vita, vel in articulo mortis: & denique, vel sunt indulgentiæ temporariæ, vel perpetuæ. Et quidem indulgentia tot dierum, vel annorum, secundum veriore sententiam, significat remissionem poenitentia, quæ peragenda fuisset tot diebus, vel annis, secundum Ecclesiæ ritum. Constat enim ex Tertulliano in libro de poenitentia, & apertius ex Concilio Triburienfi, can. 54. & ex lib. 19. Burchardi, poenitentibus multa fuisse imperata, multa etiã interdicta, vt exempli gratiã, imperabatur ieiunium feria 2. 4. & 6. interdicebatur vsus balnei, equitationis, vxoris etiã interdum, & potissimum sacre communionis.

INDULGENTIA QUADRAGENAE significat remissionem poenitentia, quæ quadraginta continuatis diebus, in ieiuniis, aliisque laboriosis operibus agenda fuisset. quæ quadragena, quãdo imperabatur acrior, ita vt solo pane, & aqua contenti esse deberent qui eam peragebant, carena dici solebat, quòd videlicet careniam omnium ferè ciborum contineret. Eiusmodi carenam præmitti solitam ante septennem poenitentiam, testantur Concilium Triburiense, & Burchardus, locis notatis. Porro, cum indulgentia condonat aliquam partem, vt tertiam, vel quartam peccatorum, nihil significatur aliud, nisi remitti poenitentiam, quæ pro tanta parte poenæ peccatis debita expianda necessaria fuisset. Indulgentia verò plenaria totum poenæ reatum tollit, qui post culpam remissam fortè remansit. Denique, indulgentia plenior, vel plenissima etiã in Iubileo, reuera non differt à plenaria, simpliciter, & absolute concessã: neque solida est illa quorundam distinctio, quòd plena referatur ad solam poenam peccatis mortalibus

debitam, plenior addat remissionem poenæ debitam peccatis venialibus, plenissima adiungat absolutionem non solùm à poena, sed etiã à culpa, absque veniali. Posset tamen fieri, vt Bonifacius V I I I. qui in extrauaganti, *Antiquorum*, primus vsus est illis vocibus, *indulgentiam plenam, largiorem, & plenissimam*, retulerit plenã ad remissionem totius poenitentia iniunctã: plenior, siue largiorem, ad remissionem totius poenitentia, quæ secundum Canones iniungi debuisset: plenissimam, ad remissionem totius poenitentia, quæ à diuino iudicio posset exigì. Vide de hac tota re Ioannem de Turrecemata in commentario distinctionis 1. de poenitentia, super illud, Item in Leuitico, qu. 4. Nauarrum in tract. de Iubileo. notab. 9. & 31. & Antoniũ Cordubensem, qu. 32. de indulgentiis.

Existit autem hoc loco dubitatio: num indulgentia aliquot dierum, vel annorum huius vitæ, respondeat in purgatorio relaxationi poenæ totidem dierum vel annorum? Et quidem omnes conueniunt, cum per indulgentias condonantur poenitentia aliquot dierum, vel annorum, consequenter etiam remitti poenam purgatorij, quæ poenitentia condonata respondet. Sed vt rùm poenitentia vnus diei, vel vnus anni in hac vita tantum reatus poenæ coram Deo expiare valeat, quantum expiaret vnus dies, vel annus in purgatorio exactus, quæstio est: Nam Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. art. 1. cõtendit poenam purgatorij, tantò esse acriorem poenis huius vitæ, vt vnus dies in purgatorio exactus, multò amplius de reatu poenæ, peccatis debita, detrahat, quàm multianni vitæ præsentis in poenitentia seuerissimè agenda consumpti. ex quo ipse colligit, neminem, quantumuis insignem peccatorem, in purgatorio poenas daturum ad viginti annos, & fortasse ad decem, vel pauciores. Sed communis sententia contrarium docet, vt videre est apud Paludanum in 4. d. 20. qu. 4. Hadrianũ in tract. de indulgen. §. Petet fortasse. Nauarrum de Iubileo, notab. 11. nu. 22. Cordubensem qu. 32. de indulgen. proposit. 3. & alios, quos citat Siluester in summa, verbo, indulgen. nu. 8. Quamuis enim poena purgatorij sit

acrior omnibus pœnis, quas in hac vita experti sumus, vt docent SS. Patres. Augustinus in Psal. 37. Gregorius in Psal. 1. pœnitentialem, Beda in eundem psalmum, Anselmus in cōmentario capituli 3. prioris Epistolæ ad Cor. & Bernardus in serm. de obitu Humberti Monachi. tamen, ad expiandum reatum pœnæ, efficacior est pœna voluntaria huius vitæ, quàm pœna acrior purgatorij: quoniam, hoc, est répus misericordiz, illud, iustitiæ. Itaque, in hac vita non est debitum vllū pœnæ tam grande, quod non possit vno die, vel etiam vnâ horâ, per martyrium omnino dissolui, pro quo tamen soluendo in purgatorio, vix multi anni sufficerent. Sic enim loquitur 8. Cyprianus lib. 4. Epist. 2. *Aliud est longo dolore pro peccatis cruciatum emundari, & purgari diuigne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Quod quidem de vehementissima contritione dici potest, de qua re multa extant exempla in historiis: sed illud vnum hoc loco sufficiet, quod se præsentē contigisse narrat Ioan. Climacus, in libro suo de scala Paradisi, grad. 4. scribit enim, latronem quemdam omni genere icelerum coopertum, tanto ardore animi peccata sua publicè patefecisse, vt reuelatum sit sanctis aliquibus viris, ea omnia continuo illâ satisfactione purgata fuisse, atque deleta. Constat præterea ex venerabili Beda lib. 5. historiæ Anglicanæ, cap. 13. aliisque probatis auctoribus, plurimas animas in purgatorio vsque ad diem iudicij, id est, per multas annorū centurias cruciandas: cum tamen nulla sit multitudo, vel grauitas peccatorum, quæ non possit in hac vita per pœnitentiam deleri, non solum quoad culpam, sed etiam quoad pœnam. Denique, legimus in auctoribus grauissimis, viros aliquos sanctos ob vnum solum peccatum nō paruo tempore in purgatorio cruciatis, vt patet de Pascaio Card. Romano apud S. Gregoriū lib. 4. dialogorū, cap. 40. & de Seuerino Coloniensī Episcopo, apud S. Petrū Damiani in Epist. de miraculis sui tēporis, ad Desiderium, & de sancta quadā virgine, apud Gregoriū Teron. lib. de gloria confessorum, cap. 5. In præsentī autem vita, eiusmodi peccata, leui, ac breui pœnitentiâ dilui potuissent. Sed contra obici potest, quod aliqui homines rei sunt

pœnæ luendæ multis annorum millibus: quod probatur ex indulgentiis, quæ interdum continēt cōdonationem pœnitentiæ quindecim, vel viginti millium annorū: at si lōgiori tempore reatus pœnæ expiatur in purgatorio, & nō potius tempore, longè, ac longè breuiore, quàm in hac vita, sequitur omnino, multa peccata post diem iudicij inexpiata mansura. **R E S P O N S I O.** Non desunt qui negent, indulgentias illas, quæ continent condonationem pœnitentiæ multorum millium annorum, esse a Pontificibus datas, sed à quæstuarijs confictas dicant. ita sentiunt Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, & Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. ar. 1. Pontifices enim non solebant indulgentias concedere, nisi tot annorum, quot annorum pœnitentiæ iniungebantur: pœnitentiæ verò non solebant iniungi, nisi vnus, duorum, trium, quinque, septem, decem, viginti annorum, aut ad summum, per totam vitam, quæ vitra centū annos porrigi non solet. Sed quicquid de hoc sit, nō videtur negandum, posse aliquos reos fieri pœnitentiæ agendæ secundum Canones, per spatium aliquot millium annorum: nam, si peccatis mortiferis singulis debetur secundum Canones, pœnitentia, trium, vel septem annorum, quis enumeret annos pœnitentiæ, qui secundum Canones præscribi deberent ijs, qui consuetudinē habent peierandi, vel blasphemandi ad singula prope momenta, & frequentissimè homicidia, furta, sacrilegia, adulteria perpetrant, ac denique, vt legimus in lib. Iob. cap. 15. bibunt quasi aquam iniquitatem: atque huc sine dubio respexerunt summi Pontifices, si qui sunt, qui reuera indulgentias dederunt, decem, vel viginti millium annorum. Sed quemadmodū in hac vita, pœnitentia multorū annorum potest vna hora persolui, si pœnitentes temporis diuturnitatem vehementia caritatis, & extensionem pœnitentiæ, intentione compensent: sic etiam fieri potest, vt in purgatorio diutius quidē crucietur, quàm in hac vita, qui cum tam ingenti debito decefferint: tamen ibi quoque acerbitatis vehementia faciat, vt debitum viginti millium annorum, annis trecentis, vel quadringentis expiari queat.

Iam verò, de alia varietate, qua dicebamus *Indulgentias cōcedit in vita, vel in mortis articulo*: nonnulla quæstio esse potest, quid intelligendum sit, per mortis articulum. Sed responsio facilis est: nam si in litteris Pontificijs exprimitur *mortis articulus verus*, tunc sine dubio, non assequitur indulgentiam illam, nisi qui reuera paulò post acceptam absolutionem moritur. Si verò non exprimitur, sed generatim dicatur, *in mortis articulo*, tum sententia communior est, indulgentiam obtineri etiam in mortis articulo præsumpto, quamvis reuera mors non sequatur. An autem qui indulgentiam, consecutus est in mortis articulo præsumpto, possit rursus eandem assequi, cum iterum veniat ad mortis articulum, Doctores dissentiunt, sed istæ quæstiones, vt plurimum, ex inspectione litterarum dissolui possunt. Vide Nauarrum de Iubileo, notab. 30. n. 3. 4. & 5. & Cordubensem qu. 39. de indulgen.

Requit vltima varietas *de indulgentijs temporarijs, vel perpetuis*. Dicuntur enim *temporariæ*, quæ conceduntur definito spacio temporum, quo indulgentia percipi potest, vt cum definiuntur 24. horæ, vel vna, aut altera hebdomada, vel integer annus vt in iubilæis. *Perpetuæ* verò dicuntur, quæ sunt alligatæ certis locis, vt Ecclesijs, vel altaribus, vel etiam rebus mobilibus, vt rosarijs, vel granis benedictis, sine vlla temporis determinatione, quales fuerunt, quas concesserunt Leo III. & Sergius II. vt an notauimus supra, cap. 3.

CAPVT DECIMVM

Vtilis esse indulgentiam omnium hominum generi.

I Am verò, de vtilitate indulgentiæ breuiter differendum est, vt ad illam etiam quæstionem respondamus propter quid, siue, cuius rei gratia indulgentia detur, vel accipiatur; Sed de causa, cur indulgentia detur, disputandum erit paulò post, cum explicabimus, quid requiratur in eo, qui indulgentiam concedit. Ostendimus enim requiri duo; auctoritatem legitimam, &

causam piam. Nunc solum de causa, cur indulgentia querantur & accipiantur, dicendum est. Et quidem, dubitari non potest, quin potissima causa sit remissio pœnæ temporalis. hic enim est fructus, hæc præcipua vtilitas indulgentiæ, de quare id solum queri potest, a sit vtilis omnium hominum generi remissio pœnæ temporalis? Lutherus enim, præter alios errores suos, id etiam docuit, indulgentias non esse viles, nisi publicis, & scelestissimis peccatoribus, vt perspicuum est ex assert. art. 18. sed apud Catholicos res certissima est, indulgentias omnibus esse viles, & ab ijs etiam, qui perfectioni dant operam, rectè queri, & suscipi posse. Nam omnibus vtile est liberari ab ijs rebus, quæ retardare possunt adaptionem summi boni: talis autem est reatus pœnæ temporalis, cum quo si quis ex hac vita migraverit, non poterit cōtinuò pertingere ad vitam æternam, sed expiari debet eum reatum in locis purgatorijs. Præterea, indulgentiæ non solum expediunt ab impedimento iam dicto, sed etiam contra non impediunt vllum bonū meritum, aut vllum maius bonū neque enim prohibentur, qui suscipiunt indulgentias, operam dare ieiunijs, elemosynis, precibus, alijsque operibus bonis. Quare, nulla ratio est cur non sint dicendæ vtilis, & salutares omni hominū generi. SED OBJICIUNT aliqui: *Perfectorum hominū nō est fugere pœnas, sed eas potius querere, tum ob exercitiū patientiæ, tum ob imitationē Christi patientis, Christus enim passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. 1. Petri. 2.* RESPONSI O. Perfectorum est nō fugere pœnas, quæ iuuant ad promerendum Deum, & promouent ad salutē citius acquirendā, quale est martyrium, & alia pœnæ sponte susceptæ: atque ad eiusmodi pœnas libenter perferendas S. Petrus adhortatur. Est tamen perfectorum fugere debitū pœnæ, cum per illud impediuntur, & retardentur, vt diximus, ab ingressu patriæ caelestis. imò propterea querunt pœnas huius vitæ, & seueram pœnitentiam agunt, vt liberentur à reatu illo, & non cogantur post mortē, diutius in purgatorio pœnas dare. Quare libentissimè propter eandē causam suscipiunt indulgentias, vt taa-

id facilius à reatu illo expediantur.

Obiiciunt rursus: *Indulgentia non est opus meritorium, sed solum satisfactorium, non igitur utilis est perfectis, qui modicâ, vel nulla satisfactione indigent.* R E S P O N S I O. Indulgentia per se non est meritoria, sed satisfactoria: tamen meritoria etiam esse potest, ratione operis iniuncti. Si quis enim ex caritate Dei, iniuncta opera exequatur, ieiunia, elemosynas, preces, & similia: sine dubio, per hæc opera ex caritate facta, meritum non exiguum sibi parabit. Ipsa quoque susceptio indulgentiæ meritoria erit, si quis eam ex amore Dei suscipiat, ut expeditus reatu illo pœnæ, liberius ad ipsum Deum videndum, & perpetuò laudandum, euolare possit, & quamuis viri perfecti modicâ satisfactione egeant, tamen rari sunt, qui non aliquâ egeant, ac per hoc, non sint illis etiam viles indulgentiæ.

Denique obiiciunt: *Ex communi sententia vtilius esse, pro se, proprijs operibus satisfacere, quam alienam satisfactionem querere.* R E S P O N S I O. Vtilius quidem est & tutius, pro se satisfacere, quam indulgentias querere: sed utroque vtilius est, illud facere, & istud non omitere. Et hoc est, quod boni auctores consulunt, ut qui suscipiunt indulgentiam, non cessent à pœnitentiæ fructibus producendis, qui meritorij, & medicinales plerumque esse solent: & vtilius est, duobus pedibus iter facere, quam vno tantum.

Præter hanc vtilitatem, sunt etiam aliæ adiunctæ, quando in forma iubilæi, indulgentiæ publicantur: nam & datur facultas eligendi confessarium, ex approbatis tamen, iuxta decretum Concilij Tridentini, sess. 23. cap. 15. nam aliqui non iudicantur idonei confessarij, & summus Pontifex in iubilæis non permittit facultatem non idoneos eligendi. Item datur auctoritas confessarij absoluendi à multis casibus reservatis, multisque censuris Ecclesiasticis, nec non vota nonnulla in aia pia opera commutandi. atque alia id genus, quæ notissima sunt. Sed existunt hoc loco dubitationes duæ.

Prima, si quis tempore iubilæi, absolutionem à reservatis accipiat, & postea tamen negligat ea pericere, quæ

ad indulgentiam consequendam necessaria sunt, an absolutio illa rata sit? R E S P O N S I O communis est, ratam esse: quoniam absolutio non pendat à futura conditione, & ne pendere potest.

Alteræ dubitatio, si quis spe futuri iubilæi in peccatum reservatum sponte incidat, an ab eo peccato possit absolui? R E S P O N D E N T aliqui non posse: in quibus est S. Antoninus 1. p. tit. 10. cap. 3. Sed alij contrâ sentiunt, ut Nauarrus in tract. de Iubilæo, notab. 34. num. 4. & 6. Cordubensis quæst. 37. de indulgen. proposit. 3. & alij.

CAPVT VNDECIMVM.

Qui possit indulgentias concedere.

S Equitur nunc, ut explicemus, quid requiratur ad hoc, ut indulgentia rata sit, tum ex parte concedentis, tum ex parte suscipientis. Et quidem ex parte concedentis duo requiri videntur, auctoritas legitima, & causa iusta, ex parte suscipientis alia duo, status gratiæ, & executio operis iniuncti. De quibus ordine dicendum erit. P R I N C I P I O igitur auctoritatem requiri extra controuersiam est: nam absolvere, vel ligare non potest, nisi is, qui iurisdictionem habet, indulgentias autem dare, absolvere est, ut supra demonstrauimus, ex cap. Quod autem, de pœnitent. & remis. P R A E T E R E A, distribuere bona communia non potest, nisi magistratus, vel Princeps, cui bonorum communiû administratio & dispensatio credita est: indulgentiæ verò præter absolutionem, continent etiam applicationem thesauri spiritualis, ut ostendimus loco notato, P O R R O, hæc auctoritas potissimum residet in Summo Pontifice, ac propterea potest ipse indulgentias etiam plenarias omnibus fidelibus elargiri: de qua re nulla dissensio est. Nam constat, Apostolo petro, cui summus Pontifex succedit, propriè dictum esse à Domino. Math. 16. *Quodcumque solueris, &c.* Deinde, constat ex iure Cano

nico, cap. Cum ex eo, de pœnitent. & remiss. in summo Pontifice, ad indulgentias concedendas, esse plenitudinem potestatis. Denique, constat re ipsa frequentissimè summos Pontifices indulgentias plenarias concessisse.

De Episcopis, ac Metropolitanis, res est etiam extra controuersiam, posse illos in sua diœcesi; istos, in sua provincia indulgentias tribuere: sic tamen vt indulgentiam vnus anni, in die dedicationis Ecclesiæ, vel quadraginta dierum, aliis temporibus, deiniunctis pœnitentijs nõ excedant. Ita enim habemus cap. Cum ex eo, & cap. Nostro, de pœnit. & remiss. & cap. indulgentiæ, eodem in 6. Nec minus certum est, non requiri potestatem ordinis, sed solam potestatem iurisdictionis, ad indulgentias concedendas. Proinde, poterit Pontifex Maximus, vel Episcopus indulgentias concedere, etiamsi nõ dum sit sacris ordinibus insignitus, vt docet S. Thomas in 4. dist. 20. qu. 1. ar. 4. q. 2. Neque amittitur hæc potestas per peccatum letale, vt idem S. Thomas docet in eodem art. 4. q. 4.

De legatis Apostolicis, posse eos concedere ex commissione speciali, vel generali summi Pontificis, indulgentias in omni loco, ad quem sua legatio se extendit, nemo dubitat. Summum pœnitentiarium, posse concedere centum dies indulgentiæ, testatur Petrus Paludanus in 4. dist. 20. qu. 4. ar. 2. quod idem de alijs Cardinalibus testatur Nauarrus, in tract. de Iubileo, notab. 31. n. 17. quamuis id magis consuetudine, quàm lege nitatur. Atque hæc quidem videntur esse certa, & rata. Nunc de ijs, quæ dubia sunt, breuiter differemus. PRIMVM igitur de Concilio generali quæri potest, an possit plenarias indulgentias dare, id enim affirmat Felinus in serm. de indulgent. num. 28. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. qu. 1. ar. 4. Nauarrus de Iubileo, notab. 31. nu. 2. & Cordubensis q. 11. de indulg. proposi. 8. Quamuis autem neminem legerim, qui expressè doceat, Concilium generale nõ posse id facere, tamen videntur hoc sentire omnes alij auctores, qui scribunt, ad solum Pontificè summum spectare potestatem concedendi plenarias indul-

gentias, & de Concilio generali nihil dicunt. & sanè verissima mihi esse videtur posterior hæc sententia: nam nullum huius rei exemplum habemus, nisi Concilij Basileensis, sess. 14. quod Concilium eo tempore schismaticum erat, neque eius decreta, & multò minùs exempla, certam fidem faciunt. Concilium autè Constantinense, sess. 17. prope finem, indulgentias concedit non plenarias, sed solum centum, vel quadraginta dierum, quod rectè poterat facere, cum in eo Concilio essent multi nõ solum Episcopi, & Archiepiscopi, sed etiam Cardinales. Præterea, primus qui docuit à Consilio generali concedi posse plenarias indulgentias, & quem Felinus alijque secuti sunt, Panormitanus fuit, in serm. habito in synodo Basileensi, vt Felinus refert. Quid autem mirum, si Panormitanus hoc docuit in eo loco, vbi Concilium supra Papam esse clamabant omnes? Postremò, Concilium generale, secluso Papa, non habet Papalem auctoritatem, nec formaliter, nec eminenter, nec villo alio modo, vt rectissimè Caietanus docet & probat, tract. 1. de auctoritate Papæ & Concilij, cap. 11. & 12. & tract. 2. cap. 6. & nos etiam docuimus, & probauimus in lib. 2. de Consilijs, cap. 16. Non igitur potest Concilium, secluso Papa, ea facere, quæ propriæ ad summum Pontificem pertinent, sed ea solum, ad quæ se extendit Episcopalis auctoritas. Constat autem nõ posse Episcopos, etiam multos simul coniunctos, indulgentiam dare, nisi vnus anni, vel quadraginta dierum, vt expressè habetur cap. Cum ex eo, de pœnitent. & remiss. & cap. indulgentiæ, eodem in 6.

Altera dubitatio est de iure, quo Episcopi possunt indulgentias elargiri: Aliqui enim existimant, Episcopos iure diuino id posse: Alij negant. Sed hæc quæstio ex alia pendet, vtum iurisdictionem Episcopi accipiant à Deo immediatè, an verò per summum Pontificem? quam quæstionem nos explicuimus in lib. 4. de summo Pontifice, cap. 23. & duobus sequentibus: neque est cur hoc loco eadem repetamus. Igitur, iuxta ea quæ loco notato diximus, existimamus Episcopos à summo Pontifice iurisdictionem omnem, ac per hoc potestatem

indulgentias conferendi accipere. cuius rei argumentum est etiam, quòd videamus, à summo Pontifice restrictam & limitatam Episcopis hanc potestatem fuisse: neque dubium est, quin ab eodem penitus tolli, vel etià augeri & extendi possit. Quod si à Deo immediatè illà haberent, posset quidem summus Pontifex interdicare illis vsum eius potestatis, tamen si obstinatè ea vti velent, non posset summus Pontifex impedire, quò minus ratum esset, quòd illi fecissent; quemadmodum cum Pontifex alicui Episcopo interdicit, ne vtratur facultate, quã habet à Deo, conferendi sacramentum confirmationis, vel ordinis: peccat quidem Episcopus non obtemperans Pontifici Maximo, tamen collatio illa sacramenti, confirmationis, vel ordinis rata est: neque videtur posse reddi vlla ratio cur possit summus Pontifex efficere, vt indulgentia ab Episcopo concessa non sit rata, & non possit idem efficere de collatione sacramenti confirmationis, vel ordinis, nisi quia priorem potestatem habent Episcopi à Pontifice, posteriorem à Deo.

Tertia quæstio est de Abbatibus, parochis, aliisque sacerdotibus, an possint indulgentias tribuere. Nam Abbates iurisdictionem habent in suos monachos, nò secus ac Episcopi in populum. Solènt etiam tum Abbates, tum alij ordinum religiosorum præpositi communicare cum aliis merita, & satisfactiones suorum ordinum: quod nihil esse videtur aliud, nisi indulgentias quasdã tribuere. Denique Angelus in summa, verbo, indulgentia, nu. 5. & Bartholom. Fumus in summa, verbo, indulgentia, nu. 2. docent, omnes parochos, aliosque sacerdotes, qui ius habèt confessiones audiendi, posse in ipso sacramento cõfessionis indulgentias cõcedere, remittendo id, quod superest expiandum, quando minor pœnitentia iniungitur, quàm vt sufficiat ad totam pœniam peccatis debitam, exhauriendam. & adducunt pro hac sententia Innocentium in comment. cap. cum ex eo, de poenit. & remiss. Pauormitanum in cap. Sicut dignum, de homic. volunt. & alios Iuris: anonici interpretes. At sententia communis contrarium docet, nullos omnino sacerdotes, Episcopis inferiores, posse iure communi tribuere

indulgentias, sed solum ex commissione Pontificis Maximi, vel Episcoporum: nam extat expressus textus iuris, cap. Accedentibus, de excess. prælatorum, vbi habetur non licere Abbatibus, neque aliis quibuscunque inferioris ordinis, quàm episcopalis, indulgentias concedere.

Præterea, S. Thomas in 4. d. 20. qu. 1. ar. 4. qu. 1. pulchrè docet, nullos esse absolutè prælatos, nisi Episcopos. ipsi enim sunt rectores integri populi, & quasi reges in paruo regno, atque ita præfunt hominibus omnium ordinum, ætatum, sexuum, conditionum: Abbates autem sunt quasi patres vnus familie, ac domus, & præfunt solis monachis. Parochi quoque non præfunt, nisi vni parocciæ, quasi vni familie. potestas autem dispensandi thesaurum Ecclesiæ, non conuenit, nisi veris prælatis, qui sunt principes populi Dei.

Quare, cum tam Abbates ipsi, quàm Parochi, aliique omnes, siue clerici siue laici, siue regulares, siue seculares, aliquo modo subijciantur Episcopo, participes fieri possunt indulgentiæ ab Episcopo in commune propositæ, vt docet Paludanus in 4. d. 20. qu. 4. art. 3. conclu. 1. sicut etiam tenentur, licet aliàs regulares vt plurimum sint exempti, dies festos ab Episcopo toti ciuitati indictos obseruare. Verum tamen est, quod si opus iniunctum ab Episcopo pro indulgentia consequenda, non possit impleri à regularibus absque præposito facultate, tenentur eam facultatem à præposito petere, si velint indulgentiæ participes fieri: nò enim debet regularis obseruantia, propter adsequendas indulgentias violari, vel relaxari, vt monet S. Thomas in 4. d. 20. qu. 1. ar. 5. qu. 2. Neque his repugnat communicatio illa meritorum, vel satisfactionum, quas præpositi ordinum religiosorum benè merentibus de ipso ordine concedere solent. Illa enim communicatio non est indulgentia, vt perspicuum est: tum quia nò absoluit à pœnitentiâ iniuncta a sacerdote in sacramento pœnitentiæ, tum quia non communicat merita, vel satisfactiones iam præteritas, cum illæ (si superfluz fuerunt) in thesauro recõditæ sint, sed solum futuras post illam communicationem: tum quia

ista cōmunicatio magna ex parte prodest per modum impetrationis, quod non conuenit indulgentiis. orant enim religiosi affiduè pro sua congregatione, pro amicis & benefactoribus, & pro alijs, vel personis, vel necessitatibus ad intentionem præpositorum. Neque Innocentius, aut panormitanus, ab Angelo & Bartholomeo allegati, loquuntur de indulgentiis, sed solum dicunt, posse parochum, & alios confessarios iniungere poenitentiam minorem, quàm Canones præscribant, si eis videatur ita esse faciendum iustus de causis: sed hoc non est dare indulgentiam, quia quod minus illi iniungunt, expiandum erit, vel in hac vita per opera poenalia ipòte assumpta, vel in purgatorio. Vide Siluestrum, verbo, indulgentia, nu. 12. Cordubensem de indulgent. qu. 12. & Nauarrum de lubileo, notab. 31. nu. 9.

CAPVT DVODECIMVM.

An requiratur causa iusta, vt indulgentia sit rata.

Differuimus de auctoritate, nunc de causa differendum est, nam hæc duo requiri diximus, vt indulgentia rite concedatur. Ac vt sciungamus certa ad incertis, conuenit **P R I M O** inter omnes scriptores, sine iusta causa ratam esse indulgentiæ concessionem, quoad ea, quæ pendent ex solo iure Ecclesiastico, qualia sunt priuilegia eligendi confessarium, qui possit etiam à referuatis peccatis absolvere, & alia id genus. docet Nauarrus de lubileo, notab. 15. nu. 11. & 12. & Dominicus à Soto in 4. dist. 21. qu. 2. art. 3. conclu. 2. & ratio est, quoniam cum summus Pontifex dispensat in iure Ecclesiastico, dispensatio est rata, etiam si nõ adsit causa iusta: satis enim est, si constat eum voluisse dispensare, cum id totum ab eius arbitrio, & voluntate dependeat.

S E C V N D O, conuenit inter omnes, sine iusta causa indulgentiam non esse ratam, quod attinet ad expiandum reatum poenæ coram Deo, vel in hac vita, vel in

alia. docet S. Thomas. S. Bonauentura, Durandus, Gabriel, & alij in 4. d. 10. & recentiores omnes. Ratio verò est quoniam hæc poena expianda est iure diuino, nõ potest autem summus Pontifex sine iusta causa dispensare in ijs, quæ aliquo modo pertinent ad ius diuinum, quoniam minister Dei est, non dominus. Id quod etiam videmus accidere in dispensatione iuramenti, & voti: relaxat enim obligationem nomine Dei, quando causam habet eiusmodi, vt credibile sit id placiturum Domino. Quod si pro arbitrio, sine vlla iusta causa dispense, Deus non habet ratam dispensationem. Præterea, summus Pontifex non solum nõ est supra ius diuinum, vt possit illud pro arbitrio tollere: sed neque est Dominus, sed dispensator thesauri spiritualis: dispensator autem fidelis, & prudens esse debet; alioqui nõ dispensator sed dissipator dicendus erit. Quare Clemens VI. in extrauaganti, Vnigenitus. cum scribit, summum Pontificem posse thesaurum spiritualem dispensare; addit, *iustis ex causis.* & post finem Consilij Constantiensis in constitutione Martini V. interrogari iubentur suspecti de fide, an credant, summum Pontificem indulgentiam iustis de causis posse cedere. & semper in litteris indulgentiarum exprimitur causa, cur indulgentiæ concedantur. Denique, cur dicuntur in concilio Lateranensi generali sub Innocentio III. indulgentiæ quædam nõ solum indiscretæ, sed etiam superfluxæ, nisi quia ociosæ, inanes, & irritæ sunt? de quibus rectè dici potest illud S. Cypriani, in ferm. de lapsis, *Irrita pax perniciosa dantibus, Et nihil accipientibus profutura.*

T E R T I O, conuenit inter omnes, ad iustam causam non requiri, vt opus iniunctum sit in se ita satisfactorium, vt planè compense debeat debitum poenæ, quod remittitur per indulgentiam: tunc enim indulgentia non est remissio, sed commutatio, vel redemptio. Quæstio igitur in eo solum versatur, an ad iustam causam requiratur proportio aliqua operis iniuncti cum indulgentia, ita vt pro maiori indulgentia maior causa requiratur, an verò possit pro opere minimo dari indulgentia maxima? De quæ re duæ sunt opinionēs: **P R I O R** est eo-

rum, qui docent non requiri proportionem ullam, sed satis esse, si causa sit pia, id est, modò non concedatur indulgentia pro opere malo, vel pro opere merè temporali, aut pro opere vano, & nihil ad diuinam gloriam pertinente, sed pro quocunque opere, quod ad honorem Dei, vel Ecclesiæ utilitatem cedat; indulgentia rata erit. ita docuit S. Thomas in 4. d. 20. qu. 1. art. 3. qu. 2. Durandus, & Paludanus in eadem dist. 20. q. 4. S. Antoninus 1. p. tit. 10. cap. 3. § 1. Ioannes de Turcremata in comment. dist. 1. de pœnit. can. Quis aliquando. ff. Item in Leuitico. q. 4. Glossa in extrauagantem Bonifacij VIII. Antiquorum, de pœnit. & remiss. Siluester in summa, verbo, indulgentia. num. 19. Ioannes Tabieffis verbo, indulgentia. nu. 10. & noster Gregorius de Valentia in tract. de indulg. cap. 7. Rationes huius sententiæ ducuntur fere omnes ab usu Ecclesiæ: nam videmus pro eadem causa dari indulgentias aliquando maiores, aliquando minores. Item videmus interdum pro causa leuissima dari indulgentias maximas, vt cum datur indulgentia plenaria omnibus, qui ante fores Basilicæ S. Petri adstant, dum summus Pontifex in die Paschæ populo solemniter benedicit. Ad hæc, si indulgentiæ sine causa satis magna concessæ, non essent ratæ, Christianus populus à pœnitibus suis grauius deciperetur, quod nõ videtur vllò modo adferendum. Præterea commune pronuntiatum Theologorum est, indulgentias tantum valere, quantum sonant: igitur, si pro leuissima causa indulgentia maximè in litteris Pontificijs dari significetur, indulgentia illa rata esse debet. Denique, indulgentiæ non nituntur ista causa operis iniuncti, quamuis hæc etiam adesse debeat sub thesauro infinito meritorum Christi, & sanctorum, quæ est causa sufficiens, imò superans & transcendens omnem indulgentiæ condonationem.

Posterior sententia est aliorum, qui contendunt, ad iustam causam requiri aliquid, nõ solum pium & vtile, sed etiam quod proportionem habeat cum indulgentia, ita vt non sit ratum, si detur pro causa leuissima indulgentia maxima: ita docet ex veteribus Scho-

lasticis S. Bonauentura in 4. d. 20. parte 2. q. vlt. Richardus in eadè dist. 20. q. vlt. Augustinus de Ancona in summa de potestate Ecclesiæ; qu. 30. ar. 4. & 5. Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, Gabriel in supplement. 4. dist. 45. q. 3. ar. 1. & in Canonem Missæ, Lect. 57. Ex auctoribus nostri seculi idem docuit Hadrianus Papa in 4. in tract. de indulg. Card. Caietanus in tract. de causa indulgentiæ & in alio tract. ad Iulium Medicem; cap. 8. Ioã. Maior in 4. dist. 20. q. 2. Martinus Ledesmius p. 2. 4. sent. q. 17. ar. 2. Dominicus à Soto, in 4. d. 21. q. 2. art. 2. Petrus à Soto Lect. 2. de indulg. Nauarrus de Iubileo, notab. 15. num. 3. & 4. Cordubensis q. 20. de indulg. His addi possunt Innocentius in cap. Quod autem de pœnit. & remiss. & Felinus in serm. de indulgentiis. Huius posterioris sententiæ rationes hæc sunt. Prima, quoniam videntur abuti vocabulis, qui dicunt, requiri iustam causam ad cõcessionem indulgentiarum, & tamen volunt pro opere quocunque etiam leuitissimo concedi posse indulgentiam maximam. Quomodo enim iusta causa dici potest, que nullam habet proportionem cum effectu? Secunda quoniam nõ solum infidelis dispensator dicitur, qui nulli de causa donat bona domini sui, sed etiã qui pro re minima profundit, ac prodigit thesauros pretiosos eiusdem domini sui. Tertia, quoniam si pro quacunque pia causa concessæ indulgentiæ ratæ essent, nullæ dici possent superflue, vel indifferetæ: cum semper sit in promptu aliqua pia causa, quæ allegari possit.

Quarta, quoniam non est dissimilis indulgentiæ largitio dispensationi votorum: in votis autem conueniunt omnes, non posse dispensari nisi pro maxima causa, quæ magis placeat Deo, quam ipsa impletio voti. Quinta, quoniam si esset verã ea sententia, posset summus Pontifex in momento liberare omnes animas purgatorij: quia posset dici, non deesse causam piam, cum ad gloriam Dei pertineat, vt tot animæ citissimè videntur ad cælum, vbi perpetuò Deum laudabunt. Possunt fortasse conciliari hæc sententiæ aliquo modo: sed absolutè posterior vt est communior, ita etiam verior mihi esse videtur. Scd vt magis res explicetur, obseruandum est

PRIMUM, ad causam iustam ut plurimum duo requiruntur, primò, finem aliquem pium, ac Deo gratum, cuius affectio magis placeat Deo, quam pœnitentialis satisfactio, quæ per indulgentiam relaxatur: is enim fidelis & prudens est dispensator cœlestis thesauri, qui fideliter egit causam domini sui, & iuxta eius voluntatem operatur. Secundò, opus aliquod, per quod reuera finis ille probabiliter obtineri possit: nam si finis quidem valde placeat Deo, sed per opus iniunctum nullo modo valeat obtineri, non videtur iusta causa dandæ indulgentiæ. Ut exempli gratia, si detur indulgentia plenaria ijs, qui semel recitant orationem Dominicam pro conversione hæreticorum, causa non videbitur iusta, quoniam tametsi conversio hæreticorum res est maxima, & Deo gratior, quam pœnitentialis satisfactio multorum fidelium: tamen non est probabile, convertendos hæreticos per eam solam brevissimamque orationem. Quo modo etiam si detur indulgentia ijs, qui nummum unum exponunt pro recuperanda Hierosolyma, non videbitur iusta causa tantæ indulgentiæ, quia opus illud non est eiusmodi, ut per ipsum Hierosolyma recuperari possit. Observandum est SECUNDO, non requiri ad proportionem causæ cum indulgentia, ut opus iniunctum sit in se valde meritorium, vel satisfactorium, vel difficile, & laboriosum: quamvis hæc etiam spectari debeant; sed requiri, ut sit medium aptum, atque utile ad cōsequendum finem, cuius gratia conceditur indulgentia. Itaque fieri potest, ut per opus in se satis leue & facile magna indulgentia acquiri possit; quoniam opus illud leue, ac facile, est medium ad finem Deo gratissimum adsequendum. Talis est exempli gratia, adfidentia illa præ foribus Basilicæ S. Petri Romæ, dum summus Pontifex solemnem cerimoniam populo benedicit: illam enim adfidentiam prior opinio rem leuissimam & causam minimam appellabat: talis enim est, si per se absolutè consideretur. at eandem adfidentiam posterior opinio magnam causam & iustam esse diceret, quoniam frequentia illa populi, eo tempore, medium est aptum, & utile ad protectionem fidei de ca-

pite Ecclesiæ, atque ad honorem sedis Apostolicæ, qui est finis illius indulgentiæ. Observandum est TERTIO, nõ eodem modo iudicandum esse de causa indulgentiæ, cum datur vni alicui particulari, & cum datur in communi multis: nam cum datur vni particulari, oportet ut opus iniunctum illi soli, sit proportionatum fini, cuius gratia datur indulgentia, at cum datur in commune multis, non est necesse, ut opus singulorum, sed tantum ut opus omnium simul sit proportionatum fini: atque hinc accideret potest, ut indulgentia maxima sit iustissima, etiam si opus iniunctum singulis videatur leue. Exempli causa, si necesse sit ædificari Basilicam, vel xenodochium, & detur indulgentia, septem, vel decem annorum, vel etiam plenaria conferentibus certam aurum summam: si respiciatur opus singulorum, nõ videbitur causa iusta, sed tamen si tota summa ab omnibus collata consideretur, iam erit iusta causa, quia potest ijs sumptibus ædificari Basilica vel xenodochium, quæ ædificatio erit gratior Deo, & utilior Ecclesiæ, quam pœnitentialis satisfactio, quæ per indulgentiam relaxatur. Observandum est QUARTO, supra dictum obesse, plerumque in causa iusta duo cōtineri, finem & media ad finem: quoniam aliquando solus finis satis esse videtur, sine vllis mediis, id est, sine aliquo opere iniuncto: quando videlicet finis non pendet ab aliquo opere, per se sufficit ad indulgentiam iustam efficiendam. Sic olim ad petitionem martyrum (ut supra ex Tertuliano, & Cypriano probauimus) dabatur indulgentia, sine aliquo opere iniuncto, quia iudicabatur Ecclesia satis magnam causam esse, petitionem martyrum, ut videlicet homines ad martyrium accenderentur, cum viderent tanti fieri martyrum preces. Vocantur autem in his locis *martyres*, qui in carceribus inclusi, & iam aliquid passi fuerant ob confessionem fidei & consummationem martyrii expectabant. Quo modo etiam in articulo mortis, hominibus bene meritis de Ecclesia, dantur aliquando indulgentiæ, neque opus vllum iniungitur, quia videtur causa esse satis iusta, ipsa necessitas extrema, cōiuncta cum præcedentibus meri-

ris. ita legitur Gregorius VII. indulgentias sine vlllo iniuncto opere dedisse. lib. 1. Epist. 34. lib. 2. Epist. 61. & lib. 6. Epist. 15. Itaque sine opere iniuncto concedi potest: aliquando indulgentia, sine causa verò; & aequè iusta, & rationabili, nunquam potest. Obseruandum est VLTIMO, iustam quidem semper causam requiri, sed nō esse subditorum iudicare: vtrum causa sit iusta, vel iniusta: debent enim simpliciter existimare, iustam esse. Nihilominus tamen sicut probandum nō est, quod aliqui pio zelo, sed nimio fortasse, de indulgentiis quibusdam leuibus de causis cōcessis obloquuntur, quod faciunt Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, Dominicus à Soto in 4. d. 21. qu. 2. art. 2. cōcl. 5. & Andreas Vega in Concilio Tridentinum, lib. 13. cap. vlt. sic laudandus meritò est Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nūc sedet; quod decretum Concilij Lateranensis sub Innocentio III. de moderandis indiscretis indulgentiis, & decretum Concilij Tridentini, sess. 25. de reuocandis indulgentiis, ad veterem; & probatam Ecclesie consuetudinem executioni mandare studet. Veteres enim parcissimos fuisse in indulgentiis conferendis, notissimum est. Siquidem Sergius II. (vt citauimus cap. 3.) trium tantum annorum indulgentiam dedit, & Paschalis II. quadraginta solum dierum. Testatur quoque Innocentius III. cap. Cum ex eo, de poenit. & remiss. Apostolicam sedem solitam esse ordinario nō extendere indulgentias vltra condonationem poenitentiae vnus anni, vel quadraginta dierum. & iuxta hoc Innocentij dictum Nicolaus IV. in indulgentiis variis, quas concessit Ecclesie S. Praxedis, quae leguntur in introitu capellae S. Zenonis, nunquam excedit annum vnum, vel dies quadraginta. Denique, S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 3. qu. 2. ad 4. scribit, venientibus ad limina Apostolorum ex regionibus vltimatis dari indulgentiam quinque annorum: ex regionibus vltimatis, trium annorum: ex alijs locis vicinioribus, vnus anni duntaxat.

Ex his ad argumenta pro priorè opinione facile responderi potest. Ad illud, quod propter eandem causam den-

tur indulgentiae, modo maiores, modo minores, responderi potest, id posse accidere duplici de causa: aliquando enim datur indulgentia minor, quam pro magnitudine causae dari posset, & hoc modo datur, pro eadem causa, modo maior, modo minor indulgentia, & numquam superat indulgentiae magnitudinem magnitudinē causae. Potest etiam fieri, vt idem opus bonum sit vno tempore magis proportionatum fini, cuius gratia datur indulgentia, & magis vtile, vel necessarium, quam alio tempore, vt vigente magna necessitate, eadē elemosyna plus confert ad subsidium pauperum, quam si ea caritas anonae non vigeret: & imminente grauissimo periculo eadem oratio cum eodem ieiunio, & elemosyna magis necessaria erit ad placandum Deum, quam si illud periculum non immineret. Ex quo sequitur, vt idem sit opus bonum secundum se, sed ex accidente diuersum, & causa reuera non sit eadem, & ideo non sit mirum, si dentur variae indulgentiae pro illo opere, quod vno tempore maiorem causam, alio tempore minorem offert.

Ad aliud, quod pro causa leuissima dentur indulgentiae maxime, iam supra responsum est, id fieri, quoniam causa, quae est in se leuissima, si attendatur labor, aut sumptus, aut aliquid eiusmodi, saepe maxima est, si consideretur proportio ad finem, ad quem obtinendum indulgentiae proponuntur.

Ad tertium illud, de populi deceptione, respondemus vt plurimum nullū esse deceptionis periculum, quoniam non existimamus indulgentias, à sede Apostolica, sine iusta causa dari, tamen sicut potest fieri, vt aliquando indulgentia non sortiatur effectum ob defectum eius, qui illam suscipit, vel ob defectum auctoritatis in eo, qui illam concedit: ita non debet videri absurdum, si aliquando idem accidat ob defectum causae: & Christianus populus non ignorat ad fidem pertinere, quod sit in Ecclesia potestas indulgentias concedendi, non autem quod in particulari non possit fieri, vt indulgentia vel nō sit rata, vel non proficit. & ideo sic accipiunt prudentes Christiani Pontificias indulgentias, vt simul etiam

studeant dignos pœnitentiæ fructus ferre, ac pro suis peccatis Domino satisfacere.

Ad quartum de illo communi pronunciato, *Indulgentia tantum valent, quantum sonant*, respondemus, pronūciatum illud verissimum esse, sed intelligi de indulgentia, cui non desunt necessariæ conditiones, auctoritas in cōcedente, caritas in suscipiente, & iustitia ac pietas in causa. Fuit autem celebris apud veteres Scholasticos questio illa, an indulgentiæ tantū valeant, quantum sonēt, vel quantum ab Ecclesia prædicantur? propter non nullos errores, qui tunc vigeant. cū alij dicerent, indulgentias non valere nisi pro mensura deuotionis: alij tārum valere, quantum opus iniunctū ex se ad satisfaciendum prodest: alij tantū valere coram Ecclesia, nō coram Deo. Qui errores à S. Thoma alijsque veteribus confutati, extincti iam sunt.

Ad postremum, *de thesauro meritorū Christi & sanctorū, qui dicitur esse vera causa indulgentiarum*, respondemus, thesaurum meritorum Christi, & sanctorum, esse veram causam cur indulgentiæ concedi possint: sed præter istam causam requiri aliam, quæ moueat ad dispensandum thesaurū hoc tempore potius, quàm alio, & nunc magis, nūc minus liberaliter, non enim debent Pontifices relaxare pœnitentialem satisfactionem, neque recurrere ad thesaurum, nisi quando iudicant id esse necessarium, vel utile ad gloriā Dei, & animarū salutem.

CAPVT XIII.

De dispositione suscipientis indulgentias.

IN eo qui cupit reuera fructum, ex indulgentijs capere, Duo requiri diximus, vt sit in statu gratiæ, & vt perficiat id, quod pro indulgentia fuerit iniunctum. Et quidem exigi statum gratiæ docent communiter Theologi in 1. dist. 20 & ratio est apertissima, quoniam indulgentia, cū remittat reatum pœnæ temporalis relictum post remissionem culpæ, sine dubio requirit, vt culpa sit iam remissa, ac per hoc translatus sit ho-

mo, per infusionem gratiæ & caritatis, de statu peccati in statum filiorum Dei. Præterea, nulla ratio patitur, vt pœna remittatur ei, qui adhuc hæret in culpa, vel debitum illi condonetur nomine Dei, qui adhuc est auersus à Deo, & hostis, ac inimicus. Denique nomen ipsum indulgentiæ, vt in initio diximus, sonat paternam facilitatem in filios, quæ non debet esse communis cum seuis, maximè fugitiuis, quales sunt omnes, qui Deo deserto, Diabolum sequuntur. Pari ratione exigi, vt opus iniunctum perficiatur, conuenit inter omnes, vt patet ex S. Thoma in 4. dist. 20. qu. 1. ar. 5. qu. 3. & ex alijs, Sed his positus tanquā certis & exploratis, multæ supersunt, questiones. **P R I M A** est, an requiratur status gratiæ, solū eo tempore, quo percipitur indulgentia, an etiam cū perficiuntur opera iniuncta, vel, etiam cū primum indulgentiæ pronunciantur, aut earum literæ recipiuntur: nam Caietanus, tract. 10 q. 2. & tract. 15. cap. 9. Petrus de Soto, lect. 3, de indulg. & alij, contendunt non requiri statum gratiæ, cū indulgentiæ publicantur, vel literæ indulgentiarum recipiuntur, nisi fortè idē sit tempus publicationis & perceptionis, vt cū in sacello Pontificio dantur indulgentiæ omnibus, qui diuinis officijs in eo loco interfuerunt: tamen requiri statum gratiæ, non solū cū indulgentia percipitur, sed etiam cū perficitur opus iniunctum. Ratio huius sententiæ est, tum quia in ipsis litteris Pontificijs, vt plurimum exprimitur, indulgentias cōcedi ijs, qui verè pœnitentes Ecclesiam visitauerint, aut tale. vel tale opus fecerint: tū etiam, quia indulgentia non adquiritur, nisi per opera viua, verè meritoria & satisfactoria, qualia non sunt, nisi ea, quæ fiunt in statu gratiæ.

Alij tamen grauissimij auctores, vt Petrus Paludanus in 4. d. 2. qu. 4. ar. 3. concl. 1. S. Antoninus. 1. p. tit. 10. cap. 3. §. 1. in fine, & Antonius Cordubēsis qu. 24. de indulg. & alij contra sentiunt, non requiri statum gratiæ, nisi cū ipsa indulgentia percipienda est. Ratio posterioris huius sententiæ est, quia indulgentia non nititur nostrā satisfactione, sed Christi, & ideo nō videtur necessarium, vt opus iniunctum sit opus viuum, & satisfactorium.

Deinde, quia Bonifacius VII. in extrauaganti, Antiquorum, dicit, se concedere indulgentiam ijs, qui uisitant Ecclesias, pœnitentes & confessi, vel qui pœnitebunt, & confitebuntur. Ex his sententijs prior sine dubio tutior est, ut S. Antoninus etiam notauit: est etiam certa, quando opus iniunctum in litteris Pontificiis expressè habetur perfici in statu gratiæ, ut cum in extrauaganti, Vnigenitus, de pœnit. & remiss. item in constitutionibus de inductione Iubilei, Clementis VII. Iulij III. & Gregorij XII. expressè habetur, ut qui indulgentiam consequi uolunt, uerè pœnitentes, & confessi, uisitent Ecclesias, orent, &c. Denique, uerius mihi esse uidetur (etiamsi in litteris Pontificiis id non exprimitur) quando opus iniunctum tale est, ut non conferat ad finem, nisi fiat in statu gratiæ, ut si finis indulgentiæ sit, placare Deum Christiano populo, & ideo iniungantur preces, ieiunia, eleemosynæ, uisitationes Ecclesiarum, & similia: cum Deus non placeatur per opera mortua, necessarium esse uidetur, ut opera illa fiant in statu gratiæ, alioqui nihil conferunt ad finem, & proinde non est intentio concedentis, ut indulgentiam lucrentur, qui in statu peccati illa opera faciunt. At posterior opinio uera esse uidetur, quando opus iniunctum uile est ad finem, pro quo datur indulgentia, etiamsi non fiat in statu gratiæ. Ut exempli gratiâ, si finis indulgentiæ sit ædificatio Basilicæ, uel subuentio pauperum, aut recuperatio Hierosolymæ, & propter ista dentur indulgentiæ contribuentibus pecunias uel arma, quia non minus ad finem cōducunt pecuniæ illæ uel arma, si dentur ab homine peccatore, quàm à iusto, probabile est, prodesse illa opera, etiamsi facta sint in statu peccati, modo is qui ea fecit, sit in statu gratiæ, quando et ipsa percipit indulgentiam.

Altera quæstio est, utrum non solum requiratur status gratiæ ad indulgentiam obtinendam, sed etiam carentia omnis culpæ uenialis? Sed facilis responsio est, si distinctione utamur: nam uel quæstio est de tempore, quo perficiuntur opera iniuncta: uel de tempore, quo percipitur fructus indulgentiæ. Si de priore tempo-

re quæstio sit, rursus alia distinctione opus est, nam, uel peccatum ueniale uitiat opus bonum iniunctum, ut si quis oret, uel ieiunet ex uana gloria: uel non uitiat, sed per accidens ei coniungitur, ut si quis, dum eleemosynam facit uel Ecclesiam uisitat, loquatur uerbum aliquod ociosum. Quod si bonum opus non uitietur, certum est non impediri fructum indulgentiæ. Si uero bonum opus uitietur, ita ut ipsum efficiatur ueniale peccatum, tum sine dubio impeditur fructus indulgentiæ, si opus illud erat faciendum ad placandum Deum, uel satisfaciendum pro peccato: non enim per peccatum ueniale placatur Deus, neque satisfit Deo. Et hæc est sententia Hadriani in 4. tract. de indulgen. concl. 4. & Petri de Soto Lect. 3. de indulg. quod si opus faciendum non erat ad placandum Deum, neque ad satisfaciendum, sed solum ad subuentionem pauperum, uel alium finem, qui potest obtineri, etiamsi opus non fiat in statu gratiæ, tum non impeditur fructus indulgentiæ, quamuis opus peccato ueniali fuerit uitiatum.

At si de posteriore tempore quæstio sit, respondendum erit, non impediri fructum indulgentiæ, si quis eo tempore habeat uel committat ueniale peccatum, nisi quoad remissionem pœnæ debitæ propter illam culpam uenialem: non enim dimittitur pœna, nisi prius dimissa fuerit culpa. Nulla autem ratio est, cur non possit percipi fructus indulgentiæ, quoad remissionem pœnæ debitæ propter alias culpas siue letales, siue ueniales, iam remissas, etiamsi culpa aliqua uenialis adhuc hæreat in anima: nam peccatum ueniale non impeditur statum gratiæ, qui requiritur ad hoc, ut homo sit capax indulgentiæ.

1. Tercio quæstio est de confessione, quæ ut plurimum requiritur ut pars operis iniuncti, an exigatur semper in re, an uero sufficiat in proposito? Responsio facilis est: nam quando in forma indulgentiæ discrete ponitur, ut qui eam lucrari cupiunt, confiteantur peccata sua intra tot dies; tunc sine dubio exigitur confessio in re, quoniam ponitur in forma indulgentiæ, ut cōditio quædam, siue ut pars operis iniuncti, & non solum

ad hoc, vt homo transferatur de statu peccati ad statum gratiæ. Quando autem in forma indulgentiæ non inringitur expressè opus confessionis, sed simpliciter dicitur concedi indulgentiam verè pœnitentibus & confessis, tum non videtur requiri confessio, vt pars operis iniuncti, sed solum vt homo sit in statu gratiæ. & ideo si quis non habeat peccata letalia, non necessariò confiteri tenebitur, & si habeat peccata letalia, probabile est, sufficere illi contritionem, cum proposito confitendi: nam per hæc adipiscetur statum gratiæ. ita docent Paludanus in 4. d. 20. qu. 4. art. 2. Siluester, verbo, indulgentia, nu. 20. Panormitanus in cap. omnis vtriusque, de pœnit. & remiss. Felinus in serm. de indulgentiis, nu. 12. & alij. Tertiùs tamen & probabiliùs videtur, requiri confessionem in re, & non solum in voto, quotiescunque dicitur, indulgentiam concedi pœnitentibus & confessis, vt docet S. Antoninus 1. p. tit. 10. cap. 3. Hadrianus in 4. sentent. tract. de indulg. Caietanus tract. 15. de indulg. cap. 10. Nauarrus de Iubileo, notab. 18. num. 1. & Glossa in extrauagantem, *Antiquorum*. de pœnit. & remiss.

Quarta quæstio est, an percipiat indulgentiam, qui non perficit omnia opera iniuncta, sed aliqua tantum, ob inopiam, vel morbum, vel aliã iustã causã impeditus. Responsio communis est S. Thomæ, Durandi, & aliorum in 4. d. 20. non percipi indulgentiam, nisi ab iis, qui integrè omnia opera iniuncta perficiunt: concessio enim conditionata non valet, nisi conditio impleatur. Atque in hanc quoque sententiã allegari solet dictum illud commune, indulgentiæ tantum valent, quantum sonant: nam summi Pontifices, quando volunt percipi indulgentiam ab iis, qui legitimè impediti non perficiunt omnia opera iniuncta, addere solent, vt confessarij commutent opera iniuncta in alia pia opera, vel disertis verbis explicant, obtineri indulgentiam ab iis, qui inchoauerunt opera iniuncta, & perficere non poterunt, vt habetur in extrauaganti, Vnigenitus, & in aliis similibus, in quibus annus iubilei publicatur.

Quinta quæstio est: An requiratur alia dispositio in

fuscipiente indulgentias præter statum gratiæ, & adimplerionem operum iniunctorum? Nam Card. Caietanus in tract. 10. qui est de fuscipiètibz indulgentias, qu. 2. docet, requiri tertiam conditionem, vt videlicet, qui vult consequi indulgentias, habeat propositum satisfaciendi Deo propriis laboribus, quoad poterit, iis autem, qui nolunt pro se ipsi satisfacere, cum possint, negat prodesse indulgentias. ex quo etiam colligit, paucos admodum reuera frui Pontificiis indulgentiis, ex tanto numero aduentium Ecclesias, temporibus stationum, aliarumque similibz indulgentiarum. Quæ sententia utilis est, & pia, sed fortasse non vera, præsertim cum sit contraria communi aliorum doctrinæ, vt ipse etiam Caietanus fatetur. nec enim legi vllum auctorem, qui Caietanum sequatur, præter Bartholomæum Fomum in summa, quæ Armilla dicitur, verbo, indulg. nu. 13. Nec video quemadmodum summi Pontifices non deciperent populos, si indulgentias cum ea conditione proponere vellet, quam nunquam explicarent. Neque argumenta Caietani talia sunt, vt solui non possint, ille enim sic rationatur. Qui non vult satisfacere Deo per se, cum possit, indignus est cui applicetur aliena satisfactio: At non intendit Ecclesia conferre hoc beneficium indulgentiæ in indignos igitur non profunt indulgentiæ iis, qui nolunt per se satisfacere, cum possint. Propositionem argumenti probat Caietanus his rationibus. Primò, quia non decet ab amico petere, vt pro te satisfaciat, cum ipse possis per te satisfacere. Secundò, quia in Republica bene instituta, non sunt dispensanda bona communia, pro liberandis illis ciuibz ære alieno, qui per se suum ære alienum dissoluere possunt. Tertiò, quia in forma indulgentiæ addi solet, *verè pœnitentibus indulgentias tribui*: non sunt autem verè pœnitentes, qui recusant facere fructus dignos pœnitentiæ. Quartò, quia dantur indulgentiæ de iniunctis pœnitentiis à sacerdote: veligitur, qui iniunctam pœnitentiã accepit, id fecit animo eam perficendi, & sic habemus quod volumus: vel animo fallendi, & indignissimus est, qui ex fallacia sua lucrum reportet. Respondemus, cum qui non vult per se satisfacere

cere cum possit, non esse indignum, sed tantum non dignum, cui aliena satisfactio applicetur. Ecclesia autem non intendit conferre hoc beneficium in indignos: sed bene potest velle conferre in non dignos, quoniam indulgentia ex misericordia, & liberalitate datur, non ex iustitia & meritis. Ad primam rationem respondemus, non fieri iniuriam amico, quia non petitur eius satisfactio ex iustitia, sed ex gratia, & petitur satisfactio, quæ non est ei necessaria, sed omnino superuacanea. Ad secundam respondeo, dispensatorem bonorum communium in Reipub. bene instituta, non dissoluere sine causa æs alienum eorum ciuium, qui soluendo sunt per se: tamen posse dari causam, cur vile sit Reipublicæ, ex communi ærario soluere debita eorum, qui per se illa soluere potuissent. Ad tertiam respondeo, verè pœnitentes dici eos, qui contritionem habent cum proposito satisfaciendi, nisi aliunde pro eis satisfiat. Ad quartam respondeo, plerunq; indulgentias dari de non iniunctis, vt supra probauimus, & eos qui indulgentias querunt, velle perficere pœnitentiam iniunctam, sed nolle alium laborem sponte sumere pro reliqua pœna expianda, si possint per indulgentias ab ea liberari. Adde etiam, quod si indulgentiæ nõ darentur nisi de iniunctis, possent homines iniunctam pœnitentiam accipere animo perficendi, nisi possint aliâ ratione ab eo reatu liberari.

CAPVT XIII.

De Indulgentiis, quæ accipiuntur pro defunctis.

DE indulgentiis, quibus iuuantur animæ defunctorum, sex quæstiones sunt. Prima, an profint. Secunda, an per modum absolutionis dari possint. Tertia, quid sit dari indulgentias defunctis per modum suffragij. Quarta, an ex iustitia, an ex misericordia liberentur animæ, quibus indulgentiæ applicantur. Quinta, quid requiratur, vt indulgentiæ profint defunctis. Sexta, an

indulgentiæ profint in particulari certis animabus, an solùm omnibus in communi.

Quod ad primam quæstionem attinet, hæretici omnes, tum recentiores, tum antiquiores, qui purgatoriū negauerunt, consequenter etiam suffragia & indulgentias mortuis prodesse negauerunt. Ex Catholicis, Osiensis in summa, lib. 5. tit. de remissionibus, nu. 9. & Gabr. Lect. 57. in Canonem Missæ, docuerunt, indulgentias defunctis non prodesse: sed Gabriel citò correxit errorem, vt perspicuum est ex additione ad eandem lectionem. Res autem certissima est, & apud Catholicos indubitata, indulgentiis iuari posse animas, quæ in purgatorio pœnas luunt. Id quod primum probari potest ratione deducta ex scripturis, Concilijs, & Patribus. Cõstat enim animas defunctorum posse iuari suffragijs viuientium, id est, elemosynis, precibus, ieiunijs, sacrificijs missarum, aliisque pijs operibus, vt copiose ostensum est à nobis in lib. 1. de purgatorio, serè toto. & lib. 2. cap. 15. quæ non sunt hoc loco repetenda. Et quamuis suffragia defunctis per modum impetrationis profint, ac præsertim preces, & oblatio sacrificij: tamen nulla ratio reddi potest, cur non profint etiam per modum satisfactionis, ac præcipuè ieiunia, & elemosynæ. Nam hæc opera satisfactoria esse, satis à nobis probatum est in 4. lib. de pœnitent. & in libris de operibus bonis in particulari. & defunctos, quibus hæc suffragia à viujs applicantur, satisfactione indigere, non dubium est. Constat præterea, illam esse rationem, cur suffragia viuientium prodesse possint defunctis: quia fideles defuncti ita coniuncti sunt cum fidelibus viuientibus, eiusdem fidei, & caritatis vinculo, vt vnâ Ecclesiam, & vnum corpus efficiant. Nequè enim (inquit S. Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 9.) *Piorum animæ defunctorum ab Ecclesia separantur, quæ est regnum Christi.* Ex his duobus fundamentis aperte colligitur, posse etiam priuatos homines offerre Deo pro defunctis, tanquam membris eiusdem corporis, satisfactiones suas, ieiunia, elemosynas, peregrinationes, & similia opera laboriosa. Quod si priuati homines possunt applicare defunctis, tanquam mem-

bris eiusdem corporis, satisfactiones suas, cur non potest summus Pontifex applicare eisdem satisfactiones Christi, & sanctorum, quæ sunt in thesauro spirituali, cuius ipse dispensator est? Præterea, idem probatur ex usu Ecclesiæ: constat enim, Paschalem summum Pontificem ante annos 700. concessisse indulgentiam pro defunctis, quæ haberetur in Ecclesia S. Prædix in introitu capellæ S. Zenonis, cuius indulgentiæ meminit etiam Gabrielloco notato, sed non rectè vocat Paschasium V. cum sit reuera Paschasius primus. Multi etiam Pontifices alij, ut ibidem refert Gabriel pro defunctis indulgentias concesserunt. Denique consentiunt Theologi, ut S. Thomas in 4. d. 45. qu. 2. ar. 3. qu. 2. S. Bonaventura in 4. d. 10. p. 2. qu. 5. Richardus d. 10. ar. 3. qu. 3. & alij. nec non Canonistæ, ut Innocentius in cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. Felinus in ferm. de indulg. & alij. Neque ijs repugnat quod Ioan. Maior in 4. d. 10. qu. 2. dicit, multos Theologos contra sentire: nam loquitur de indulgentia per modum absolutionis iudicialis, non de indulgentia absolutè.

Altera quæstio difficilior est, de modo, quo indulgentiæ defunctis prodesse possunt, an videlicet summus Pontifex possit animas defunctorum, quæ sunt in purgatorio, iudicialiter absolvere, ut facit cum hominibus viventibus, dum indulgentias eis concedit. Nam Michaël Medina, disput. 7. cap. 34. & disput. 6. cap. 41. de indulgentiis, contendit, animas defunctorum, quæ sunt in purgatorio, pertinere ad iurisdictionem summi Pontificis, & posse ab eo indulgentias percipere per modum absolutionis. Sed contrà sentiunt ferè omnes alij scriptores. ut S. Bonaventura, Richardus, Gabriel, & Ioan. Maior locis citatis, qui postremus auctor testatur, suo tempore à schola Parisiensi fuisse damnatam sententiã contrariam: item Caietanus, tract. 15. cap. 5. Dominicus à Soro in 4. d. 21. qu. 2. ar. 1. concl. 3. Petrus de Soto lect. 3. de indulgentiis. Nauarrus de Iubileo, notab. 2. num. 6. Antonius Cordubensis, qu. 15. de indulg. & alij & probatur hæc sententiã posterior. Primò, quoniam S. Leo in Epist. ad Rusticum Narbonensem Episcopum, & ha-

betur

betur apud Gratianum 24. qu. 2. can. 1. sic ait: *De communi-
one privatu, & vita sanctis, eorum causa iudicio Dei referenda est. & Gelasius Papa in Epist. ad Faustum, & in altera ad Episcopos Dardaniæ, ut est apud eundem Gratianum 24. qu. 2. can. legatur. & can. Nec quisquam, disertis verbis docet, homines mortuos, quia sunt in diuino iudicio constituti, non posse ab Ecclesia iudicari. Secundo, quia non potest Ecclesia mortuorum animas citare, non potest earum causam cognoscere, non potest eas cogere ad obedientiam: non igitur potest absolvere, vel ligare. Tertio, Pontifex non habet auctoritatè nisi in oves quas pascendas suscepit, iuxta illud Ioan. 21. *Pasce oves meas.* At animæ defunctorum non possunt paci à Pontifice, cum non possint ab eo doctrinam, vel sacramenta, vel leges & iura percipere: non igitur sunt ei subiectæ, ac proinde non possunt ab eo ligari, vel solui. Quarto, quoniam Pontifices ordinariè cum extendunt indulgentias ad mortuos, addunt particulam, *per modum suffragij*, ut perspicuum est ex constitutionibus Alexandri VI. Clementis VII. Iulij III. & Gregorij XIII. de indictione Iubilei. Refert etiam Gabriel in additione ad lectionem 57. super Canonem, se vidisse declarationem Sixti IV. quod indulgentiæ profint defunctis *per modum suffragij*; quod, ut mox dicemus, opponitur ei, quod est, *per modum absolutionis*. At Obiiciunt aliqui verba Domini, Matth. 16. *Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in celis*, & probant illud. *super terram*, non referri ad eos, qui soluantur, sed ad eum qui soluit, ut sensus sit: *Quodcumque solueris tu super terram degens, erit solutum à me, qui sum in celis*. Præterea dicunt, defunctos qui sunt in purgatorio, adhuc esse viatores, & auxilio egentes, ac proinde videri esse subiectos Pontificis iurisdictioni. Denique, ostendunt ex can. sanè. 24. q. 2. capè ab Ecclesia excommunicari defunctos, & rursus absolui ab excommunicatione: ex quo sequi videtur, ut propriè sint Ecclesiæ iudicio subditi. Sed facilis est responsio: Nam ad primum dici posset, Gelasium (cuius magna est in Ecclesia auctoritas) exposuisse illud, *super terram*, ut referatur ad eos, qui solvantur, non ad eum, qui soluit, ut patet*

F

ex can. legatur, iam citato. Sed esto, referri possit ad eū, qui soluit, nihil tamen ex eo sequitur: quia debet intelligi de solutione circa eos, qui sunt ei subiecti. alioqui posset summus Pontifex ligare, & soluere eos etiā, qui sunt in cælo, vel in gehenna, si vniuersaliter accipiantur ligandi, vel soluendi potestas. Ad secundum responderi potest, non omnes viatores esse propriè subiectos Pontifici, sed solum eos, qui sunt oues visibiles huius ouilis, & membra huius visibilis Ecclesiæ. Quod autem defuncti, qui in purgatorio degunt, aliquo modo sint viatores, & egentes auxilio Ecclesiæ, & cum ipsa Ecclesia visibili inuisibiliter coniuncti per fidem & caritatem, facit, vt possint ab Ecclesia nostra iuari, & indulgentiis frui, non vt subditi per modum absolutio- nis, sed vt amici absentes, per modum suffragij. Ad tertium respondemus, defunctos ab Ecclesia posse excommunicari, & ab excommunicatione absolui, solum quoad ea, quæ à viuentibus fieri debent: nam cum defunctus excommunicatur, id fit, quia post mortem detegitur eius pertinacia in hæresi, aut aliquid eiusmodi, & id solum ex illa excommunicatione sequitur, vt pro ipso non fiant suffragia, non sepeliatur in loco sacro, & similia. & contrā, si detegatur aliquis per errorem excommunicatus, & ideo absoluator, effectus absolutio- nis erit, vt pro ipso oretur, & sacrificetur, eiusque cadauer honorificè sepeliatur. Itaque excommunicatio, vel absolutio defunctorum, est potius declaratio sententiæ, quæ ferenda fuisset, si meritum eorum non latuisset, quam noua aliqua pœna, quæ ad animas ipsas pertingat. Quod autem legitur in 2. libro Dialogorum S. Gregorij, cap. 23. de sanctis monialibus à B. Benedicto excommunicatis, quæ de sepulchris exire videbantur, & de Ecclesia recedere, quando inter missarum solemniam Diaconus clamabat: *Qui non communi- cant, recedant*: inter miracula referendum videtur. Voluit enim Deus eo signo demonstrare, quanti faciendæ sunt admonitiones sanctorum: nam alioqui S. Benedictus non eas excommunicauerat, sed solum excommuni- cationem minatus fuerat, vt S. Gregorius ibidem di-

cit. Præterea, non eas excommunicauit post mortem, sed in vita (si tamen ea excommunicatio dicenda sit) neque eas propriè per sententiam postea absoluit, sed per intercessionem, mittendo oblationem, quæ pro eis Domino offerretur. At (inquires) S. Gregorius ibidem vt ostendat, non esse mirum, si S. Benedictus potuit in carne mortali degens de spiritibus defunctorum iudicare, allegauit illud Euangelium, *Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis*. Respondeo, S. Gregorium, argumentum à simili ducere voluisse: nam quemadmodum diuinā potestate sibi collatā possunt Prælati, cum sint homines in carne mortali degentes, iudicare de rebus spiritualibus: ita potuit S. Benedictus in carne adhuc mortali degens, extraordinario priuilegio sibi collato à Deo, ligatas tenere, vel soluere animas earum, quibus, dum viuerent, excommunicationis sententiam fuerat comminatus. Neque credibile est, S. Gregorium S. Leoni repugnare voluisse, qui in Epist. ad Rusticum iam citata, disertis verbis docet, non posse ab Ecclesia solui eos, qui communionem priuati de hac vita recedunt, cum iam sint in diuino iudicio constituti.

Tertia quæstio est, quid significet illud, *per modum suffragij*: cum Pontifices dicunt, indulgentias valere defunctis per modum suffragij, non defunt, qui existunt, indulgentias prodesse defunctis per modū suffragij, quia profunt eis suffragia, id est, missæ preces, & alia pia opera, quæ Pontifex iniungit, cum indulgentias tribuit? Sed hoc non est indulgentias prodesse: nā etiam si Pontifex ea opera non iniungeret, valerent illa suffragia ad refrigerium defunctorum. Itaque frustra darentur indulgentiæ defunctis, si nihil adderent præter valorem suffragiorum. neque Pontifices dicerent, indulgentias prodesse per modum suffragij, sed dicerent cum Ostiensī, indulgentias non prodesse defunctis vi indulgentiæ, sed solā vi suffragiorum adiunctorum. Alij existimauerunt, indulgentias defunctis prodesse per modum suffragij, quia tametsi ipsæ indulgentiæ reuera profunt, profunt tamen per suffragia viuentibus imperata: Pontifex enim applicat satisfactiones Christi, & sanctorum ex thesauro,

tam uiuentibus, quàm defunctis: sed uiuentibus applicat per opera ipsis uiuentibus iniuncta, defunctis uero per opera eisdem uiuentibus imperata: quæ opera cum fiant nomine defunctorum, suffragia quædam defunctorum dici possunt. Sed neque hæc sententia rationem idoneam reddit illorum uerborum: neque enim hoc est, indulgentias prodesse per modum suffragij, sed est prodesse per ipsa suffragia. Vera igitur sententia est, indulgentias prodesse per modum suffragij, quia non profunt per modum absolutionis iuridicæ, sed per modum solutionis, quo modo profunt suffragia, quæ uel publicè, uel priuatim, pro defunctis fieri solent. Sed cum suffragia tribus modis defunctos iuent, per modum meriti de congruo, per modum impetrationis, & per modum satisfactionis: indulgentiæ autem non sint nisi satisfactoriæ, intelligendum est, indulgentias dari defunctis per modum suffragij tantum satisfactorij. Itaque, quemadmodum cum quis dat elemosynam, uel ieiunat, uel peregrinatur ad loca sancta, pro defunctis, non absoluit defunctos à reatu pœnæ, sed offert Deo satisfactionem illam pro defunctis, ut Deus eam acceptans, liberet defunctos à debita pœna, quàm luituri erant: Sic, Pontifex non absoluit animas defunctorum, sed offert Deo ex thesauro satisfactionum, quantum necesse est ad eas liberandas: & Deus acceptans alienam satisfactionem communicat animabus defunctorum, eas liberat à reatu illo pœnæ. Sed hoc interest inter suffragia, & indulgentias, quòd ut suffragia offerantur, non requiritur aliqua iurisdicção: sed ut indulgentiæ dentur, requiritur iurisdicção: quia non potest thesaurum dispensare, nisi qui habet clauem Ecclesiasticam. Præterea, qui offert suffragia, nescit an id quod offert, sufficiat ad animam liberandam, uel solum refrigerandam: at Pontifex potest offerre ex thesauro illo infinito, quantum requiritur ad satisfaciendum integrè pro reatu cuiuscunque pœnæ: & ideo dicitur dare indulgentiam plenariam, atque animas liberare per modum suffragij, quia offert quantum ad plenam satisfactionem satis est. Vide Caietanum tract. 16. de indulg. qu. 6. & Cordubensem q. 15. de indulgentia.

Quarta quæstio, difficillima omnium, ea est, utrum ex iustitia, siue certâ lege, & ex condigno profint indulgentiæ defunctis, an solum ex benignitate Dei, & ex congruo? Aliqui docent, indulgentias ex condigno, siue ex iustitia defunctis prodesse. Ita enim scribit Dominicus à Soto in 4. d. 21. quæst. 2. art. 3. quem sequitur Nauarrus de Iubileo, notab. 22. nu. 20. Ratio eorû est, quoniam potest unus uiuens pro alio uiuente ex condigno satis facere: igitur potest etiam uiuens pro mortuo satisfacere ex condigno. eadem enim est ratio utriusque satisfactionis, unio uidelicet, quæ est inter membra eiusdem corporis Ecclesiæ: nam uiuens pro uiuente satisficit ex condigno, quia sunt membra eiusdem corporis, glutino fidei & caritatis unita: at etiam mortui, qui in purgatorio degunt, membra sunt eiusdem corporis, glutino fidei & caritatis unita. Quod si priuatorum suffragia ex condigno defunctis profunt, quatenus satisfactiones sût, certè multò magis satisfactiones Christi, & sanctorum, iisdem mortuis fidelibus, à capite Ecclesiæ, id est, à Pontifice Maximo applicatæ, proderunt ex condigno.

Alij contra sentiunt, indulgentias, quæ defunctis dantur, nisi misericordiâ, & benignitate Dei, ac per hoc ex congruo, non ex condigno eis prodesse. Ita docet Caietanus tract. 16. quæst. 5. quem sequuntur Petrus de Soto, lect. 13. de indulgentiis, & Antonius Cordubensis, quæst. 15. de indulgentiis. Neque significare uolunt hi auctores, dubium, aut incertum esse dogma Ecclesiasticum, de indulgentiis defunctorum, imò affirmant, certum esse, & indubitatum, quòd indulgentiæ rectè dentur, uel suscipiantur pro defunctis, quodque illis prodesse possint, & re ipsa profint, uel ad refrigerium, uel ad plenam liberationem, sed quibus, quando, & quantum diuinæ pietati placuerit: quo modo etiam pro mortuis rectè fundi preces, eis que prodesse, fides Catholica docet: & tamen non ex condigno, sed ex congruo, non ex iustitia, sed ex misericordia nos impetrare confidimus, quicquid à Domino petimus, ut uel ex ipsa forma precum intelligi potest. Rationes huius sententiæ

sunt hæ. Prima, quoniam non videtur certum, posse viuentes pro viuentibus satisfacere ex condigno, quod erat fundamentum prioris opinionis: contrarium enim docent Ioan. Medina cod. de satisfactione, qu. 5. & Cordubensis quæst. 5. de indulg. Vnio enim fidei & caritatis, quo colligantur inter se viua membra Ecclesiæ, facit quidem vt possimus inuicem adiuuare, & bona nostra communicare, & vnus pro alio saltem ex congruo satisfacere, sed non videtur facere, vt teneatur Deus ex iustitia acceptare vnus satisfactionem pro altero, nisi ostendatur de hac re pactum, vel promissio aliqua ipsius Dei: quamuis possit Deus, & soleat acceptare ex benignitate sua. & confirmatur à simili: nam in foro externo non tenetur iudex acceptare, vt vnus flagelletur, vel ad triremes amandetur pro alio, etiamsi illi non solum sint coniuncti, vt Christiani, sed etiam vt ciues, vel vt consanguinei. Denique, videtur esse proprium solius Christi, posse pro aliis ex condigno, vt mereri, ita etiam satisfacere: quoniam est caput corporis Ecclesiæ, & dum pro nobis satisfacit, pro corpore suo satisfacit. Secunda ratio, quoniam etiamsi certum esset, posse in præsentia vita vnum pro alio ex condigno satisfacere, tamen non videtur eadem ratio de satisfactione pro defunctis: hic enim possumus soluere pœnas eiusdem generis, vt nostro ieiunio, vel elemosâ, na satisfacere pro alio, qui ieiunij, vel elemosynæ pœnam subiturus erat: at pœnæ, quibus iam addictæ sunt animæ in purgatorio, sunt alterius generis: & ideo, sicut non tenetur iudex remittere pœnam corporalem vni alicui reo, propter multam pecuniariam, quam alius offert: ita, non videtur generi Deum, ex iustitia admittere satisfactiones huius vitæ pro remissione pœnarum purgatorij, ad quas animæ illæ iam sunt addictæ. Sed si id fiat, vt certo fieri credimus, ex benignitate Dei fieri credibile est. Tertia ratio, quoniam ipsæ animæ, vt ex historiis grauium auctorum colligimus, hoc ipsum declarasse videntur. Nam Petrus Damiani in Epist. ad Dominicum, cap. 4. scribit, animam Benedicti Pontificis Romani in purgatorio constitutam apparuisse, Deo permittente, cuidam

atque ab eo petijisse, vt suffragia pro ipsa fierent, & addidisse, se per ea suffragia liberandam, quando hoc iudicium diuina decreuerit. Petrus quoque Cluniacensis in 1. libro de miraculis, cap. 10. scribit, animam defuncti apparuisse alicui, & postulatis suffragijs adiecisse, per ineffabilem misericordiam Dei se liberandam, si ei per suffragia subuenire fuisset. & cap. 27. scribit, aliam animam similiter apparentem, & suffragia postulantem adiecisse, conditoris mediante clementiâ, se per ea suffragia liberandam. Quod si suffragia nituntur pietate diuina, & indulgentiæ defunctis non dantur, nisi per modum suffragij, certè sequi videtur, vt etiam indulgentiæ ex diuina pietate defunctis profint. Ex his sententijs neutram reprobare audeo, videtur enim prior admodum pia, posterior verò valde rationabilis.

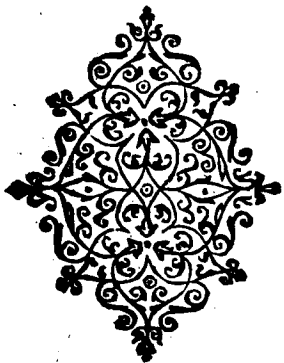
Quinta quæstio est, quid requiratur ad hoc, vt indulgentiæ defunctis profint. Et quid certum est, PRIMVM auctoritatem requiri, eamque summam, id est, Apostolicæ sedis non enim Episcopi, alijque Prælati, summo Pontifice inferiores, indulgentias defunctis cōcedere possunt, vt Nauarrus docet de Iubileo, notab. 2. num. 4. quoniam solus Christi Vicarius habet potestatem dispensandi thesaurum Ecclesiæ absolute; Episcopi enim solum possunt applicare subditis suis, secundum mensuram sibi ab Apostolica sede determinatam. SECUNDO certum est, requiri causam iustam, vt S. Thomas docet, in 4. d. 45. qu. 2. ar. 3. qu. 2. Non enim potest summus Pontifex pro arbitrio liberare animas à pœnis purgatorij: neque sufficit, pro causa, vtilitas illarum animarum, vel gloria Dei, quæ redūdaret ex animarum illarum liberatione: nam si ista sufficeret, Christus ipse iam omnes animas liberasset. Itaque requiritur causa aliqua particularis, pertinens ad honorem Dei, & Ecclesiæ vtilitatem: sicut de indulgentijs pro viuentibus diximus, ita vt summus Pontifex arbitretur, gratiorem esse Deo rem illam, cuius gratiâ indulgentiæ cōceduntur, quàm executionem iustitiæ, quæ exercetur in expiatis animabus purgatorij. TERTIO requiritur, vt qui pro defunctis indulgentias suscipit, adimpleat opus in-

inunctum: nam vt S. Thomas, loco notato, & alij Doctores scribunt, indulgentiæ, primariò, & directè non dantur, nisi viuentibus, qui possunt opera iniuncta perficere: defunctis autem datur secundariò, & indirectè, quatenus viuentes pro mortuis opera iniuncta perficiunt: ex quo etiam requiritur, vt qui opera illa perficit, sit in statu gratiæ, si opera ipsa id requirant, vt diximus supra, de opere viuentibus iniuncto. Nam si opus iniunctum id non requirat, probabiliter dici potest, prodesse defunctis indulgentiis, etiam si is, qui pro defunctis eas suscipit, non sit in statu gratiæ. Sed omnino tutius est, vt qui cupit mortuis indulgentiam obtinere, prius det operam, vt ipse indulgentiam à culpa per sacramentum confessionis obtineat. **Q V A R T O** requiritur, ex sententia Caietani, tract. 16. qu. 5. de indulg. vt defunctus non solum sit in statu gratiæ, & in purgatorijs locis degat, sed etiã, dum uiueret, fuerit deuotus clauium Ecclesiæ, mortuosque suffragijs iuuare studuerit, & pro suis peccatis satisfacere non neglexerit, ita enim intelligit Caietanus verba illa S. Augustini, lib. de cura pro mortuis cap. 1. & in Enchiridio cap. 109. *Suffragia non prodesse omnibus mortuis, sed illis tantum, qui in hac uita meruerunt, vt sibi prodesse possent.* Sed hæc Caietani sententia, vt est utilis & pia qui excitat viuentes ad opera bona, ita videtur minus vera, & ob omnibus passim refellitur: Nam S. Augustinus, locis notatis, non excludit à suffragijs, etiam particularibus, vllas animas ex ijs, quæ degunt in purgatorio, sed solum animas damnatas ad æternas pœnas inferorum dicit enim eas tantum esse capaces suffragiorum, quæ dum uiuerent, id meruerunt, quia videlicet in gratia Dei, & caritate perseuerarunt: caritas enim est fundamentum communionis inter Ecclesiæ membra, & non aliqua peculiaris deuotio ad Ecclesiæ clauis, vel aliquid huiusmodi.

Postrema quæstio est, an indulgentiæ profint illis, pro quibus in particulari suscipiuntur, an omnibus in communi: Præpositiuius quidam antiquus auctor, vt refert S. Thomas in 4. d. 45. qu. 2. ar. 4. docebat, suffragia Ecclesiæ semper prodesse defunctis fidelibus in communi, & illis

magis, qui liberationi propinquiores erant, atque ad hoc persuadendum adducebat similitudinem lucernæ, quæ si accendatur in aula regis pro ipso rege, non tamè lucet soli regi, sed omnibus, qui adsunt, & illis magis, qui habent oculos meliores. Adducebat quoque similitudinem ex libro aliquo, qui forte legatur ad mensam regis, ex quo non minorem fructum percipiunt alij qui adsunt, quàm rex ipse, & nonnulli fortè lógè maiorem, quamuis propriè regi liber legatur. **Quod** Præpositiuius de suffragijs dixit idem sine dubio, de indulgentijs intellexit, quæ iuuat defunctos per modum suffragij. Sed responsio communis Doctorum est, tam suffragia, quàm indulgentias prodesse omnibus defunctis, quoad gaudium quoddam accidentarium: caritas enim facit omnia communia in hoc sensu, quod omnes, qui sunt præditi caritate, gaudent de bonis aliorum, ac si propria essent: Sed quoad satisfactionem & liberationem à pœnis, suffragia Ecclesiæ cõmunia prodesse omnibus in communi, sed suffragia particularia, & indulgentias, quæ pro certis animabus suscipiuntur, non prodesse nisi illis, quibus ex intentione viuentium applicantur. Atque hoc esse verissimum, perspicuum est primò, ex ipsis Pontificijs concessionibus nam Paschalis primus, indulgentiam ita concessit, vt qui pro anima patris, vel alterius particularis personæ defunctæ, tot missas celebrauerit in cappella S. Zenonis, quæ est in Ecclesia S. Prædixedis: animas illas de purgatorij pœnis eripiat. Item Alexander VI. Clemens VII. alijque Pontifices in constitutionibus de indictione Iubilei, disertis verbis dicunt, indulgentias illas anni Iubilei, extendi per modum suffragij ad animas patris, vel matris, vel alterius personæ particularis pro quibus suscipiuntur. Secundò, quoniam hic est sensus totius Ecclesiæ, omniumque fidelium. Tertiò, quoniam S. Augustinus in lib. de cura pro mortuis, cap. 1. scribit, Ecclesiam suffragia quædam communia transmittere ad animas defunctorum, vt quibus defunt particularia à consanguineis, vel amicis, non desint aliqua à communi matre, quæ est Ecclesia. **Quarò** denique, quoniam nulla ratio est, cur satisfactiones vni alicui animæ

per intentionem satisfacentis applicatæ, aut illi non profint magis, quàm alijs aut aijs vllò modo profint. Neque similitudines illæ Præpositiui aliquid efficiunt: non enim similes sunt indulgentiæ, vel suffragia particularia lucernæ, vel lectioni, sed potius summæ pecuniariæ, quæ ita datur in liberationem aliquius debitoris ab ære alieno, vt per cannon possint dēbitores alij liberari.

R. P. ROBERTI BELLARMINI

Politiani, è Societate Iesu.

DE INDVL- GENTIIS LIBER SECVNDVS

Præfatio, & Ordo Disputationis.

Disseruimus hætenus de indulgentijs scholastico more, tum vt Catholicis satisfacere-remus, tñ vt futura disputationis fundamenta iaceremus. Voluimus autem questiones Scholasticas, à disputatione aduersus hæreticos separare, ne cogerentur Catholici, aut hæretici omnia legere, sed liberum esset unicuique quod vellet eligere. Igitur respondebimus PRIMVM ijs, quæ Martinus Lutherus aduersus indulgentias in assertionione articulorum suorum scripsit. in qua re breuiores erimus, quoniam sunt ea omnia à Ioanne Rossensi, beata memoria viro, diligentissimè confutata. DEINDE, excutiemus ea, quæ Ioannes Caluinus in institutione sua doctrina Catholica de indulgentijs obiecit. TERTIO, breuiter refutabimus nugas Tilmanni Heshusij. AD EXTREMVM respondebimus Martino Kemnitio, qui præter ceteros copiose de indulgentijs disputauit, in examine postrema sessionis Concilij Tridentini.

CAPVT PRIMVM.

Refutantur argumenta Lutheri contra indulgentias.

Martinus Lutherus, hæresiarcha nostri seculi, à reprehensione indulgentiarum sectam suam auspicatus est, & quod mirum videri poterit, ita per

quosdam gradus ad summū impietatis adscendit, vt nō animaduertent, maiorē se licentiā aditum patefecisse, quā ea esset, ob cuius repressiōem cum Catholicis Doctoribus contendere, atque altercari, & libris, & sermonibus cōp̄it: nam cū Albertus Card. & Episcopus Moguntinus, prap̄ositus esset à Leone X. Pontifice Maximo, indulgentiis quibusdam per Germaniam prædicandis, scripsit ad eum Lutherus Epistolam, in qua notabat errorē illorum, qui vsque ad eō indulgentiis confidebant, vt securos se de salute sempiterna esse arbitrentur, si nummum argenteum in arcam, iuxta præscriptum indulgentiæ, coniecissent. Refellit autem hanc nimiam confidentiam eo potissimum argumento, quod ne ipse quidem habitus gratiæ iustificantis, à Deo cordibus nostris infusus, certos nos reddere possit de salute æterna obtinenda, cū Apostolus iubeat, vt cum timore, & tremore salutem nostram operemur. Deinde paulō pōst, longiūs progressus, edidit Resolutiones de indulgentiis, & mox libellum pro iisdem resolutionibus, in quibus docuit, indulgentias esse pias fraudes matris Ecclesiæ, quæ promissione indulgentiarum excitat filios suos ad opera bona, cū tamen indulgentiæ non remittant penam debitam in iudicio Dei, sed solum in iudicio Ecclesiastico. & simul addidit, thesaurum meritorum Christi non esse in potestate Pontificum, neque expendendum in re tam vili, vt est expiatio à pœna temporaria. Ita progressus est à reprehensione abusuū ad reprehensionem indulgentiarum, sed neque hic substitit: nam cū Leo X. Pontifex hanc nouam Lutheri doctrinam improbasset; scripsit ille continuō librum de Captiuitate Babylonica, in cuius libri principio docuit, indulgentias non esse pias fraudes matris Ecclesiæ, sed meras Pontificum imposturas. Addidit etiam mox librum alium, in quo asseruit, ac defendit omnes articulos à Leone X. improbatos, atque in eo libro adfirmavit, indulgentias nihil esse, & si quid essent, non fore vtilēs, sed perniciosas: cū liberent homines ab operibus bonis: non esse necessarias, vel expetendas, nisi publicis peccatoribus, inertibus & defidiōsis, quibus pu-

blica pœnitentia esset imposita, quam peragere nollent. Denique, adseruit, nullum esse purgatorium, nullam requiri satisfactionem post culpam remissam, sola fide homines iustificari, & liberari ab omni debito culpæ & pœnæ. Itaque incidit in eum abusum, quem initio reprehendit, vel potius in alium longè maiorem. ægrè ferebat enim initio, quod homines iniecto in arcam argenteo numo, & indulgentia suscepta, securos se de salute æterna esse confiderent. Ipse autem etiam sine numo argenteo, securos omnes reddidit de iustificatione, & salute: neque vllus vquam tam amplam indulgentiam promulgauit, quā Lutherus, qui sine vllō pœnitentiæ labore, sine vllis operibus bonis, culpas omnes & pœnas, sola fide remisit: si tamen ea indulgentia, & non potius licentia, & verè impia fraus & impostura dicenda est. Ea verò, quæ profert ad suum dogma stabilendum, in assertione articuli 17. & sequentium, tam sunt inepta, & parum inter se connexa, vt vix ad argumenti formam reuocari possint.

PRIMA igitur obiectio eiusmodi est: *Merita Christi sunt res sacræ, & viuæ, cū corda iustificent, indulgentiæ autem non iustificant, sed solum remittere dicuntur debitum pœnæ temporalis: igitur indulgentiæ non possunt fundari in thesauro meritorum Christi.* Responso. Merita Christi sunt res viuæ, & sacræ, sed non solum iustificant corda, verum etiam satisfactoria sunt pro reatu pœnæ, tum sempiternæ, tum temporariæ. Quocirca nō est mirum, si in meritis Christi fundari possint. non solum sacramenta, quæ iustificando abluunt maculas culpæ, sed etiam indulgentiæ, quæ applicando satisfactionem Christi, expiant reatum pœnæ. Porrò, Christi merita, seu potius Christi passionem, nō solum fuisse meritoriam, sed etiam satisfactoriam, probamus ex eo, quod scripsit Isaias cap. 53. *Verè langores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit & S. Ioannes in priore Epistola, cap. 2. Ipse est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Lutherus verò non probauit, Christi passionem non esse satisfactoriam, quod tamen probare debuit, si quid efficere voluit.

Secunda obiectio: *Blasphemia est, rem ita sacram, ut sunt merita Christi, in sordidum opus mortis ponere: at pœna temporalis est sordidum opus mortis: igitur blasphemia est, Christi merita collocare in expiatione pœnae temporalis.* Responsio. Quare Lutherus vocet sordidum mortis opus, temporalem pœnam, non facile diuinarem, nisi forte, quia reatus pœnae fructus est peccati, quod est mors animæ, ita nominare placuerit. Sed quæcumque sit causa huius appellationis, certe non est sordidum, sed gloriosum, liberare hominem à sordido mortis opere. Nam quid sordidius, & deterius peccato? & tamen non est sordidum Christo, sed valde honorificum, esse agnum Dei, qui tollit peccata mundi. multò igitur minus sordidum erit, expiare reatum pœnae, cum non sit sordidum, expiare reatum culpæ. Quare non est blasphemia, sed gloriosa prædicatio dicere, Christi merita sacrosancta eius esse virtutis, ut omnia peccata & peccatorum reatus omnes eluere, & expiare valeant.

Tertio obiectio: *Merita Christi sunt omnibus necessaria ad salutem, & ideo tenentur omnes quærere, ut sibi ea merita applicentur: At indulgentiæ non sunt necessaria ad salutem, neque tenentur Christiani ullo præcepto ad eas suscipiendas: non igitur fundantur indulgentiæ in meritis Christi.* Responsio. Merita Christi partim sunt omnibus necessaria, partim non necessaria, sed vilia. atque hoc posteriore modo ad fundamentum indulgentiarum pertinent. Nam quod attinet ad gratiam iustificationis obtinendam, sine qua nemo saluus esse potest, sunt Christi merita omnibus necessaria, & ideo tenentur omnes diuino præcepto curare, ut sibi ea merita per baptismum, vel, si post baptismum à gratia Dei exciderint, per sacramentum penitentiae applicentur. & hoc modo fatemur, non pertinere ad fundamentum indulgentiæ, Christi merita. At si quis post gratiam reconciliationis adeptam, adhuc sit reus luendæ pœnae temporalis, is non necessariò eget meritis Christi, ut per ea reatus illi simpliciter condonetur: non quod sine meritis Christi possit reatus pœnae simpliciter condonari, sed quia poterit ipse non requirere tantam liberalitatem, contentus ipse suis laboribus, & poenis, vel in hac vita, vel in pur-

gatorio satisfacere Deo, cooperante semper Christi merito, & gratia, tamen vtilissimum illi erit, si Christi merita ita sibi per indulgentias applicentur, ut sine propria satisfactione, continuò reatus ille solvatur. & hoc modo negari non potest, quin merita Christi pertineant ad thesaurum, & fundamentum indulgentiarum, quamuis ut nemo cogitur sulcipere indulgentias, ita nemo cogatur dare operam, ut debitum temporalis pœnae, Christi passione, & meritis, sine labore proprio compensetur.

Quarta obiectio: *Nullis scripturae sacrae testimonijs thesaurus indulgentiarum comprobari potest, sed sola constitutio Clementis VI. quæ incipit, Vnigenitus. Non igitur satis firma sunt, quæ de indulgentijs traduntur.* Responsio. Jam supra ostendimus, in priore libro, indulgentiarum thesaurum non carere fundamento scripturarum sanctarum. Sed quamuis nulla testimonia scripturarum haberemus, non propterea sola Clementis constitutione niteremur: neque enim Clemens ex proprio capite thesaurum excogitauit, sed ex antiqua traditione, ex Ecclesiæ sensu, ex Theologorum communi doctrina, ex consuetudine veterum Pontificum didicit, quod de thesauro docuit, & auctoritate Apostolica confirmauit. Denique, etiamsi nihil certi de thesauro indulgentiarum (quod tamen minimè concedimus) ante constitutionem Clementis habuissemus, satis tamen certi redderemur de thesauro huius veritate ex Clementis Pont. Max. declaratione. Ipsū enim toti Ecclesiæ datum à Deo magistrum & doctorem esse scimus, cum illius sedem teneat, cui propriè dictum est; *Pasce oves meas.* Ioan. 21. sed de hac re satis multa in alijs nostris libris, ac præsertim lib. 4. de summo Pontifice, cap. 3. scripta extant, quæ hoc loco repetenda non sunt.

Quinta obiectio: *Pœnae, quæ peccatum sequuntur, non possunt ullo modo remitti, sed velimus, nolimus, toleranda sunt igitur indulgentiæ, quæ dicuntur esse remissiones pœnarum, nihil omnino sunt.* Probat Lutherus antecedens huius argumenti ex eo, quod pœna peccati, Adamo, & toti generi humano inflicta, est labor, & mors: quam poenâ certum

est per indulgentias tolli non posse. Sic etiam Deus in psal. 88. dicit, *Sipeccauerint filij tui, visitabo in virga iniquitates eorum. At Papa hanc virgam per indulgentias auertere non potest. Sic Apostolus ad Hebræos 12. dicit, nos à Deo disciplinam accipere. Et 1. Corinth. II. dicit, nos à Deo iudicari, & corripri, ut non cum hoc mundo damnemur. istam vero disciplinam & correptionem indulgentia non tollunt.* Responsio. In libro superiore demonstraui, per indulgentias non remitti pœnas naturales, id est, quæ sequuntur originale peccatum, & toti generi humano sunt communes: sed pœnas illas duntaxat, quæ sequuntur peccata personalia, & eas non omnes, sed eas tantum, quarum sumus rei in foro pœnitentiariorum, non autem eas, quas debemus in foro externo. Porro, pœnæ, quarum fit mentio in psalmo 88. & in Epistolis ad Corinthios, & ad Hebræos, ad forum externum pertinent: infliguntur enim à Deo tantquam iudice, in externo, & criminali foro. Nam si non potest indulgentia tollere pœnam, qua pœtor aliquem multauit ob furtum, vel homicidium, quanto minus tollere poterit eam, quam Deus ipse alicui decreuit? Quam igitur, inquires, pœnam tollit indulgentia? Illam, quæ in foro pœnitentiariorum infligitur, quæ voluntarie adimpletur, ad quam implendam non cogimur, nisi timore Dei, & stimulo conscientie. Hæc enim est, per quam Domino satisfacimus, & cui succedit, nisi in presenti, Domino satisfiat, purgatorij pœna. Quamuis illud etiam negari non debeat, satisfieri quoque Deo per flagella ab ipso immissa, quando libenti animo tolerantur, sicut etiam interdum per pœnam sponte susceptam præuenimus manum Dei, & flagella eius auertimus, ut exemplum Niniuitarum docet, quod habetur apud Ionam Prophetam, capite postremo.

SEXTA OBIECTIO: *Indulgentie dicuntur remittere pœnitentias: at ille sunt opera bona, videlicet ieiunia, elemosinae, preces, & similia: Igitur indulgentie noxiae sunt, non salutes, & à bonis operibus nos impediunt.* Responsio. Indulgentie remittunt pœnitentias iniunctas non quatenus sunt opera bona, sed quatenus debitum eas implendi retardaret nostrum ingressum in vitam æternam, si fortè ante illarum

rum impletionem de vita non exire contingeret. Itaque Ecclesia, dum largitur indulgentias, non prohibet studium pœnitentiæ, imò ad illud nos hortatur, & excitat; sed à reatu illo nos liberat, quo, ut diximus, impediri possemus à regno cælorum citius obtinendo. Proinde, verè salutares, & nullo modo noxiæ dicendæ sunt indulgentiæ. Atque hæc est summa obiectionum Lutheri: nam ad singula eius verba satis accuratè Roffensis respondit, ut non sit opus aliquid addere.

CAPVT SECVNDVM.

Respondetur ad ea, quæ aduersus indulgentias Ioannes Calvinus obiecit in libro institutionis, cap. 9. num. 38.

Venio nunc ad obiectiones IOANNIS CALVINI. Et quoniam nemo, quod sciam, eius sententias ex proposito discutendas suscepit: respondebo ad omnia, quæ scripsit in institutione, cap. 9. à nu. 38. vsque ad 44. in quem locum concessit, quæ de indulgentijs dicenda sibi esse iudicauit.

Initio igitur, nu. 38. more suo conuitijs, & mendacijs ludit. Primum enim scribit, non multum sibi laborandum esse in indulgentijs refellendis, cum ex sponte sua, atque argumentis Lutheri, tanquam fortissimis arietibus concussa, ad inclinationem spectare incipiant. Deinde addit, eas tam diu saluas constituisse, quoniam tam alta errorum nocte immerisi fuerunt aliquot seculis homines, ut cum viderent, per indulgentias sibi emungi pecunias, quæ in scorta, & lenones absumerent, & a quæstuaris se palam deludi: tamen indulgentias summâ veneratione exciperent, venerarentur, adorarent. Adtingit postremò, ubi orbis sibi sapere aliquid permisit, indulgentias paulatim frigere, & congelascere cœpisse. Sed primum Caluini pronunciatum adeò falsum esse constat, ut nunquam maior fuerit indulgentiarum frequentia, nunquam maior deuotio, nunquam tam ardentè à populis Catholicis expectatæ fuerint, quam ab

eo tempore, quo à Luthero exagitari cœperunt. Hinc enim Tridentinum Concilium, sess. 25. de indulgentiis moderandis decretum edidit. & Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nunc Ecclesiam regit, nimium desiderium indulgentiarum, & piam petentium importunitatem reprimendam censuit. Argumenta verò Lutheri ad eò leuia, insulsa, inepta sunt, vt non videatur negligentius caussam istam agere potuisse, si ex animo præuaricari voluisset. Certè à doctis hominibus ita ridentur, vt per ea non euerri, sed constitui indulgentias arbitrentur. At persuasit tamen Lutherus multis. Ita est, sed persuasit etiam alia multò absurdiora, quia viam latam aperuit, per quam carnales homines libenter ingrediuntur. quo modo etiam Mahumethes sine miraculis, sine sapientia, sine probitate vitæ, nouam suam sectam, quòd licentiam magnam carni, ac sensibus daret, innumerabilibus hominibus persuasit.

Alterum Caluini pronunciatum in duobus peccat. Primum enim tribuit errorum noctem aliquot seculis in quibus doctrina de indulgentiis celebrior in Ecclesia fuisse videtur, videlicet ab anno millesimo, ad millesimum quingentesimum. At certè, secula ista, vt caruerunt luce linguarum Latinæ, & Græcæ: ita luce doctrinæ, & sanctitate mirificè fulserunt, vt nullis anterioribus seculis cedere videantur. Argumento esse possunt Concilia celeberrima, singulis his postremis seculis acta, Lateranensia, Lugdunensia, Viennensia, Constantiensia, Florentina. Item viri sancti, miraculis clarissimi, Bernardus, Dominicus, Franciscus, Antonius, Petrus Martyr, Vincentius, Bernardinus, Nicolaus Tolentinus, & alij quàm plurimi. Denique, viri doctissimi, Anselmus, Hugo, & Richardus Victorini, Alexander, Albertus, Thomas, Bouauentura, Scotus, Henricus, Durandus, alijque propè innumerabiles, vt omittam Iureconsultos, Medicos, Historicos, qui scriptis suis, ista secula egregie illustrarunt. Deinde, Caluinus, abusus quæstuariorum in ipsos Pontifices refert, cum aperte constat, à Pontificibus semper fuisse damnatos: vt perspicuum est ex decretis Innocentij III. in Concilio

Lateranensi: Innocentij I V. in Concilio Lugdunensi: & Clementis, vt in Concilio Viennensi. At vt intelligat Caluini, quàm immeritò de hac re, Caluinus Pontifices reprehenderit, referam ad verbum partem decreti Clementis V. & Consilij Oecumenici Viennensis: *Abusio- nibus*, (ita decretum incipit) *quos nonnulli elemosynarum questores in suis proponunt prædicationibus, vt simplices decipiant & aurum, subtili, vel fallaci potius ingenio extorqueant ab es- dem: cum in animarum cedat periculum, & scandalum plurimo- rum, viam, prout nobis possibile, præcludere cupientes, iuxta statuta Concilij generalis, duximus prohibendò districtè, &c. & infra: Ad hæc, cum aliqui ex huiusmodi quæstoribus, sicut ad nostrà au- dientiam est perlatum, non sine multa temeritatis audacia, & de- ceptione multiplici animarum, indulgentias populo, motu suo pro- prio, de facto concedant, super votis dispensent, malè ablata incer- ta (data sibi aliqua pecunie quantitate) remittant: tertià, aut quartam partem de penitentis iniunctis relaxent, animas tres, vel plures parentum, vel amicorum illorum, qui elemosynas eis cõferant, de purgatorio (vt adserunt mendaciter) extrahant, Et ad gaudia paradisi perducant: benefactoribus locorù quorù quæstores existunt, remissionem plenariam peccatorum indulgeant, & aliqui ex ipsis eos a pœna, & culpa (vt eorù verbù utamur) absoluant. Nos abusus huiusmodi, per quos censura vilescit Ecclesiastica, & clamor Ecclesie auctoritas ducitur in contemptum, omnimodè abolere vo- lentes, ea, per quoscumque questores fieri, vel attentari de cetero, districtius inhihemus. Non igitur, vt Caluinus mentitur, à Papa, & suis bulligerulis, quæstuosæ nundinationes de salute animarum exercebantur; pauculis numis, salutis pretium taxabatur; ac specie pecuniæ, quæ in scorta, & lenones, & commensationes turpiter infumerentur, emungebantur. Sed hæc omnia, tanquam manifesti abusus, à Pontificibus, & Concilijs Catholicis reprehendebantur, & prohibebantur: vt etiam hoc tempore reprehendantur, & prohibentur.*

Tertium Caluini pronunciatum, causam veram aperit omnium malorum, quæ, Germaniæ, & totius Seprentrionis magnam partem miserè perdidērunt. Dicit enim, cum orbis sibi sapere aliquid permisset, tunc demum cœpisse indulgentias fringere, & congelascere;

donec tandem euanescat. Quid enim est, orbis sibi sapere aliquid permisit, nisi, priuati homines sapere uoluerunt, contra præceptum Apostoli, Roman. 12. *plusquam sapere oporteret.* Item, nullo mittente, nullo uocante, officium sibi docendi sumpserunt. Oues, contemptis pastoribus, ad noua pascua progredi, equi, fessoribus excussis, per deuia currere decreuerunt. Hæc igitur noua præsumptio, qua vnusquisque, Luthero auctore, iudicem se cōtrouersiarum omnium fecit, ac Pastores, & Rectores à Deo positos in ecclesia, iuxta Apostolum ad Ephes. 4. audire contempsit: hæc, inquam, est, quæ dissidijs, & hæresibus Septentrionem repleuit. Sed illud tamen, vt inuidio diximus, falsum est, indulgentias fringere, & congelascere cœpisse, cum orbis sibi aliquid sapere permisit, quamuis enim serpente antiquo malè oculos aperiente, seductis ab hæreticis, non solum indulgentiæ, sed omnia bona opera, & ipsa fides uera, & Catholica, apud Lutheranos esse deficerint: tamen apud Catholicos, indulgentiæ, quæ antiquis temporibus fringere uidebantur, post exortam Lutheri sectam, quasi per antipristasim recalescere, reuiescere, ac reflorescere cœperunt, tantumque abest, ut periculum sit, ne euanescant, ut potius de moderandis, & intra certos terminos cōterendis, cogitandum fuerit. Sed iam ad argumenta ueniamus.

CAPVT TERTIVM.

Respondetur ad obiectiones Caluini num 39.

cap. 9. Infit.

In sequenti numero, siue, ut iste uocare solet, sectione, Caluinus profitetur, ipsas indulgentias, etiam absterfas omni labe, id est, si nullo abusu fœderentur, nihil esse aliud, nisi sanguinis Christi prophanationem, Satanæque ludibrium quo, Christianum populum à Dei gratia, à uita, quæ est in Christo, abducant, & à uera salutis uia auertant. Grauiissima hæc est indulgentiarum accusatio, quam si Caluinus solidis argumentis com-

probare queat, sine dubio causam obtinebit. Audiamus igitur probationem: *Quomodo enim, inquit, poterat fœdus prophanari Christi sanguis, quam dum negatur, sufficere ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem, ad satisfactionem, nisi uelut arefcentis, & exhausti defectus aliunde suppleatur, & sufficiatur?* Sed hoc non tam argumentum, quam mendaciū est. Nullus enim Catholicorum scripsit, Christi sanguinem non sufficere ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem, ad satisfactionem, nisi defectus eius aliunde suppleatur. Deuisset sane, vel vnum aliquem adlegare, qui ita sentiret. Neque solum nemo Catholicorum id scripsit, sed neque scribere potuit: cum ipse Clemens VI. Pontifex, in constitutione de thesauro indulgentiarum, quem propriè Caluinus oppugnat, & omnes Theologi affirmant, Christi sanguinem adeo pretij esse infiniti, ut vel vna eius gutta sufficere poterit ad omnia totius mundi crimina expianda. Quod autem Caluinus fefellit, id fuit, quod Catholici docent, in thesauro indulgentiarum contineri non solum Christi merita, sed etiam sanctorum. Sed non ideo adiungimus meritis Christi, merita sanctorum, quasi illa non sufficiant, sed ut merita sanctorum, quæ illis superfuerunt, non sint otiosa, ut sancti hoc honore gaudeant, ut efficacitas meritum Christi magis eluceat, quæ non solum per se possunt expiare peccata, & reatus peccatorum, sed etiam efficere, ut merita sanctorum vim habeant expiandi reatum pœnæ temporalis. Quæ est etiam ratio, cur Deus uolent, ut vnusquisque nostrum propriis meritis coronam uitæ sibi acquirat, iuxta illud Apostoli 2. Timoth. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit:* non quod Christi merita non sufficiant, sed quia id nobis uilius, & Christo gloriosius est quemadmodum etiam idem Deus instituit, ut secundæ causæ non sint otiosæ, sed cum ipsa prima causa ad res producendas conueniant, quamuis prima causa, sine secundis, res omnes, æquè facillè, ac perfectè efficere potuisset.

Pergit Caluinus, & ex varijs scripturarum testimonijs probare nititur, Christi sanguinem prophanari, si illi sanctorum merita adiungantur: *Christo, inquit,*

lex, et Prophetæ omnes (teste Petro Act. 10) testimonium perhibent, quod per ipsum accipienda sit remissio peccatorum: indulgentiæ remissionem peccatorum, per Petrum, Paulum & Martyres largitur. Sanguis Christi emundat nos à peccato (inquit Ioannes, 1.) indulgentiæ sanguinem Martyrum faciunt peccatorum ablutionem. Christus (inquit Paulus 2. Corinth. 5.) qui peccati non noverat, factus pro nobis est peccati, id est peccati satisfactio, ut iustitia Dei efficeremur in illo: Indulgentiæ peccatorum satisfactionem in sanguine martyrum reponunt. Clamabat Paulus, & Corinthii testificabatur. 1. Corinth. 1. solum Christum pro istis crucifixum, & testimonium esse: Indulgentiæ pronunciant, Paulus, & alios pro nobis mortuos. Alibi dicit, Christum acquisivisse Ecclesiam suo sanguine, Act. 20. Indulgentiæ aliud pretium acquisitionis in sanguine Martyrum statuunt. Vna oblatione Christum consummant in perpetuum sanctificatos, ait Apostolus Hebr. 10. Indulgentiæ reclamant, à Martyribus perfici sanctificationem, quæ alioqui non sufficeret. Ioannes dicit, Apoc. 7. Sanctos omnes lavasse stolas in sanguine Agni: Indulgentiæ docent lavare stolas in sanguine sanctorum. Hæc ille. Cui, Respondemus, testimonia scripturarum verissima esse, sed perperam allegari; loquuntur enim de remissione culpæ, ac præsertim letalis, id est, de iustificatione impij, & reconciliatione, per quam ex peccatoribus efficitur iusti, quam accipimus in sacramentis, Baptismi, vel Pœnitentiæ, ubi nullum locum habent merita sanctorum. Porro, indulgentiæ non remittunt culpam, neque letalem, neque venialem, sed solam pœnam, eamque temporariam, cuius reatus inveniri potest in hominibus iustificatis, sanctificatis, ablutis, sicut inveniebatur in Dauide, cui post confessionem peccati, dictum est à Propheta Nathan. 2. Reg. 12. Domini transiit peccatum tuum, non morieris. Erunt autem, quoniam blasphemare fecisti inimicos nomini Domini, filius, qui natus est tibi, non morietur. Non igitur indulgentiæ tribuunt sanctis id, quod scripturæ allegatæ tribuunt Christo. Ac ut id plurius fiat, excutiam breviter singula testimonia à Caluino adducta. In Actis cap. 10. loquitur S. Petrus de remissione peccati, quæ habetur per fidem, & sacramenta, sine qua nemo saluus esse potest: nam ideo dictum est Cornelio ab Angelo: Accersit Simonem, quia cognominatus

Petrus, qui loquetur tibi verba, in quibus saluus eris tu, & universa domus tua. Neque obstat, quod Cornelius in eodem loco dicitur fuisse vir iustus, & timens Deum, etiam antequam Petrum audiret. Nam, ut scribit S. Augustinus in lib. 1. ad Simplicianum, qu. 2. Iustus erat Cornelius iustitiam quadam inchoatam, & imperfectam, sed non poterat saluus esse, nisi crederet in Christum, & per baptismum remitterentur ei peccata & ipse in corporaretur Ecclesiæ. Nam, ut idem Augustinus loquitur lib. 1. de prædicatione sancti cap. 7. si potuisset Cornelius sine fide Christi saluus esse, non ad eum edigendum missus fuisset architectus Petrus. De hac igitur remissione loquitur idem Apostolus, cum ait: Hinc omnes Prophete testimonium perhibent, quod per ipsum accipienda sit remissio peccatorum, de qua remissione falsò Caluinus dicit, indulgentiæ remissionem peccatorum per Petrum, & Paulum, & Martyres larguntur: cum iam sepe sit dictum, culpas per indulgentias non remitti.

In Epistola 1. cap. 1. S. Ioannes cum dicit Sanguis eius emundat nos à peccato, loquitur de remissione culpæ, quæ maculam propriè gignit in anima: macula enim est, quæ ablutione tollitur, non pœna, quæ debitorem, non sordidum facit. Itaque falsò Caluinus addit: indulgentiæ sanguinem Martyrum faciunt peccatorum ablutionem. Non enim ablutionem culpæ, sed solutionem pro debito pœnæ, indulgentiis Catholici tribuunt.

In Epist. 2. ad Corinth. c. 5. Apostolus Paulus, postquam dixit, Christum factum esse peccatum, ist est, hostiam pro peccato adiunxit, ut nos efficeremur iustitia Dei in illo. Ex quo intelligimus, eum loqui de remissione peccati, per quam iustificamur, & ex impijs efficitur pijs, quem effectum nemo unquam Catholicorum, indulgentiis attribuit. Quare Caluinus cum scribit, indulgentiæ peccatorum satisfactionem in sanguine Martyrum reponunt, vel loquitur de sacrificio pro culpa, & pœna sempiterna, & falsò Catholicis imponit, quod ex eorum sententia, indulgentiæ satisfactionem peccatorum in sanguine Martyrum reponant: vel loquitur de satisfactione pro pœna temporali, & falsò indulgentias verbis Apostoli Pauli opponit, cum Apostolus de satisfactione pro cul-

pa intelligendus sit.

In Epist. i. ad Corinth. cap. i. idem Apostolus, cum testificatur, & clamat, *solum Christum crucifixum esse pro nobis*, loquitur sine vilo dubio, de passione Christi, quatenus ea per baptismum applicata iustificat, & reconciliat. Ideo enim duo illa coniungit: *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis?* In quo sensu nemo Catholicorum ferret, quod Calvinius dicit, *indulgentia pronunciant, Paulum, & alios pro nobis mortuos*.

In actis cap. 20. cum idem Apostolus scribit, *Christum proprio sanguine Ecclesiam acquisivisse*, manifestè loquitur de pretio sanguinis, quo redimimur de captivitate Diaboli, & per fidem, & baptismum adiungitur ad Ecclesiam, tunc enim edificatur, & acquiritur Ecclesia, cum per fidem, & sacramenta homines incorporantur Ecclesie. In quo sensu falsò Calvinius dicit, *indulgentia aliud pretium acquisitionis in sanguine Martyrum statuitur*.

In Epistola ad Hebr. cap. 10. cum idem Apostolus scribit, *Christum vnica oblatione consummasse in perpetuum sacrificatos*, significat, Christum vnica oblatione corporis sui in Cruce, sufficiens pretium obtulisse, quo possint omnes homines redimi ab omni iniquitate, & ita redimi, vt ipsa redemptio perpetua esse possit, cui redemptioni non repugnat, vt homines sic redempti, hoc est, iustificati, & reconciliati, reatum aliquem pœnæ temporalis habeant, pro quo soluendo, indulgentijs opus habeant. sicut enim culpæ veniales, sine quibus hæc vita non ducitur, non impediunt redemptionem, iustificationem & sanctificationem: Ita nec reatus pœnæ temporalis eam impediunt. Proinde, falsò Calvinius adiungit, *indulgentia reclamant, à Martyribus perfici sanctificatione, quæ alioquin non sufficeret*. Nam Catholicis neque dicunt, indulgentijs perfici sanctificationem, & multò minus affirmant, Christi sanctificationem non sufficere. Sed non est hoc primum, quod falsò Catholicis Calvinius attribuit.

In Apocalypsi, cap. 7. cum Ioannes dicit, omnes sanctos lauasse stolas in sanguine Agni: nemo dubitare potest, quin loquatur de iustificatione à culpa, tum origi-

nali, tum actuali, quæ, vt supra diximus, propriè maculâ gignit. Quare falsò Calvinius addit, *indulgentia docent lauare stolas in sanguine sanctorum*. Siquidem indulgentiæ Catholicæ nihil tale docent, neque vnquam docuerunt. Videmus igitur, agmen illud argumentorum Calvianorum, tot scripturarum telis armatum, plus ostentationis, quàm soliditatis habuisse: nam cum totum, vel ex falsis, vel ex veris ad rem non facientibus constaret, eum ad manus ventum est, & cominus signa collata, vera ad rem non facientia pugnare noluerunt, falsa verò facilè hostibus terga verterunt.

CAPVT QVARTVM.

Respondetur ad obiectionem Caluini ex cap. 6. Instit. num. 40.

IAm verò in sectione 40. ducit Calvinius argumentum à testimonijs sanctorum Patrum, Leonis, & Augustini: *Præclare, inquit, aduersus hæc sacrilegia, Leo Episcopus Romanus in Epist. 81. ad Palestinos loquitur. Quamuis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit: nullius tamen in fontis occiso, propitiatio fuit mundi. Accepere iusti, nõ dedere coronas, & de fortitudine fidelium nata sunt exempla patientiæ, non dona iustitiæ. Singulares quippe illorum mortes fuerunt, nec alterius quispia debuit, nõ sine perfoluit: cum vnus extiterit Dominus Christus, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam resuscitati. Nec minus appositè S. Augustinus tract. 84. in Ioannem: Et si fratres, inquit, pro fratribus moriamur, nullius tamen sanguis Martyris in remissionem peccatorum funditur: quod fecit Christus pro nobis: neque in hoc, quod imitemur, sed quod gratulemur, contulit nobis. Item lib. 4. ad Bonifacium, cap. 4. Sicut solus filius Dei factus est filius hominis, vt nos secum filios Dei faceret: ita pro nobis solus suscepit sine malis meritis pœnã, vt nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur indebitam gratiam. Hoc argumentum Calvini non minùs speciosum, nec magis solidum est, quàm superius. Vera sunt omnia, quæ à SS. Patribus, Leone, & Augustino dicuntur, sed ad rem præsentem nihil omni-*

no faciunt. Quid enim S. Leo dicit: solius Christi mortē, vllum propitiationē fuisse, neque sanctorum mortibus vllam partem eius propitiationis esse tribuendam. Verissimum est: nam ipsi etiā sancti de mundo aliquando fuerunt, & Christi morte redempti, de mundo exire cœperunt, neque nos indulgentijs id adscribimus, vt mundum recōciliēt Deo, sed vt eos, qui iam de mundo per Christum educti, & Deo Patri reconciliati sunt, iuuent, vt à reatu pœnæ temporalis, si quo fortè adhuc tenētur obstructi, facilius liberentur. Quid præterea S. Leo dicit? Accepisse iustos, non dedisse coronas, & hoc nos quoque libentissimè confitemur: neq; enim merita, quibus præmia, & coronæ respondent. per indulgentias habere nos credimus. Qui postea idem Leo adiungit? ex fidelium fortitudine nata esse exempla patientiæ, non dona iustitiæ. Et hoc nihil verius: nam dona iustitiæ non potest dare, nisi qui iustificat impium. Impium verò iustificare non potest, nisi ille, qui peccatum non fecit, & cuius passio pretij fuit infiniti, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Solus ipse caput exiitens corporis Ecclesiæ, suis omnibus membris gratiam, & gloriam comparauit. Neque vllus Catholicorum docuit vnquam, per indulgentias acquiri dona iustitiæ, vel, quod est idem, quemquam ex impio iustum fieri. Quid postremò S. Leo nos monet? singulares aliorum mortes fuisse, neque quemquam alterius debitum suo sine soluisse: vnū esse Christum, in quo omnes mortui, omnes sunt etiam suscitati. Id verò quis nostrum vnquam negauit? certè vnusquisque dum moritur, debitum proprium soluit, quod in Adamo contraxit. Solus Christus, qui debitum moriendi nō habuit, pro omnibus mortuus est, vt mortem moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet. Neque ista inter se pugnant, quod per Christi mortem à debito mortis liberati simus, & tamen vnusquisque nostrum moriendo debitum soluat, quod in Adamo contraxit. Si quidem, mortis debitum non erat solum vt moreremur, sed vt in morte perpetuò maneremus. Christus autē, qui, vt Apostolus ait 2. ad Thimoth. 1. *destruxit quidem mortem, illuminauit autē vitam, Et incorru-*

ptionem, id nobis morte suā contulit, vt licet ad tempus moriamur, tamē ad vitam renocati, perpetuò cum ipso viuamus. Neque verò aliquid horum indulgentijs tribuimus, aut sanctorum mortibus, vt Caluinus credi voluit. Sed, quemadmodum nos verissima esse fateamur omnia, quæ S. Leo in Epistola allegata posuit: Sic ipse vicissim non negasset, si de his rebus differendi illi se occasio obtulisset, sanctorum passiones alijs Ecclesiæ membris applicari posse ad solum reatum pœnæ temporariæ dissoluendum. propositum enim S. Leoni in ea Epistola fuit, demonstrare necessitatem veræ carnis in Christo, aduersum heresim Eutychetis, quæ paulò antè suborta fuerat. Itaque docet S. Leo, veram in Christo fuisse carnem, quoniam sine vera carne, verè mori non potuisset. Quod si Christus verè mortuus non esset, nos quoque redempti, ac recōciliati Deo non essemus, cum nullius alterius hominis, quamuis innocentis, & sancti mors propitiano mundi esse potuerit. Hæc est sancti Leonis ratiocinatio, quæ solidissima est, si agatur, vt verè agitur, de redemptione à captiuitate Diaboli, de propitiatione peccati letalis, & de satisfactione pro reatu, ac debito mortis æternæ. At si quis contendat, eandem ratiocinationem extendere ad satisfactionem pro reatu pœnæ temporariæ, nihil efficit, & cōtra ipsum Leonem disputabit, qui serm. 1. de ieiunio decimi mensis, in Epist. 79. ad Nicetam, & 91. ad Theodorum, & 92. ad Rusticum sæpe repetit, per opera bona satisfieri Deo, pœnas peccatorum redimi, placari deum, &c. Et quemadmodū non negat S. Leo, imò verò palam affirmat posse vnūquemque suis operibus satisfacere Deo pro reatu pœnæ temporalis, quamuis solius Christi mors reconciliatio fuerit mundi: sic etiam non negaret, propter vinculum caritatis, & sanctorum cōmunionem, posse vnus satisfactionem alteri applicari pro solutione reatus pœnæ temporalis, atque hoc solum est, quod per indulgentias fieri Catholici docent. Nunc ad S. Augustini testimonia, eadem responsio dari potest. Loquitur enim S. Augustinus, vt verba ipsa clamant, de remissione peccatorum, quam in iustificatione accipimus, cum

ad gratiam Dei sine vllis nostris bonis meritis peruenimus, quàm remissionem, vt (sæpè iam diximus) nemo Catholicorum ab indulgentiis, vel à sanctis expectat, sed omnes in vnum Christum integrè referunt. Quid igitur iam habet Caluinus? optima testimonia protulit, sed nihil, nisi aërem verberauit.

CAPVT QVINTVM.

*Refelluntur ea, quæ Caluinus habet. cap. 9.
Instit. num. 41. & 42.*

Pergit Caluinus, & sectione 41. refellere conatur rationem Catholicorum, qua thesaurum indulgentiarum ab illis astrui dicit. proponit autem eam ratione his verbis: *Agnoscant, an non hæc sint sua placita: Martyres plus morte sua Deo prestittisse, ac meritos esse, quàm sibi opus esset: tantàmque illis meritorum largitatem superfuisse, quæ in alios redundaret. Ne igitur superuacuum sit tantum bonum, commiseri eorum sanguinem, sanguini Christi, & ex utroque thesaurum Ecclesie cõfici ad remissionem, & satisfactionem peccatorum. Atque ita accipiendum, quod ait Paulus Coloss. 1. Supple in corpore meo ea, quæ desunt passionum Christi pro corpore eius, quod est Ecclesia. Hæc ille, qui non omnino fideliter rationem Catholicorum proposuit, vt planè negare possimus, illa nostra esse placita, neque enim docemus, martyres morte suâ plus Deo præstitisse, quàm sibi opus esset absolutè, sed quàm sibi opus esset ad satisfactionem pro reatu pœnæ temporalis, quod quidem ad eò verum est, vt cæcus sit oporteat, qui id non videat. Certè Ioannes Baptista tam innocèter vitam duxerat, vt nullo modo ad expianda peccata sua, passionis, & mortis illius a-erbitate indigeret. proiade plus Deo præstitit morte suâ, quàm sibi ad peccata expianda opus esset. quod idè de Apostolis, multisque aliis Martyribus dici potest: nã si peccatorum etiam maximorum, & plurimorum reatus, vnicâ Martyris passione purgatur, pro quibus alioqui diu in igne pœna luenda fuerat, vt S. Cyprianus scri-*

bit lib. 2. Epist. 4. ad Anonianum: profectò, qui leuium, & paucorum delictorum est reus, & tamen pro Christo, post varia tormenta vitam ponit, morte suâ plus Deo præstat, quàm sibi ad reatum pœnæ temporariæ peccatis suis debita dissoluendum, opus esset. Præterea, quod Caluinus addit, nos dicere, sanctos plus esse meritos apud Deum, quàm sibi necesse esset, & meritorum largitatem ita illis superfuisse, vt in alios redundaret: non agnoscimus vt nostra placita, sed vt ipsius commenta. Nos enim, vt concedimus, satisfactiones multis sanctorum superfuisse, quod modò satis euidenter ostendimus: ita negamus superfuisse merita, vel ipsa merita in alios redundare. de qua re in libro priore satis multa diximus. Sed faciliè ignoscimus Caluino, quod vel ob imperitiam, vel ob negligentiam, vel etiam vt causam Catholicorum odiosam redderet, non fideliter nostra proposuit. Illud videamus, an qui non integrè fundamentum indulgentiarum retulit, illud saltem solidè refutauerit. Sicut igitur pergit loco notato. *Quid hoc est, nisi Christo nomen relinquere, ceterum vulgarem sanctulum facere, qui in turba vis dignoscatur? Vnum, vnum illum predicari decebat, vnum proponi, vnum nominari, vnum respici, cum de obtinenda peccatorum remissione, expiatione, sanctificatione agitur. At non ita est, non vulgaris sanctulus, sed sanctus sanctorum, ex thesauro indulgentiarum, Christus agnoscitur, non enim sanctorum passiones, Christi passionibus miscentur in thesauro, quòd Christi passiones per se non sufficiant, sed vt ostendatur excellentia passionum Christi, quæ non solum expiare queunt reatus peccatorum, sed etiam aliis vim expiandi communicare. Itaque, ita miscentur in thesauro passionibus Christi, passiones sanctorum, vt Christi passiones omnem culpam, originale, & actuale, letalem, & veniale, & omnem pœnam, sempiternam, & temporariam expiare valeant, idque totum per se, etiam si nullæ admiscerentur passiones sanctorum. quæ sanctorum passiones sine Christi passionibus nihil possunt, & cum Christi passionibus solas pœnas temporarias expiare possunt. Non igitur vnum de turba, sed Regem martyrum, & sanctorum omnium,*

Christum facimus: illumque vnum, vt simpliciter, & absolute redemptorem, propitiatorem, & saluatorem predicamus, nominamus, proponimus, atque respicimus: Quod si solum nomen Christo relinquit, qui sanctos quoquo modo illi adiungit: quid respondebimus Apostolo, qui se Christi adiutorem facit: 1. Cor. 3. & saluatoris officium sibi vendicat. 1. Cor. 9. & illuminator omnium hominum se dicit, Ephes. 3. An ignorabat Apostolus, Christum non egere humano adiutorio, & ipsum solum esse Saluatorem omnium hominum, & ipsum eundem, & solum esse lucem veram, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum? An volebat Christum, vulgarem sanctulum facere, vt in turba vix dignosceretur? Quemadmodum igitur Apostolus, dum sibi officium adiuuandi Christum, saluandique, & illuminandi homines desumit, nullam Christo facit iniuriam: quia Christus ipse Paulum sibi adiutorem esse voluit, dignatione, non necessitate: & si Christus, & Paulus saluant, & illuminant homines, Paulus à Christo virtutem saluandi, & illuminandi accepit, non Christus à Paulo. Sic etiam, dum nos sanctis tribuimus officium satisfaciendi pro peccatis temporalibus aliorum, non facimus Christo iniuriam, quoniam, vt dictum est, virtutem satisfaciendi ab ipso Christo, sancti accipiunt, non absolute, & simpliciter, sed pro modulo sibi communicato. Addit postremo Caluinus in eadem sectione: *Sed audiamus eorum entymemata. Ne sine fructu effusus sit sanguis martyrum, in commune Ecclesie lucrum conferatur. Ita ne? an vero nullus erat fructus, glorificare Deum per mortem? veritati eius suo sanguine subscribere? testificari presentis vite contemptu, meliorem se vitam querere? fidem Ecclesie sua constantia confirmare, hostium autem pertinaciam frangere?* At nos talia entymemata nunquam fecimus, neque est difficile, conficta à se argumenta dissoluere. Extant libri permulti Catholicorum, vbi de indulgentiis accuratè disertitur, & in vultu eorum inuenietur, passiones sanctorum sine fructu futuras, si in thesauro non reponantur. Id solum dicunt, passiones sanctorum non absolute, sed vt satisfactorias sine fructu futuras, si neque illis ipsi egeant, neque aliis

applicentur, quamuis alioqui multis aliis nominibus gloriosas Deo, honorificas ipsis, & vtilis Ecclesie fuisse non dubium sit.

Porro, ad testimonium Apostoli ex Epist. ad coloss. cap. 1. quod Caluinus à Catholicis adferri dixit, respondet ipse in sectione sequenti, quæ est quadragesima secunda: ac multis verbis docet, Apostoli verba: *Suppleo que desunt passionibus Christi, &c.* non significare, Christi passionibus aliquid desuisse ad vim satisfaciendi pro peccatis, sed Christi membra, nempe fideles omnes, exerceri oportere variis afflictionibus, idque pro Ecclesia, id est, pro Ecclesie ædificatione, & profectu. Sed quamuis hic sensus, quem Caluinus amplectitur, sit etiam à multis ex nostris obseruatus, & approbatus: tamen nos in libro superiore ostendimus, præter eum sensum, posse Apostolica illa verba commodè recipere alios sensus, atque eum præsertim, qui ad thesaurum indulgentiarum stabiliendum confert. Quem quidem sensum sibi non probari Caluinus, significat, sed eum refellere solido aliquo argumento, nec potuit, nec tentauit.

CAPVT SEXTVM.

Respondetur ad ea, quæ Caluinus profert, cap. 9.

Institut. num. 43.

Postremam obiectionem Caluinus, in sectione, siue numero 43. petit à comparatione indulgentiarum, cum Euangelio, sic autem loquitur: *Quis docuit Papam, plumbo, & membrana gratiam Iesu Christi includere, quam Dominus verbo Euangelij dispensari voluit? sanè aut. mendax Dei Euangelium esse oportet, aut mendaces indulgentias. Nam Euangelio, Christum, cum omni affluentia bonorum caelestium, cum omnibus suis meritis, omni sua iustitia, sapientia, gratia, nullâ exceptione nobis offerri, testis est Paulus, qui 2. Corinth. 5. dicit, depositum esse apud ministros verbum reconciliationis, quod hæc legationis formâ fungantur, seu Christo per ipsos hortante,*

obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum, qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, ut efficeremur iustitia Dei in illo. Contra, indulgentia demeritum aliquod gratiæ ex armario Pape reclusum, plumbo, membrana, loco etiam affigunt, à verbo Dei auellunt. Hæc omnia per partes singillatim referenda sunt, ne queratur Caluinus, aliquid à nobis temerè prætermisum. Quod igitur reprehendit, gratiam Dei, plumbo, & membranæ includi: Respondeo, non aliter à Pontifice Maximo gratiam Dei, plumbo, & membranæ includi, quàm Apostoli, & Prophetæ, litteris & chartæ mysteria salutis incluserint. Nam quæ admodum scripta Apostolorum, & Prophetarum, signa sunt rerum cœlestium, quæ nobis vel reuelantur, vel promittuntur: sic etiam literæ pontificiæ suis, legitimis sigillis munitæ, signa sunt, ita plumbum & membrana, signa sunt remissionis, quam Pontifex pro potestate à Deo acceptâ concedit iis, qui ea, quæ ab ipso præcipiuntur, impleuerint. At non hoc, inquit, reprehedit Caluinus, quod remissio aliquo modo, plumbo, & membranæ, ut instrumentis quibusdam, includatur: sed quod litteris ea remissio includatur, quam Dominus verbo Euangelij dispensari voluit. Quæro igitur à Caluino, an existimet verbo Euangelij, voce solum prolato, an etiam scripto gratiam illam remissionis dispensari posse. Certè, si velit sibi constare, concedere debet, verbo Euangelij non solum per sermonem, sed etiam per scripturam dispensari. Ipse enim tum alibi sæpè, tum in hoc loco docet, remissionem peccatorum per exhortationem, siue concionem fieri: ideo enim allegat verba illa: *posuit in nobis verbum reconciliationis, tanquam Deo exhortante per nos obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* At exhortatio, & concio non solum verbo, sed etiam scripto fieri potest. Ipse enim Apostolus, cum illa dicebat, quæ Caluinus citat, per Epistolam scriptam Corinthiis prædicabat. & ipse idem tot exhortationes, & quidem grauissimas fecit, quot Epistolas scripsit. Vnde, Thessalonicensibus dicebat: *Ne terreamini, neque per sermonem, neque per Epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini, &c.* Itaque, quo modo potest remissio annunciari verbo, ita potest

potest annunciari scripto; ac per hoc potest litteris, ac membranæ includi. Atque hæc dicta sunt à nobis, ut ex principiis propriis Caluini refelleremus. Nos enim non credimus, verbum reconciliationis nihil esse aliud, nisi concionem, neque existimamus, ut Caluiniati somniat, potestatem remittendi, vel retinendi peccata, ad concionem esse referendam: scimus enim, conciones fieri ad fideles, & infideles, iustos, & peccatores, pœnitentes, & impœnitentes: peccata autem non remitti, nisi fidelibus peccatoribus pœnitentibus. De qua re satis multa dicta sunt à nobis, in libris de pœnitentia. Neque admittimus, remissionem peccatorum sacramentalem, debere, aut posse plumbo, & membranæ includi, sed tantum eam remissionem, quæ fieri potest extra sacramentum, qualis est absolutio à censuris Ecclesiasticis, & absolutio à reatu pœnæ temporalis, quæ datur per indulgentias. Neque hoc est, gratiam Dei, plumbo, & membranæ propriè includi, ut Caluinus dicit: sed est voluntatem eius, qui potestatem habet indulgentias largiendi, declarare litteris, sigillo munitis, ut solent alia multa declarari, quæ à voluntate Principis dependunt.

Iam verò quod Caluinus adiungit, *aut mendax esse Dei Euangelium, aut mendaces indulgentias*, non integram propositionem continet; deest enim tertium membrum, aut Caluinus nescit, quid loquatur: Euangelium enim non dicit, ut Caluinus interpretatur, in omni reconciliatione nobis offerri Christum, cum omni affluentia cœlestium bonorum, ita ut semper remittatur omnis reatus culpæ, & pœnæ, tam sempiternæ, quàm temporariæ: si enim Euangelium hoc doceret, pugnaret vique cum indulgentiis. Et quia mendax Euangelium esse non potest, id planè sequeretur, ut mendaces essent indulgentiæ. At Euangelium dicit, in prima quidem reconciliatione, quæ fit in baptismo, hominem renouari Ioã. 3. & Tit. 3. Christo commori, & conspeliari, & resurgere in nouam creaturam. Rom. 6. ac proinde nihil expiandum remanere, neque egere huiusmodi homines vllâ aliâ indulgentiâ, si fortè continuo post baptismum, eos

de hac vita migrare contigerit. Cæterum, in secunda reconciliatione, quæ fit per sacramentum pœnitentiæ, Euangelium dicit, Christum offerri pœnitenti cum affluentiâ bonorum quidem cœlestium, sed non tantâ, vt continuò remittatur omnis reatus culpæ, & pœnæ: sed vt post remissionem omnem culpam, & pœnam sempiternam, remaneat, pœnitentiâ, & satisfactio peragenda pro temporaria pœna expianda. Non enim reconciliatio hæc secunda, est regeneratio, & renouatio, sed est quasi medicinalis curatio, & baptismus quidam laboriosus, & secunda tabula post naufragium, vt sancti Patres passim docent, quos citauimus in libris, de pœnitentiâ. Quare, cum in secunda reconciliatione, secundum Euangelium, relinquatur sæpenumero reatus aliquis pœnæ temporalis expiandus, locum suum habere possunt indulgentiæ, neque cum Euangelio vllâ ratione pugnant. Sed videamus, quomodo probauerit Calvinus, Euangelium in omni reconciliatione offerre nobis Christum cum omni affluentiâ bonorum cœlestium, ita vt semper tam copiosa merita eius applicentur, vt nihil omnino remaneat expiandum. Certè, nihil attulit, nisi testimonium Apostolicum, 2. Corinth. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis, &c.* At in eo testimonio nulla fit mentio totius affluentiæ cœlestium bonorum, neque applicationis omnium meritorum Christi, sed solum ex eo loco habemus, nos reconciliari Deo per ministerium seruorum Dei, qui ab illo potestatem habent, quique legatione funguntur pro Christo: & per quos Deus nos exhortatur, vt reconciliemur, quandoquidem, *Christus, qui peccatum non fecit, factus est pro nobis peccatum:* id est, victima salutaris ad expianda peccata, vt nos efficiamus iustitia Dei in illo, id est, per ipsum verè, proprièque iustificemur. Sed quàm latè pateat ea reconciliatio, & an ea semper relaxet omnem culpam, & pœnam, an aliquando solam culpam, & pœnam æternâ, Apostolus non dicit, & ex aliis locis tum scripturæ, tum Patrum, satis apertè colligimus, post remissionem culpam, restare pœnæ temporalis reatum, vel propriis laboribus soluendum, vel per indulgentias condonandum. Non

igitur Euangelium est mendax, neque mendaces sunt indulgentiæ, sed Calvinus Euangelium mendaciter allegauit.

Pergit in ea sectione Calvinus, ac docet, vnde origo indulgentiarum fluxerit: *Si quis*, inquit, *originem requirat, hinc videtur hic abusus emanasse, quod cum iniungerentur olim seueriores satisfactiones pœnitentibus, quàm vt ab omnibus fieri possent, qui pœnitentiâ sibi impositâ, grauari se ultra modum sentiebant, petebant ab Ecclesia relaxationem. Remissio, quæ talibus fiebat, indulgentia vocabatur. Vbi autem satisfactiones ad Deum transfulerunt, ac compensationes esse dixerunt, quibus seredimè homines à iudicio Dei, simul etiam indulgentias eò traxerunt, vt essent expiatoria remedia, quæ nos pœni debitis liberent. Illas esse, quas retulimus, blasphemias tantâ impudentiâ confirmauerunt, vt nullum prætextum habere queant.*

In his verbis Tria quædam Calvinus affirmat, quæ nullo testimonio, nullâ ratione probare potuit. Neque enim ex historia antiquitatis, sed ex Lutheri somniis hausit, quæcunque hoc loco effuit. Primum igitur ait, iniungi solitas olim seueriores satisfactiones, quàm vt ab omnibus fieri possent, & relaxationem eorum, quibus supra modum grauati erant, indulgentiam esse nominatam. Quæro, vbi hoc legerit, vbi didicerit? mirum silentium. Nos contra legimus in antiquis Conciliis, indulgentias concedi solitas, non iis, qui se supra modum grauatos dicerent: sed qui pœnitentiâ iniunctam, aliquanto tempore, studiosè, libentèrque peregerant. Concilium Ancyranum, can. 4. aliàs 5. *Penes Episcopos, inquit, erit potestas, modum conuersationis eorum (pœnitentiâ) probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adiacere. Ante omnia verò, præcedens eorum vita, & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas. & clariùs, cap. 12. Modus pœnitentiæ in Episcoporum sit arbitrio, vt secundum conuersationem pœnitentiis, possint & extendere tardantibus, & minuire studiosè festinantibus.* Concilium Nicenum primû, can. 11. aliàs 12. cum pœnitentiâ lapsis præscripserit annorum tredecim, addit: *Ab omnibus verò illud præcipue obseruetur, vt animus eorum, & fructus pœnitentiæ attendatur: quicunque enim cum omni timore, & lacrymis perfecerantibus,*

operibus bonis conversionem suam non verbis solis, sed opere, & veritate, demonstrant, cum tempus statutum etiam ab iis fuerit impletum: nimirum primi triennij, quod inter audientes futuri erant, & orationibus, iam cœperint communicare, licet Episcopo humanius circa eos aliquod cogitare, id est, minuire aliquid de reliquis decem annis: qui verò indifferenter haberint lapsum, & sufficere sibi, quod Ecclesiam introierint, arbitrantur, isti omnimodè tempora statuta complebunt. Vbi clarissime vides, indulgentias dari diligentibus, negari negligentibus. Neque solum non est verum, quod Caluinus dicit, sed nec vlllo modo verisimile: nam nec SS. illi Patres, satisfactiones iniunxissent feueriores, quam par esset, nec si fortè aliquis supra modum grauatus fuisset, illum per indulgentiam, sed per iustitiam ab illo onere subleuassent. Quæ enim indulgentia est, demere onus iniuste impositum? Deinde affirmat idem Caluinus, satisfactiones illas pœnitentiarias postea ad Deum fuisse translatas, & inde factum esse, vt indulgentiæ crederentur esse remedia expiatoria, quæ nos à pœnis meritis liberent. Hic etiam quærimus, vt ostendant Caluiniani, quando satisfactiones pœnitentiariæ non pertinuerint ad expiandas pœnas, iudicio Dei debitas. Nos enim legimus in antiquissimis patribus, per satisfactiones illas placari Deum, propitiari Deum, satisfieri Deo. Multa citauimus in libro de pœnitent. nonnulla etiam in lib. superiore, nunc vnus Cypriani testimonio contentus ero. Is igitur in ferm. de lapsis, exhortans ad pœnitentiæ opera illos, qui iam resipuerant, & pœnitentiam agere cœperant, sed intercessione Martyrum cupiebant sibi condonari reliquam pœnitentiam, inter alia sic loquitur: *Pœnitentia crimine minor non sit. Putasne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium preponere maluisti, cuius templum sacrilegâ contagione maculasti?* Et infra: *Pœnitenti, operanti, roganti potest demerenter ignoscere, potest in acceptum referre, quicquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint sacerdotes, vel si quis plus à Deum videlicet suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam iustâ deprecatione placauerit, dat ille & arma rursum, quibus victus armetur.* Et infra: *Quis sic Deo sa-*

isfecerit, qui pœnitentiâ facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis, & fidei de ipsa lapsus sui dolore conceperit, exauditus, & adiutus à Domino, quam cõtristauerat nuper, Latam faciet Ecclesiam, nec iam solâ Dei veniam merebitur, sed coronam. Ex his habemus, nõ semel, sed bis, terue repetitum, per labores pœnitentiæ satisfieri Deo, & placari Deum. Non igitur nouum ad est, vt Caluinus videri volebat satisfactiones ad Deũ referri. Sed quoniã radix totius Lutherani & Caluiniani erroris in eo posita est, quod negant, post remissionem culpam remanere pœnæ temporalis reatũ expiandũ in hac vita, vel in alia, adducam aliud Cypriani testimonium, quo manifestè docetur, etiam post hanc vitam remanere eiusmodi reatum. Sic igitur loquitur in Epist. 2. lib. 4. Conferens gloriam martyrij, quo reatus omnis continuo purgatur, & tollitur cum aliis generibus mortis, quæ non habent eam vim: *Aliud, inquit, est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem non exire inde, donec reddat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Hæc ille, quæ si à Caluino anti-maduerfa, & credita fuissent, nunquam negasset, post remissionem culpam, manere debitum lucenda pœnæ, ac per hoc satisfactionem esse necessariam, & indulgentias, quæ satisfactionem condonant, liberare à meritis pœnis.

Vltimo loco Caluinus dicit, nullo prætextu excusari posse blasphemias supra recitatas de satisfactionibus factorum martyrum, quæ cum satisfactionibus Christi misceantur. sed nos contrâ existimamus, nullo prætextu excusari posse Caluini temeritatem, qui propter aliqua testimonia perperam intellecta, vt supra demonstrauimus, totam Ecclesiam reprehendit, & tam peruerso iudicio de his rebus censet, vt blasphemias vocet, quæ reuera gloriam Dei continent maximam, nisi fortè credendum sit, Christum cum honorem inuidere martyribus, quem ipse illis contulit. Sed de his satis, neque enim verbis, sed rationibus dimicare proposui.

CAPVT SEPTIMVM.

Refelluntur obiectiones Tilmanni Heshusij.

Tilmannus Heshufius in libro, quem inscripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum, cum multò iustius inscribi possit, de sexcentis mendacijs Lutheranorum, tit. 32. qui est de indulgentiis, quadruplici nomine exterminandas esse contendit: quòd labefactent, vt ipse loquitur, quatuor præcipua capita doctrinæ cœlestis, videlicet de officio, & merito Iesu Christi: de vera pœnitentia, de sola fide iustificante, & de potestate clauium, tam autem frigidè, & insulsè probat, quæ dicit, vt nullo negotio refelli possint.

Quod enim ad Primum caput attinet, ponit hoc principium: *Christus sanguine suo expiauit peccata mundi, idque probat ex illis verbis: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Matth. 26. Item ex illis: *filius hominis venit in hunc mundum, non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem,* (Græcè λυτρον,) pro multis. Matth. 20. Item ex illis: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris,* &c. 1. Ioan. 2. Item ex illis: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius.* Ephes. 1. Itè ex illis: *Deus posuit in eo iniquitates omnium nostrum.* Isa. 53. Denique ex illis: *Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi.* Ioan. 1. Ex his testimoniis nudè recitatis, concludit his verbis: *Cùm ergò tam caro pretio redempti, & Patri recòrdiati simus, quæ est illa impudentia, & contumelia in Filium Dei, quòd impostor ille promittit pro numerata pecunia, remissionem & meritarum pœnarum indulgentiam? Et cum Christus satisfecerit Patri pro totius mundi peccatis, blasphemum est mendacium, quòd fingunt Pötificij, oportere fideles pro suis peccatis satisfacere, sub lato errore de satisfactione. spòte euanesceat figmentum de indulgentijs.* Hæc est prima Heshusij demonstratio, id est, antiqua Lutheranorum cantilena, millies à Catholicis refutata: fatemur enim, Christum pro nobis, & pro toto mundo integrè, imò plenissimè, Deo Patri satisfecisse,

vt scripturæ allegatæ, aliæque permultæ nos docent: sed negamus, inde sequi, non debere fideles pro suis peccatis, id est, pro reatu pœnæ temporalis expiàdo, Domino satisfacere: sicut etiam fatemur, Christum nobis gratiâ, & gloriam sanguine suo acquisiuisse, ac promeruisse: & tamen debemus gratiâ per fidem, & sacramenta querere, & gloriam, quasi palmam & brauium, certando, & currendo promereri. Apostolus enim omnibus dicit: *Sic currite, vt comprehendatis.* 1. Cor 9 & de se: *Bonum certamen certauit, cursum consummaui, fidem seruaui, ideoque reposita est mihi corona iustitiæ.* 2. Tim 4. Ratio autem horum omnium est, quoniam pretium redemptionis, & satisfactionis à Christo persolutum, non prodest nisi ijs, quibus per certa media, siue instrumenta applicatur, quòd etiam aduersarij consentunt, & si negarent, nullam causam reddere possent, cur Pagani, Mahumetani, Iudæi, ceterique infideles pereant, cùm Christus pro toto mundo satisfecerit, & omnibus hominibus, & grauiam, & gloriam promeruerit. Itaque, præter illud principium, quòd Heshufius ponit, Christum satisfecisse pro peccatis nostris, ponendum est hoc aliud, eam satisfactionem nemini prodesse, nisi per certa media, & instrumenta applicetur, & tum remanet controuersia, quæ sint illa media. quam controuersiam Heshufius hoc loco non attigit, & ideo nihil omnino suis clamoribus efficit. Nos enim existimamus, pretium sanguinis Christi, ijs qui ab infidelitate primùm conuertuntur, applicari per fidem, & baptismum ijs autem, qui post baptismum, ad peccata redeunt, & rursum à peccatis conuertuntur ad Deum, applicari per sacramentum pœnitentiæ, cuius partes sunt contritio, confessio, & satisfactio, Heshufius contra existimat, solâ fide applicari, vel certè per fidem, & baptismum. Sed nihil horum probat, nec probare potest. pleni sunt enim libri, tum Prophetarum, tum Apostolorum, tum etiam sanctorum Patrum testimonijs, pro satisfactione, quam Deus, post remissam culpam, à nobis requirit. Et quemadmodum non est contumelia, vel blasphemia in Christum, dicere, pretium sanguinis eius non prodesse infidelibus, nisi per fidem, & baptismum illis appli-

ceatur. ita non est contumelia, vel blasphemia, dicere, fidelibus pœnitentibus non prodesse, nisi per sacramentum pœnitentiæ ac per hoc, per contritionem, confessionem, & satisfactionem applicetur. Admissa autem necessitate satisfactionis, dogma de indulgentiis facillimè constituitur, Nam, sicut pretium sanguinis Christi non prodest ad remissionem culpæ, & pœnæ sempiternæ, nisi per fidem, & sacramentum applicetur: ita, sine vlla Christi contumelia dici potest, idem pretium non semper prodesse ad remissionem totius pœnæ temporalis, nisi per opera pœnitentiæ, vel per indulgentias applicetur. Quod autem diximus, per opera pœnitentiæ, id est, per nostram satisfactionem, pretium sanguinis Domini, id est, eius satisfactionem nobis applicari, non sic intelligimus, quasi nostra satisfactio non sit veri nominis satisfactio, nam, & vera satisfactio est, vt in lib. 4. de Pœnitentia, demonstrauimus, & simul tamen cum ea, & per eam Christi satisfactio nobis applicatur. Neque nostra satisfactio, Christi satisfactioni adiungitur, quòd illa per se non sufficeret, sed quia voluit ipse nobis etiam gratiam satisfaciendi tribuere, vt efficacitas sanguinis ipsius magis splea desceret, dum non solum ipse satisfaceret, sed etiam membris suis virtutem satisfaciendi communicaret.

Porro, quod addit Heshusius, Pontificem, pro numerata pecunia, peccata remittere, atque indulgentiam dare, mera calumnia est: neque enim Pontifices pecunias vllas pro indulgentiis exigunt, sed iubent eos, qui indulgentias consequi cupiunt, orare, ieiunare, elemosynas facere, vel in communo pauperibus, vel in certum aliquod pium opus, vt in Basilicæ ædificationem, sed illud est frequentius, & hoc tempore solum in vſu, vt elemosynas pauperibus in communi erogari iubeantur.

CAPVT OCTAVVM

Refelluntur alia obiectiones eiusdem Tilmanni Heshusij.

VENIO ad SECVNDVM CAPVT argumenti Heshusiani, sic igitur ille pergit: *Obscurant, inquit, Pontificij necessariam doctrinam de pœnitentia, commento indulgentiarum. Cum enim docent, homines, pro suis peccatis, vel in hac, vel in futura vita satisfacere, aut etiam impostas satisfactiones pecuniâ redimere posse, extenuant peccati magnitudinem, parui faciunt iudicium Dei aduersus peccatum, instillant animis hominum securitatem, atque ita vera contritionis fundamenta emertunt.* Hæc illæ, qui sine dubio aliquid diceret, si nos doceremus, pro culpa, & pœna sempiterna posse à nobis Domino satisfieri, id verò non dicimus, atque ea de causa Theologi nostri disputant, necessariam fuisse incarnationem Filij Dei, quoniam tanta est magnitudo peccati, vt non potuerit vlla pura creatura, ex rigore iustitiæ, pro peccatis hominum satisfacere Deo. Id igitur solum docemus, post culpam remissam, posse hominem iustificatum per gratiam Dei, satisfacere, Deo pro reatu pœnæ temporalis tantum. Quod non solum non extenuat, sed amplificat, mirum in modum, tum peccati magnitudinem, tum iudicium Dei aduersus peccatum. Quis enim nõ miretur diuini iudicij seueritatem, & ipsius peccati molem, si cogitet, Deum ab ipsis, etiam filijs suis, & amicis, Christi sanguine iustificatis, & reconciliatis, adhuc repetere pœnas, pro delictis, vel in hac vita, vel etiam in futura? sed qui sunt, qui nobis obijciunt, quòd peccati grauitatem extenuemus, & iudicium Dei parui faciamus. Nempe Lutherani, qui vsquæ adeo peccatū extenuant, iudiciaque Dei contemnunt, vt nihil ad expianda peccata exigi arbitrentur, nisi vt credant ea sibi à Deo non imputari. Vtri igitur magis peccatum extenuant, & Dei iudicia parui pendunt, Catholici, qui præter fidem, contritionem, confessionem, & satisfactionem necessariam esse docent ad peccata

purgāda, an Lutherani, qui sola fide, sine villo pœnitentiæ labore, purgari peccata cõtendunt? Simile est, quod de securitate addit Heshusius: nam si Catholici dicerent, per satisfactionem, vel indulgentias, homines reddi seuros de salute æterna etiam si contritionem de peccatis nullam habeant, ne à peccato ad Deum conuerti velint, rectissimè diceret Heshusius, per inamem istam securitatem eueri fundamenta contritionis, & pœnitentiæ. At, non hoc dicimus, sed cum B. Augustino in lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 27, inter errores perniciosissimos numeramus sententiam illorum, qui dicebant, elemosynas, & similia bona òpera, sine vera conuersione, & pœnitentia, sufficere ad salutem. Et verbis disertis omnes Theologi nostri tradunt, satisfactionem, & indulgentias non prodesse, nisi ijs, qui per veram contritionem, & reconciliauonem iustificati, in gratiam à Deo recepti sunt. Neque etiam tunc ijs securitatem salutis pollicemur per indulgentiam, nisi sub conditione, si videlicet adstrauertis in concedente, status gratiæ in suscipiente, & pietas, atque rationabilitas, vt sic loquamur, in causa. Absolutè autè, spem bonam, & fiduciam pollicemur, iuxta illud Apostoli 1. Tim. 3. *Qui benè ministrauerint, gradum bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu.* Est. autem mirum, quòd Heshusius securitatem nobis obijciat, cum alioqui nos, vt plurimum reprehendant Lutherani, quòd dubitationè, & merum persuadearum nostris, cum ipsi contrà doceat suos, vt certissimè credant, se iustos esse, & saluos fore, atque ipsam fidem de propria iustitia, fidem iustificantem, & Catholicam esse velint.

Superest TERTIVM CAPVT argumenti Heshusij, quod his verbis ipse persequitur: *Sepeliunt quoque doctrinam, inquit, de fide, seu fiducia in mediatorè Iesum Christum: si enim remissio penarũ pecuniã emi potest, non est necesse credere in filium Dei Iesum Christũ.* Et tota scriptura clamat, qui nõ credit in filium Dei, vitã nõ videbit, sed ira Dei manet super eum. Ioan. 3. Hæc videlicet est illa insolubilis demonstratio, ob quam ita se iactat, & triumphat Heshusius. Et quidem doctrinam de vera fide, & fiduciam in Christum non

solum nõ sepeliunt, sed etiam emittescere, atque eminere faciunt indulgentiæ. Si quidem fundamentum habet in thesauro meritorum Christi, & non prosunt nisi veris fidelibus, & per fidem veram, & viuam iustificatis. Quare, absurda & inepta est illa consequentia: Per indulgentias, vel per opera satisfactoria, quales sunt elemosynæ pecuniariæ, redimuntur peccata ab ijs, qui credunt in Christũ, meritis ipsius, ac satisfactione nituntur: igitur non est necesse credere in filium Dei Iesum Christum. Fateor tamen, per satisfactiones, & indulgentias, verè sepeliri doctrinam de sola fide, seu fiducia iustificante, quam fidem, seu fiduciam inanem, & falsam, & non tam iustificantem, quàm sub spe iustificationis animas deludentem, ac seducentem, esse, alibi demonstrauius. Quod autem Heshusius dicit, pecuniã redimi pœnarum remissionem, ex Catholicorum sententia, verum est in eo sensu, quòd Daniel Regem quandam admonuit, *peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Daniel. 4. nimirum exultimatus, per elemosynas, vt etiam per ieiunia, aliaque pia opera, præsertim laboriosa, & pœnalia, remittit pœnas temporales, quæ remanent post culpam remissam, vt & iam sæpe dictum est.

Quartum caput argumenti, quo probandum erat, per satisfactiones & indulgentias labectari doctrinam de potestate clauium, Heshusius non adscripsit, an obliuione, an alia de causa, incertum est: sed hanc iacturam meliori compensatione refarciuit: adiunxit etiam aliquid aduersus indulgentias pro defunctis. *Quod si agnos, inquit, indulgentias per modum suffragij valere pro mortuis, pugnat cum dicto Christi, qui non credit in filium, iam iudicatus est.* Ioan. 3. Item: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque ea, quæ gessit in corpore, siue bonæ siue malæ.* 2. Cor. 5. Item: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Apoc. 14. *Infelices ergo, & quibus nulle indulgentiæ prosint, qui in Domino non moriuntur. Sanctorum meritis confidere, blasphemũ, & contumeliosum est in filium Dei.* Mirabilis sane Dilactica Heshusij, per quã sine medio termino, quid libet ex quo libet licet colligere. *Qui non credit in filium Dei, iam iudicatus*

est: igitur indulgentia per modum suffragij defuncti valere non possit. Sanusne est, an delirat, qui ita colligit? Fateamur, indulgentias nullo modo prodesse ijs, qui sine fide in Christo decesserunt, qui iuxta verbum Domini, iudicati, id est condemnati sunt. At non inde sequitur, non prodesse ijs, qui cum fide, spe, & caritate migrarunt. & adhuc tamen in locis purgatorijs degunt, de quibus sic loquitur S. Aug. hom. 16. ex libro 50. homiliarum: *Qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per ignem quandam purgatorij transibunt, de quo Apost. inquit, saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* At, inquit Heshusius: *Omnes stabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque ea, quæ gessit in corpore, siue bonum, siue malum: non igitur aliquid mortuis profunt indulgentia, aliaue suffragia.* Respondeo, mortuos quidem ea tantum recipere, quæ gesserunt in corpore, sed eos, qui in fide, spe, & caritate vsque ad finem perseuerarunt, id egisse in corpore, ut post mortem suffragijs, atque indulgentijs iuari possent, contra autem eos, qui in peccatis letalibus vsque ad mortem permãserunt, id egisse in corpore, ut eis post mortem, neque indulgentiæ, neque suffragia vlla prodesse. Sic enim loquitur. S. Aug. in Enchir. cap. 109. *Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediator offertur, vel elemosyna in Ecclesia fiunt: sed eis hæc profunt, qui, cum viuerent, ut hæc sibi prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus nec tam bonus, ut non requirat ista, nec tam malus, ut eis non profint ista post mortem. & infra: Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolica sunt aduersa sententia, quæ dictum est, omnes stabimus ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea, quæ, per corpus gessit siue bonum, siue malum, quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viueret, comparauit, ut eis possent ista prodesse. Non enim omnibus profunt: Et quare non omnibus profunt? nisi propter differentiam vite, quam quisque gessit in corpore? Hæc ille. Ad locum autem Apocalypsis, respondemus, eos qui in Domino, omni ex parte moriuntur, quales sunt martyres, quos eo loco præcipue Ioannes Apostol. consolatur, planè beatos esse, neque indulgentijs, alijque suffragijs indigere:*

ac de hunc locum exponunt S. Ambrosius, Haymo, Ansbertus, & Richardus de S. Victore, eos autem, qui nulla ex parte in Domino moriuntur, quales sunt homines perditii, qui sine gratia Dei, & iustificatione decedunt, infelices omninò, ac miseros esse, neque indulgentias, aliaue suffragia eis prodesse. Sed inter hos quidam sunt medij, ut paulò antè, ex Augustino didicimus qui partim in Domino, partim non in Domino moriuntur: in Domino quidem, quia cum fide, spe, & caritate de hac vita decedunt: non in Domino, quia macula veniales, vel reatus pœnæ temporalis adhærent, ob quæ purgatione, atque expiatione indigeant. Isti igitur nec tam perfecti sunt, ut continuo requiescant à laboribus suis, neque suffragijs Ecclesiæ, vel indulgentijs opus habeant, nec tam sunt imperfecti, ut requiem, à pœnis, & laboribus non expectent, vel ut indulgentijs, ac elemosynis, alijque suffragijs releuari non possint. Neque mirabitur, nos dicere, aliquos mori partim in Domino, partim non in Domino, qui apud S. Augustinum, lib. 3. ad Bonifacium, cap. 3. legerit, homines eodem, propter gratiam Dei, quam habent, esse filios Dei, propter peccata venialia, quibus non carent, esse filios huius seculi. Illa denique Heshusij postrema conclusio, *Blasphemum, et contumeliosum esse in filium Dei, sanctorum meritis, fidere, vnde colligatur, omnino non video.* Nam neque ex proximè dictis verbis nascitur, neque ad rem propositam villo modo facit. Sed iam dictum est, secundum nouam Heshusij logicam, quid libet ex quolibet colligi posse, tantum autem abest, ut fidere sanctorum meritis, sit vel blasphemum, vel contumeliosum in Dei filium, ut sit filio Dei per honorificum, & gloriosum. quid enim sunt sancti, nisi palmites fructuosi eius nobilissimæ vitis, quæ dicit in Euangelio. *Ego sum vitis, & palmites, & quoniam palmites omnem virtutem suam ex vite trahunt, certè omnis palmitum gloria in vitam redundat.* Itaque cum sanctorum meritis cõfidimus, Christo cõfidimus, sine quo, illi nihil facere possunt. Neque ita cõfidimus sanctorum meritis, ut ab illis gratiam vel gloriam expectemus, sed solùm, ut sæpe diximus, ut per eorum satis

factiones nobis communicatas à reatu pœnz temporali liberemur, vel eorum intercessione, à Deo per Christum varia beneficia consequamur.

CAPVT NONVM.

Respondetur ad primum caput disputationis Martini Kemnitij de indulgentijs.

MARTINVS KEMNITIYS in quarta parte examinis Concilii Tridentini, discutiens decretum Consilii de indulgentiis, quod habetur in vltima sess. longissimam, id est, verbosissimam, more solito, de indulgentiis disputationem instituit, eam nos hoc loco refutare aggredimur, ac, Deo benè iuuante, non magno negotio fraudes eius & mendacia detegemus, & argumenta, si quæ erunt alicuius momenti, breuiter, & dilucidè refellemus. Sed illud iniuo lectorem admonitum volo, nolle me tempus terere in recitandis iis, quæ Kemnitius, vt librum suum pleniorer faceret, ex libris Catholicorum descripsit, quæ plurima sunt, vt canones omnes pœnitentiales, quos ex Conciliis, ex Burchardo, & ex Gratiano in medium attulit. & alia id genus. Item, nolle me repetere refutationè aliorum errorum Lutheranorum, qui passim à Kemnitio inculcantur, quamuis ad rem præsentem non faciant. Satis enim multa tum in libris aliorum Catholicorum, tum etiam in nostris extant, vnde errores illi plenissimè confutentur. Denique, nolle me verbis sine necessitate contendere, neque conuicia, & contumelias, quibus Catholicos passim aspergit, referre & retorquere, quod longissimum esset, nisi aliquando eius nimia impudentia nos cogat aliquid dicere. Igitur, duo tantum in hac discussione Kemnitianæ disputationis præstare mihi propositum est, vt notem quæ falso Kemnitius nobis imponit, & argumentis eius aduersus indulgentias perspicuè solidèque respondeam. In primo capite disputationis suæ Kemnitius, id est, pag. 215. in editione Francofordiensi, in 8. statum quæstionis exponit, quid vide-

licer illud sit, quod nomine indulgentiæ in hac disputatione accipiatur. Vbi multa sunt, quæ perperam ab illo dicuntur, vt causam Catholicorum odiosam reddat.

Primum miratur, cur Tridentinum Concilium, si Pontificias indulgentias non prorsus damnare, & abijcere volebat, non saltem earum mentionem sepelierit, vel approbationem suspenderit: cum toti orbi, atque adeo ipsis Pontificiis notum sit (vt ipse loquitur) impudentem, & impiam indulgentiarum nundinationem, à multis doctis, & piis viris deploratam, & reprehensam fuisse. Sed non est cur miretur: nam Concilia Ecclesiæ Catholicæ, quale Tridentinum fuit, non solent dogmata quotannis mutare, vt Lutherani faciunt, neque circumferri omni vento doctrinæ. Concilia vetera Lateranensia, Lugdunensia, Viennensia, vt supra ostendimus, indulgentias approbarunt, abusus, qui fortè irreperant, condemnarunt. Idem omnino Tridentinum Concilium fecit; neque tribuendæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, si quæ irrepunt ex cupiditate prauorum hominum corruptelæ in cultu religioso, præsertim cum non solum pii, & docti viri, sed ipsa, etiam Concilia vigilent aduersus eiusmodi corruptelas. Neque id Kemnitius ignorare potest, cum in hac ipsa disputatione, pag. 332. referat Decretum Concilii Lateranensis, & pag. 345. Decretum Concilii Viennensis aduersus abusus, qui in indulgentiarum prædicatione admiseri cœperant. & ipse idem, pag. 213. integrè recitat Decretum Concilii Tridentini, quo damnantur, & prohibentur superstitiones & abusus omnes, & nominatim prauis quæstus, vnde plurimum in Christiano populo abusuum causa fluxit. At non sunt tollendi boni vsus, vt destruantur abusus: neque specie reformationis Ecclesia funditus euertenda est, vt Lutherani, & Calviniani facere moliantur. sed non mentitur qui ait: *Tu es Petrus & super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non preualebunt aduersus eam.* Math. 16.

Secundo, Idem Kemnitius, pag. 218. dicit, ex sententia Catholicorum, temporalem pœnam, quæ remanet luenda, post remissam culpam, in sacramento pœ-

nitentia, maiorem esse, quam vt à quoquam hominum in hac vita exolui possit. Sed hoc falsò nobis imponit, neque vllum scriptorem Catholicum inueniet, qui hoc dicat: Imò verò Catholici Theologi docent, non solum posse hominem iustificatum satisfacere Deo pro debito pœnæ temporalis, sed etiam id posse ex còdigno. Vide præter ceteros, Dominicum à soto in 4. sentent. dist. 19. qu. 1. ar. 4. Porro, falsò ista dogmata nobis Kemnitius adscribit, vt videamur super falsis fundamentis inniti, cum docemus, in purgatorio pœnas dari à spiritibus defunctorum, & tum in hac vita, tum in alia, indulgentias locum habere.

Tertio, ibidem Kemnitius dicit, Catholicos docere, diuinam iustitiam maiores adhuc pœnas exigere, quæ in purgatorio luendæ sint, etiam si canonica pœnitentia in hac vita plenè exoluatur. Sed hoc etiam falsò Catholicis imponi certissimum est: tunc enim solum maiores pœnas Deus exigit, quando pœnitentia canonica iniuncta est minor, quam par esset: sed si iniungatur æqualis, vt planè iniungi potest, & ea plenè exoluatur, nihil in purgatorio soluendum superesse, omnes Catholici docent, vt videre est apud S. Thomam, aliosque Theologos in 4. dist. 10.

Quarto, Kemnitius pag. 119. dicit, satisfactiones ex thesauro Ecclesiæ per indulgentias applicari illis, qui eas, vel pecunia, vel aliis operibus redimunt, atque hæc esse Catholicorum, doctrinam & paulo infra dicit ex sententia Catholicorù, indulgentias licitantibus, & redimentibus dispensari. Sed hæc meræ sunt calumniæ, & imposturæ. eleemosynas quidem, aliaque pia opera Pontifex maximus solet iniungere, cum indulgentias tribuit, non tamen vt emanent indulgentiæ: neque enim ea pecunia ad Pontificem, sed ad pauperes peruenit, sed vt exerceantur in operibus bonis Christi fideles, & vt aliorù liberalitate, miserorù inopiæ succurratur.

Quinto, In eadem pag. Kemnitius dicit, ex sententia Catholicorum, thesaurum Ecclesiæ constare ex operibus bonis sanctorum, quæ ipsis ad promerendam, & consequendam salutem necessaria non erant, quæ vo-

car-

cantur opera supererogationis. Item, ex passionibus eorundem, quæ ipsis ad propria delicta purganda opus nõ fuerant. Sed vt hoc postremum de passionibus est verum, ita illud de operibus supererogationis est falsum. Neque enim vllus Theologorum est, qui scripserit, thesauro Ecclesiæ contineri opera meritoria supererogationis. Illa enim opera, quamuis supererogationis fuerint, tamen suo præmio non caruerunt, atque ideo nulla ratio finit, vt alijs applicari possint. Vocant quidem aliqui opera supererogationis, passiones sanctorum, vt satisfactorias ipsis minimè necessarias; sed nos de re ipsa, non de nomine litigamus. Sed hæc non sine causa finguntur à Kemnitio: scilicet enim Lutheranos valde odisse opera supererogationis, vt ipsum etiam vocabulum ferre non possint. Inde igitur existimauit vel hoc ipso indulgentias fore inuisas, & execrandas, si ex operibus supererogationis sanctorum fluxisse dicerentur.

CAPVT DECIMVM.

Respondetur ad secundum caput disputationis Kemnitij.

In secundo capite disputationis suæ, Kemnitius demonstrare conatur, indulgentias, vt à Catholicis accipiuntur, non habere fundamentum in scripturis, imò pugnare cum præcipuis capitibus doctrinæ Christianæ. Primum igitur profert multa scripturæ testimonia, quibus probat, per Christum nobis peccata remitti. Sed hæc non egent vlla solutione, cum non pugnent aduersus indulgentias, neque à nobis negentur, & solum ad implendas paginas adferantur.

Secundo profert argumenta negantia, quòd videlicet scripturæ non dicant, quòd nostris operibus possimus Deo satisfacere, quòd sint aliquæ pœnæ purgatorii, quòd sit thesaurus aliquis operum supererogationis, quòd soli Petro traditæ clauis regni celorum, quòd sacerdos absoluens debeat imponere pœnitentias, &

I

quòd Bullæ indulgentiarum fieri debeant, &c. Et addit adeo hæc vera, vt Durandus, Antoninus, Roffensis, & Siluefter fateantur, indulgentias non posse probari ex scripturis, sed ex sola Ecclesiæ Catholicæ auctoritate. Sed huius argumenti magna ex parte falsum est antecedens, & omnino mala consequentia. Falsum est, in scripturis nõ haberi, quòd operibus nostris possimus satisfacere Deo, cum scriptũ sit Dan. 4. *peccata tua elemosynis redime.* Luc. 11. *Date elemosynã, & ecce omnia munda sunt uobis.* Prouerb. 16. *Misericordia & ueritate, redimitur iniquitas.* Falsum est, scripturas nihil habere de pœnis purgatorii, cum scriptum sit 1. Cor. 3. *ipse autem saluus erit, sic tamen, quasi per ignem.* & Luc. 12. *Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* & Matth 12. *quis dixerit uerbum in Spiritu sancto, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro.* Falsum est, nihil in scripturis tradi de operibus supererogationis, quamuis, vt supra diximus, nõ pertineant hæc opera ad indulgentias. quid enim est, quod ait Dominus, Luc. 10. *Si quis supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi?* Et nonne B. Paulus 1. Cor. 9. testatur, se potuisse uictum quærere ab ijs, quibus Euangelizabet, vt Apostoli ceteri quærerebant, & tamen maluisse proprijs manibus laborare, quod fuit opus supererogationis, interpretum omnium testimonio? Falsum est, in scripturis nihil dici de clauibus soli Petro traditis; cum disertis uerbis Dominus dicat, Matth. 16. *Beatus Simo Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in caelis est, & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, et porte inferi non preualebunt aduersus eam, et tibi dabo claues regni calorum, & quocumque ligaueris super terrã, erit solutum & in caelis, & quocumque ligaueris super terrã, erit ligatum & in caelis.* Falsum est, in scripturis non haberi, sacerdotem absoluentem debere imponere pœnitentiam: nam cum in scripturis sacerdos fiat iudex, qui debeat soluere, velligare, remittere vel retinere peccata; certè etiam debet ita reos absoluerè, vt iustitiæ satisfiat; ac proinde soluere à culpa, & ligare ad pœnam, pro modo culpæ subeundam. Sed de his omnibus suis locis disseruimus. Quod vltimò dicebatur de Bullis indulgen-

tiarum, non habetur quidem in scripturis in particulari, sed habetur in communi: dum enim tribuitur Pontifici maximo potestas ligandi; & soluendi, quicquid ligandum, soluendum iudicauerit, nõ dubium est, quia sit etiam eidem attributa potestas soluendi reatũ pœnæ remanentis post culpam remissam, & ea de re scribendi litteras, quæ Bullæ vocantur, quibus ea confessio contineatur. Sed etiam si nihil horum scriptum esset, non tamen sequeretur, indulgentias non niti auctoritate Ecclesiæ Romanæ: possent enim niti auctoritate diuina, cognita per traditionem Apostolorum, quomodo alia non pauca, & præter cetera, numerum sacrorum librorum, ac præsertim Euangeliorum, non ex aliqua scriptura, sed traditione Apostolica, & Ecclesiæ auctoritate habemus. Neque enim Ecclesia vsum indulgentiarum concedendarum per se excogitauit, sed à maioribus accepit. cuius rei signum est, quod non possunt Aduersarij, huius consuetudinis vllum assignare principium. Atque hoc sibi voluit Durandus, Roffensis, Antoninus, & Siluester, quos Kemnitius allegat, nimirum affirmant, non haberi in scripturis expressam mentionem indulgentiarum quamuis fundamenta non desint, vnde perspicuè colligantur. Sed sufficere ad eas etiam sub hoc nomine defendendas, Ecclesiæ auctoritatem, quæ non tam constanter indulgentias prædicaret, & in Concilijs œcumenicis approbaret, nisi diuinitus traditam sibi potestatem huiusmodi, non ignoraret.

Sed Obicit Kemnitius sanctum Augustinum, qui lib. 3. contra litteras Petiliani, cap. 6. ita scribit: *Si quis de quacunque re, qua pertinet ad fidem uitæque nostram, si vel Angelus è celo vobis annunciauerit, præterquam quod in scripturis legitibus & Euangelicis accepistis, anathema sit.* Nos autè ipsum eundem sanctum Augustinum respondentem adducemus, ipse enim tract. 98. in Ioann. scribit, illud (præterquam) nõ significare (plusquam) sed (contra quam.) *Nõ ait Apostolus, inquit Augustinus, plus quam accepistis, sed præterquam quod accepistis. Nam, si illud diceret, sibi ipse præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret quæ illorũ fides defuerunt: sed qui supplet, quod minus erat, addit, non quod*

inerat, tollit, qui autē prætergreditur regulam fidei, non accedit in viam, sed recedit de via, &c. Non igitur anathema dicitur iis, qui credunt aliquid, quod non inuenitur expresse scriptum in sacris litteris, sed iis, qui credunt aliquid, quod repugnat sacris litteris. Nam idem Augustinus, lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, cap. 7. Multa, inquit, non inueniuntur in litteris Apostolorum, neque in Concilio posteriorum, & tamen, quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita, & commendata creduntur, & lib. 4. cap. 24. Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilii institutum, sed semper reuerentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum, relictissime creditur. Denique lib. 1. contra Cresconium, cap. 33. Quamuis, inquit, huius rei de scripturis canonicis non proferatur exemplum, eandem tamen scripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod vniuersa iam placuit Ecclesie, quæ et ipsarum scripturarum commēdat auctoritas, Ab hoc igitur loco depulsum kemnitius, aggreditur demonstrare, indulgentias repugnare scripturis. Non rethoricis, inquit, declamationibus, sed iuda tantum indicatione simpliciter per capitula spectandum, & considerandum proponam, quemadmodum indulgentiæ pugnent, I. Contra meritum, & satisfactionem Christi. II. Contra gratuitam et plenariam remissionem Dei. III. Contra claves regni celorum. IV. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. VI. Quod talis nundinatio in scriptura iam dudum data sit.

Ac Primum quidem Caput solo mendacio nititur: dicit enim nos docere, Christum culpam quidem nostram omnem, sed non totam poenam peccatorum nostrorum, in se suscepisse. ac deinde probat id esse falsum ex scripturis, Isa. 53. Gal. 3. Deut. 32. At mendacium esse manifestum, à Catholicis doceri, Christum suscepisse purgandam omnem culpam, sed non omnem poenam, vel ex eo potest intelligi, quod intelligentiæ ex nostra sententia nituntur thelauro passionis Christi, qui satisfecit Deo Patri plenissime pro reatu culpæ, & poenæ temporalis, & æternæ omnium peccatorum. Si per indulgentias dicimus applicari nobis satisfactionem Christi, pro reatu poenæ, quomodo potuit in mentem kemnitij cadere, nos dicere, Christum non satisfecisse pro poenâ?

Secundum Caput, id est, pugnare indulgentias cum gratuita, & plenaria remissione Dei, probat ex scripturis, nihil ad rem nostram facientibus: adducit enim illa testimonia: Qui credit in filium Dei, non indicatur. Ioan. 3. Et in iudicium non venit. Ioan. 5. peccatorum eius non recordabor. Ezechiel. 18. omnia peccata nostra proiecit in profundum maris. Michæ 7. & similia. Nam hæc testimonia præbent quidem, reconciliari peccatorum Deo, sed an tota poena, peccatis debita semper remittatur, non docent. Nos enim supra demonstrauimus ex lib. 2. Reg. cap. 12, dictum esse Dauidi poenitenti: Dominus transulit peccatum tuum, & tamen expegitam ab eo poenam, mortem filij quam vt auerteret Dauid, ieiunauit, orauit, & fleuit, &c. sed Kemnitius adducit similitudinem ab humana consuetudine. Cuius, inquit, & manifestum est, si quis priuatus ita dimitteret offensam proximo, vt nihilominus vindictam aliquam expetere, & supplicium aliquod de ipso sumere vellet, talem, non tamen ex corde remittentem peccata, grauiter à Christo reprehensibilem. Quæ fide igitur talem remissionem ipsi Deo tribueremus? Certè si culpam, hoc est, debitum omne remisit, non habet causam exquirendi poenæ. At similitudo in ipsum retorqueri potest: nã qui iniuriam accepit, & vel in facultate, vel in fama, vel in ipsa persona læsus est, sic potest, ac solet ordinariè offensam dimittere, & in gratiam recipere eum, qui læsit, vt tamen detrimentum compensari, & resarciri sibi velit. & quamuis priuati homines nullam interdum compensationem in iniuria querant, iudex tamen poenâ ab eo, qui iniuriam fecit, repetere, & vindictam sumere solet. Sic igitur Deus, qui non solum pars offensæ, sed etiam iudex est, remittit quidem culpam, cum poenitentem in gratiam recipit, sed poenam totam non semper remittit, vt exemplo Dauidis ostendimus. Neque hoc repugnat illis verbis Domini, Matth. 18. Omne debitum dimisi tibi, quonia rogasti me, &c. Nam omne debitum intelligitur omnis culpa, non omnis poena: comparat enim Dominus, eo loco, peccata cum debito pecuniario, & loquitur de remissione offensarum, quatenus ex gignunt inimicitias. Itaque exemplo suo Dominus, qui poenitentibus peccata ita remittit, vt eos vere in gratiam, &

amicitiam suam admittat, admonet homines, vt ex corde remittant iniurias proximis, eosque verè diligant. id enim significat illa sententia: *Sic & Pater meus faciet vobis si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Quibus verbis, vt S. Hieronimus in commentario docet, omnis simulatio fictæ pacis evertitur. Sed nihil impedit, vt diximus, quo minus satisfactionem iustam exigere possit, qui læsus est, etiamsi eum, qui læsit, ex corde diligere, nec solum non lædere, sed etiam protegere deinceps velit.

Tertium Caput, quod videlicet indulgentiæ pugnet cum doctrina de clauibus regni cælorum, non probat Kemnitius, nisi verbis ludendo: *Christus*, inquit, *dicit quicquid solueritis, erit solutum, & quorum remiseritis peccata, erunt remissa. Romana indulgentia contradicunt, quicquid Christi clauis soluerit, hoc Pontifex Romanus suis pœnis retinet, & ligati mittit ad pœnas, vel in hac vita, vel in purgatorio exoluedus.* Hæc non sunt argumenta, sed nugæ: nobis autem non libet in re seria ludere. Porrò, Christus non solum dixit: *quodcumque solueritis, erit solutum.* Sed etiam: *quicquid ligaueritis, erit ligatum.* Itaque Pontifex non ligat quod Christus soluit, sed, sicut potest soluere, ita potest ligare: ex hac potestate ligat ad pœnam subeundam, quos à culpa absoluit. Neque contrarium potuit Kemnitius probare, nec poterit.

Quartum caput, quod indulgentiæ pugnent contra fidem iustificantem, non probat kemnitius, nisi hoc argumento, quod scriptura, Rom. 3. & 4. & 11. & Ephes. 2. ita solam fidem in iustificationis negotio requirat, vt excludat etiam opera legis, quæ Deus ipse mandauit. Indulgentiæ verò iustificationem tribuant commentijs operibus, vt peregrinationibus, ad hanc, vel illam Ecclesiam visitandam. Sed hoc argumentum totum ex mendacijs, & imperitijs constat: nam, vt omittam, quod non excluduntur à iustificatione opera bona, quæ nascuntur ex fide, & gratia Dei: sed illa tantum, quæ fiunt solis viribus naturæ, vt in libris de iustificatione, docuimus. Non dicimus, per indulgentias homines iustificari, imò docemus, non dari indulgentias, nisi

iustificatis. Id quod vel à suo Patriarcha Luthero Kemnitius discere potuisset. Lutherus enim hoc assumpsit, indulgentias non iustificare, & nos admisimus, esse verum. Præterea, cum indulgentiæ ex Catholicorum sententia non iustificent, multò minus tribuere possunt iustificationem operibus commentitijs. Ad hæc, opera illa, quæ accepturis indulgentias iniunguntur, valde temerè commentitia à Kemnitio nominantur: peregrinationes enim ad loca sacra, orationis causa præcipi solent, quibus, ordinariè, ieiunia, & elemosynæ adiunguntur. Ista autem omnia multis scripturarum testimonijs commendantur, vt præsertim. Tob. 12. Matth. 5. & 6. & alibi passim. Denique, istis ipsis operibus non tribuimus effectum indulgentiarum, quem falsò iustificationem appellat Kemnitius: effectus enim indulgentiarum, est relaxatio pœnæ temporalis, qui effectus potissimum tribuitur meritis Christi, vt in libro superiore docuimus. Quare cum omnia pene verba Kemnitiani argumenti falsa sint, certè non potest vllò modo esse vera conclusio.

Quintum caput, quod indulgentiæ pugnent cum operibus bonis, probat Kemnitius ex locis scripturæ, quibus ipse censet refelli opinionem de operibus supererogationis, in qua opinione fundari existimat indulgentias. Loci sunt hi. Luc. 17. *Cum omnia feceritis, dicite, seruis inuites sumus, quia quod debuimus facere, fecimus.* Matt. 25. *dicentibus fatuis virginibus, date nobis de oleo vestro, responderunt prudentes, ne forte non sufficiat vobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Sed hoc argumentum nititur falsis principijs, non minus, quam præcedens. Neque enim fundamentum indulgentiarum ponitur à Catholicis, in operibus supererogationis sanctorum, sed in satisfactionibus, quæ ipsis necessaria non sunt: nam etiam opera, imperata à Deo, satisfactoria esse possunt, & non necessaria ijs, à quibus fiunt in ratione satisfactionis. Si Tyrannus inlert, ac supplicia, & mortem cõminetur, nisi fidem abneges, non est opus supererogationis, sed planè debitum, & necessarium. fidem non negare, sed confiteri, & perferre supplicium, & tamen, opus illud non solum est meritum gloriæ, sed etiam satisfactorium pro reatu pœnæ,

quem reatū, fieri potest, vt non haberet, qui supplicia illa perferbat. Nec tamen Kemnitius refellere potuit opera supererogationis, nisi de prauādo scripturas: Non enim Dominus ait, Luc. 17. *Cum feceritis omnia, dicitē, serui inutiles sumus*: Sed ait: *cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicitē, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecim⁹*. Itaque illi dicuntur inutiles, qui nihil faciunt, nisi quod eis præceptum est, & quod facere debēt. Ex quo sequitur, vt qui faciunt aliquid amplius, quā teneantur, vt qui se castrant propter regnum cælorum, id est, perpetuam continentiam seruant, & qui dant omnia pauperibus, vel alia id genus non imperata faciunt, serui viles dici debeāt. Neque hæc mea, sed sancti Ambrosij explicatio est, qui in libro de Viduis, tractans hunc locum, sic ait: *Hoc virgo non dicit, nimirum seruus inutilis sum, hoc non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus postolus ait, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sum⁹ te quid ergo erit nobis? non enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dicit, sed quasi vtilis Domino, qui commissa sibi lenta, quæ sit, multiplicauit vsuri, mercedē fidei, atque virtutū benē sibi conscius, meritorumque, securus expectat* Illud verò Matth. 25. *date nobis de oleo vestro, & ne forte non sufficiat vobis, et vobis*, non ad exclusionē operum supererogationis, neque communicationis satisfactorum pertinet, sed ad exclusionem communicationis iustitiæ, & meritorum: significatur enim per eam parabolam, eos quibus in hac vita extincta fuerit lampas caritatis, & operum bonorum, & qui in eo statu de vita migrauerint, frustra imploraturus merita sanctorum. Nam vt dicitur Ezech. 18. *iustitia iusti super eum erit, et impietas impij erit super eum*, & Gal. 6. *vnusquisque onus suum portabit*, & Rom. 2. *Reddet Deus vnique secundum opera sua*, atque adhuc significandum, in ea parabola dicentibus fatuis Virginibus, *Domine, Domine, aperi nobis*, respondentur à Domino: *Amen, Amen dico vobis, nescio vos*. Alia testimonia Kemnitias adducit ad probandum, opera nostra non esse sine peccato, sed ea nihil ad propositum faciunt, & sunt à nobis omnia diligenter explicata in libro de iustificatione.

Sextum Caput, quod indulgentiæ sint expressè damnatæ in scripturis sanctis, probat Kemnitius ex 1. Epistola B. Petri, capit. 2. *In auaritia factis verbis de vobis negociabuntur*. Item: *libertatem alijs pollicentur, cum ipsi sint serui corruptioni, & Act. 8. pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecuniā parari*. Ex his duobus locis concludit suum argumentum in hæc verba Kemnitius: *Hoc est ipsissimum iudicium Spiritus sancti de indulgentijs Pontificijs, quæ conclusio indicat, incredibilem fuisse in Kemnitio libidinem maledicendi, etiam aduersus propriam conscientiam*. Nam, ignorare non potest, ab usum quæstuariorum, quibus vtique accommodari possent verba sancti Petri, vt ea Caietanus accommodat, Romanis Pontificibus, ad eò semper displicuisse, vt eos publicis constitutionibus damnauerint, & prohibuerint. Si quidem ipse idem Kemnitius refert ad verbum, Decreta de hacre Innocentij III. Clemētis VI. & ipsius Synodi Tridentinæ, quæ igitur conscientia? quæ fronte? non solum hoc loco, sed passim in tota disputatione, Romanis Pontificibus tribuit, quæ à Romanis Pontificibus damnata, atque interdicta fuisse, idem ipse testatur. Videat autem Kemnitius, ne verba sancti Petri in 2. Epistola, ad se, & Lutheranos ceteros pertinēant. Certè S. Augustinus in libro de fide, & operibus, cap. 14. totā hanc Epistolam, vt etiam Epistolam Iacobi, & Iudæ, aduersus eos scriptam esse dicit, qui affirmabant, sola fide homines saluari posse, quæ est hoc tempore hæresis Lutheranorum, & in eodē libro, cap. 2. illa ipsa verba, quæ Kemnitius citat, cōtra eos pugnare dicit, qui libertatem pollicentur, id est, securitatem salutis, modò credant in Christum, vt idem explicat cap. 26. Atque hæc fortasse est causa, cur Lutherani, & ipse Kemnitius in examine 4. sessionis Concilij Tridentini, hanc Epistolam aut negent esse canonicam, aut eius auctoritatem in dubium reuocent; quia vident, hæresim suam de sola fide iustificante, huius Epistolæ testimonijs apertissimè refutati. Illud verò quod Kemnitius addit, ex Actis Apostolorum cap. 8. *pecunia tua tecum sit in perditionem, quis existimasti, donum Dei pecuniā parari*, Si ad indulgentias referatur,

mera calumnia est: nam Catholici non existimant, indulgentias pecunijs vendi, vel emi, sed eleemosynas impari ad aliquod opus pium, vt Basilicæ ædificationem, pauperum subuentionem, captiuorum redemptionem, & similia, quod opus pium, sit causa indulgentiæ concedendæ, vt sæpe diximus.

CAPVT VNDECIMVM

Respondetur ad tertium caput disputationis Kemnitij, & defenditur primum Argumentum Catholicorum.

IN tertio capite disputationis suæ, kemnitius profert in medium argumenta ex scripturis, quæ à nonnullis Catholicorum, pro indulgentijs fieri solent, atque ad ea respondere conatur, quamuis more suo, multa dicendo nihil dicat, eas responsiones ordine refutabimus.

Primum Catholicorum argumentum sumi dicit ab illis verbis Domini. *Matt. 16. Tibi dabo clauis regni celorum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in calis, &c.* Aduersus hoc argumentum **OBIICIT PRIMO** kemnitius: *Soluere, & ligare nihil est aliud, nisi remittere, vel rei in re peccata, vt habetur, Ioan. 20. Illa autem remissio, vel remissio exercetur in foro penitentia, & absolutionis, vt scholastici docent. Igitur, nihil hoc testimonium facit pro indulgentijs, quasi scholastici à foro penitentia & absolutionis, longe, lateque distingunt.* **R E S P O N S I O.** Soluere, & ligare, quod habetur *Matth. 16.* multò latius patet, quàm remittere, & retinere peccata, quod habetur *Ioan. 20.* Nam, in hoc posteriore loco, restringuntur verba ad peccata, in priore, nõ restringuntur, sed generatim dicitur: *Quodcumque solueris super terram & ligaueris.* Et notum est, nõ solum solui, cui remittuntur peccata, sed etiã eum, qui liberatur à quocumque debito, vel lege, vel pacto, &c. Quemadmodum

non solum ligatur, cui retinentur peccata, sed etiam qui præcepto, vel iuramento, vel promissione, vel alia quacunque obligatione constringitur. Itaque etiam si probasset kemnitius, verba Domini, *Ioan. 20.* pertinere ad solum penitentia forum, non tamen probasset hoc idem de verbis Domini. *Matth. 16.* verum neque illud probauit. Nam scholastici dicunt quidem, verba *Ioan. 20.* pertinere ad forum penitentia, sed non restringunt ad illud forum. Multi enim etiam ad remissionem, quæ fit in baptismo, ea verba referunt: alij generatim ad omnem remissionem, quæ fit misterio clauium, siue in sacramentis siue extra sacramentum, pertinere volunt. Mihi quidem valet probabile videretur, hunc locum pertinere solum ad potestatem ordinis, & ea de causa, non protulit, eum in priore libro, pro indulgentijs.

Secunda obiectio kemnitij: *Soluere & ligare ita opponuntur, vt quod solutum est, non sit amplius ligatum: Pontifex verò contrã, fingit, quod in absolutione solutum est super terram, illud in foro Pontificio, manere ex parte ligatum, & soluendum esse, non clauis ministerij, sed Pontificijs indulgentiarum nundinationibus.* **R E S P O N S I O.** Ingens profectò patientia necessaria est ei, qui kemnitio respondere velit, quis enim ferat hominis importunitatem, qui tertio quoque verbo nundinationis ijs obijcit, à quibus seuerissime prohibitas non ignorat? Deinde, quem non pigeat in eiusmodi nugis tempus terere? Quis enim vnquam dixit, in foro Pontificio ligatum manere, quod in absolutione solutum est super terram? Sed, cum in foro penitentia absolutio fiat a culpa, & a reatu penitentia, non autem a reatu huius penitentia temporalis, quod in eo foro ligatum mansit, id, non nundinatione, sed clauis ministerij Pontificij per indulgentias relaxari dicimus. Hoc refellat, si potest, & non sibi fingat argumenta, quæ soluat.

Tertia obiectio: *Ministerium reconciliationis ita soluit peccata, vt penitentibus & credentibus annunciet condonata omnia delicta, Coloss. 2. peccata non amplius imputari. Rom. 4. & 5. & per Christum redemptos esse à maledicto legis, Gal. 3. quod maledictum, æternum, temporale est, Deut. 28. Pontificia verò indul-*

gentie, *fungunt peccata etiam post remissionem imputari, & Christum non à tota legi maledictione credentes redemisse: Sed partem eius ex Pontificio thesauro redimendam esse.* Responso. *Vetus cantilena hæc est, & millies refutata, omitto errorem illum Kemnitij, & aliorum Lutheranorum, quod remittere peccata, sit annunciare remissa: quia ad hunc locum non pertinent. Condonata nobis omnia delicta per Christum Apostolus dicit, neque indulgentiæ contrarium dicunt: nam, condonata omnia, intelligi debet, quoad sufficientiam pretij à Christo persoluti: sed pretium illud applicari postea necesse est, vt etiam Lutherani fateantur, si efficaciter huic, vel illi delicta condonata sint. Nos autem existimamus, non solâ fide applicari, sed etiam aliis instrumentis, quorum vnum, indulgentiæ sunt. Pari ratione, peccata non imputari iustificatis, idem Apostolus dicit, & indulgentiæ non contradicunt: neque enim fingimus peccata imputari post remissionem, si quoad culpam, & pœnam remissa sint, vt fit in baptismo, sed si remissa sint quoad culpam, & pœnam æternam, & adhuc maneat reatus aliquis pœnæ temporalis, vt ordinariè fit in secunda reconciliatione: quid mirum si adhuc impurentur ex parte? Quod additur, de maledictio legis, non est liberatio à culpa, vel pœna peccati, sed est liberatio ab obligatione legis ceremonialis Hebræorum, de qua potissimum disputatur in eo loco. Est etiam liberatio à terrore legis cuiuscunque, qui Iudæos, vt seruos premebat. Filios enim testamenti noui lex diuina moralis, & Evangelica, obligat quidem ad obseruationem, sed non terret: quia caritas diffusa in cordibus nostris, nõ timore pœnæ, sed amore iustitiæ, implet legem.*

Quarta obiectio: Quod Christus promisit Petro, Matth. 16. cum ait, tibi dabo clauis regni, &c. Et exhibuit, ac prebuit, Ioan. 20. cum ait, quorum remisistis peccata, &c. At ista dicitur omnibus Apostolis, & omnibus ministris, quibus datur potestas absoluedi, non igitur ex eo loco, Matth. 16. colligitur auctoritas Pontificia indulgentias conferendi. Responso. *Falsum est, id totum fuisse exhibitum, Ioan. 20. quod fuerat promissum, Matth. 16. Nam, vt supra diximus, mel-*

tò latius patet, quodcunque solueris, quàm, quorum remisistis peccata. Itaque, sicut soli Petro dictum fuerat, Matth. 16. Tibi dabo clauis, &c. Ita, soli Petro dicitur, Ioan. 21. pasc oves meas. Atque in hoc loco datur, quod in alio fuerat promissum. Quam rem nos copiosè exposuimus in primo libro, de summo Pontifice, cap. 12.

Quinta obiectio: Christus ait Apostolis, Ioan. 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos, ipse autem, quando tempore ministerij sui peccata remittebat, simul debitum condonabat, & debitorem liberabat. hæc est enim forma absolutionis eius, confide, remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, & noli amplius peccare, Matth. 9. Luc 7. Ioan. 5. Et in parabola, Matth. 18. Seruum sibi debitum decem millia talenta, liberum dimisit, & debitum remisit ei, & adultera, Ioan. 8. nullam pœnam imposuit. Quod autem Christus, tales vnquam vel docuerit, vel dederit indulgentias, quales ex Pontificiorum placitis supra descripte sunt, nullâ ratione, nullâ dictione, nullâ syllabâ, nullâ litterâ ex scriptura probari potest. Responso. *Imò testimonia omnia allegata clamant, Christum dedisse indulgentias, quales ipsum, qui Princeps absolutus erat, dare decebat. Christus enim illis omnibus remittit culpam, & pœnam extra sacramentum, applicans merita sua: Pontifex autem, qui Vicarius est, remittit etiam culpam, & pœnam, applicans merita Christi: sed culpam, & pœnam æternam per sacramenta, quia ita Christus instituit, pœnam temporariam extra sacramenta; quia ita Christus fecit, & ex natura sua remissio solius pœnæ, sacramento non eget. Quod autem Christus non iniunxerit ieiunia, aut elemosinas, aut aliud pium opus, iis, quibus indulgentiam largitus est, quod tamen Pontifex facere solet, eadem est ratio: quia videlicet Christus, vt Princeps absolutus, potuit pro arbitrio indulgentias dare: Pontifex, vt Vicarius, non potest pro arbitrio, sed pro causa iusta, & rationabili idem facere.*

Sexta obiectio: Petrus, cui datae sunt clauis regni celorum, eis sine dubio usus est, & tamen indulgentias Pontificias non dedit, imò Simoni Mago dixit, Act. 8. pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam Donum Dei existimasti pecunia possideri. Responso. *Quod Apostolus Petrus indulgentias Pon-*

tificias dederit, vel non dederit, ex scriptura probari non potest: quoniam acta eius, exceptis paucissimis, in facris litteris non extant. Simon verò Magus non indulgentias petebat, cum pecunias offerret, sed potestatem dandi spiritum sanctum, per manus impositionem: sed & emnatio per inde est ad rem, vel extra rem verba profundero, modò calumniari possit.

Septima obiectio: *Sicut Christus dixit Petro Matth. 16. quodcumque solueris, ita dixit toti Ecclesie, Matth. 18. Quaecumque solueritis, &c. Et tamen, Ecclesia per annos mille, & amplius, istas indulgentias ignoravit.* Responso. Ex ignorantia antiquitatis, vel peruersâ intelligentiâ veteris historię procedit obiectio. Ostendimus enim in lib. superiori, ex Tertulliano, & Cypriano, vetustissimis Patribus, nec non ex Conciliis antiquissimis, Ancyrano, & Niceno, vsum indulgentiarum, & propriè sub nomine indulgentiæ, idem ostendimus ex Greg. 1. Leone 3. & Sergio 2. qui omnes ante annum millesimum Ecclesiæ præfuerunt, nec desunt, qui idem probari existimant ex Siluestro 1. qui sedit post annum Domini trecentesium: quorum argumenta, ex tabulis Ecclesiarum petita, contemnenda non sunt.

Octava obiectio: *Ligare, seu retinere peccata, non est pœnitentiæ agentibus, & credentibus, post absolutionem, seu remissionem peccatorum, partem aliquam ligatam reservare, vel ad proprias satisfactiones, vel ad redemptiones per indulgentias obligare: Sed impœnitentibus & incredulis, peccata sunt liganda, denunciata illis hac Dei sententiâ, quod peccata ipsorum maneat, Ioan. 9. & ira Dei maneat super ipsos, Ioan. 6. quodque perituri sint, nisi pœnitentiam egerint, Luc 13.* Responso. Multa & emnatio dicit, sed nihil probat, & tamen probandi officium sibi desumpsit. Imperitè autem, nisi fortè malitiosè, & fraudulenter cõfundit ligare, & retinere: neque enim ista sunt idem: nam retinere, est non remittere, sed relinquere in suo statu: & hoc modo sacerdotes nostri retinent peccata impœnitentibus, non solum denunciando illis Dei sententiã, sed etiam negando absolutionis beneficium. At, ligare non est non solvere, sed nouum vinculum addere; nisi vocabulis abuti velimus,

& hoc modo sacerdotes, auditâ confessione pœnitentis, ligant eum ad opera satisfactionis, quæ ab antiquis dicebatur actio pœnitentiæ, vt apud S. Augustinum, in Epist. 180. ad Honoratum: *Alius, inquit, baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis pœnitentiã ipsius actione.* Atque hæc est pœnitentiã, quam Pontifices per indulgentias, vel totam vel ex parte condonant. Habemus igitur primum, & præcipuum testimonium pro indulgentiis, ex cap. 16. Matth. non potuisse à & emnatio labefactari, quamuis octo arietibus illud impetere conatus sit.

CAPVT DVODECIMVM.

Defensio secundæ argumenti Catholicorum pro indulgentiis.

Secundum argumentum Catholicorum peti dicit & emnatio à verbis illis Apostolicis, 2. Corinth. 2. *Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi.* Ex quo loco demonstratur vsus indulgentiarum antiquissimus, cum Apostolus condonauerit pœnitenti Corinthio partem pœnitentiæ, quæ illi supererat peragenda. Refellere conatur & emnatio hoc argumentum, & quia decant solidæ rationes, digreditur ad explicationem historię, & Græcarum dictionum, vt multa hinc inde infarciendo, sex tandem paginas impleuerit. Percurramus eius obiectiones.

Prima obiectio: *Pontificij dicunt, pœnitentibus culpam remitti in absolutione: post eius verò remissionem, imponendas penas satisfactorias, quas per indulgentias redimi, Et relaxari fingunt: sed Corinthius ille, nequaquã antea fuerat à peccatis absolutus: sed fuerat securus & impœnitens, atque ideo traditus Satanæ, vt afflictione carnis, publicâ correptione, & contristatione ad pœnitentiã adduceretur. Neque enim ipsum Paulus Satanam tradidisset, si pœnitens & credens, à peccatis absolutus fuisset.* Responso. Nõ dicunt Pontificij, post remissionem culpæ, id est, post absolutionem sacerdotalem, imponendas

pœnas satisfactorias: sed dicunt, imponendas ante absolutionem. quamvis post absolutionem adimplendâ sint, nisi fuerint antea adimpletæ. Non enim multum refert, utrum impleantur ante absolutionem sacerdotis, vel postea, modò impleantur in statu gratiæ: qui status gratiæ obtineri potest per veram contritionem & propositum confessionis suo tempore faciendæ. Imò in penitentia publica ordinariè implendâ, erat satisfactio ante absolutionem, ut notum est ex Conciliis suprâ citatis. Porro, Corinthius ille, quamvis initiò impœnitens videretur, tamen post increpationem publicam, & excommunicationem, resipuit, & grauissimam pœnitentiam agere cœpit, atque eo tempore, sine dubio, per veram contritionem, gratiam Dei recepit, & per actionem pœnitentiæ, Deo satisfacerebat. Huius autem satisfactiois, quæ adhuc longius tempus requirebat, partem reliquam Paulus condonauit, ac publicè absolui, & reconciliari iussit. Quia enim peccatum publicum fuerat, & pœnitentia publica, ita etiam publicum debuit esse reconciliatio & absolutio à peccatis, & ab excommunicatione.

Secunda obiectio: *Paulus non imposuit Corinthio multam publicam, ut suis illis pœnis, & afflictionibus, Deo, pro peccato incestus, satisfaceret: nulla syllaba hoc ex Paulo probari potest: imò tota Pauli doctrina clamat, Christum sua obedientia, passione, & morte, pro peccatis nostris satisfecisse, & saluum esse nostram redemptionem. Causam verò, & finem illius contritionis Corinthij, Paulus ipse scribit, hanc fuisse, ut ea operatur pœnitentiam, & esset docuim, an seria, & vera esset pœnitentia.* Responsio. Quamvis foras B. Paulus non indixerit Corinthio certum tempus, vel speciem pœnitentiæ, tamen hoc, ipso imposuit illi multam publicam, quòd iussit eum separari à cœtu fidelium, & admoneri, ut pœnitentiam ageret. Notum enim erat Ecclesiæ, quomodo gerere se deberent, qui pœnitentiam agebant. Nam in antiquis Conciliis solum dicitur, tot annis pœnitentiam agant, qui hoc aut illud peccatum commiserint, & relinquitur, ut notum, à quibus rebus se abstinere debeant pœnitentes. Quod autem illa actione pœnitentiz,

tenitiæ, Corinthius Deo satisfacere debuerit, & non solum ostendere Ecclesiæ, seriò se resipuisse, perspicuum est ex illo verbo, *in persona Christi*. Ideo enim Apostolus dicit, se donare in persona Christi, quia Christo satisfaciendum erat. & Apostolus, ut Christi vicarius, interpretatur Christi voluntatem, & eius auctoritate, condonat reliquam satisfactionem. Præterea, idem colligitur ex verbo, *donauit*: nam si actio pœnitentiæ non alium finem habebat, quàm ostendere veram resipiscentiam, iam finita erat illa pœnitentiæ actio: quoniam satis superque constabat omnibus, illum verè resipuisse. Quid igitur donauit Apostolus, cum ait, *& ego donauit, in persona Christi, propter vos donauit*? Certè hæc verba manifestè docent, aliquid ei donatum, & remissum, cuius debito erat, & quod ab eo iuste exigi potuisset. Quemadmodum autem non pugnet propria satisfactio cum satisfactioe Christi, supra non semel explicatum est. Fateor enim, Christum nostram esse redemptionem, & satisfecisse pro culpis & pœnis omnium hominum, sed eius satisfactioem applicari per varia instrumenta, ut per fidem, per baptismum, per absolutionem, per opera bona, per indulgentias.

Tertia obiectio: *Condonatio, de qua Paulus loquitur, fuit ipsa absolutio, seu remissio peccatorum à culpa & pœna: dicit enim se loqui de tali condonatione, quæ conscientijs adfert firmam consolationem, ut non absorbeantur tristitiâ, sed pacem habeant erga Deum, quod fit, quando fide iustificamur, acceptâ remissione peccatorum.* Rom. 4. & 5. Non ergo loquitur de Pontificis indulgentiis, quæ dantur post absolutionem à culpa. Responsio. Fateor, Corinthium iussu Pauli simul accepisse reconciliationem, & absolutionem à culpa & pœna, & à vinculo etiam excommunicationis: sed affirmo, in ea reconciliatione admixtam fuisse indulgentiam, id est, condonationem reliquæ satisfactiois. Nam, ut suprâ dixi, non est necesse, ut indulgentia detur alio tempore, quàm reconciliatio. Illud tamen falsum est, quod remittitur dicit, Apostolum loqui de illa iustificatione, quâ homo per fidem ex impio fit iustus, & pacem ad Deum habere incipit, de qua agitur ad Rom. 4. & 5. Nam Corinthius

ille iam respicerat, & dolorem maximum de peccato suo conceperat, & pœnitentiam ex amore Dei, & odio peccati agebat, quæ sine fide, spe, & caritate fieri non possunt. Itaque iam coram Deo iustificatus erat per veram pœnitentiam, & desiderium absolutionis suo tempore recipiendæ: & solum restabat reconciliatio per ministerium sacerdotum, quam Paulus dari iussit. Illud autem, *ne abundantior tristitiâ absorbeatur*, non significat, illum non fuisse coram Deo iustificatum per veram cœntionem: sed significat, periculum fuisse, ne nimia tristitiâ conficeretur, si nimis diu reconciliatio differretur. Itaque iussit ut eum consolarentur, & recrearent, relaxatâ omnino reliquâ pœnitentiâ, ut bono animo esset, & maiori alacritate deinceps cureret viam mandatorum Dei.

Quarta obiectio: *Falsum est, quod dicunt quidam, Paulum pro soluendo debito Corinthij incestuosi accepisse pretium ex operibus supererogationis Ecclesie Corinthiæ: clamat enim Paulus, sanctam Christi passionem esse auribus nostris. Et magnâ vehementiâ inquit: Nunquid Paulus pro vobis passus, & crucifixus est?* Responsio. Nulli sunt ex Catholicis, qui dicant, Paulum accepisse pretium pro debito incestuosi, ex operibus supererogationis Ecclesie Corinthiæ. Sed cum Catholici dicant, Paulum ad intercessionem id est, ad preces Ecclesie Corinthiæ, condonasse aliquam pœnitentiæ partem Corinthio pœnitenti, kemitius ita interpretatur, ut dicere voluerint, oblatum fuisse pretium operum supererogationis. Sed hæc imposturæ & figmenta ipsius sunt, qui facilius sibi esse ducit argumenta à se conficta, quam vera, refellere.

Quinta obiectio: *Non est verum, certum numerum, vel dierum, vel annorum publicæ eius pœnitentiæ fuisse à Paulo prescriptum, Et c.* Responsio. Neque nos hoc dicimus, neque de hacre contendimus. Satis nobis est, quod ex Epistola Pauli perspicuè colligitur, ad actum Corinthi ad agendam acerrimam pœnitentiam, ac deinde, parte aliquâ adimpletâ, reliquam auctoritate Apostoli condonatum.

Sexta obiectio: *Postremò, non nisi impudentissimè fingi potest, Corinthium illum dedisse pecunias ad redimendas indulgentias: Manifestissimum igitur est, locum illum Pauli 2. Cor. 2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias.* Responsio. Si diceremus, necessarium esse, pecuniâ redimere indulgentias, & non possemus ostendere id à Corinthio factum, tunc sanè aliquid efficeret argumentum kemitij. Sed cum doceamus, non solum, non esse necessarium, sed neque licitum, pecunia redimere indulgentias, cum decretis Conciliorum, & Pontificum, nundnationes indulgentiarum prohibitæ sint: qua impudentia kemitius colligit, locum illum Pauli non confirmare Pontificias indulgentias, quia non fingimus, à Corinthio pecunias numeratas pro indulgentia redimenda?

Ultima obiectio: *Si huic loco Paulino inniterentur indulgentiæ, tunc sequeretur, in concessione indulgentiarum non plus posse Paulum, vel Papam, quam reliqua membra Ecclesie: Paulus enim dicit, Cui condonastis aliquid, Et ego condono.* Responsio. Non sequitur, non plus posse Paulum, vel Papam, quam reliqua membra Ecclesie in concessione indulgentiarum: Nam Ecclesia Corinthiæ id quod fecit, ex auctoritate Pauli fecit: sicut etiam hoc tempore, non solum Pontifex indulgentias concedit, sed etiam alij, qui ab ipso auctoritatem habent. Neque obstant verba à kemitio citata, *cui condonastis aliquid, Et ego condono.* Sequitur enim. *Nam ego quod donavi, siquid donavi, propter vos, in persona Christi.* Ex quo apparet, primum fuisse Paulum, qui donauit: deinde Corinthios donasse iussu Pauli, postremò, Paulum confirmasse donationem suo iussu factam. Neque hoc negare potest kemitius, licet nunc abutatur illis verbis ad suum propositum. Nam pagina 243. aperte scribit, Corinthios non fuisse auctores reconciliare incestuosum pœnitentem, sed causam ad Apostolum retulisse. Atque hæc de secundo loco.

CAPVT XIII.

Defenditur tertium argumentum Catholicorum.

Tertium argumentum Catholicorum pro indulgentiis, colligi dicit kemnitius ex duplici ordine testimoniorum scripturæ diuinæ. Primum enim adferri ait illa testimonia, quibus probatur, post remissam culpam, remanere pœnam temporalem adhuc luendam. 1. Reg. 12. 2. Reg. 24. Exod. 32. num. 14. & alia deinde illa, quibus, probatur posse redimi, eiusmodi pœnas, ieiuniis, elemosynis, aliisque operibus bonis. Dan. 4. Ioan. 3. num. 16. 2. Reg. 12. & 24. & alia. Ex his denique concludi posse, etiam tolli harum pœnarum reatum per satisfactiones indebitas sanctoꝝ, hoc est, per thesauri indulgentiæ. Hoc verò argumentum ego quidem non attuli in libro superiore, neque ab aliis Catholicis, nisi admodum paucis, adferri vidi: quoniam ista pertinent propriè ad disputationem de satisfactione, & hoc loco prærequiruntur potiùs, quàm disputantur. Quia tamen kemnitius argumenti huius mentionem facere voluit, non grauabor, & quid ipse contra obiiciat, exponere, & ipsa eius obiecta refellere.

Ad testimonia prioris ordinis Obiicit. *Si quis ex illis colligere velit, post remissionem culpæ, remanere pœnam luendam, sequi unum ex sequentibus incommodis, vel satisfactionem Christi pro peccatis nostris, fuisse dimittatam, & imperfectam: vel Deum, credentibus non omnia peccata remittere & fallere homines, quibus promittit, se iniquitatem eorù non amplius recordaturum: vel falsum esse, quod Christus, sub iuramento affirmavit, quæcumque solueritis in terra, erunt soluta & in cælo, si partem vindictæ Deum ligatam retineret: vel denique, ministros Ecclesie fraudulenter, & non ex voluntate Domini, claves regni cælorum administrare, si dum solvunt à peccatis, partem aliquã retinent.*

Ad hanc obiectionem Respondeo, nihil eorum sequi: nam non sequitur primum incommodum, quoniam, Christus quidem integrum pretium pro culpis, &

pœnis omnium hominum, obedientiã suã, & passione persoluit: sed placuit sapientiæ eius, pretium illud in baptismo applicare pro culpis, & pœnis omnibus expiandis. In reconciliatione autem, quæ fit in sacramento pœnitentiæ, placuit eidem diuinæ sapientiæ, idè pretium applicare pro culpa, & pœna sempiterna, non autem pro reatu totius pœnæ temporalis, vt supra non semel explicatum est. Non sequitur etiam alterum incommodum: nam Deus præstat semper, quod promisit, & omnia peccata ita in reconciliatione condonat, vt iniquitatum commissarum non recordetur amplius, sed quemadmodum, cum iustus peccat, dicitur Deus iustitiarum eius non recordari amplius, quia non conseruat illi gratiam suam, etiamsi temporali aliquo præmio eas iustitias fortè remuneret: sic etiam, cum impius respicit, dicitur Deus non recordari amplius peccatorum eius, quoniam in gratiam suam, atque amicitiam eum recipit, ac si nunquam peccasset, quamuis temporalem pœnam ab illo exigat. Nec sequitur tertium, vel quartum incommodum: Christus enim verissimè affirmavit: *Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis.* Nam sicut ipse retinet reatum aliquem pœnæ temporalis in reconciliatione post baptismum: ita ministri eius faciunt, cum ritè funguntur munere suo. Ea enim de causa in sacramento pœnitentiæ imponunt multam pro satisfactione, quam non imponunt in sacramento baptismi: quoniam sciunt, eam esse Dei voluntatem, vt qui ab ignorantie tenebris, conuertuntur primùm ad lumen fidei, & baptismum recipiunt, non ligentur ad ullam pœnam: qui verò post tantum lumen adeptum, & iustificationem, ac renouationem baptismi, lapsi sunt, cum ad pœnitentiam venerint, ligentur omnino ad poenam, pro peccati magnitudine, & qualitate, solvendam.

Adhibet deinde kemnitius ad illa eadem testimonia, quæ à Catholicis alleantur pro reatu pœnæ remanente, post culpam remissam, suam explicationem, ac dicit, inhiigi quidem à Deo varias castigaciones, & poe-

nas hominibus reconciliatis, vt scripturæ illæ testantur, sed infligi, vt sint mortificationes carnis, vel admonitiones ad cauenda peccata, vel ad insinuandam peccati magnitudinem, vel ad exercitiū patientiæ, aliarumque virtutum. Denique ad alios salutaris fines, non autem, vt sint vltiones peccati præteriti, quasi Deus punire velit peccatum iam condonatū. Sed profecto, admiranda est hæreticorum audacia, qui omnes alios fines flagellorum diuinorum admittunt, præter eū, qui ab ipso Deo in scripturis, disertis verbis exprimitur. Nam 2. Reg. 14. Cū Deus per Prophetam, Dauidi dixisset, peccatum ipsius ob seriam pœnitentiam esse dimissum, & tamen flagello mortis filij eum castigare vellet, non ait, ad mortificandā carnem, vel admonitionem ad cauenda peccata, vel ad exercitiū patientiæ, vel alios fines eiusmodi, sed ait, *Veruntamen, quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Quid clariùs ad significandam vindictam diuinam pro peccato commisso? Deinde, Dauid (vt habetur in eodem capite) ieiunauit & fleuit, & orauit, vt auerteret flagellum illud Dei, qui tamen non hoc faceret, vt impediret bonos illos fines, id est, mortificationem carnis, exercitia patientiæ, & similia: sed fecit, vt satisfaceret Deo per aliam viam, quàm per mortem filij. Præterea, non raro flagellum Dei pro peccato commisso, est mors corporalis eius, qui flagellatur, vt perspicuum est ex lib. 3. Reg. cap. 8. vbi Propheta Domini, ob inobedientiam traditur a Deo, leoni interimendus, & tamen, ante mortem sine dubio remissum fuit ei peccatum, quoad culpam (si forte letalis fuit) constat enim eum, vt virum sanctum & iustum, fuisse post mortem a leone custoditum, non læsum, vt honorificè sepeliri posset. Mors autem corporalis eiusmodi flagellum est, vt non possit infligi ad mortificationem carnis, admonitionem ad cauenda peccata exercitia patientiæ, & similia, quæ post mortem cessant, sed solum ad vltionem peccati commissi. Denique (vt alia multa præteream) in Psal. 98. apertissimè legimus de Mose & Aarone, *Inuocabant Dominum, & ipse exaudivat eos: in columna nubis loquebatur ad eos:*

Domine Deus noster tu propitius fuisti eis, & visciscens in omnes adinventiones eorum. Vbi loquens Dauid de peccato eorum ad petram, pro quo puniti sunt, (vt habetur Num. 20. & 27.) vt morentur ante ingressum in terram promissionis, aperte testatur, Deum fuisse illis propitium, quia remisit peccatum quoad culpam, & tamen vltum fuisse omnem adinventionem eorum: quia pœnā ab eis & quidem grauissimam, in vindictam, & satisfactionem repetijt, Atque hæc de primo ordine testimoniorum, de quibus frustra kemnitius gloriatur. ita à se explicata, vt succisus sit gladio spiritus vnus nervus indulgentiarum Pontificiarum. Manet enim nervus ille integer, & sanus non minus, quàm si gladio scæneo vel papiraceo tentatus fuisset.

Iam verò in succidendo altero nervo, id est in tractando secundo ordine testimoniorum, magis cautè se gessit: cū enim animaduertisset, non posse vllō modo negari, quod ex illis testimonijs Catholici colligunt, videlicet, posse flagella Dei aliquando per voluntarias afflictiones auerti, Deumque placari fructibus pœnitentiæ, nihil contra hoc dogma Catholicorum obiecit sed solum probare conatus est, non posse per indulgentias condonari pœnas peccatis debitas. Id autem facit, adducendo in medium quaedam Lutheri partitionem. Scripsit enim Lutherus, quinque esse genera pœnarum secundum scripturam, & vetetis Ecclesiæ traditionem. Primum esse pœnam geheme, Secundo, afflictiones, quæ sponte suscipi debent ad fructus pœnitentiæ faciendos, qui sint *argumenta noue vite.* Tertiò afflictiones prioribus non dissimiles ad carnis mortificationem, quæ necessaria est ad cauenda peccata, Quarto, flagella diuinitus immissa, vt penuriam, morbos, orbitatem, & similia, Quintò denique, esse pœnam canonicam, quæ disciplina causa à veteribus imponi solebat. Cerium est autem, pœnam geheme non esse subiectam clauibus Ecclesiæ, nec minus certum est, non debere relaxari per indulgentias, exercitia virtutum, fructus pœnitentiæ, & noue vite, & carnis mortificationem: alioquin nocue ac perniciose essent indulgentiæ. Neque illud est dubium, flagella à Deo immissa, non posse per indulgentias repelli, ut vel ipsa experientia docet. Revertant sola pœna Canonice, quæ rela-

care possent, si essent in usu, sed iam a longo tempore deserunt imponi. Nulla igitur restat pœna, quæ per indulgentias remitti possit, nisi commentitius quidam reatus pœnæ, qui fingitur in hac vita, vel in alia expediendus, sine ullo scripturæ vel antiquæ Ecclesiæ testimonio. Nos verò libenter agnoscimus, pœnâ gehennæ & flagella à Deo immissa non subesse clauibus Ecclesiæ, quamuis ea flagella non raro per voluntarias afflictiones auertantur, vt perspicuè est ex cap. 3. Ionæ. DE PŌNIS autem SPONTE SVSCEPTIS, respondemus, nō debere eas relaxari, quatenus vtilis sunt ad nouitatem vitæ, & carnis mortificationem, sed posse vtiliter relaxari, quatenus sunt pœnæ, debitæ peccatis. Vtile enim est, carere illo debito siue reatu, esse autem eas pœnās debitas peccatis, non est commentum, nec figmentum Catholicorum (vt Lutherus & Kemnitius dicunt) sed est sententia scripturæ & totius antiquitatis. Ideo enim dicuntur afflictiones illæ, fructus digni pœnitentiæ, Luc. 3. quoniam tales esse debent, quales requiruntur ab illis, qui dignè pœnitentiam agunt. Dignè autem pœnitentiam agere, non est solum nouæ vitæ fructus ostendere, vel carnis concupiscentias mortificare (Ista enim ab ijs etiam fieri debent, qui non peccauerunt) sed est punire peccata præterita, & Domino, quem superbiâ, & cupiditate, atque illicita delectatione offendimus, humilitate, largitione, compunctione & afflictione voluntaria satisfacere. Et in hanc sententiam exponunt illa verba Dominica, omnes veteres Patres, S. Ioannes Chrysostomus homil. 10. in Matthæum, explicâs, quid sit facere fructus dignos pœnitentiæ: *Deluitijs, inquit, amea, Et remissionis drisuebas ieiunio Et aqua potu vtrumque compensa.* S. Augustinus in Enchiridio, cap. 70. *In melius, inquit, est vita mutanda, Et per elemosinas de peccatis præteritis propitiandus est Deus non ad hoc emendus, vt ea semper liceat impune committere: nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando delectat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.* Et in Psal. 50. sic inducit loquentem pœnitentem cum Deo: *Domine non erit impunitum peccatum meum, sed ideo nolo vt tu punias, quia ego peccatum meum punio.* S. Gregorius lib. 6. cap. 2. in 1. Regum, cum diuississet, tria requiri ad pœni-

tentiam, mentis conuersionem, oris confessionem, & peccati vindictam, hoc tertium probat ex verbis Euan-gelisticis iam allegatis: *Tunc, inquit, benè conuersum peccatorè cernimus, cum digna afflictionis austeritate delere nititur, quod loquendo confitetur.* Vnde Ioannes Baptista ait: *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Beda in psalmum 4. *Facite inquit, dignos fructus pœnitentiæ, tantum pro singulis peccatis vos affligentes, quantum digna expetit pœnitentia, quod erit sacrificium iustitiæ.* Christianus Druthmarus in cap. 3. Matthæi: *Fructum, inquit, dignum pœnitentiæ facere, est præterita mala fieri bus punire, & bona è contrario agere, & malè commissa elemosynis redimere.* Petrus Damiani tem. 2. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris, si grauius peccanti lenior pœnitentiæ amansueto, vel à dissimulante dictatur, cum in purgatorijs ignibus perficiendus sit, quicquid hîc minus feceris, quia dignos pœnitentiæ fructus querit altissimus.* Hinc etiam B. Paulus in Epistola posteriore ad Corinthios cap. 7. describens effectus pœnitentiæ, inter alios ponit vindictam *Ecce, inquit, hoc ipsum contristari vos secundum Deum, quantum in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed emulationem, sed vindictam.* Siue autem hæc vindicta significet afflictionem, quam pœnitens ad sua peccata puniendâ sponte suscipit, siue ea, quam pœnitenti Prælati imponit, Illud est certum, pœnitentiæ actionem ad peccata puniendâ referri. Proinde non est figmentum vel commentum, sed Spiritus sancti oraculum, quod Catholicis de pœnitentiâ docent. Vide multò plura in libro 4. de poenitentia, vbi de satisfactione differimus.

Quod verò ATTINET AD PŌNAM CANONICAM, quod erat vltimū membrum partitionis kemnitij, verū est quidem, minori seueritate hoc tempore poenitentias iniungi, quàm Canones præscribant: tamè iniunguntur poenitentia, maiores, vel minores, pro criminū varietate, nec imponuntur, causa disciplinæ solius, sed etiam, vt supra demonstratū est, in satisfactionem, vel satisfactionis partem, ac proinde relaxatio pœnæ iniunctæ per indulgentias, in his etiam locum suum habet. Sed præter has omnes pœnās, est poena purgatorij, quâ nemo negare potest, nō spectare ad fructus nouæ vitæ,

nec ad carnis mortificationem, neque ad flagella Dei particularia, neque ad Ecclesiasticam disciplinam, sed solum ad castigationem peccatorum præteritorum, & ad reatum pœnæ remanentis post culpæ remissionem omnino expiandam. Non esse autem hanc pœnam purgatorij, commentum vel figmentum Catholicorum, sed dogma scripturarum sanctarum, & cōfessionem totius Ecclesiæ, etiam antiquissimæ. probatum est à nobis in priore libro de purgatorio. Quare non de est pœna, quæ per indulgentias vtiliter relaxetur, & argumentum Catholicorum, etiam ut à Kemnitio proponitur, vim suam habet, neque potuit ipse gladio spiritus, ut frustra gloriabatur, neruos eius incidere.

CAPVT XIII.

Defenditur quartum argumentum Catholicorum

Quartum Catholicorum argumentum desumi dicit kemnitius, ex cap. 1. ad Colof. vbi leguntur illa verba: *Adimpleo, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesiæ.* Ut autem hoc argumentum commodè refellat kemnitius, duo mendacia admiscet. Scribit enim hoc modo: *Hanc Pauli sententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt, quod passionibus Christi, quibus peccata nostra expiavit, & stipendium peccati sustulit, redimens nos à maledictio legis, aliquid defuerit, quod minus plena, perfecta consummat a, & sufficiens satisfactio esse possit pro peccatis nostris.*

Hoc est primum mendacium tam impudens: & crassum, ut nihil impudentius, & crassius fingi possit: neque ex tanto numero scriptorum, veterum & recentiorum, qui de indulgentijs scripserunt, vnum allegare poterit, qui dicat, quod ipse fingit nos dicere: Imò summâ cōfessione scriptores Catholici cum Clemente VI. Pont. in constitutione, quæ incipit. Vnigenitus, docent, satisfactioem Christi fuisse infiniti pretij, & non solum, plenè, & perfectè, pro peccatis nostris Deum placasse

sed etiam placare potuisse pro peccatis infinitæ multitudinis hominum, si tot futuri fuissent. Adducit quidem kemnitius Bonauenturam, quasi is dicat, satisfactiones sanctorum applicari ad pretium aliquod solutionis pro peccatis, idè, quia pretio Christi aliquid defuerit. Sed illa verba postrema, *idè, quia pretio Christi aliquid defuerit*, non habentur apud Bonauenturam. Consulat lector locum ipsum, qui est in 4. sent. dist. 20. partè 2. ar. 1. qu. 2. ad 3.

Alterum mendacium addit ibidem kemnitius, his verbis. *Illum verò defectum passionis Christi, supplendū esse dicunt passionibus sanctorum.* Quære, quis hoc dicat ex Catholicis, & nullum inuenies. Dicunt quidem Catholici cum Clemente VI. Pontifice, ad cumulum thesauri accedere passiones sanctorum, sed, ad supplendum defectum passionis Christi, quam infiniti pretij esse fatentur, nemo dicit. His mendacijs suis, quasi nostra essent dogmata, refellendis deinceps occupatur, & probat, quod nemo negat, idè, mediatorum debuisse esse Deum & hominè, &c. Accedit postea ad locum ipsum. B. Pauli explicandum & repetit, quæ Caluinus attulit, & ad quæ nos supra respondimus, quæ hoc loco repetenda nō duximus. Vnus tantum est locus in tota hac disputatione à kemnitio adductus, quem hactenus explicatum non memini: is est in psal. 48. vbi negat Dauid, *posse fratrem à fratre redimi, aut pretium redemptionis eius, Deo persolvere.* Ex quo probari existimat, non posse satisfactiones sanctorum applicari ad reatum pœnæ pro alijs expiandum. Sed facilis est responsio. Nam tribus modis explicari potest, & solet ea sententia, **PRIMA EXPLICATIO**, eaque conformis Rabinis Iudæorum, est, quod affirmet Dauid neminem posse liberari à morte corporis, propriâ uirtute, vel potentia amicorum, aut consanguineorum: reprehendit enim illos, *qui confidunt* (ut haberetur in versu superiore) *in uirtute sua, aut in multitudine diuitiarum suarū gloriantur.* & ait, *frater non redimit, redimet homo id est frater, qui coniunctissimus, & amicissimus est, non potest fratrem redimere à morte, quia mortem nemo potest effugere, quis igitur alius homo est, qui cum redimere*

possit? & in eundem sensum additur, neminem posse muneribus Deum placare, nec vitam villo pretio redimere. Atque hic quidem sensus nihil kemnitium iuuat, quia non facit ad rem, de qua agimus. Altera expositio est S. Basiliij, in commentario huius loci, qui exponit has sententias de redemptione à morte animæ, id est, à peccato, & gehenna: vt hic sit sensus: *Frater non redimit ac multò minus quisuis alius homo, quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, omnes sunt captiui, omnes redimendi: ideo misit Deus redemptorem Christum, quia non est frater, nec homo, sicut ceteri, sed est Deus homo, iustus, & liber, qui neque redemptione indiget, & liberare omnes potest.* Hæc explicatio nihil etiam iuuat kemnitium: quoniam non negamus, imò asserimus omnes Catholicos, non potuisse nos redimi à morte animæ, & gehenna, per latisfactiones sanctorum, sed Christi solius, qui factus est nobis à Deo, iustitia, & redemptio, vt Apostolus loquitur in priore Epistola ad Corinth. cap. 1. Tertia explicatio est S. Augustini, in 1. Concone in psalmum prædictum, quæ ita interpretatur: *Frater redimit, redimet homo? id est, si Christus, qui frater noster fieri dignatus est, non te redimit, expecta vt te redimat alius homo? non dabit Deo placationem suam, nec priorem redemptionis animæ: ne, ille qui confidit in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriatur.* Atque huc vsque expositio S. Augustini neque causam kemnitij, neque nostram iuuat. Loquitur enim de liberatione impij à captiuitate peccati, & dicit, non posse impium, qui in sua virtute confidit, liberari, nec à se, nec ab alio, cum à Christo liberatus non fuerit, non defectu Christi, qui pro omnibus mortuus est, sed defectu impij, qui redemptionem sibi applicari noluit. Nos autem in disputatione de indulgentijs, non loquimur de liberatione impij, sed de liberatione hominis iustificati, à reatu pœnæ temporalis: de qua liberatione loquitur insequentibus verbis S. Augustinus, quæ verba hæresim Kemnitij manifestè refellunt. Addit enim Augustinus: *Qui sunt, qui dant pretium redemptionis animæ suæ? quibus ait Dominus: facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula. Illi dant pretium redemptio-*

nis animæ suæ, qui non cessant elemosynas facere. Ideo illos, quos monet per Thimotheum Apostolus, noluit esse superbos, ne in abundantia diuitiarum suarum gloriarentur. Denique, quod possidebant, noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri, vt esset pretium redemptionis animæ illorum. *Thesaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam, sic dabunt pretium redemptionis animæ suæ.* Hæc ille. Itaque S. Augustinus non timet dicere, & ter repetere, homines iustos, à Christo redemptos à morte animæ, dare per elemosynas pretium redemptionis animæ suæ, iuxta illud *Peccata tua elemosynis rade*, quæ redemptio non potest alia intelligi, nisi à reatu pœnæ remanente post redemptionem peccati quoad culpam. Et, si, Augustino teste, potest quisque dare pretium redemptionis animæ suæ, sine vlla iniuria Christi redemptoris omnium, non debet videri mirum, si nos dicamus, posse sanctos martyres dare pretium aliquod redemptionis, pro solo pœnæ reatu aliorum fidelium: non quod Christi pretiū non sufficiat, sed vt hac etiam ratione martyrum passionis, & merita honorentur.

CAPVT XV.

Defenditur quintum Argumentum Catholicorum.

Quintum argumentum pro thesauro indulgentiarum, sumi dicit kemnitius ab illis Apostoli verbis. 2. Corinth. 8. *In presenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia, vestra inopie sit supplementum.* Ex hoc loco ita formari argumentum à Catholicis, affirmat idem kemnitius: *Corinthij abundabant pecuniâ, sed inopes erant meritorum: Contra verò, sancti Hierosolymitani abundabant meritis spiritualibus, vestra inopie verò malè parati erant. Paulus igitur talem permutationem inter eos instituit, vt Corinthij præberent manus adiutrices, conferendo large pecuniam, & pro illa pecunia, sancti Hierosolymitani ex operibus suis supererogationis, supplementum inopie Corinthiorum venderent, quod ad satisfactionem pro peccatis attinet. Sed*

in duobus peccat Kemnitijs: nam, nec fideliter refert argumentū Catholicorū, nec solidē illud refellit. Catholici enim non dicunt, Apostolum instituisse illam communicationem, vt Hierosolymitani venderent merita supererogationis Corinthijs: sed tantū ex eo loco colligunt, eam esse in Ecclesia communicationem, vt alij alijs bona sua communicare soleant: nec solum bona corporata, sed etiam spiritualia inuicem præbere possint. Ex quo sequitur, vt etiam vnus pro alio satisfacere, & aliorum passiones alijs applicari valeant. Nec tamen solidē argumentum Catholicorum, etiam vt ab ipso propositum est, Kemnitijs refutauit. Dicit enim in sequentibus, per inopiam Corinthiorum, non intelligi inopiam meritorum, sed inopiam prædicationis verbi Dei, & probat ex duobus locis eiusdem Apostoli: nam Rom. 15. Apostolus scribens de eadem contributione eleemosynarum, ait: *Si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles: debent & ipsi in carnalibus ministrare illis.* Quid verò per spiritualia intellexerit, explicari dicit 1. Cor. 9. in illis verbis. *Si spiritualia vobis seminauimus, quid magnū est, si carnalia vestra metamus?* Hæc ille. Sed in priore loco Apostolus de spiritualibus donis generatim loquitur, nec restringit sermonem ad prædicationem. Verè enim gentiles, facti sunt participes donorum spiritualium, quæ in Hierusalem primū effusa sunt à Deo: videlicet, fidei, spei, caritatis, sacramentorum, miraculorum, &c. In Posteriore autem loco, non est sermo de ista communicatione bonorum, de qua nos agimus, sed de stipendio debito ex iustitia, iis, qui Euangelizant. Hoc autem loco, videlicet 2. Cor. 8. Apostolus loquitur generatim de bonis spiritualibus, & temporalibus, nec debent eius verba restringi ad prædicationem. Quod patet, primò: quia verba sunt generalia: *illorum abundantia vestram inopiam suppleat.* Secundò, quia non agebant Corinthij, vt mitterentur eis prædicatores ex Hierusalem: iam enim plene instituti erant. Nam 1. Cor. 1. legimus de Corinthijs, *Iam diuites facti estis in Christo, in omni verbo & in omni scientia.* & in hoc ipso cap. 8. Epistolæ 2. Sic, inuit Paulus, *in omnibus abundatis, fide, & sermone, &*

scientia, &c. Tertio, quia veteres patres non exponunt hanc abundantiam spirituales Hierosolymitanorum, de prædicatione verbi, vt vellet Kemnitijs, sed de meritis & precibus Chrylostomus in hunc locum, dicit, Hierosolymitanos abundasse integritate vitæ, libertate, & fiducia ad Deum, & horum bonorum futuros participes Corinthios, si eleemosynam pecuniariam, qua ipsi tunc abundabant, Hierosolymam misissent. nec multò aliter exponunt, Theodoretus, & Theophilactus, & alij veteres Græci. S. Thomas exponit de precibus, vt sit sensus: Corinthios fore participes orationum, quas Hierosolymitani fundunt ad Deum, si eos bonorum suorum temporalium participes fecerint. Haymo in hunc locum, addit etiam ieiunium inter opera spiritualia Hierosolymitanorum, quorum participes erant futuri Corinthij, si eleemosynis illos adiuuissent, quam explicationem insinuare videtur Apostolus in eodem capite 9. extremo, cum ait: *Ministerium huius officij non solum supplet ea, quæ de sunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius glorificantes Deum in obedientia confessionis vestre in Euangelio Christi, & simplicitate communicationis vestre in illos Et in omnibus & in ipsorum obsecratione pro vobis.* Sed de his satis, non enim in hoc testimonio fundamentum indulgentiarum præcipue consistit.

CAPVT XVI.

Defenditur argumentum sextum Catholicorum.

ARgumentum sextum, quod est postremum apud Kemnitijs, sumitur ab articulo symboli de communione sanctorum. Catholici enim ex hac communione colligunt, posse satisfactiones, quæ sanctis super fuerunt, id est, quibus ipsi, ad sua peccata purganda, non egerunt, applicari alijs fidelibus, quibus propria non sufficiunt. Aduersus hoc argumentum Kemnitijs nihil solidē adfert. Primū enim explicationem

odiosissimam eius articuli nobis affingit. *Communione*, inquit *sanctorum*, largius, & latissime interpretantur, de meritis operum supererogationis, qua non solum factioribus propria sed communia sunt omnibus fidelibus, collata in commune, quasi Ecclesia ararium, ad quod solus Papa claves habeat, Et pro data pecunia, inde cuiuslibet vendat, quantum visum fuerit. Hæc ille. Vbi, pro more suo, calumniatur, nos loqui de meritis supererogationis simpliciter, cum non loquamur, nisi de satisfactionibus, siue de meritis, vt accipiuntur pro satisfactionibus, ad reatum peccati expiandum, non vt accipiuntur proprie, pro meritis gratiæ, vel gloriæ. Deinde, iam sæpe diximus, non solum non vendi à Pontificibus satisfactiones sanctorum, sed etiam seuerissime prohiberi, & puniri omnem speciem similibus venditionum. Quod ne ipse quidem Kemnitius ignorat, qui decreta Pontificum, & Conciliorum de his rebus vidit & legit, & in suum librum, vt eum plenior faceret, transtulit. Deinde, Addit Kemnitius, communionem sanctorum, de qua in symbolo fit mentio, tria significare. Primò, quòd Ecclesia sit societas quædam eorum, qui spiritu Christi sanctificantur, & membra sunt vnus corporis mystici. Secundò, quod in Ecclesia sint omnibus fidelibus communia bona quædam diuinitus colata, vt fides, baptismus, remissio peccatorum, & vita æterna. Tertio, quòd inter fideles, debeant esse communia officia caritatis, sicut exemplo membrorum corporis humani Paulus ostendit, Rom. 11. & 1. Cor. 12. His expositis, concludit articulum illum fidei, nõ loqui de indulgentiis Pontificiis, nec de meritis supererogationis, & ideo insigni depauatione Pontificias indulgentias in illum articulum intrudi. At, neque nos dicimus, articulum illum fidei, loqui in specie de operibus supererogationis, vel de indulgentiis, sed colligimus ex generali proprietate Ecclesiæ, posse vnum membrum ab alio iuari, quod ipse etiam Kemnitius agnoscit in tertia significatione communionis sanctorum. Nam, si debent officia caritatis inter fideles esse communia, vt sunt inter membra eiusdem corporis, quid quæso prohibet, cur non possit vnus alteri satisfactionem suam communicare?

Potest

Potest, ex Apostoli sententia ad Galat. 6. propter communionem membrorum Ecclesiæ, alter alterius onus portare, cur non poterit alter pro peccati alteri debita satisfacere? Potest, ex sententia D. Augustini, in Epist. 23. & lib. 3. de baptismo contra Donauistas, cap. 18. vnus pro alio credere, vt fit in baptismo paruulorum, cur non poterit vnus pro alio pati? Sed audi eundem Augustinum, tract. 33. in Ioannem, de communione sanctorum disserentem: *Oculus*, inquit, *solus videt in corpore, sed nunquid soli tibi oculus videt? & manus videt, & pedes videt, & ceteris membris videt. Non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus inde, vt non præcaueat. Rursus, sola manus operatur in corpore, sed nunquid sibi soli operatur? & oculo operatur. Nam si ictus aliquis veniens non eat in manum, sed tantum in faciem, nunquid dicit manus, non me mouo, quia non tendit ad me? Sic pes ambulando, omnibus membris militat, membra cetera tacent, & lingua omnibus loquitur.* Hæc ille. Quæ si applicantur ad fideles, qui membris illis corporis significantur; licebit, sine dubio, dicere, eum qui ieiunat, qui facit eleemosynam, qui orat, qui persecutionem iniunctam patienter tolerat, qui vincula, qui verbera, qui mortem pro Christi fide patitur, non sibi soli hæc agere, vel pati, sed etiam alijs, præsertim si ipse non habeat peccata, quæ istis passionibus, purget.

Adiungit obiter Kemnitius Tria alia scripturæ testimonia, quæ perperam à Catholicis adduci affirmat. Vnum est, psalm. 118. *Particeps ego sum omnium timetium te.* Et dicit, illud, *Particeps*, significare voce Hebræicâ, & Græcâ, socium, & sensum eorum verborum esse, Dauidem publica confessione ostendisse se socium & amicum aliorum piorum timentium Dei; sed indoctos, nescio quos inde fecisse Pontificale participium; ad probandum, per indulgentiarum nundinationem, partem pecuniarum accipere à clero, partem à populo, partem ab utroque. Sed nullus Catholicus est; qui ita exposuerit, vt illud, *particeps ego sum*, retulerit ad Pontificem, qui tribuit indulgentias: omnes enim referunt ad ipsos fideles, qui cum socij & amici sint aliorum fidelium piorum, participiant etiam ipsorum bona: quo-

niam sociorum & amicorum omnia sunt communia, ut
pauchrè S. Austinus ostendit, tract. 33 in Ioannem, ubi
adèd dicit omnia esse communia pijs fidelibus, ut om-
nes dicere possint, se loqui omnibus linguis, sicut lo-
quebantur olim, qui visibiliter accipiebant Spiritum
sanctum, quoniam linguæ omnium fidelium toto ter-
rarum orbe disperforum, singulis sunt communes, per
caritatem, qua sumus omnes vnum in Christo. Itaque,
qui dixit, *Socius & amicus sum omnium timentium te*, conse-
quenter etiam dixit, *Particeps sum omnium bonorum quibus
prediti sunt omnes, qui timent te*. Alterum testimonium est
in psalm 121. *Hierusalem, qua edificatur ut ciuitas, cuius parti-
cipatio eius in idipsum*. Hoc testimonium perperam allegari
dicit à Lindano pro communione sanctorum, & the-
sauro indulgentiarum: cum tamen constet ex verbis se-
quentibus, sensum illorum verborum esse: Hierusalem
ita edificari, ut sit ciuitas, in qua sit coniunctio, seu con-
sociatio talis, ut illuc ascendant tribus Domini ad testi-
monium Domini, & ad iudicia. Sed hæc est nimia
contradicendi libido: non enim psalmus dicit, esse in
Hierusalem participationem, siue consociationem so-
lùm, ad ascendendum ad testimonia Domini, & ad iu-
dicia: sed dicit, Hierusalem, id est, Ecclesiam, edificari
instar ciuitatis pacatissimæ, & concordissimæ, in qua
sit participatio in idipsum, id est, participatio simul om-
nium in vnum, ut sint omnia omnium. Id verò probat
Psalmus: *Quia illic ascenderunt tribus, tribus Domini*, id est
variz tribus, variz gentes, & nationes conuersæ ad
Dominum; & licet sint tam multæ, & tam variz, tamen
conueniunt in eadem confessione fidei, & in iisdem le-
gibus, & iudicijs, &c. Tertium testimonium dicit esse
illud Psal. 149. *Ad faciendam vindictam in nationibus, ad
alligandos reges eorum in compedibus, &c.* Sed adscribere de-
buisse, ubi legerit hoc testimonium pro indulgentijs
cisatum. Ego enim legi ferè omnes, qui inter Catholi-
cos de indulgentijs scripserunt, nec apud vllum inveni,
hunc locum inter alios adductum; nihil autem facilius
est, quam argumenta à se conficta, refutare.

CAPVT XVII.

Respondetur ad caput quartum disputationis
Kemnitij.

IN quarto capite disputationis suæ, kemnitius pro-
bare aggreditur, indulgentias Pontificias, veteri Ec-
clesiæ, per annos mille, & ducentos, fuisse incognitas. Id
verò probat primò, testimonio Durandi, S. Antonini,
& Rossensis, qui id fatentur. Deinde, quia nulla inueni-
tur mentio indulgentiarum apud Anselmum, Ruper-
tum, Bernardum, Petrum Lombardum, & Gratia-
num, qui proximè præcesserunt annum millesimum
ducentesimum. Postremò, quia veteres Patres, Chry-
sostomus, Nyssenus, Augustinus, Bernardus, & Pe-
trus Lombardus, indulgentias nondum natas scriptis
suis confutarunt. Sed, ut à primò incipiamus; non ideò
indulgentiæ non sunt antiquæ, quia duo, vel tres ex Ca-
tholicis id non legerunt in veterum libris. Neque tres
isti auctores negant, indulgentias fuisse cognitas, tem-
pore Anselmi, Bernardi, Ruperti, Petri Lombardi, &
Gratiani, ut Kemnitius dicit, sed tempore Hieronymi
& Augustini, & aliorum veterum, qui primis quingen-
tis annis floruerunt. Ac ut omnes intelligant: Kemni-
tium apertè mentiri, Alexander eius nominis III. Pon-
tifex maximus, sedere cepit anno Domini 1166. Is verò
Pontifex, in Epistola ad Archiepiscopum Canthuarien-
sem scribens, respondet quæstioni sibi propositæ; An
indulgentias ab aliquo Episcopo concessas lucrari pos-
sunt ij, qui non sunt eidem Episcopo subiecti: ac dicit,
non posse: quia nemo potest, nisi à suo iudice ligati, vel
solui. Et habetur hoc re scriptum in iure, cap. quod au-
tem; de pœnitent. & remissio. videmus autem hoc ló-
co mentionè indulgētiz, ut rei non tunc primū institutz,
sed vsitatz, & receptæ. Igitur, mentitur kemnitius, pag.
274. cum sic loquitur: *In hac de indulgentijs disputatione, nõ
possunt, vel vlla Patrij testimonia, vel vlla veteris Ecclesie exem-
pla proferri, quòd talis vel doctrina, vel vsus talium indulgen-*

tiarum, vlllo inquam tempore, v'que ad annos post natum Christu, mille, ducentos, in veteri Ecclesia, fuerit. Eugenius III. Pontifex sedere cœpit, anno millesimo, centesimo, quadragesimo quinto. Is autem per litteras generales concessit indulgentiam accipientibus crucem, & proficiscentibus ad bellum sacrum, & S. Bernardo iniunxit, vt eas indulgentias prædicaret populis, eosque ad bellum illud accenderet. Paruit S. Bernardus Pontifici, & prædicationem suam innumerabilibus, & maximis miraculis confirmavit, vt ipse modestè indicat, initio libri 2. de consideratione. Sed copiosius rem totam narrat auctor vitæ ipsius, lib. 3. cap. 4. Ergo, mentitur Kemnitius, tum, cum ait, ante annum 1200. non fuisse notas indulgentias, tum cum apud Bernardum nullam huius rei mentionem extare confirmat, & cum Petrus Lombardus, & Gratianus eodem seculo floruerint, fieri non potest, quin ipsi quoque indulgentias nouerint. Paschalis II. Pontifex sedere cœpit anno 1099. & in Cœcilio quodam Lateranensi, anno 1116. celebrato, indulgentias quadraginta dierum concessit ijs, qui limina Apostolorum visitauerant, vt Conradus Abbas Urspergensis in Chronico suo testatur. & quoniam eo tempore florebat Rupertus Abbas Tuitiensis: mentitur kemnitius, qui dicit, tempore Ruperti nondum indulgentias Pontificias orbi terrarum innotescere cœpisse, nec ante annum 1200. innotuisse. Urbanus II. Pontifex sedere cœpit anno 1088. & eius tempore S. Anselmus floruit. Scribit autem idem Conradus Abbas Urspergensis in Chronico anni 1099. prædictum Urbanum in Concilio Claromontano, indulgentiam concessisse omnibus, qui sponte aduersus infideles, orientales arma sumebant: cuius rei multi alij meminerunt. Mentitur igitur Kemnitius, cum tam audacter scribit, tempore sancti Anselmi, & ante annum 1200. indulgentias cognitatas non fuisse. Quid nunc addamus Gregorium VII. qui sedere cœpit anno 1073. & in Epistolis suis frequentissimè concedit indulgentias? Sergium I. qui sedere cœpit anno 844. & indulgentiam tribuit aduentibus Ecclesiam S. Marini montibus, cuius memoria extat insisa in lapide marmo-

reo, litteris vetustissimis: & Leonem II. qui sedere cœpit anno 796. & indulgentias varias multis in locis in ipsa Germania constituit, teste sancto Ludgero, in vita S. Syviberti? An non euidenter mendacij Kemnitius conuincitur, qui veteres omnes Historias legisse videri vult, & tamen affirmare non veretur, ante annum 1200. ignoras fuisse orbi terrarum indulgentias Pontificias? Neque mirum videri debet, si auctores antiquiores non multos habeamus, qui harum rerum mentionem faciât, quoniam plurima sunt in Ecclesia, quæ solo vsu, sine litteris conseruantur. Extant tamen Romæ in antiquissimis Ecclesijs memoria indulgentiarum, à multis Pontificibus, & ab ipso etiam S. Siluestro, qui ante annos 1200. floruit, concessurarum. Sed ea, quæ diximus, ad mendaciam kemnitij confutanda, sufficere videntur.

Venio nunc ad testimonia veterum scriptorum, quæ proferi Kemnitius aduersus indulgentias nondum narratas. Primò igitur adducit Petrum Lombardum, qui lib. 4. sent. dist. 18. dicit, *Deum tunc tegere pœnitentium peccata, quando ad pœnam non reseruat, sed debita pœna remittit. Idque probat ex Augustini sententia in explicatione psal. 32.* Sed in eodem loco solutio est huius obiectionis. Significat enim Petrus Lombardus, de pœna æterna intelligendum esse, quod dicitur, *Deum tegere peccata, cum ea non reseruat ad pœnam.* Et ideo inquit: *Sicut interius gratia sua animam illuminat, ita & simul debitum æternæ mortis relaxat: ipse enim per se ipsum, peccata pœnitentium tegit; Et tunc tegit, quando ad pœnam non reseruat.* Et paulo infra: *Ita ergo, inquit, dicit à Deo testis, vt Deus non videat, id est, æternaliter puniat. Quod autem pœna temporalis remaneat post remissam culpam, in hac vita, vel in purgatorio luenda, docet Petrus Lombardus, dist. 20. lit. B. his verbis: Qui, inquit, ante experitionem pœnitentiæ discesserint, ignem purgatorium sentent, & grauius puniuntur, quam si hic implessent pœnitentiam. Horrendum enim est incidere in manus Dei uiuentis. Deus enim, cum sit misericors, & iustus, et misericordia pœnitenti ignoscit, non reseruans peccatum ad pœnam æternam: ex iustitia vero, impunitum non dimittit delictum, aut enim puniit homo, aut Deus, &c. Et paulò post, lit. D. docet, posse pœnitentem, præsertim post*

mortem, iuuari aliorum satisfactionibus per orationes & eleemosynas. Itaque Petrus Lombardus illa omnia disertis verbis affirmat, quæ fundamenta esse indulgentiarum, Remittitur fatetur, videlicet purgatorium, pœnæ reatum post culpam remissam, & communicationem satisfactionis alienæ.

Secundo loco adducit Kemnitiuſ Chryſoſtomum, homil. i. in Epist. ad Philemonem, vbi legimus: *Ad impetrandam peccati, nostris veniam, non opus esse, vel pecunias impendere vel peregrinando ad loca longinqua transire. Eandem sententiã habet Augustinus, in serm. de martyribus. Nō dixit Deus, vade in orientem, & quare iustitiam: nauiga vsque in occidentem, vt accipias indulgentiã. Dimitte inimicũ suo, & dimittet tibi, &c. Bernardus etiam, sermone 1. de Adventu: Non te oportet, ô homo, maria transfratere, non penetrare nubes, nō transalpina re necesse est, Non grandis tibi ostenditur via, vsque ad temetipsum occurre Deo tuo. Sed hæc testimoia nihil efficiunt. Primum enim loquuntur de iustificatione impij, ac remissione culpæ, non de solo reatu pœnæ, de quo nos loquimur. Deinde solum probant, non esse absolutè necessariam ad remissionem peccatorum, vel peregrinationem, vel eleemosynam, alioqui enim pauperes & ægrotantes spe omni carerent, & satis nouimus, posse hominem per internam conuersionem ad Deum ita vehementer accendi in amorem Dei, & de peccatis suis dolore, cum proposito confessionis, vt continuò recipiat remissionem omnium culparum, & pœnarum. Sed non ideo sunt inutiles peregrinationes & eleemosynæ. Et hoc solum contendimus aduersus Hæreticos, ac vt omittere de eleemosynis dicere, de quorum vtilitate ad redimenda peccata, pleni sunt libri Patrum, ac præsertim Chryſostomi, & Augustini, vt nos ostendimus in libro de eleemosyna, qui est postremus in controuersijs nostris. Certæ, idem Chryſostomus mirificè laudat peregrinationes ad sepulchra martyrum, in hom. 66. ad populum Antiochenum. S. etiam Augustinus, in Epist. 137. ad Clezum & populum Hipponensem scribit, se auctorem fuisse, vt quidam ad loca sancta peregrinationem suscipere. Denique S. Bernardus Petrobusianos Hæreticos*

confutauit, qui præter alios errores hunc etiam habebant, vt peregrinationes fidelium ad loca sancta reprehenderent. Vide vitam S. Bernardi lib. 3. cap. 5.

Tertiò remittitur adducit Chryſostomum, homil. 28. in Matthæum, vbi dicit, *Eos de templo Dei spelandam latronũ facere, qui lucra terrena sectantur: & Christum quoti die intrare templum Dei, & eicere omnes vendentes gratiã Dei. Sed quor sum hæc tendunt? An fortè omnes, qui auaritiã in sacerdotibus reprehendunt continuò etiam indulgentias reprehendunt? An non sæpissime repetiuimus, non solum non probari summis Pontificibus eos, qui quoquomodo ex indulgentijs negotiationem faciunt, sed maxime improbari, damnari, puniri?*

Addit vltimò remittitur, se alio in loco demonstrasse, Gregorium Nyſſenum integram orationè opposuisse persuasioni de peregrinationibus ad loca Hierosolymitana. Cui respondemus, nos quoque alio in loco, id est, lib. 3. de cultu sanctorum, cap. 8. demonstrasse testimonijs scripturæ, & veterum Patrum, nec non argumentis alijs, peregrinationes ad loca sancta pias, & Deo gratas, & nobis vtilissimas esse, Gregorium verò Nyſſenum non reprehendere peregrinationes absolutè, sed docere, quibusdam personis, vt monachis, & sanctimonialibus, non conuenire, cum eorum proposito magis conueniat quies & solitudo, quamuis etiam non sit omninò certum, an ea oratio Gregorij sit.

CAPVT XVIII,

Respondetur ad primam partem argumenti historici contra indulgentias.

IN vltimo capite disputationis suæ, remittitur historiam longissimam texit, vt originem indulgentiarum, quales à Catholicis defenduntur, nouam esse demonstraret. Continet autem ea historia tria tempora, vnum ab initio Ecclesiæ, vsque ad annum circiter nonagesimum: alterum ab anno 900. ad 1200. tertium ab anno 1200. ad annum 1517. quo tempore, auctore Luthe-

ro, extinctas indulgentias Kemnitius gloriatur. Ac primo quidem tempore, indulgentias nihil aliud fuisse contendit, nisi relaxationes publicæ, pœnitentiæ, sed eas relaxationes nihil habere commune cum indulgentijs Pontificijs, de quibus instituta controuersia est. Sed antequam ad rem propositam veniat, longissima digressionem refert multa de ritibus publicæ pœnitentiæ, de causis eiusdem, ac demum de canonibus pœnitentia libus, ubi ad verbum describit canones Conciliorum Nycæni & Ancyran, nec non eos, qui habentur apud Burchardum & Gratianum. Quoniam enim iam dudum Lutherus, ius Canonicum publicè exussit, & eiusmodi ritus & leges, non solum de moribus, sed etiam de memoria, & libris Lutheranorum exciderunt, voluit Kemnitius, commemoratione harum rerum, doctrinam reconditam & abstrusam venditare, vt ceteris diligentior ac doctior haberetur. Et quamuis non desint in hac digressionem multa, quæ falsitatis coargui possent, tamen quia ad rem præsentem non faciunt, non existimaui, tempus esse in his commemorandis, vel refellendis, coterendum. Illud vnum præterire non possum, Kemnitium inter scripta veterum reuoluenda non raro inuenisse, quod minimè volebat. Nam cum ipse cum Lutheranis ceteris contendat, pœnitentias veterum, disciplinæ causâ, non autem satisfactionis coram Deo, & redemptionis, vel expiationis peccatorum institutas tamen fateatur, se hoc etiam postremum apud Patres non raro legisse. Ac pro sua modestia, & aduersus antiquissimos patres reuerentia, eos non obscure reprehendit. Sic enim loquitur pag. 306. *Nec verò nescius sum veteres aliquando nimis largiter, et verbis nimium magnificis, disciplinam illam canonicam commédare: vt quod Tertullianus dicit, satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit, peccata redimí ab illi, sanari, et iudicem placari, Ambrosius pœnas gehenne illi compensari: Augustinus, Deu illis de peccatis præteritis propitiari. Ea talia sunt, quæ saluâ fide (Lutherana videlicet) nec possunt, nec debent, ficut sanant, accipi & intelligi.* Hæc ille. Sed profectò iustius erat, novos Lutheranorum errores ex doctrina veterum Patrum corrigere, quàm ex nouis istis

erroribus de veterum Patrum doctrina & sententijs iudicare. Porro, digressionem illâ aliquando expedita, pag. 318. aggreditur ad probandum, indulgentias olim nihil aliud fuisse nisi moderationes, relaxationes, & remissiones multarum canonicarum, quæ in publica pœnitentiâ vsitate tunc erant. Id verò probat ex canonibus Conciliorum Ancyran, Nicæni & Agathensis, & tandem his verbis concludit. *Hæ fuerunt veteres Ecclesia, siue relaxationes, siue indulgentiæ, à quibus quemadmodum Pontificiæ indulgentiæ per omnia genera causarum diuersæ sint, ex hac narratione, & ex descriptione indulgentiarum in principio exposita, si fiat collatio, manifestum est: atque ideo nudam tantum pono recitationem, relinquens lectori collationem diuersitatis.* R E S P O N D E O. Relaxationes pœnitentiæ canonicæ per omnia genera causarum cum ijs indulgentiis conuenire, quas Catholici defendunt, & quas Kemnitius supra non fideliter, sed admittit mendacijs explicauit. C A V S S A enim veluti E F F I C I E N S indulgentiarum, iuxta Catholicorum omnium sententiam, Episcopi sunt, ac potissimum Romanus Episcopus, quem Episcopum Episcoporum, Tertullian. in lib. de Pudicitia nominauit. Constat autem, tum veteres relaxationes, tum recentiores indulgentias non ab alijs, quam ab Episcopis dari solere, vel posse. Causa F O R M A L I S est ipsa liberatio, siue iudicialis absolutio per ministerium clauium à pœnis in foro pœnitentiario debitis, quod totum in vtraque remissiones, tam veteres, quàm recentiores conuenire non dubium est. Causa M A T E R I A L I S, siue sint ipsi pœnitentes, qui absoluantur, siue pœnæ, circa quas versatur absolutio, eadem omnino vtrouique reperietur. Nam & veteres, & recentiores Episcopi, non alijs, quàm pœnitentibus indulgentias tribuunt, nec alias pœnas, quàm in foro pœnitentiario debitas relaxant. Quod autem tunc relaxarentur pœnæ iniunctæ, nunc autem tum iniunctæ, tum iniungendæ, ratio est: quoniam tunc iniungebantur seueriores pœnitentiæ, quæ sæpe delictis æquales erant: nunc autem, iniunguntur mitiores, quæ delictis impares sunt, sed siue pares, siue impares iniungantur, omnino pares in hac vita, vel

in alia perferendæ sunt, nisi misericorditer relaxentur. Atque ad hoc probandum, adduximus supra, cap. 13. testimonium S. Cypriani, qui in Epist. 2. lib. 4. ad Antonianum apertissime scribit, eos qui in hac vita non plenè satisfecerunt, emendandos & cruciandos igne purgatorij in alia vita, donec reddant nouissimum quadrante. Ac ut non repetam tam multa, quæ alibi diximus vnus S. Augustini vno vel altero testimonio contentus ero. Hunc enim auctorem præter ceteros, etiam Hæretici nostri temporis magni faciunt. Igitur Augustinus in psalmum 3. in illa verba. *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripis me*, illos dicit argui in furore quibus dicitur. *Ite nule dicitur in ignem æternum*, illos autem corripit in ira, qui emendantur igne purgatorio. *Neque inquit, in ira tua emendes me, ut in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos qui salus erunt, sic tamen quasi per ignem*. Et paulo post. *Quare petit iste ne in indignatione arguatur, neque in ira emedetur, tanquã dicens Deo, quoniã ista quæ patior, multa sunt, magna sunt, quæ se, ut sufficiant, & incipit illa numerare satisfaciens Deo, offeres illa quæ patitur, ne peiora patiatur*. Audis ne, Kéniti, per pœnas huius vitæ patietur toleratas satisfieri Deo? audis eos, qui hic nõ plenè purgatur, in alia vita igne purgatorio emundandos? & rationem eorum omnium idem August. reddit in Psal. 50. cum ait: *Veritatem dilexisti, quoniã impunita peccata etiam eorũ, quibus ignoscis, nõ dimisisti, sic prorogasti misericordiam, ut seruares & veritatem, ignoscis consentis, ignoscis, sed seipsum punienti, sic seruat misericordiam & veritas*. Quid clariù dici potuit ab vilo scholastico Doctore? Atque hæc est etiam causa, cur in priore libro dixerimus, tum ad veteres relaxationes, tum ad recentiores indulgentias, thesaurum satisfactionum Christi & sanctorum applicandum fuisse, quoniam misericordia cum iustitia in omni relaxatione coniungenda est. Itaque etiam in hac re similes sunt indulgentiæ veteres & nouæ. Restat causa FINALIS, quæ saltem in genere semper eadem fuit, gloria Dei, & vtilitas Ecclesiæ. Nam antiqui pœnitentias relaxabant, vel quando necesse erat, lapsos ad martyrium per communionem & sacramenta præ-

parare: vel quando timebant ne pœnitentes sub onere deficerent: vel quando negligentiores ad studium pœnitentiæ accendere cupiebant, hoc veluti præmio relaxationis, quod diligentioribus præbebatur: vel quando martyres, qui pro pœnitentibus Episcopos rogabant honorare, & eò modo reliquos fideles ad martyrij gloriam prouocare volebant. Denique, nunquam decrat rationabilis causa, cur sancti illi Patres, pœnitentias iniunctas moderandas, vel remittendas iudicarent. Posterioribus quoque temporibus, semper causa indulgentiæ concedendæ, vel fuit recuperatio terræ sanctæ, vel subuentio pauperum, vel excitatio fidelium ad preces, & opera pœnitentiæ, vel alia similis rationis, & pia. Neque poterit Kemnitius, quamuis multas fabulas à suis confictas recitet, producere vnum aliquod Pontificium diploma, vbi pro pecunia ipsi Pontifici numeranda, vel alia, siue turpi, siue profana, siue leui causa, indulgentiæ concedantur. Habemus igitur, omnia genera causarum eadem fuisse in indulgentijs antiquis, & nouis. Vnum discrimen in medium adferri poterit, quod veteres illi Episcopi singulis pœnitentibus pœnas relaxabãt, nunc autem plerumque in communi omnibus relaxantur, qui certa opera sibi iniuncta præstiterint. Sed neque est hoc essenziale discrimen, neque eiusmodi communes indulgentiæ antiquis temporibus defuerunt. Atulimus enim supra certa testimonia de indulgentijs communibus, à Sergio II. Leone III. & Gregorio I concessis, qui omnes ante annum 1000. sederunt, nec defunt probabiles coniecturæ de indulgentijs à Paschali I. & Siluestro I. in commune propositis.

CAPVT XIX.

Respondetur ad alteram partem argumenti historici contra indulgentias.

Altera pars historiæ Kemnitij, continet ea tempora quibus pœnitentiæ redimi coeperunt. Scribit enim Burchardus ex pœnitentiali Romano, cum,

qui vno die in pane & aqua ieiunaturus erat, potuisse ieiunium illud commutare seu redimere, si quinquaginta psalmos flexis genibus recitasset, & pauperem vnum eo die pauisset, & eodem modo alias pœnitentias aliis redimi, vel in alias commutari, per ea tempora licuisse. Quando hæc redemptiones propriè cœperint, non ita certò conitat, sed Burchardus, qui de illis scribit, circa annum Domini millesimum vicelimum floruit: sed extat etiam mentio harum redemptionum, in Concilio Triburiensi, can. 56. & 58. quod Concilium tempore Arnulphi Imperatoris, anno 896. celebratum est. De his igitur redemptionibus nonnulla xemnitius dicit, quæ discussione indigere videntur. Primum, pag. 323. scribit, circa hæc tempora accessisse ad opera pœnitentiæ opinionem de opere operato, quod ipsum inferius aliquoties repetit. Vocat autem opinionem de opere operato, quod credere cœperint homines, his operibus satisfieri Deo pro peccatis, & necessarias esse eiusmodi satisfactiones non solum causâ disciplinæ, sed etiam ad placandum Deum. In qua re bis errat xemnitius, primum in nomine, deinde in re. neque enim intelligit, quid Catholici Theologi per opus operatum significare voluerint. Nam si id intelligeret, certè non diceret, opera pœnitentiæ ex sententia Catholicorum, vim habere ex opere operato. Quid igitur Catholici opus operatum vocant? Id quod non pendet à dignitate, vel sanctitate ministri operantis, sed hoc ipso, quod sit ex diuina institutione, vim habet. Talis est, exempli causâ, baptismus, qui vim habet sanctificandi ex diuina institutione, & reuera sanctificat, etiam si ab homine improbo & perdito conferatur. At opera pœnitentiæ ex Catholicorum doctrina, nihil efficiunt, hoc est, non placant Deum, nõ satisfaciunt pro peccato, non expiant pœnæ reatum, nisi fiant ab homine iustificato, & reconciliato, proinde ex opere operantis, non ex opere operato vim habent, quando non sunt pars sacramenti pœnitentiæ, sed sponte assumuntur ad placandum Deum, eique pro reatu pœnæ satisfaciendum: quando autem sunt pars sacramenti, tunc quidem vtroque modo vim habent. Sed

xemnitius loquitur de his operibus, priore modo, neque vult ex sententia Catholicorum, eam vim habere ex opere operato, quia sunt pars sacramenti, sed quia assumuntur ad placandum Deum. Atque hæc de hallucinatione xemnitij circa nomen. Quod autem ad rem attingit, iam ipse citauit, & reprehendit Tertullianum, Cyprianum, & Augustinum, qui scripserunt, opera pœnitentiæ placare Deum, & per ea redimi peccata, sanari, abluí, expiari. & nos addidimus alia testimonia Cypriani & Augustini, quibus probatum est, necessaria esse opera pœnitentiæ ad satisfaciendum Deo pro peccatis, alioquin in vita futura, eluenda esse grauissimis pœnis in igne purgatorij. Non igitur verum est, his temporibus, id est, circa annum Domini, millesimum accessisse opinionem de necessitate, & efficacia satisfactionum, cum ea opinio, vel potius certa fides in Ecclesia Catholica semper fuerit.

Secundò xemnitius addit, *ex illis redemptionibus & commutationibus pœnitentiæ, secutam esse languescationem* (Sic enim ipse loquitur) *vera contritionis, euerfionem seriæ emendationis & persuasionem impunitati in delictis.* Sed mirum est, cur hoc dicat, cum illæ redemptiones, grauissimæ pœnitentiæ fuerint, & nõ omnium pœnitentiærum, sed solum aliquarum redemptionum permittentur. & si veteres Patres rectè interdum relaxabant, ac remittebant iniunctas pœnitentias, cur vitio veru debet posterioribus patribus, quòd easdem pœnitentias aliis commodioribus redimi, vel in alias faciliores commutari posse censuerint? Certè apud Lutheranos non opus est redimere ieiunia elemosynis, cum nulla fiat amplius apud eos indicta ieiunia, nec pœnitentibus opus est querere, quibus operibus redimant impositas pœnitentias, cum Lutherus eorù Patriarcha scripserit in lib. de captiuitate Babylon. cap. de Baptismo, omnia peccata in momento absorberi, si adsit vel redeat fides. Sed de his sæpe diximus.

At inquit xemnitius, *In Concilio Cabilonenfi sub Carolo Magno, teste Burchardo, extat canon contra eos, qui de industriis peccabant, & propter elemosynarum largitionem impunitatem*

peccandi sibi promittebant. Item contra alios, qui putabant se a peccatis omnibus posse purgari, si Romam vel Turonam, aut ad alia loca sancta sub pretextu orationis pergerent. Extant quidem isti Canones, & sanctè, prudentèrque statuti sunt aduersus eos, qui sine verà conuersione ad Deum, immo cum proposito perseuerandi in peccatis, satis sibi esse ducebant, si elemofynis, vel peregrinationibus operam darent. Sed hæc vitia sunt hominum, non canonum. neque enim canones, qui redemptionem permittebant, volebant fieri sine vero proposito dimittebatur peccata, vel sine vera contritione & conuersione ad Deum.

Postremò adiungit remnitiis, Ex his redemptionibus penitentiarum paulatim ortas esse modernas indulgentias, quibus per opera indebita sanctorum peccata redimi posse dicuntur. Sed hoc falsum esse, manifestè patet ex eo, quod indulgentias, quales nunc sunt in vsu Ecclesiæ, antiquiores sunt, redemptionibus penitentiarum. Nam redemptiones illæ cœperunt, circa annum 1000. vel 900. & indulgentiæ quales nunc sunt, in vsu fuisse, ostendimus per certissima testimonia, diu ante annum nongentesimū, tempore Sergij II. Leonis III. & Gregorij I. Neque remnitiis aliud profert, ad probanda, quæ dicit, nisi suas, easque leuissimas coniecturas.

CAPVT XX.

Respondetur ad tertiam partem argumenti historici contra indulgentias.

POstrema historię pars continet ea tempora. quibus remnitiis conatur ostendere, originem habuisse indulgentias, quæ nunc sunt vsu receptæ. Ac primum fatetur, quod est verissimum summæ antiquitatis argumentum, non esse vsquam annotatum, quo tempore cœperint indulgentiæ. Deinde refellere conatur, quod Catholici dicunt, tempore S. Gregorij, id est, anno Domini 600. iam fuisse in vsu Ecclesiæ indulgentias,

tiis, cum traditio antiqua habeat, ab ipso S. Gregorio additas fuisse stationibus indulgentias. Refellit remnitiis eam Catholicorum sententiam illo solum argumento, quia nihil de hac re in scriptis S. Gregorij, vel in historiis eorum temporum inueniatur. Sed argumentum nullas habet vires, cum constet, eiusmodi concessionem non in libris, sed vsu & consuetudine conseruari. Nam etiam de indulgentiis à Leone III. in tot locis Germaniæ constitutis, nihil extat in eius Epistolis, quas satis multas scripsit, neque in historiis vniuersalibus eorum temporum, & nisi incidisset occasio, vt S. Lugderus vitam S. Svverberi scribendam susceperet, sciremus quidem, Aquisgrani & Colonie indulgentias à Leone III. concessas haberi, sed nullo certo teste id probari possemus, quomodo etiam nisi S. Innocentius primus necessitatem habuisset rescribendi Decentio, Episcopo Fugubino, sciscitanti, an Episcopus deberet conferre sacramentum vnctionis extremæ, an solus presbyter, certè non haberemus testimonium vllius auctoris, illius temporis pro sacramento illo. Siquidem de iis rebus, quæ sunt in vsu communi fidelium, non scribebant Patres, nisi coacti ab hæreticis, aut aliâ simili necessitate. Itaque ad probandum, à S. Gregorio indulgentias stationibus adiunctas fuisse, multò amplius valere debet S. Thomæ, & Guilielmi Altifiodorensis grauissimorum virorum affirmatio, quàm silentium omnium aliorum. Quod enim aliquid verum sit, etiam si à multis scriptum non sit, faciliè credi potest: at falsum esse, quod à viris grauissimis, ac fide dignissimis affirmatur, non faciliè credi debet. Obiter autem remnitiis, cum stationes nominasset, addere voluit, quæ sit notio eius vocis: *Et quia stantes, inquit, verbum audiebant, & orationes faciebant, dicta sunt stationes.* Sed longè aberrat à vero: Stationes enim dictæ sunt, militari vocabulo, vigiliæ quædam spirituales Ecclesiæ, quæ vel ob imminentem persecutionem, vel alia de causa in ieiuniis & oratione perseuerabat, vsque ad horam diei nonam, aut etiam vsque ad vesperam. Simul enim ieiunium & statio soluebantur. Et quemadmodum milites in excubiis

vigilantes, in statione esse dicuntur, siue stent, siue fideant, siue obambulent: Sic etiam Christiani stationem celebrare dicebantur, cum in oratione & ieiunio tota die perseverarent, siue stando. siue prostrati ad terram, siue genibus positus, siue alio quouis modo Dominum precarentur. De qua re vide Tertullianum in lib. de fuga in persecutione, in libro de ieiunio, & in libro de oratione. & quæ nos scripsimus in libro 2. de bonis operibus in particulari, cap. 12.

Deinde Kemnitius addit: *Nihil de indulgentiis inveniri in scriptis Burchardi, Gratiani, & Petri Lombardi, atque inde concludit, indulgentias ortum habuisse circa annum domini millesimum, ducentesimum.* Cui argumento nos supra respondimus, capite 17. ubi ostendimus ex testibus certis, indulgentias multò esse antiquiores. Ac videamus, quam verum sit proverbium, mendacem memorem esse debere, scripsit Kemnitius supra, pag. 274. hæc verba. *In hac de indulgentiis dissertatione, non possunt vel vlla Patrum testimonia, vel vlla veteris Ecclesie exempla proferre, quod talis, vel doctrina, vel usus talium indulgentiarum vllò unquam tempore, usque ad annos, post natum Christum, mille ducentos, in veteri Ecclesia fuerit.* Et idè repetit pag. 275. affirmans, nullum auctorem scripsisse de indulgentiis ante annum Domini 1200. & tamen pag. 332. scribit Kemnitius. Alexandrum III. Pontificem, circa annum Domini 1170. scripsisse de indulgentiis, quæ fiebant in dedicationibus Ecclesiarum: aut conferentibus aliquid ad ædificationem pontium, neque Alexander tunc indulgentias instituit, sed loquitur de re nota, & visitata, & frequentissima. & infra pag. 373. numerat idem Kemnitius Vvaldenfes inter eos, qui indulgentias, quales nunc habet Ecclesia, reiecerunt & oppugnarunt: constat autem, Vvaldenfes circa eundem annum 1170. errores suos prædicare cepisse. At quomodo ista coherent, vt indulgentiarum origo referenda sit, auctore Kemnitio, ad annum 1200. & tamen, eodem auctore, anno 1170. Alexander III. de indulgentiis iam dudum introductis rescripta edat, & Vvaldenfes hæretici indulgentias in Ecclesia olim receptas damnent atque reiiciant? Igitur non solum testibus

à nobis productis cap. 17. sed etiam, ipso Kemnitio teste, sententia eiusdem Kemnitij de indulgentiarum novitate, apertissimè refutatur.

His tractatis, kemnitius aggreditur longissimam narrationem de quæstionibus scholasticorum circa indulgentias, de Iubilæis in Ecclesia celebrari solitis, de indulgentiis singularum Ecclesiarum vrbis Romæ, ac demùm de contentione Lutheri & Tetzellij circa indulgentias, quæ non egent refutatione, sed solâ mendaciorum, & calumniarum annotatione.

Igitur pag. 346. posteaquam recitavit Kemnitius decretum Concilij Viennensis, contra quæstuariorum abusus, addidit hæc verba: *Sed Pontifices ipso facto, mox addiderunt interpretationem, quod sint abusiones damnabiles, & abolende, si fiant à quæstoribus hospitalium, si verò à Romanis Pontificibus, tales indulgentie, & eo modo concedantur, esse opus maxime pium.* Hoc autem esse mendacium manifestum, ex ipsa constitutione intelligit, quicunque eam legere voluerit: continet enim ea constitutio tres paragraphos: in primo cauetur, ne quæstores admittantur, nisi Apostolicæ sedis, vel Diocæsani Episcopi litteras ostendant. In secundo narratur abusus quæstorum, & simpliciter damnatur, & prohibentur, neque vlla additur declaratio, quod sitales indulgentiæ, & eo modo à Pontifice concedantur, sit opus maxime piû. In tertio decernuntur pœnæ quæstoribus, qui superiori mandato non paruerint: neque etiam hoc loco additur vlla talis declaratio, qualem finxit Kemnitius. Illa igitur verba kemnitij. (*Et videri sanè possent abusiones illæ in indulgentiis, generaliter taxari, damnari & aboleri per Clementinam illam.* Sed Pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationem, quod sint abusiones damnabiles; & abolende, si fiant à quæstoribus hospitalium: si autem à Romanis Pontificibus tales indulgentie, & eo modo concedantur, esse opus maxime pium.) mendaciû, & imposturam apertissimam continet: nusquam enim talis interpretatio in tota illa constitutione reperitur, neque reperiri potest; quia ipsi constitutioni sine dubio repugnaret, in qua non solum abusiones illæ absolute & simpliciter abolentur: sed etiam reuocantur omnia pri-

uilegia, quæstoribus quoquo concessa circa materiam abusionum illarum: ita ut nihil eorum, in quibus abusiones consistunt, ne prætextu quidem litterarum Apostolicarum illis acitare licuerit. Quod verò initio constitutionis dicitur, ut quæstoribus non admittantur, nisi litteras Apostolicæ sedis, vel Episcopi proprii demonstrauerint: non est id, quod Kemnitius reprehendit: tum quia hoc non est additum post abusiones damnatas, sed præmissum ante damnationem: tum quia in hac parte non agitur de abusionibus, sed de simplici propositione indulgentiarum, & caritatiui postulatione subsidij, ut ipsa constitutio loquitur.

Idem Kemnitius, pag. 351. multa dicit de venditione indulgentiarum, tempore Pauli II. & Sixti III. & addigne videatur ea ex capite suo finxisse. *Extant hæc in extravagentibus Pauli I. & Sixti III.* At ego iterum atque iterum legens ac relegens eas extravagantes, ne vestigium quidem ullum earum venditionum reperio. Sed qui versatus est in scriptis Kemnitij, & nouit quàm isaudacter, & sine vlla verecundia mentiri solitus sit, non mirabitur, cum in hac materia præter omnes alias apud Lutheranos odiosa impudentiæ mentiendi omnino lingua laxasse.

Rurfus, pag. 162. adscribit narrationem de indulgentia diuinitus concessa ad preces S. Francisci, aduentibus Ecclesiam S. Mariæ de Angelis, quam ipse vocat impudentissimam fabulam. Et verè ex parte fabula est, quoad ea videlicet, quæ ipse Kemnitius admisit: nam præter alia scribit, S. Franciscum, Honorio, summo Pontifici dixisse, *Sigilla Bullæ indulgentiæ illius, esse stigmata sua*. At nullus auctor hoc refert, præter Kemnitium, & non solum non est verum, sed nec verisimile: tum quia nondum S. Franciscus stigmata habuerat, cum illa indulgentia concessa est: tum quia etiamsi habuisset, non ea vir summæ humilitatis vlla ratione iactasset. Porro, ad eam narrationem infirmendam nihil omnino Kemnitius adfert, nisi iudicium suum: Ad confirmandam autem, adfuerunt testes illius temporis, qui historiam conscripserunt, ut cognosci potest ex initio 2. libri Chronicorum, ordinis

S. Francisci. Adest præterea testimonium S. Bernardini, tomo 1. ferm. 9. qui est in Euangelium Dominicæ 2. Quadragesimæ, qui vir sanctitate, doctrinâ, & miraculis clarissimus fuit. Adest testimonium S. Antonini 3. par. summæ hist. tit. 24. cap. 14. §. 3. qui etiam vir doctus, & sanctissimus fuit. Adest concursus populorum frequentissimus ad eam Ecclesiam, Kalendis Augusti, quo solo die, indulgentia diuinitus concessa, obtineri potest. Adfunt denique signa & prodigia non pauca, quæ ad illius indulgentiæ veritatem astruendam, edita fuisset, Chronica iam citata restantur. Sed non sine causa Kemnitius hanc historiam falsam, & fabulosam haberi cupit: quoniam per eam historiam tria Catholica dogmata confirmantur, vnum de indulgentiis, alterum de Pontifice maximo: Tertium de confessione. Siquidem ad preces S. Francisci, Christus ipse plenariam indulgentiam dedit, sed non nisi per ministerium Vicarij sui Pontificis maximi, dedit, nec nisi per contritionem, & confessionem à culpa expiatis, & eam Ecclesiam visitantibus dedit.

Idem Kemnitius, pag. 364. incipit narrare varias indulgentias, quæ habentur in Ecclesiis vrbis Romæ, quas ipse ex incertis auctoribus, & obscuris libellis colligit, ascendere ad multa centena annorum millia. Et quoniam satis constat, non tam diu purgatorium, neque ipsum mendum esse duraturum, dicit se pro Germanica simplicitate assequi non posse rationem calculi Pontificij, rogatque Romanenses, ut hoc mysterium explicare non grauentur. Sed primum admonendus est, ut si nosse cupit veras historias de indulgentiis Romanis, non eas petat vel ab hostibus Ecclesiæ, qualis fuit Vvestelus ille, quem sæpe citat, neque ab obscuris quibusdam libellis, qualem vnum se vidisse dicit editum Norimbergæ, Germanicè scriptum, & amplificatum, de stationum Romanarum indulgentiis, cum antea Latinè & breuius editus Romæ fuisset: sed à Pontificum diplomatis, vel ab Authenticis Ecclesiarum tabulis, aut certè ab auctoribus certis, granibus, doctis, probatis. Neque enim dubitari potest, quin multa vel deprauata, vel conficta

in eiusmodi libellis incertis, & anonymis legantur; quale illud est, quod Gregorius Papa, cum Lateranensem Ecclesiam iterum dedicaret, tot dierum indulgentias dederit, quot guttæ cadunt, si per tres dies & noctes continè pluat. Hanc enim fabulam remnitiis, sicut eam retulit pag. 367. ita per se facile potuisset diiudicare, verè fabulam esse, cum neque adscribatur, quis ille Gregorius fuerit, quando Ecclesiam illam dedicauerit: quin earum rerum testis sit: neque in certis & probatis historiis vllum eius dedicationis, vel indulgentiæ vestigium extet. Quod si fortè probari possit (id enim, vt dixi, in probatis auctoribus non legi) concessa fuisse aliquando multa millia dierum, vel annorum indulgentiæ: legat, quæ suprà scripsimus, libro superiore, cap. 9. & intelliget mysterium calculi illius, quod sibi explicari petit.

Idem remnitiis, pag. 372. pollicetur se demonstraturum, omnibus temporibus fuisse aliquos, qui imposturis indulgentiarum contradixerint, & primùm quidem profert Concilia generalia, Lateranense & Viennense, quibus damnantur abusus & fraudes quæstuariorum. Sed quia intelligebat, in his Conciliis ita damnari fraudes & abusus, vt verus & legitimus vsus indulgentiarum confirmaretur, & probaretur: transit ad eos, qui omnino indulgentias contempserunt, vel reprehenderunt. Adducit autem Vvaldenses hæreticos, Ioannem Vviclefium hæresiarcham, Ruthenos schismaticos, Ioannem Hus, & Hieronymum de Praga, Vviclefi discipulos, Vesellum & Vesalium similiter hæreticos, atque Ecclesiæ hostes, quibus falsò adiungit Hieronymum Saonarolam, cum nihil tale de eo referant auctores historiarum illius temporis, qualis in primis est Iacobus Nardius. Denique Lutherum, nostri temporis hæreticorum omnium patrem, & principem. Quid autem mirum est, si hostes Ecclesiæ, qui tam multa alia fidei dogmata reprehendunt, idem in indulgentiis faciant? Id enim perpetuum hæreticis fuit, ab ipso initio Ecclesiæ, vt doctrinam Catholicam reprehenderent. Certè si remnitiis aliquid efficere volebat, debebat tales pro-

ferre reprehensores indulgentiarum, qui ob sapientiam, & probitatem, & cum Ecclesia Catholica communionem, fidem indubitaram mererentur. Sed ille id nec fecit, nec facere potuit. Nos autem contra, multos proferre possumus indulgentiarum Pontificiarum laudatores, & prædicatores, qui & libris editis, sapientiam, & miraculis maximis, sanctitatem suam probauerint, quales sunt S. Bernardinus, S. Antoninus, S. Vincentius, S. Bonauentura, S. Thomas, S. Petrus Martyr, S. Antonius Paduanus, S. Franciscus, S. Dominicus, & ipse etiam S. Bernardus, quem etiam Lutherani admirari, & sanctum appellare coguntur.

R. P. ROBERTI
BELLARMINI POLI-
TIANI, E SOCIETATE
Iesu.

APPENDIX AD LIBROS

de summo Pontifice, quæ continet responſionem
ad librum quendam, cuius titulus est, *Aniſo
piacenoſe, dato alla bella Italia, da un
nobile giouane Franceſe.*

CAPVT PRIMVM.

SCRIBIT ad Timotheum B. Apostolum, in epistoia posteriore, cap. 4. futurum esse tempus aliquando, cum homines à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Id tempus aduenisse nunc ernimus: nam cum ex diuinis litteris, & veterum scriptorum monumentis, per annos plus septuaginta inter Catholicos, & hæreticos, de fidei controuerſis ſitacerrimè disputatum, nunc tãdem Caluiniari, verbi Dei, & sanctissimorum Patrum auctoritate contemptã, ad Poëtarum fabulas conuertuntur, & ex canticis, vel narrationibus, partim fabulosis, partim impuris, de dogmatibus fidei, grauissimisque religionis capitibus decernere non verentur.

Ita nimirum par est, vt qui fontem aquæ viæ dereliquerunt, fodiant sibi cisternas dissipatas, & pro diuinis prophetarum oraculis, poëtarum somnia, & fabulas meditentur, vt in reprobam sensum omnino se traditos, toti orbi terrarum ostendant.

Et quamuis eiusmodi homines indigni sint, quorum ratio à viris grauibus, ac præsertim Catholicis habet

tur, nec tam disputationibus refellendi, quam Hippocratis vinculis alligandi, & tamquam male sani, helleboro curandi esse videantur: tamen ob scandalu parulorum, qui verum à falso, & tucatum à sincero, non sine labore discernunt, operæ pretium esse duxi, breui lucubrationcula, anonymo libello respondere.

Et quoniam libelli auctor ita suum opus contextit, vt primum in Romanum Pontificem, quem Antichristum haberi cupit, canina eloquentia inuehatur: deinde quæram ex Dante, Petrarca, & Bocatio adducat in medium, quæ aduersus eundem Pontificem facere iudicauit: postremò vnam, & quinquaginta satyras, non furore poëtico, sed rabie, vt dixi canina in ipsum Christi Vicarium, Sixtum V. euomat: Ego eodem ordine declamationem eius aduersus Pontificem summum primo loco refellam. deinde, Dantis, atque Rogati ad quod iudices aduersarijs prouocauit, apertissima testimonia contra ipsum proferam: ad extremum, sententiam satyrarum ipsius, imperitiæ, & temeritatis coarguam, & leuibus satyris vnus obsecuri hominis, grauissima testimonia, atque exempla scripturarum opponam.

CAPVT SECVNDVM.

SEd iam ad rem aggredientes, inscriptionem famosi libelli paullisper inspiciamus. *Aniſo piacenoſe dato alla bella Italia da un nobile giouane Franceſe.* Huc tandem hæreticorum impietas de lapsa est, vt res maximè ferias, atque tristissimas, & omni lacrymarum fonte plangendas, iucundæ narrationis, & tamquam amicam confabulationis materiam faciant. Quid enim miserius: quid luctuosius: quid atrocius christiana pietas audire poterat, quam à perditis quibusdã hominibus gladio linguæ ita profcindi Christi Vicarium, vt ex verborum contumeliæ in ipsum sine vilo pudore iactantur, quæ vix in vilissima quæque mancipia conuenirent?

Et tamen ex contumeliæ, vel blasphemæ potius, atque impia maledicta, ita nonnullis iucunda visa sunt, vt

eo titulo ornandas putauerint. *Ausio piacevole.* Ita nimirum Caluiniiani paulatim athei fiunt, de religione iocū, & de controuersijs fidei, ludicras declarationuculas faciunt; lætantur cū male fecerint, & exultant in rebus pessimis.

Dato alla bella Italia. Inuidebas uidelicet Italiæ suam pulchritudinem, quæ in eo potissimum sita est, ut nullius hæresis maculis, nullâ schismaticorum colluione fœderetur, & ea causa fuit, cur Italicâ lingua, non Latina scriberes, nisi fortè, quod facile suspicari possumus, latinas litteras ignorabas, ut eorum Italorum, qui latinæ linguæ expertes sunt, piam fidem corrumperes.

Videbar nimirum satanas, innumerales in Italia homines esse, de numero eorum, quos (ut S. Augustinus loquitur in libro contra Epist. fundamenti, cap. 4.) credendi simplicitas tuissimos facit. Intelligebat, singulati Dei providentia fieri, ut Romana fides Apostolico ore laudata, in Italiæ populis incorrupta, & inuiolata permaneat. Non ignorabat, eam aduc esse per Italiam vniuersam, sedis Apostolicæ reuerentiam, quæ in toto orbe Christiano esse deberet, & aliquando fuit. verè enim sanctus Prosper in libro de ingratis scripsit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris

Facta caput mundi, quicquid non possidet armis,

Religione tenet.

Et S. Leo, sermone de natali Apostolorum. Per sacram B. Petri sedem, caput orbis effecta, latius præfides religione diuina, quam dominatione terrena. Angebatur hostis humani generis, quod impia defectio à matre Ecclesiarum, atque ab ipso communi patre omnium Christianorum, tamquam à Babylone, & Antichristo, apud multos septentrionales populos tam facile propagata, in Italiæ Prouincijs locum nullum haberet.

Itaque nactus tandem aprum ad suas fraudes instrumentum, perditum, nescio quem iuuenem excitauit, qui vulgari idiomate, dulci oratione, & suauibus canticis lætale venenum vulgi auribus instillaret. Sed Deo benè iuuante, mestietur iniquitas sibi, nec solum pastorum vigilantia diligentissimè providebit, ne eiusmodi

libelli ad Italorum manus, aliquando perueniant: Sed neque vllus nostrūm, Italicus verbis istiusmodi libros refutabit, ne vel ex ipsa nostra responsione cognoscant populi, horribiles illas blasphemias, quas ne fando quidem vnquam audiuerunt.

Et quemadmodum aduersarius Rapsacem illum Assyrium imitatur, de quo in libro 4. Regum. capit. 8. dum lingua populari blasphemias in Christi Vicarium eumittit: ita nos Eliacim prudentiam imitabimur, cum respondendo cauebimus, ne populorum aures inauditis illis blasphemijs polluantur, ne quo modo corrumpantur sensus eorum, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.

Da vn nobile giouane francese, Gallus ne fuerit, an Gallū simulauerit, qui hæc scripsit, non magni refert, iuuenem certò fuisse, facile credi potest: faus enim procacitas, petulantia, leuitas, imperitia, quæ in toto libro cernuntur, auctoris sui inuenile ingenium produunt. At nobilem eundem fuisse, vel esse, ego quidem ægrè adducipossum ut credam, nisi fortè nobilem scurram, non virum nobilem, libri titulus indicet. Certè, obscœna vocabula, conuicia, & contumeliæ, quibus vndique liber scætet, agasone potius, aurigam, vel nautam, quàm virum nobili loco natum decebant.

Et cur quæso, nobilis iste iuuenis nomen suum non prodidit? cur latet in tenebris, qui tam ferociter summo Christianorum Præsuli minas intentat? Cur nouus iste Goliath, qui tam confidenter exercitui Dei viuentis exprobrat, & tanquam alter Semei, Christo Domini maledicit, ita obscurus latitat, ut ne de nomine quidem velit agnosci? Sed veram esse oportet sententiam veritatis, Ioan. 3, *Qui male agit, odit lucem.*

CAPVT TERTIVM.

Venio nunc ad eam declarationem, quâ libelli auctor in Christi Vicarium impiè debacchatur. Primis quatuor pagellis verbosissima oratione Pontificem

Romanum, Antichristum esse affirmat, ac repetit mil-
 lies. Idque iam perspectum, ac notum esse omni-
 bus contendit, exceptis paucis quibusdam excæcatis
 Italibus, atque Hispanis. Quare, si quis totidem verbis,
 multâque sententiarum congerie, & varietate, Calu-
 num, aut Lutherum, aut veris vtrumque, vel Antichri-
 stum ipsum, vel eius præcursores esse dicat, repetat,
 inculcet, par pari sine dubio referet, & stulto, secu-
 dum eius stultitiam respondebit. Sed non est homi-
 num doctorum, & potissimum Catholicorum, verbis
 contendere, inanis ista garrulitas hereticorum propria
 est, qui cum rebus non possint, verborum certe profu-
 sione, coram imperitis malam causam suam, vtcunq-
 sustentant. Multa de Antichristo scribit Daniel. multa
 post eum, Palus, multa Ioannes: sed illa, præter ceteras,
 insignis est Antichristi nota, Deos omnes contem-
 nere, vt ipse vnus habeatur Deus, & *eleuabitur*. inquit
 Daniel cap. 11. & *magnificabitur aduersus omnem Deum, & ad-
 uersus Deum Deorum loquetur magnifica*. Et Apostolus 1. The-
 sal. 2. *Et reuelatus fuerit homo peccati: i. filius perditionis, quid ad-
 uersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus*. Huc etiâ
 pertinet, quod ipse Christus Iudæis predixit, Ioan. 5.
 cum ait: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me, si
 alius venerit in nomine suo, illum accipietis*. Antichristus enim
 in nomine suo venit: quia nullum supra se Deum ag-
 noscet. Iam verò Pontifex maximus, prædecessorum
 suorum imitatus exempla, nonne & in litteris, seruum ser-
 uorum Dei se palam appellat? & ad sanctum altare vni
 vero Deo, populo inspectante, sacrificium offerret, &
 summum honoris titulum esse censet. si Christi Vicarius
 nominetur, & denique Christum publicè, & priuatim
 colit, & vt ab omnibus agnoscat, & adoretur, iur-
 git? Qui verò seruum, sacerdotem, Vicarium, cultorem
 Christi, & verbis, & factis se profiteret, certè non ele-
 uatur supra omnem Deum, iuxta vaticinium Danielis,
 neque iuxta Paulum se ipse extollit supra omne quod
 dicitur Deus, neque à se ipso venit iuxta verbum Do-
 mini apud Iohannem Sed ab illo, qui Petrum, cuius se
 successorem Pontifex Romanus verè nominat, ad græ-

gem suam cum potestate misit, cum ait Ioan. 21. *Pascite oves
 meas* Quæ cum ita sint, nihil verius, nihil apertius, nihil
 certius dici potest, quàm nihil esse Romano Pontifici
 cum Antichristo commune, nisi fortè, quæ sint Anti-
 christi notæ, ex hereticorum mendacijs, non ex diuinis
 oraculis discere libeat. quid? quod tanta est hereticorum
 huius temporis inconstantia, vt quem Antichri-
 stum esse volunt, iidem ipsi Antichristum non esse, do-
 ceant? nihil enim sapius, neque maiori contentione
 Romanis Pontificibus, quàm idololatriam obijciunt: si-
 quidem, & sanctorum inuocationem, & reliquiarum,
 atque imaginum cultum, & ipsum Missæ sacrificium,
 idololatriam esse clamitant. At si tot Deos à Romanis
 Pontificibus coli exultimatis, quot sunt beati spiritus in
 cælo: vnde tandem vobis in mentem venit, vt eisdem
 Pontifices, Antichristos faceretis? An verò Daniel, &
 Paulus, illum Antichristum fore predixerunt, qui Deo-
 rum multitudine sese prosterneret, & non eum potius,
 qui se supra omne numen eleuaret? An non sentitis,
 quàm parùm cohærentia cum diuinis libris, & quàm
 ipsa secum apertè pugnancia sint, quæ dicitis? Quale au-
 tem mendacium est, in sola Italia, atque Hispania, Ro-
 manum, Pontificem, non vt Antichristum repudiare,
 sed pro verò Christi Vicario agnosci, & coli? quid? in
 ipsa Germania, nonne Imperator, eiusque fratres, &
 Episcopi, Electores, Dux Bavarie potentissimus, alijque
 plurimi, tum Ecclesiastici, tum Politici Principes vi-
 uunt, qui vnâ cum populis, quibus imperant, Romano
 Pontifici, vt Christi Vicario, parent? In Polonia nonne
 Reges semper Catholici, cum Episcopis item Catholici-
 cis, & magna nobilitate, ac plebeiorum multitudine,
 Romanam fidem professi sunt, & adhuc hodie profi-
 tentur? Suetia, Hungaria, Scotia nonne suos habent Ca-
 tholicos? In Anglia verò nonne Catholicorum pro Ro-
 mana fide pugnantium pleni sunt carceres? Nonne quoti-
 die gloriosa martyria exhibentur? Nonne libris in
 ipsa Anglia editis, Catholici Lutheranos, & Calvinia-
 nos exagitant? Quid de Gallia dicam? Rex ipse Chri-
 stianissimus totius regni caput, Romanum Pontificem

splendidissima legatione non honorauit? Non eum Christi loco in terris esse agnouit? Non obedientiam illi suo nomine præstari iussit? Episcopi totius Galliæ nonne Catholici sunt? Et summum Pontificem debito cum honore suscipiunt? Quis verò Principes, quis populos numeret? qui pro Romana fide vitam, & sanguinem profunderet, tota Gallia parati sunt? Quid igitur sibi volebat ille mendaciorum architectus, cum paucos duntaxat cæcos, eosque in sola Italia, & Hispania esse pronuntiabat, qui Romanum Pontificem, Antichristum esse non crederet? Et tamen Europam nõdum sumus egressi, nam silustrare Asiam, & Africam, & noui orbis vastissimas regiones animo velimus, inueniemus profecto in America, in Brasilia, in exteriore Africa, in Arabia, in sinu Persico, in India, in Insulis Moluccis, in aurea Chersoneso, apud Sinas, apud Iapones, vbi nondum Lutheri, & Caluini nomen penetravit, plurimos optimosque esse Christianos, qui sub Romani Pontificis obedientia, Christum colant. Ante nonnullos annos, ex vltima Iaponia nobilissima legatio, trium annorum itinere confecto, ad Romanum Pontificem, vt verum Christi Vicarium agnoscendum, ac venerandum, venit, neque multi menses præterierunt, cum ad hunc ipsum, qui nunc B. Petri sedem tenet, Clementem VIII. Pontificem, litteræ à Patriarcha Alexandrino ex Æg. pto missæ sunt, quibus eum is Patriarcha, caput Ecclesiæ vniuersæ, Christi Vicarium constituit, vt nihil hic de Armenis, & Maronitis dicam? qui inter tot sectas hæreticorum, & Paganorum, quæ Orientem premunt, Romanæ Ecclesiæ fidem, & obedientiam retinent. Quæ cum ita sint, quanta vanitas, temeritasque eius hominis fuit, qui in sola Italia, atque Hispania paucos quosdam inuenire potuit, qui sedem Apostolicam, vt æquum erat, venerarentur? sed cetera videamus.

CAPVT QVARTVM.

Multis verbis inaniter, vt dixi, profusis, ineptè philosophatur, adesse iam annum à Lutheri prædi-

catione septuagesimum, proinde initium liberationis, à tam diuturna captiuitate sese aperire, atque ostendere. Sed instar phrenetici, nesciens omnino quid dicere, verè significauit, septuagesimum annum iam agi Lutheranz captiuitatis: si enim vlla captiuitas, Luthero exoriente, exhorta est, ea certè Romana esse non potuit, cum nulla mutatio in vrbe Romana per id tempus facta sit, sed eadem fides, eadem religio, eadem forma Christianæ Reipublicæ, quæ ad eam diem fuerat, esse perseuerauerit. At in Germania, Satana auctore, & administro Luthero, Christi religio in perditissimam hæresim mutata est. Nec solum externus Dei cultus, & sacramenta omnia mutilata, vel sublata sunt, sed ipsum etiam hominum arbitrium ex libro, ac soluto, in miseram captiuitatem redactum, annos iam amplius septuaginta apud Saxoniam Babylonem seruit.

CAPVT QVINTVM.

Pergit deinde libelli auctor, & Calvinianos, hæreticos non esse, ea ratione demonstrare aggreditur: quia hæreticos non est, qui Evangelio credit, quique nullum articulum symboli Apostolici inficiatur. Et quoniam Apostoli in eo symbolo vnam Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam esse docuerunt, Romanæ autem mentionem nullam fecerunt, vitio veritatis ipsi Romanis Pontificibus, quòd ad articulum de Ecclesia vocem illam, *Romanam*, adiecerint. Sed hac reprehensione indicat, se nescire quidem, quale sit Apostolicum symbolum, neque quid sit fides, aut hæresis, vnquam didicisse: neque id sanè mirum, cum in amatorij canticis Petarchæ, non in dogmatibus Christianæ religionis ætatem contriuerit. Disce igitur, quicumque es famosus libelli auctor, non illos tantum esse hæreticos, qui Evangelium, aut symbolum apertè reijciunt: sed illos etiam, qui in Evangelij, & symboli interpretatione, iudicium ipsi suum, Ecclesiæ iudicio præferunt: alioqui enim, neque Arriani, neque Macedoniani, neque Nestoriani, neque Pelagianii, neque alij permulti hæretici erunt, quos tamè

190 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. 5.*
non solum Catholici, sed etiam Lutherani & Caluini-
ni pro hereticis habent, siquidem illi omnes Euangeliū,
& symbolum, quod attinet ad verba, integrè recipi-
bant, sed perperam tamen, vt omnes heretici faciunt,
interpretabantur. Quid? nostra ætate, qui in Polonia, &
Hungaria duo primaria religionis Christianæ mysteria
destruunt, personarum diuinarum Trinitatem, & in-
carnationem verbi Dei. Nonne totum Euangelium, totum
que symbolum Apostolicum, præter ceteros homines
tueri se, ac defendere profitentur? ita omnino; &
tamen qui sunt hoc tempore magis hæretici? Denique
si Euangelio credere, & nullum articulum symboli per-
negare, sufficere vobis videtur, vt quis hæreticus non
esse iudicetur, cur tam audacter Pontificem Romanū,
& qui illi adhærent, hæreticos pronunciat, quos Euā-
gelium, & symbolum integrè colere, amplecti, ac se-
qui non ignoratis? Quod enim Pontificem accusatis,
quali is Apostolicum symbolum deprauarit, adiec-
tione vocis, *Romanam*, ad voces, *Catholicam*, & *Apostoli-
cam* in articulo de Ecclesia, inscitiam vestram prodi-
t: nam neque in symbolo Apostolico, fuit vnquam vox,
Apostolica, neque à Pontificibus addita est vox, *Romana*.
Sic enim symbolum habet: *Credo in Spiritum sanctum Et
sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem.* Et c.
Sic olim veteres legebant, sic hodie in horariis precibus
legimus: sic in omnibus Ecclesiæ Catechismis inuenies.
Solemus quidem extra symbolum, cum veram fidem
aut Ecclesiam describimus, eam Catholicam, Apostoli-
cam, Romanam appellare, quia (vt S. Cyprianus scri-
bit, lib. 1. Epist. 3.) *Ad Romanam Ecclesiam, perfidia habere vō
potest accessum.* Et, S. Ambrosio teste, in oratione de obitu
Satyri: *Is cum Episcopis Catholicis conuenit, qui cū Romana Ec-
clesia conuenit.* Et, auctore S. Gregorio Nazianzeno in car-
mine de vita sua: *Vetus Roma ab antiquis tēporibus habet re-
ctam fidem, & semper eam retinet, sicut decet urbē, que toti orbi
presidet.* Et, vt loquitur S. Hieronymus lib. 3. apologiæ
aduersus Ruffinum: *Romana fides Apostolica voce laudata,
prestigias hereticorum non recipit, etiam si Angelus aliter amittet,
quam semel prædictum est, Pauli auctoritate munita non potest*

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. 5. 191
mutari. Et deniq; vt S. canit Augustinus in psalmo con-
tra partem Donati: *Romanorum successio Episcoporum, ipsa
est petra, quam non vincunt superba inferorum porta.*

CAPVT SEXTVM.

VENIT tandem aduersarius ad argumenta, & primum
testimonia Pauli, Ioanni, & Danielis de Anti-
christo profert, quæ quidem nos libenter admitimus.
Sed probandum erat aduersario, Romanum Pontifi-
cem per ea testimonia designari, quod nec fecit, nec in
æternum faciet. Progreditur deinde ad testimonia cete-
rorum patrum. & ijs affirmare conatur, Romanum Pon-
tificem à veteribus quoque pro Antichristo habitum.
Ea testimonia paulisper inspiciamus. Primo loco san-
ctum Ireneum producit in medium, qui alicubi scribit:
Antichristus licet sit seruus, volet tamen adorari ut Deus, hæc
enim sunt verba sua: *Ireneo dice apunto costi, l' Antichristo
quantunque sia seruo, vorrà nondimeno essere adorato come Dio,
le quale parole, se bene considerari Italia mia, trouerai ottima-
mente dipingeri il vero ritratto del Papa, il quale si noma non
senza alto misterio dell' eterno Dio, seruo de serui.* Si Dialecti-
cam nosse, admonerem te, ne tam apertè in paralogis-
mum incideres: siquidem ex sententia Irenei, Antichri-
stus non se nominabit seruum, sed erit seruus: Pon-
tifex noster contrā, seruum se ex humilitate nominat,
cum pater sit omnium, etiam Regum, & Imperatorum.
Sed paralogisum tibi condono, crimen falsi condonare
certè non possum. Locus Irenei habetur lib. 2. cap.
25. in hæc verba *Cum sit seruus, Regem se vult præconari. Nō
igitur (vt tu fingis) Ireneus dicit, cum sit seruus, quasi Deus
vult adorari, sed, Regem se vult præconari.* Romanus autem
Pontifex neque ipse se Regem appellat, neque ab alijs
appellari cupit. Sed quid si ex eodem Irenei loco planū
faciam, non posse nisi per summam impudentiam, Anti-
christi nomen ad Romanum Pontificem trahi? Anti-
christum futurum genere Iudæum, atque ex Tribu Dā,
Ireneus affirmat. Eundem Hierosolymis regnaturum,
& in templo, quod Salomonis dicebatur, sessurum scri-

bit, tribus annis cum dimidio cum regnauerit, ab ipso Christo interficiendum docet. Denique addit, idola omnia subnoturum, vt ipse vnus pro idolis omnibus adoretur. Porro ab eo tempore, quo Lutherani Romanum Pontificem, Antichristum appellare cœperunt, nullus fuit Pontifex de tribu Dan, nullus Hierosolymam vidit, necdum in templo Salomonis sedit, nullus tribus annis cum dimidio, rerum potius est, sed alii longiore, alii breuiore tempore, Ecclesiæ Catholicæ præfuerunt. Denique, idola quidem summus Pontifex noster reuera non patitur, sed opinione vestra, tot idola crexit, quot sunt imagines in Ecclesiis. Quare si Ireneo credimus, neque Romanus Pontifex Antichristus est, neque cum Lutherani possunt, nisi secum ipsi pugnent, Antichristum nominare. Secundo loco, Tertulianum, & Hieronymum in testes adducit, qui per Babylonem in Apocalypsi, Romam significari voluerunt: poterat addere testimonium longè maius Apostoli Petri, qui in vltimo capite Epist. 1. Eandem Romam, Babylonem appellat. Sed nihil omnino ista faciunt ad rem: nam & Petrus, & Ioannes, & post eos, Tertullianus, ac Hieronimus, cum Romam per Babylonem significari volunt, de Romaliquantur ethnica, non de Roma Christiana. De Roma, inquam, illa, quæ sub Nerone, ac Domitiano imperium tenebat super Reges terræ, & ebria erat, vt Ioannes scribit, de sanguine sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu: alioqui, Romam Christianam, idem Tertullianus in lib. de proscriptione aduersus hæreticos, mirificè laudat; & S. Hieronymus in lib. 2. contra Iouinianum, extremo, sic Romam Christianam alloquitur *Ad te loquar, que scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti.* Itaque fuit aliquando Roma, magna illa meretrix, fuit Babylon, mater fornicationum, sed vt idem Ioannes prædixit, breui perit, vel potius in sanctam Hierusalem & ciuitatem Dei, atque in arcem religionis, & (vt Hieronymus loquitur) in tuissimum Christianæ communionis portum commutata est.

CAPVT SEPTIMUM.

Tertio loco, sancti Gregorij verba producit, qui est Antichristi præcursores appellat, qui Episcopi vniuersalis, aut summi Pontificis nomen vsurpat. Sed locum nullum adducit, vbi nomen summi Pontificis, S. Gregorius auerteret, quod nomen à S. Bernardo, sanctoque Anselmo, Romano Pontifici passim tribuitur. Quin etiam idem S. Gregorius lib. 1. Dial. cap. 4 prædecessorem quendam suum disertis verbis summum Pontificem nominat. Quamobrem, & hoc inter mendacia numeretur. Porro, nomen Episcopi vniuersalis in Ioanne Constantinopolitano S. Gregorius duplici de causa merito reprehendit: nam, & in eo sensu ab illo accipiebatur, quasi solus ipse esset Episcopus, quo sensu nomen Episcopi vniuersalis nulli homini conuenit, & licet in alio quodam sensu appellatio illa in Romanum Pontificem optimè quadret, vt etiam à Concilio Chalcedonensi, sancto Leoni tributum, idem Gregorius refert lib. 4. pag. 38 tamen Ioanni Constantinopolitano nullà ratione conueniebat. Itaque optimo iure S. Gregorius Antistitem illum Constantinopolitanum ingentis superbiz notat, & præcursores Antichristi facit. Sed quid hoc ad rem, de qua nunc agimus, pertinet? Nam in primis Romanus Episcopus non se Episcopum vniuersalem, sed seruum seruorum appellat. Deinde, nomen Episcopi vniuersalis, si bene accipiatur, merito illi tribuitur, qui toti Ecclesiæ ab ipso Christo præpositus est. Denique, non dicit Gregorius, Antichristum esse, sed Antichristi præcursores, qui se ipse vniuersalem Episcopum vocat. Quare, si se Romanus Pontifex vniuersalem Episcopum diceret, in eo etiam sensu, quem Gregorius reprehendit, hoc ipso Antichristus non esset, quod eius præcurior esset: neque enim idem esse potest is, qui præcurrit, cum eo, quem præcurrit, nisi Christum cum Ioanne, dominum cum seruo, Regem cum præcone confundas.

CAPVT OCTAVVM.

Quartum testimonium adfert Arnulphi, cuiusdam Foiscopi Aurelianensis, qui cum ante 600. annos in conuentu quodam Remensi, multa in Romanum Pontificem maledicta congereret, inter alia etiam Antichristum appellare visus est. Sed ista non pluris facimus, quam tuas, quicumque es auctor famosi libelli, & tuisimilium criminationes: satis enim constat, cum hostem Romani Pontificis fuisse, & inimico animo, quicquid stomacho suggererat, euomuisse. Sed opponam illi vni Gallo Episcopo, testimonia omnium Episcoporum Gallie, qui tempore Ioannis Papæ VII. ante annos 700. Concilium apud Treas celebrantes, excommunicationem à Romano Pontifice in Principes quosdam latam, his verbis comprobauerunt: Domine sanctissime, ac Reuerendissime pater patrum, Ioannes, Catholice atque Apostolice Ecclesie (sancta videlicet Romana prima sedis) Papa: Nos filij, famuli, ac discipuli vestre auctoritatis, Galliarum, & Belgicarum Episcopi, his que super vubera dolorum vestrorum, maligni homines, ac ministri Diaboli addentes, in sanctam matrem nostram, ac magistram omnium Ecclesiarum commiserunt, compatiuntur, & dolori vestro constantes condolemus: atque iudicium vestre auctoritatis, (quod privilegio B. Petri, & sedis Apostolice, in eos, & coadjutores eorum, iuxta sacros canones spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia consecratos, ac secundum eiusdem sancte Romanæ sedis Pontificum, prædecessorum vestrorum decreta protulisti) voto, voce, & unanimitate nostra atque auctoritate S. Spiritus, (cuius gratia in Episcopali ordine sumus consecrati) gladio spiritus sancti, quod est verbum Dei, eos interimentes persequimur: scilicet quos, sicut prædicimus, excommunicastis, excommunicatos tenemus: quos ab Ecclesia abiecistis, abiecimus: quos anathematizastis, anathematizatos esse indicamus: & quos regulariter satisficientes vestra auctoritas, et Apostolica sedes receperit, recipiemus. Hæc ex Aymoino lib. 5. de gestis Francorum, cap. 37. ad verbum transcribere volui, ut prudentes iudicent, vniue Episcopo Gallo, an Synodo Episcoporum omnium Prouinciæ eiusdem fidem habere oporteat.

CAPVT NONVM.

Qvinto loco aduersarius, nesciens omnino quid loqueretur, ad S. Bernardū iudicem prouocauit, ac ut stultitiam eius magis mirare, ipsa eius verba ponam: *lege ò Italia mia, quello che scriffe san Bernardo hà piu di quattro cento anni nelli libri delle sue considerationi del Papa, de Vescouis, & del Clero, Et poi non dubito punto, che tu non confessi, che di tai persone nõ si potena dire, a voler dire la verità meglio di quello che dice.* Prodeat igitur S. Bernardus, & temerarius istū iuuenem sua auctoritate confundat. Non solum enim in libris quinque, quos de consideratione ad eugenium scripsit, ne verbo quidem S. Bernardus Pontificem Romanum, Antichristum esse significauit: sed etiam in iis libris, & in Epistolis, passim eiusdem Pontificis auctoritatem mirifice prædicauit, atque defendit. Primum librum ita exorditur: *Subit animum, dictare aliquid, quod te, Papa beatissime, Eugeni, vel edificet, vel delectet, vel consoletur. Sed nescio, quomodo vult, Et non vult exire lata quidem, sed lenta oratio, dum certatim illi contraria imperare contendunt maiestas atque amor:* Ita nimirum S. Bernardus Antichristum alloqueretur: ita illum ædificare, delectare, consolari cuperet? ita simul diligeret, & timeret? In secundo autem libro, accurratè exponens, quid sit Papa: *Age, inquit, indagemus adhuc diligentius, qui sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei.* Quid responsum putas? ille iniquus, homo peccati, filius perditionis, apertè deniq; Antichristus? audi quid respondeat: *Quis es? sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu Princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es, cui clauis tradita, cui ones creditæ sunt. Sunt quidem & alij calianitores, & gregum pastores, sed tu tantò gloriosius, quanto & differentius utrumque præ ceteris nomen habuisti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulas, tibi vniuersi crediti, vni vnus, nec modò vnium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor.* Porro, initio libri tertij vna breuissima sententia idem Bernardus expressit, quousque se iurisdictioni

Romani Pontificatus extēdat, ne fortē aduersarius noſter, & eges, ac principes conetur excipere: *Orbe, inquit, exeam diu ei, qui fortē uolet explorare, quæ nō ad tuā, summi Pontificis pertineant curam.* Librum quartum, idem S. Bernardus ſemper ſui ſimilis, ita concludit, vt ſummum Pontificem nominet *Chriſtianorum Ducem, paſtorem plebium, uictorem ſtellarum, malorum metum, malleum tyrannorum, Regum patrem, legum moderatorem, Canonum diſpenſatorem, ſal terræ, orbis mundi ſacerdotem altiſſimi, Vicarium Chriſti, Chriſtum Domini, Da Pharaonis.* Hæcigitur ſunt, quæ S. Bernardus in libris de conſideratione, de Pontifice maximo ſcribit, quibus, vel ipſo aduerſario teſte, nihil uerius dici poterat. Ac ut intelligat is, qui ad Bernardum iudicem prouocauit, ſummum Pontificem, ex Bernardi ſententia, non tantum non eſſe, vt Antichriſtum fugiendum, ſed etiam ad eum propriè pertinere, cauſas fidei iudicare, & non egredi limites ſuos, vt iſte fingit. Si de fide Gallorum ſententiam ferat, audiamus initium Epiſtolæ 190. ad Innocentium Papam, de Petro Abailardo, qui intra gallias hæreſes ſeminabat: *Amantiſſimo patri, & Domino Innocentio ſummo Pontifici, Frater B. Clareuallis uocatus Abbas modici id quod eſt. Oportet ad ueſtrum referri Apoſtoliæ pericula quæque & ſcandala, emergentia in regno Dei, ac præſertim, quæ deſide contingunt. Dignum namque arbitror iſi potiſſimum reſeruari damna fidei, ubi non poſſit fides ſentire defectum: hæc quippe huius prerogatiua ſedis. Legatigitur Italia, vt aduerſarius cupit, legat etiã Gallia, legat Eccleſia vniuerſa Doctorem illum ſanctum, ſapientem, diſertum, & illi potius, quam ſtolido iſti inueni, qui tamen Bernardum iudicem de hac controneſia fecit, de ſummo Pontifice credat.*

CAPVT DECIMVM.

Sexto loco producit ad medium uerba quædam Eberhardi Epiſcopi Salisburgenſis, quæ apud Ioannem Auentinum extant. Sed ea neminem mouere debent: cum Ioannes Auentinus auctor ſit parum probatæ fidei, & non ſine cauſa, illa omnia in odium Pontificum, vel ſinxiſſe, vel amplificariſſe credatur, nihil enim

tale extat apud alios Hiſtoricos, ac ne apud ipſos quidem Germanos, Vvymphelingium, Krantzium, Nauclerum, qui eandem hiſtoriam litteris conſignarunt. Deinde, licet hiſtoria ab Auentino uere conſcripta eſſet, illud tamen in dubium reuocari non poteſt, quin Epiſcopus ille, hoſtis acerrimus fuerit Gregorij I X. Pontificis, & contra, Friderico II. Imperatori addiſſimus. Cum autem, ob diſcordiam illam inter Pontificem, & Imperatorem, omnia bello arderent, & factiones illæ Guelphorum, & Gibellinorum tunc primum exorta, quali rabie quadam accenſæ furerent, qui Pontifici fauebant, in Fridericum, & qui Fridericum ſequebantur, in Pontificem omnia conuicia, & male dicta iaciebant, quæ in mentem venire ullo modo potuiſſent. Quare, non quid irati homines tunc effutirent, ſed utri bonam cauſam tuerentur, conſiderare operæ præteritum erit, quod quidem illa etiam de cauſa, uile erit, quod auctor iſte, paulò antè, uidelicet pag. 4. ſcribere auſus ſit, Fridericos imperatores ſanctos fuiſſe, & iniuſtè à Pontificibus oppugnatos. Nolo ſcriptores Italicos producere, ſanctum Antoninum, Blondum, & abellicum, Platinam, & ceteros, qui aduerſario ſuſpecti eſſe poſſent: ſed Germanos tantum, qui ante exortam Lutheri hæreſim, ſine præiudicio anticipatæ opinionis, rem ipſam, vt erat, litteris prodiderunt. Iacobus Vvymphelingius in Epithome rerum Germanicarum, cap. 36. de Gregorio IX. à Friderico II. miris modis afflicto, ita ſcribit: *Tum Pontifex humanis deſtitutus auxiliis, ad rem diuinam, ſupplicationesque animum diuertit, quibus, Deo agente, Fridericum auertit hoſtem.*

Habes hic teſtimonium hominis Germani, & quod maius eſt, Friderico Imperatori addiſſimi, quippe qui cap. 39. ſummis eum laudibus efferit, qui tamen ſatis apertè meliorem cauſam Pontifici tribuit, cum ab ipſo Deo Pontificem ab Imperatoris impetu deſenſum ſcribit. Ioannes Nauclerus in 2. volumine ſuæ chronographiæ, generatione 41. de Friderico II. loquitur ad huc modum: *Romam ueniens, mores mutauit, ſpretâ iuriſurbandi religione, multa, & quidem enormia aggreſſus, ditionem uexa-*

bat pontifici. Pontifices, & Archiepiscopus ponens in Ecclesiis suo modo, & institutos à Papa expelles, collectas ab ecclesiis exigens, & infra: Admonitus super his ipsi non obtemperabat: admonent magis magisq; indies preuenit, unde eum percussit Pontifex anathemate, &c. Accedat Albertus Krantzius, ut in ore trium testium, stet omne verbum. Hinc insignis auctor in lib. 8. Saxoniz, cap. 8. Imperator, inquit, Fridericus à Papa multis ex causis excommunicatus (quas in Bulla declarauit) diu permisit in foribus, & paulò post: Pontifex sollicitauit Archiepiscopos, & Episcopos, ut Imperatorè excommunicatiò cunctis denuntiarent: sed Episcopi Teutoniz ne hoc fieret, supplicauerunt, veritatem eandem eius. In Francia autè, Anglia, & Dania denunciabatur sine timore. Et paulò infra: Imperator interim, cum Papa Concilium Prelatorum euocasset ad succurrendum terræ sancte uocatis Cardinalibus, de sua quæque legatione, ocs vias terra marique occupauit, & itinerates ad urbem, captos protraxit in carcerè, Cardinales, Episcopos, Prelatos, nobiles, doctos, cuiusque generis. Et ordinis ab orbe Christiano ad summum Pontificem missos oratores. Doluit Christianissimus, tantis esse vulnus in visceribus, ab eo præsertim, qui omnia tueri susceperat, & sacramento se ad eum interim Turca, & Saraceni premeret christianos in terra sancta. Deinde, cap. 9. horribilem Friderici crudelitatem his verbis exponit: Perductos ad se Romanos partim quaternis ad crucis formam perfodit vulneribus, partim caput in crucis modum quadrifariam scidit, partim fronte eodem ferro cruce reddidit insignitos: Clericos verò detonsam in vertice coronam ferro casim in crucem vulneratam (ut dicebat) iussit ornari, quorù vnus insuit vulnus nimis patienter tolerare visus, in palearum cumulum succulo est pertractus, & cù benedicere, ac laudare Deum persenseret, igni supposito est crematus. Et post multa similia summæ crudelitatis exempla subiungit cap. 10. de perfidia, atque impietate eiusdem: Friderici, inquit, rem in Sicilia administrantes, in nullum sacrum locum magis seuerunt, quam in monasterium Casinense Dni Benedicti: aurea cuius, & argentum ea visis frangerunt, quæ Fridericus cõsata redegit in numos, & monachos inde vi, ac concitiis disturbatis, satellites sunt in habitatiõne ruinatæ que præfecti. Et (quod impietatis augeat) Saracenos adeo fouit Fridericus, ut eos mercede conductos, magis quam ceteros christianos in militia caros habere sit visus: præterquàm quod arma tractantur

multos ex ea barbarie, amplius per Italiam, & Siciliam honoribus, & magistratibus euexit, eiusque gentis amore in christianos vsque adeo est debaccatus, ut Luceriam, Apuliam ciuitatem, electè populariter christianis, Saracenis dederit habitandum. Et paulò post: Legè in regione promulgauit, qua Saracenos voluit adeo saluos esse, ut contendentes cum illis, impune occiderentur: caesorum autem Saracenorum quæstio, si captus non esset, qui vim attulerat, in vicina regionis populos haberetur, que æris summa, ac totidem capitum supplicio punirentur. Quin etiam alia impietate, atque insania, ut Saraceno nõ magis sibi militans, quam in Africa agenti commodaret, est vsus: qui forma prestantiores per Siciliam mulieres, & suum per Italia Regnum concupiscas virgines à parentum suis, matronasque à maritorum, complexu rapti, & passus fuerit, & curauerit. Tunetis, Africæ. Regis fratrem baptisari volentem Panormi prohibuit. Hæc ille, atque hæc sunt videlicet pia illa opera, ob quæ sanctum Imperatorem, & vnctum Dei aduersarius appellauit, & cur Pontifex Gregorius, Antichristus iure habendus videatur, quia eum anathemate notatum, ab Ecclesiâ eiecerit. Sed pergamus ad cetera,

CAPVT VNDECIMVM.

Septimo loco, Ioachimum Calabrum testem adducit, à quo in , explicatione Apocalipsis, Romanum Pontificem Antichristi nomine appellatum affirmat, sed impudens & mendacium, quod certè nobilem virum, qualem iste se iactat, minime decebat tantum enim abest, ut Ioachimus Abbas vllò in loco Romanum Pontificem, Antichristum esse significarit, ut contra potius frequenter de illo summo cum honore scripserit: in ipsa Epistola, quam toti illi operi premisit, iubet suum opus Apostolicæ sedis iudicio subiici: vbi etiam certa fide se credere dicit, non posse portas inferi contra Romanam Ecclesiam preualere, neque vsque ad mundi consummationem, fidem eius, vllò vnquam tempore perituram. Deinde, in . parte expositionis, explicans textum 7. capitulis . apertè scribit, Ecclesiam Constantinopolitanam,

finem esse habituram, Romanam autem, vt veram Hierusalem, & thronum Dauid, semper mansuram. Rursus in expositione 11. textus, capitis 6. habet hæc verba: *Quicumque terræ Ecclesiam moribus, viribusque oppugnant, Babylonis se filios contremiscant.* In expositione autem 2. textus, capitis 7. per Angelum ascendentem ad ortu solis, atque habentem signum Dei viui, Romanum Pontificem intelligendum esse dicit, qui cum cœpiscopis suis, signo crucis electos munit in illa vltima tribulatione, quam Antichristus videlicet excitabit. Sed quid opus est pluribus, cum aduersarius locum nullum attulerit pro mendacio suo? vnus extat locus in expositione textus 11. capitis 1. qui fortè pro aduersarijs facere videatur. Sed in eoloco non verum Pontificem Romanum, sed principem quendam Patarenorum hæreticorum, ab Ecclesia Romana iam olim damnatorum, quem illi suum Apostolicum dicebant, Antichristi præcursorem futurum esse, Ioachimus suspicatur. Sed nihil ad rem nostram hoc pertinet.

CAPVT DVODECIMVM.

ADducit postremò testimonia trium auctorum, qui lingua Italica scripserunt, Dantis, Petrarchæ, atque Bocacij, quos testes esse dicit, omni exceptione maiores, quòd Papæ domestici, quòd antiqui, quòd venerabiles, ob vitæ, & morum integritatem, quòd summa doctrina præditi fuerint, quod sine perturbatione animi scripserint, quòd denique etiam præviderint ruinam Põtificatus Romani, & non tam Poëtæ, quàm Prophetæ fuisse videantur. Et quidem, quid isti auctores scripserint, paulò post videbimus. Nunc breuiter laudes illas, quibus ab aduersario afficiuntur, discutiamus. Ait imprimis, eius modi esse testes, vt eis nulla ratione cõtradici possit At, si carmina amatoria, si fabulas, si somnia scripserunt, vnde illis auctoritas tanta, vt contradici nequeat? Quid si Danitem ipsum, qui maximè serius, ac sobrius illis fuit, falsitatis, ne dicam mendacij, manifestè coarguam? Cer-

et enim quæ scribit de Anastasio Pontifice, vt suo loco ostendam, defendi nulla ratione possunt. Denique si testes isti adeo sunt veraces, vt fides omnino illis habenda sit, cur auctor iste, pag. 12. fidem Danti habendam esse negat, cum donationem Cõstantini, & lepram eius baptismò curatam affirmat? Ait deinde, Papæ domesticos fuisse: quod de Dante & Bocatio simpliciter est falsum. Dantes enim factione Gibellinus, non modò non domesticus, sed etiam hostis Pontificum, fuit. Bocacius verò nullius Pontificis domesticus fuisse legitur. Quod autem de eruditione & antiquitate dicit, antiquior & doctior S. Bernardus fuit, antiquiores etiam & doctiores innumerabiles alij, qui summi Pontificis dignitatem, totis viribus defenderunt. Sed risum vix tenui, cum Petrarcham, & Bocacium, à morum sanctitate, vitæque integritate, laudari vidi cum eorum scripta Italica, ob quæ ab illo iuvene tantopere commendantur, nihil ferè, nisi turpes amores cõtineant: quorum etiam ipsum Petrarcham aliquando vehementer puduit, talibus videlicet sanctis Prophetis digni sunt Lutherani, & Calvinistæ, qui iuuentutem suis libris corrumpant qui Deam Venerem, & prolem eius Cupidinem, pro summis numinibus venerètur, qui vel triumphos amoris canant, vel confictis fabulis expugnandæ pudicitie artes doceant. Istud credo Euangelium ab Antistite vestro Beza didicistis, cuius extant tor carmina amatoria in Candidam, quædam etiam turpissima in eandem, ac puerum Audebertum, & qui non alia de causa præfationem in psalmos penitentiales latinis versibus scripsit, nisi vt formam Bethsabæ impudicissimæ, vt fecit, nobis depingeret. Disce miser, aliquando tãdem, quanto sit Ecclesiæ Catholicæ, quàm vestræ, sanctior disciplina, cum illos ipsos libros vos appelletis sacros, & iterum, atque iterum typis excusos populo obtruderè nitamini, quos censura Ecclesiæ Catholicæ legi, ob impuritatem, & corruptelâ iuuentutis, prohibet. Iam quod addit, hoc auctores sine animi perturbatione de Romano Pontifice esse loquutos, qui credat, cum Dantes factione, vt dixi, Gibellinus, eos ferè Pontifices solùm re-

prehendar, qui Gibellinis præter ceteros aduersabantur. Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem V. nam à Petrarcha tria illa cantica, in curiam Romanam, non sine magna animi perturbatione scripta, cum aulicis in sensu esse cœpisset, clarius est, quàm vt sit à nobis necesse dici. Quod denique ad vaticinium illud pertinet, quo illi Romani Pontificatûs ruinam præsignificasse vobis visum sunt: (si quidem illi tale aliquid prædixerunt) id ipsum de vaticinio ipsorû dicimus, quod de similibus prophetis olim Ezechiel pronunciauit. *Ve prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.* Tentauerat quondam Martinus Lutherus, horum omnium, qui nunc in Ecclesiâ Catholicâ debacchantur, parens, futura prædicere, ac in Epistola quadam anno 1521. cum illa inscriptione edita (fidelem admonitionē ad omnes christianos) audacter prædixit, post biennium fore, vt Papæ, Cardinales, Episcopi, presbyteri, monachi, moniales, turres, campanæ, & quicquid Ecclesiasticum est, in auras diffunderet, atque euanesceret, modò ipse illi biennio, concionari, & scribere vt cœperat, sineretur. Sed permissus est, non duos, vt petebat, sed ferè viginti, & duos annos, summâ libertate scribere, & docere, necciam quicquam eorû, quæ prædixit, euenit: atque eundem exitum omnia eiusmodi vaticinia necessariò sortientur, quæ cum Prophetæ illius omnipotentis vaticinio pugnant: *Super hac petra edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam* Math. 16.

CAPVT XIII.

Quia verò Pius V. Pontifex optimus, & sanctissimus, carmina illa Petrarchæ, quæ aduersus vrbem Romanam impiè scripta fuerant, abradi iussit, inde sumpta occasione, aduersarius in extrema declaratione sua tragicè deplorat, quòd libri sacræ scripturæ, non passim lingua vulgari vnicuique permittantur. Sed causam istam tam ineptè, & imperitè agit, vt nisi inscitiam eius

ex toto ipsius opere deprehenderem, suspicaret fortasse, cum præuaricari dedita opera voluisse. Primum ait, Ecclesiæ Catholicæ Præfules, & Pastores id vnum fatigere, vt hominibus persuadeant, eos, qui legunt scripturas sacras, noui & veteris testamenti, hæreticos fieri. Sed quale est hoc mendacium? an non scripturæ sacræ vtriusque testamenti, summo Pontifice non solum approbante, sed etiam iubente passim publicè & priuatim, in templis, in scholis, in domibus leguntur? Deinde addit, impiè prohiberi lectionem Bibliorum, lingua vulgari, cum Moyse in lege veteri iusserit, vt sacerdotes ad populum lingua materna conciones haberent? O acumen? quasi verò Ecclesiæ Catholicæ sacerdotes non lingua materna vbique ad populum concionentur. Tertio dicit, Christum quoque id ipsum discipulis imperasse, vt videlicet ad populum vulgari idiomate loquerentur. Et quanquam vulgari idiomatis nulla in Evangelio, nec in lege Moyse, mentio fit, admittimus tamen, ad gentes, ad quas docendas missi erant, Apostolos lingua vulgari esse concionatos, quod, vt dixit, etiam hoc tempore faciunt Catholicæ sacerdotes. Sed iidem cur quæso lingua minimè vulgari Epistolas conscripserunt si eas à vulgo legi voluerunt? Nam certè B. Paulus, ad Romanos, nū Romanè, sed Græcè scripsit. Et Apostoli, Petrus, & Iacobus, ad Hebræos, non Hebraicè, sed Græcè litteras dederunt. Et S. Ioannes, Parthis, non Parthicam, sed Græcam Epistolam misit. Quarto dicit, ab Apostolo seriò christianis omnibus denunciar, vt sacras litteras inuestigent, ac scrutentur. Atqui hoc præceptum Apostolicum in 14. quæ extant, Palinis Epistolis non inuenitur. Si Caluiniani quintam decimam fortè habent, non grauenrur eam cum ceteris communicare. Sed quando Paulus Apostolus hoc iuberet, qui vt dixi, ad Romanos ea lingua scripsit, quam vulgus non intelligebat? qui seriò monet ad Ephes. 4. positos in Ecclesiâ doctores, & pastores, vt videlicet nõ deessent, qui diuinas litteras imperitæ multitudini exponerent. Postremò, argumentum inde petit aduersarius, quòd Mahometus populis suis persuaserit, ad eos non pertinere, li-

204 *Append. ad lib. de summo pontif. Cap. 13.*
 bros legis Domini per se euoluere, cum id proprium sacerdotum sit. Sed utrum Mahometus id præceperit, aduersarius noster uiderit. Nos uero non in Alcorano Pseudoprophetae Mahometi, sed in Malachia sancto, fidelissimo que Propheta legimus, *Labia sacerdotis custodiet scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est*, Malach. 2. & S. Basilium grauissimum, doctissimum que patrem, præfecto culinæ Imperatoris, locum è diuina scriptura proferenti respondi scimus, *non est de pulmentis cogitare, non dogmata diuina decoquere*. Id quod refert Theodoretus lib. 4. historiz Eccles. cap. 17. S. quoque Hieronymum clarissimum Ecclesie Catholice lumen, non ignoramus, quam acriter reprehenderit, in Epistola Paulina, prauam illam consuetudinem, quæ sibi diuinas litteras omnes uendicabant, cum tamè aliqui veteri prouerbio, *tractent fabrilis fabri*. Atque hætenus de illa declamatione, quæ Summum Pontificem, Antichristum esse frustra probare aduersarius contendeat.

Responsio ad ea, quæ ex Dante Aligherio contra Sedem Apostolicam adferuntur.

CAPVT XIII.

Venio nunc ad ea, quæ ex Dante, Poëta Italico, in medium adferenda libelli auctor iudicauit. Ea licet multa & varia sint, tamen omnia ad quinque capita reuocari possunt. Primum enim in opere illo Dantis, certorum Pontificum, & Cleri etiam totius uitia deteguntur. Deinde locus Apocalypsis de Babylone ad Summos Pontifices applicatur. Tertio, sacrificium Missæ, iuxta Lutheranos errorem, improbari uidetur. Quarto, Lutheri aduentus, & prædicatio, prophetico spiritu, si aduersariis credimus, præsignificatur. Quinto, indulgentiarum Pontificiarum reprehendi uidentur. Ordiamur à primo. Quinque Pontifices à Dante reprehensos aduersarius annotauit, Anastasium I. Nicolaum I. I.

Append. ad lib. de summo pontif. Cap. 14. 205
 Bonifacium VIII. Clementem V. & Ioannem XXII. Addere poterat ad alios etiam, Celestinum V. Hos enim sex ex tam ingenti numero Summorum Pontificum, in toto illo opere reprehendit. Sed in Anastasio ex incidia turpiter lapsus est: scribit enim, Anastasium inter hæreticos in gehenna puniri, ob hæresim quædam Photini.

Cantic. xi. dell' Inferno.

*Ciraccostamo dietro ad un coperchio
 D'un grande auello, ou'io uidi una scritta
 Che diceua, Anastasio Papa guardo
 Lo qual trasse Fotin da la via dritta.*

Commentarius aduersarij ad hunc locum habet, Photinum in Thessalia docuisse, Spiritum sanctum à patre non procedere, & Filium minoris auctoritatis esse, quam patrem. Atque hanc hæresim ita placuisse Anastasio II. Pontifici, ut eam etiam publicè defendere sit conatus, proinde iure à Dante inter hæreticos numerari. At Dantes quidem aliquam ueniã dignus est: quippe qui Martinum Polonum, Gratianum, & alios quosdam erroris sui habuit auctores. Illi enim Dante antiquiores, scriptum reliquerunt, Anastasium Pontificem in eo peccasse, quòd Acacium Eutychianæ hæresis fautorem, & à prædecessoribus suis iuste depositum, in sedem Constantinopolitanam reuocare uoluerit, quodque Photino cuidam Thessalonicensi Acacij amico, sine consensu Episcoporum ceterorum temerè communicauerit. Addunt etiam, prædictum Anastasium, ob id peccatum, diuina ultione percussum, miserè periisse. Quæ omnia falsa fabulosaque sunt: nam certissimis testibus constat, Acacium multò antè obiisse diem suum, quam Anastasius Pontifex fieret: testantur id Euagrius lib. 3. hist. c. 23. Nicephorus lib. 15. cap. 17. & Liberatus in breuiario de causa Nestoriana cap. 18. quomodo ergo fieri potest, ut Anastasius Acacium ad sedem reuocare uoluerit, quem iam olim defunctum esse constabat? Deinde, nonne extat Epistola doctissima & pulcherrima huius Anastasij Pontificis optimi ad Anastasium Imperatorem, in qua

totis viribus persuadere nititur, nè nomen quidem Acacii tolerandum esse. Sed occasionem fabulæ dedit, quod illo ipso tempore vixit Anastasius Imperator, hæresi Eutychiana infectus, qui & Acacio fauebat. & fulmine ictus interiit, vt scribunt Cedreus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Quod ergo ad Anastasium Imperatorem propriè pertinebat, vel inscitia, vel malitia scriptorum ad Anastasium Pontificem retulit: atque hæc ad Dantem. Ad commentarium aduersarij breuiter respondemus, in eo tria splendida mendacia contineri. Non enim Anastasius 4. vt iste somniat, sed secundus fuit, de quo loquitur Dantes. Nec Photinus ille Spiritum sanctum à patre procedere, vt iste sine vilo fundamento affirmat, insiciabatur, sed Acacio tamen Eutychianistæ fauebat. Nec denique Anastasius Photini errorem publicè defendisse vsquam legitur, nisi apud istum verè commentitium commentarium. Auctores enim supra citati, quos Dantes secutus videtur, tantum scribunt, Anastasium sine consensu Episcoporum & Clericorum totius Ecclesiæ, Photino communicasse. Iam verò in Cælestino. V. nihil aliud Dantes repræhendit, nisi quod pontificatu sponte se abdicarit, sic enim habet.

Canto 3. dell' Inferno.

*Guardai & vidi l'ombra di colui,
Che fece per uiltate il gran rifiuto.*

Sed hunc locum neque aduersarius annotauit, quod nihil ad rem eius pertineret, neque Dantes verè iudicauit. Fuit enim Cælestinus vir sanctissimus, & tam ante Pontificatum, quam etiam post, miraculis plurimis illustris, vt ex eius vita intelligi potest, quæ & doctè, & fideliter scripsit Cardinalis Cameracensis, Petrus ab Alliaco. Cæteros 4. Pontifices, Nicolaum, Bonifacium, Clemen-tem, & Ioannem, & generatim Clericos omnes, Dantes quidem non parum vituperat, sed ob vitam & mores, non ob fidem, & doctrinam, neque hæreticos, aut Antichristos vsquam vocat. Quid autem mirum esset, si in tam numeroso summorum Pontificum ordine pauci quidam inuenirentur vitæ parum integræ, & probatæ,

an ideo, quia pauci quidam minus sanctè vixerunt, sed ipsa Apostolica Antichristiana dicenda est, cum & antea, & postea plurimi viri sanctissimi eandem Apostolicam sedem tenuerint, an verò non possemus, cum S. Augustino de Summis Pontificibus disputante, liberè dicere, in illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, iam vsque ad Clemen-tem octauum, qui nunc eandem cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis, quibus Dominus præuidens, ait de præpositis malis: *Que dicunt facite, que autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt*, vt certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur. Quid? quod, vt supra dixi, Dantes factione Gibellinum in repræhensione Pontificum & Cleri, merito suspectus haberi debet; cum odio potius inimicorum, quam veritatis amore ad scribendum animum appulisse videatur. Accedit postremò, quod aduersarius etiam noster in quibusdam rebus, Danti fidem habendam esse negat, quod cum vulgi opinionem secutum esse dicat, vt in donatione & lepra Constantini. Quod si aduersario licuit, Danti, quem vt prophetam colit, fidem interdum non habere, cur nobis non liceat, eidem Danti, quem poetam, non prophetam fuisse scimus, interdum etiam fidem non habere? Atque hæc de primo.

CAPVT XV.

Alterum caput erat de loco Apocalypsis, de quo sic loquitur Dantes:

Canto 19. dell' Inferno.

*Di voi Pastor s'accorsel' Vnangelista
Quando colui, che siede, supra l'acque
Puttaneggiar co' i Regi à lui fu uista
Quella che con le sette teste nacque,*

*Apoc. 17. Et da le dieci corne hebbe argumento
Finche virtute al suo marito piacque.*

Hic verò triumphat aduersarius, sed planè ante victoriam: nam in eodem cantico Dantes agnoscit verum Ecclesiæ Catholicæ pastorem fuisse Nicolaum illum III. de quo loquebatur cum Summos Pontifices per mulierem illam meretricem significatos esse diceret.

*Et se non fuisse, ch' ancor lo mi vieta
La reuerentia delle somme chiani
Che tu tenesti nella vita lieta
Inserè parole ancor più graui
Che l' auaritia vostra il mondo attrista
Calcanda i buoni, & sù l' vando i prauu
Di voi pastor s' accorse l' Vangelista, &c.*

Cum igitur ob summarum clauium reuerentiam, quas Nicolaum Pontificem habuisse in terris confiteatur, ne in inferno quidem Dantes audeat contumeliosè illum alloqui. Certè non Antichristum, sed verum Christi Vicarium fuisse illum, censebat, etiam si ob auaritiam, cum meretrice illa de Apocalypsi eundem conferri posse iudicauerit. Deinde, quis neget, veteres patres, doctissimosq; scripturæ S. Interpretes vni Danti anteponeudos esse. Porro, nullus vnquam veterum hunc locum Apocalypsis de Romana Ecclesia, aut summo eius Pontifice accipiendum esse docuit. S. August. tract. in Psal. 26. & Arethas, Haymo, Beda, & Rupertus in commentario huius capituli 17. Apocalypsis, per magnam illam meretricem, vniuersam diaboli ciuitatem, id est, omnem imperiorum multitudinem significatam volunt. Ceteri, vt Tertullianus, & Hieronymus supra citati, de Roma quidem locum illum exponunt, sed de Roma ethnica, & Imperatoribus eius Paganis, qui Christi Ecclesiam in ipsa vrbe ita persequebantur, vt planè, iuxta verba Ioan. meretrix illa magna ebria dici posset, de sanguine Martyrum Iesu. Sed iam dudum Roma ad Christi fidem per Apostolorum Principes conuersa, vt idem S. Hieronymus ait lib. 2. contra Iouinianum blasphemiam in fronte scriptam, Christi confessione deleuit, & vt magnus loquitur Leo, serm. de SS. Petro & Paulo, de magistra erroris, discipula facta est veritatis, & per eiusdem

S. Petri

CAPVT XVI.

Tertium caput ad sacrificium Missæ pertinet, & in illis verbis continetur.

Cantic. 33. del Purgatorio.

*Sappi che l' vaso che l' serpente ruppe,
Fu, & non è: ma chi n' ha colpa creda,
Che vendetta di Dio non teme suppe.*

Hunc enim locum aduersarius ita exponit, vt velit, vas quod fuit, & nō est, esse Romanam Ecclesiam, designatam per bestiam illam, de qua dicitur in Apocalypsi cap. 17. Fuit & non est, & quia *suppa* lingua Italica, significat panem, vino maceratum, scribit impius iste iuuenis, per eam vocem significari Eucharistiam, ac sententiam Dantis esse, non placari Deum sacrificiis Catholicorum sacerdotum, quæ in specie panis & vini, domino offeruntur. Et quidem quod attinet ad vas illud cōfractum, non negamus, eo vase Romanam Ecclesiam designari, quam Dantes ob corruptam morum disciplinam in deterius mutatam, cum necerneret, dixit, fuisse, sed non esse: quod autem dixit, non esse, per comparisonem accipiendum est, non absolutè, neque enim significare voluit, non esse iam Romæ Ecclesiam, sed non esse talem, qualis aliquando fuerat, si de moribus, & vitæ integritate agatur: nam aliqui Ecclesiam Romæ esse, & summos Pontifices Christi locum in terris gerere, ex ipso Daute paulò post luce clarius ostendemus. In eo verò, quod de pane & vino scripsit Dantes, explicando, toto cœlo aduersarius aberrauit: nam Landinus, qui commentaria in Dahtem scripsit, vbi ad hunc locum venit, ex testimonio Imolenfis, antiqui interpretis huius poetæ, & ex monumentis quibusdam filij eiusdem Dantis, & ex communi Florentinorum consensu docet, allusisse Dantem hoc loco ad superstitionem, quæ suo tempore vigeat Florentiæ, existimabant enim illius ætatis

O

homines, eos, qui homicidium perpetrassent, non posse in manus inimicorum deuenire, si super occisi tumulum, panem vino maceratum comedissent, atque ea de causa cognati eius, qui caesus fuerat, diligenter tumulū custodiebant, ne forte homicidæ super eum tumulum cibo illo vescerentur, antequam eadem alia cæde viti essent. Ad hanc igitur sui temporis consuetudinem, siue potius superstitionem Dantes respiciens, minatur diuinam vindictam iis, qui Ecclesiam malè viuendo deformant: atque addit eis minimè profuturam superstitionem illam, quam sibi prodesse patricidæ falso atque impiè credunt.

CAPVT XVII.

Sequitur quartum caput, quo carmina illa continentur, quibus Lutherum à Dante præsignificatum aduersarius credit:

Cantic. ult. del purgatorio.

*Non sarà tutto tempo senza reda.
L' Aguglia, che la scivole penne al carro.
Perche diuenne mostro, & poscia preda.
Chi reggio certamente, Et però l' narro.
A darne tempo già stelle propinque.
Sicure d'ogni intoppo, & d'ogni sbarro.
Nel quale vn cinque cento dieci, & cinque
Messo di Dio anderà la sua.
Et quel Gigante che con lèi delinque.*

Hic aduersarius, vt se acutissimum ænigmatum interpretem esse demonstrat, tempus significari affirmat, quo Lutherus conciones suas aduersus Ecclesiam, & Summos Pontifices exorsus est. Is enim annus fuit quingentesimus, septimus decimus, supra millesimum. Parum autem interest inter annum quingentesimum, quintum decimum, notatum à Dante, & annum quingentesimū, septimum decimum, quo Lutherus apparuit. sed non aduertit nouus iste Oedipus, Dantem per eum numerum non tempus, sed personam significasse: non enim

ait, anno quingentesimo, quinto decimo nuncius Dei veniet, sed, tempus erit, cum quidam à Deo missus adueniet, qui per num. 515. significatur, in qua re imitari voluit Dantes locum illum cap. 13. Apocalypsis, vbi nomen Antichristi per numerum 666. describitur. Deinde, si numerum annorum Lutheranae prædicationis Dantes præuidisset, cur à vero per integrum biennium aberrasset? cur etiam mille annos omisisset? Ad hæc, cum tam aperte Dantes per nuncium illum, Dei Imperatorem delignet, cum dicat, non semper Aquilam haredem carituram: vnde quæso in mentem venire potuit vlli homini, vt per eum nuncium, Lutherum ex Monacho apostatam, ac priuatum hominem intelligeret? & cum Dantes prædicat, nuncium illum non solum oppressurum meretricem, sed etiam Gigantem, qui cum ea fornicabatur, & per Gigantem aduersarius noster Philippum Pulchrum, Galliarum Regem, qui Clementis V. temporibus vixit, significatum fuisse concedat: quanta quæso amentia fuit, per eum nuncium, Lutherum accipere, & interpretari, quasi Lutherus Philippum illum debellaturus esset, qui ante obiit, quam Lutherus nasceretur? Vera igitur expositio, quæ ex ipsius Dantis testimonio colligitur, hæc est: per numerum quingentorum quindecim, nomen describitur trium litterarum, videlicet, DVX, siquidem numerus ille Latinè sic scribitur DXV. eadem verò litteræ transpositæ, faciunt DVX. Porro, per eum ducem, Principem Veronæ intelligi voluit, qui Chanes Scaligerus nominabatur: cum enim ab eo Principe multa beneficia Dantes accepisset, atque ei more poetico, adulari veller, prædicat fore, vt is aliquando Imperio Romano, ac præsertim per omnem Italiam potiat: & nō solum Ecclesiam ditione temporali spoliet, sed etiam Regem Galliarum Philippum in ordinem redigat. Id ita esse, perspicuum est ex 1. Canticò de rebus Inferorum, vbi similia prædicens & nomen Chanis exprimit, & ciuitatem eius describit.

*Molti son gl' animali à cui s'ammoglia.
E più saranno ancora in fin che'l veltro
Verrà che la farà morir con doglia.*

Questi non cibata terra, ne peltro
Ma sapienza, amore & virtute
Et sua nation sarà tra Feltro e Feltro.

Sita enim Verona est inter Feltrum, Romandiolæ, & Feltrum Marchiæ Triuifanæ. Idem etiam aperte colligitur ex Cantic. 17. Paradisi. Cæterum, vaticiniū istud non alium exitum habuit, quàm inanis adlatio, & pœticum somnium merebatur.

CAPT XVIII.

Restat postremum caput, in quo aduersarius indulgentias Pontificias à Dante reprehendi credidit, hæc sunt verba Dantis:

Cantic. 29. del Paradiso.
Ma tal ucell' nel bechetto s'annida
Che s'el volgo'l vedesse, vederebbe
La perdonanza di che ei si confida.

Sed hic locus nihil omnino facit contra indulgentias, siquidem, vt exponit Landinus, & res ipsa clamat eos concionatores Dantes reprehendit, qui falsas indulgentias prædicant, & turpis lucri gratia, venias peccatorum auditoribus pollicentur, cum Pontificis testimonium nullum proferre possint, quos quidem concionatores, si qui iam sunt, vt impostores, & falsarios, Catholici omnes reprehendunt: loqui autem de eiusmodi Dantem impostoribus, patet ex versibus, qui proxime sequuntur.

Per cuitanta stultitia in terra crebbe
Che senza proua d'alcun testimonio.
Ad ogni promission si correrebbe

Et paulò infra:

Pagando di Moneta senza conio.

Vbi significat, eiusmodi concionatores, iis, à quibus elemosinas accipiunt, ratione indulgentiæ, soluere pecunias sine impresso villo signo, quæ nihil valent.

CAPVT XIX.

Atque hæcenus respondimus ad ea, quæ ex Dante protulit aduersarius: nunc audire eum necesse erit ex eodem Dante, quæ fortè non cuperet. Proferemus enim testimonia plurima, atque apertissima Dantis, non solum pro summa Romani Pontificis auctoritate, & dignitate, sed etiam pro aliis nonnullis fidei nostræ capitibus, vt aduersarius intelligat, se Dante Iudice, non modò causa cecidisse, sed etiam planè hæreticum & impium esse.

De Sancto Petro sic loquitur Dantes:

Cantic. 24. del Paradiso.

O luce eterna del gran viro
A cui nostro Signor lasciò le chiavi
Ch'ei portò gno da questo gaudio miro.

De vrbe Roma sic:

Cantic. 2. dell' Inferno.

Non pare indegno ad huomo d'intelletto.
Ch'ei fu del Alma Roma, & di suo impero
Nel'empireo ciel per padre eletto.
La quale, e' la quale à voler dire il vero
Fur stabilita per lo loco santo
V' siede il successor del maggior Piero.

Audisne, Romam non Antichristi locum esse, sed vrbem iam, & locum sanctum, de cælo stabilitum, vbi successor Petri, sedem habet?

Alio loco, Nicolaum III. Papam iam defunctum sic alloquitur:

Cant. 19. dell' Inferno.

Et se non fusse, ch' ancor le me vietà.
La reuerentia delle somme chiavi
Che tutenesti nella vita lieta
Io vserai parole ancor più graui.

Audisne, qua reuerentia Dantes Pontificem, etiam mortuum prosequatur, licet ei, præter cæteros infensus esset?

Allo loco describens captiuitatem Bonifacij VIII. ita cecinit.

Cantic. 20. del Purgatorio.

*Vegg'io in Anagna entrar lo for d' aiiso.
E nel Vicario suo Christo esser catto.
Vegg'io un' altra volta esser deriso
Vegg'io rinouellar l' aceto el fiele
Etra vini ladroni esser anciso
Vegg'io l' nouo Pilato se crudele.
Che cio no'l satia, ma senza decreto.
Porta nel tempio le cupide vele
O Signor mio quando sarò mai lieto
A veder la vendetta che nascosa
Fa dolce l'ira tua nel tuo secreto.*

Audisne, illum ipsum Pontificem Bonifacium, quem ob malos eius mores, vel ob contrariam factionem, Dantes sæpe reprehendit, Vicarium Christi nominari, & iniuriam illi factam, Christum factam iudicari? Non igitur Dantes, more Lutherico, & Caluinistico, Pontificem Summum, Antichristum esse putabat, etiamsi alioqui illum reprehenderet, quod vitam, & mores minus probatos habere videretur.

Alio loco de eodem sic loquitur.

Cantic. 22. dell' Inferno.

*Ne somno offitio, ne ordini sacri
Guardò in se.*

Audisne, vt summum officium, sacrosque ordines cū prauis moribus in Bonifacio Dantes agnoscat?

Alio loco scribit, se occurrisse animæ Adriani V. Pontificis, & continuò in genua procubuisse, vt cum ea anima loqueretur ob summam dignitatem, quam in terris gesserat.

Cant. 19. del Purgatorio.

*Io m'ero inginocchiato, Et volea dire,
Ma com'io comincia & eis' accorse
Solo ascoltando del mio riuerire,
Qual cagion disse in giù cossi torse?
Et io alui per vostra dignitate.*

Allo loco de Papa Agapeto ita scribit.

Cant. 6. del Paradiso.

*Ma' benedetto Agapito che fue
Sommo Pastore alla fede sincera
Mi ridrizzò con le parole sue.*

Alio loco de Clemente V. quem præter omnes alios reprehendere solet, scribit.

Cant. 30. del Paradiso.

*Et sia perfetto nel foro diuino,
All' hor tal: che in palese & in couerto
Non anderà con lui, con un cammino
Ma poco poi sarà da Dio sofferto
Nel santo officio*

Alibi contra eos, qui sectarios audiunt, omissa doctrina Ecclesiæ, ac Summi Pastoris, vt hoc tempore Lutherani, & Caluinistæ faciunt,

Cant. 5. del Paradiso.

*Siate Christiani à monerui più tardi,
Non siate comme penne ad ogni vento.
Et non crediate, ch'ogni acqua vilauì,
Haueto il vecchio l' nouo testamento
E' l' Pastor della Chiesa che vi guida
Questo vibasta à vostro saluamento.*

Alio loco docet merita operum bonorum, quæ aduersarius noster cum Magistro suo Caluino non agnoscit,

Cant. 25. del Paradiso.

*Speme disio è un attender certo
Della vita futura il qual produce
Gratia diuina. Et precedento merito.*

Alio loco asserit arbitrij libertatem, cuius ne nomen quidem Caluinistæ ferre possunt.

Cant. 1. del Paradiso.

*Lo maggior don che Dio per sua larghezza
Fesse creando, et alla sua bontate
Più conformato, & quel che ei più apprezza,
Fù della volontà la libertate
Di che le creature intelligenti
E tutte Et sole s'uro, e son donate.*

Et alibi de eodem libero arbitrio.

Cant. 18. del Purgatorio.

*Questo el principio la onde si piglia
Cagion di meritare in voi secondo
Che buoni & rei amori accoglie & viglia.*

Alio loco signum crucis approbat, à quo Calvinista non minus, quam dæmones fugiunt.

Cant. 2. del purgatorio.

Poi fece il segno lor di Santa Croce.

Alio loco inuocationem sanctorum describit, quæ idolatria, à Calvinistis iudicatur.

Cant. 13. del Purgatorio.

*V di gridar, Maria ora per noi
Gridar, Michele, & tutti gli altri santi.*

Item alibi inducit sanctum Bernardum, sic loquentem de intercessione B. Virginis Mariæ:

Cant. 32. del Paradiso.

*Orando gratia conuen, che s'impetri
Gratia da quella, che puote aiutarci.*

Item alibi ad eandem Virginem:

Cant. ultimo del Paradiso.

*Donna sei tanto grande, e tanto valsi
Che qual vuol gratie, e à te non ricorre
Sua distanzia vuol. volar senza ali.*

Alio loco de reliquiarum veneratione.

Cant. 27. del Paradiso.

*Mi disse mira, mira, ecco l'Barone
Per cui la giuisti vista Galitia.*

Alio loco de imaginibus.

Cant. 4. del Paradiso.

*Et sancta chiesa con spetto humano
Gabriel, & Michael vi rappresenta
Et l'altro che Tobia rifece sano*

Alio loco de votis, quæ sine Pontificis auctoritate, commutari nequeunt, in quo se maximè alienum ab hæreticis nostri temporis Dantes ostendit

Cant. 5. del Paradiso.

Mi à non trasmitti carco alla tua spalla.

*Per suo arbitrio alcun senza la volta
E della chiana bianca e della gialla.*

Alio loco contra quosdam, qui Virginem Deo dicaram, ex monasterio sanctæ Claræ rapuerunt, quod nostro tempore fecit Lutherus, tantopere ab aduersario laudatus.

Cant. 3. del Paradiso.

*Dal mondo per seguir la giouinetta
Fuggimi, & nel suo habito mi chiusi
Et promissi la via della sua setta
Huomini poi al mal più ch' al ben v'sti
Fuor mi rapiron della dolce chiostra,
Dio lo sia qual poi mia vita fosse.*

Alio loco de pœnis purgatorij, quas Calvinistæ vt fabulas rident:

Cant. primo dell inferno.

*Color che son contenti
Nel foco, perche speran di venire.
Quando ch'è sia, alle beate genti.*

Alio loco de suffragiis pro defunctis, quæ similiter negantur à Calvinistis.

Cant. 26. del purgatorio.

*Fagli per me vn dir di Pater nostro.
Quanto bisogna à voi di questo mondo
Ove poter peccar non è più nostro.*

Item alibi de eadem re:

Cant. 11. del Purgatorio.

*Ben si dee lor aitar' lauar le note
Che portaron quinci, si che mondi è lieui
Possan v'scir alle stollate rote.*

Alio loco de duobus gloriosissimis Ducibus Minorum & Prædicatorum.

Cant. 11. del Paradiso.

*Due principi ordino in suo fauore
Che quinci & quinci le fusser per guida,
L'vn fu tuto Serafico in amore
L'altro per sapientia in terra fue
Di cherubica luce vno splendore*

Item ibidem de approbatione regulæ sancti Francisci

*Et regalmente sua dura intentione.
Ad Innocentio aperse, & da lui hebbe
Primo sigillo à sua religione.*

Item:

*Di seconda corona redimita
Fui per Honorio dell'eterno Spiro
La santa voglia d'esso Archimandrita.*

Item de primis sociis sancti Francisci.

Cant. 12. del Paradiso.

*Il venerabile Berardo
Si scalzò prima & dietro à tanta pace
Corse, & correndo li parue esser tardo.
O ignota ricchezza, o ben serace:
Scalzasi Egidio, scalzasi Siluestro.
Dietro à lo sposto si la sposta piace.*

Sed finis sit: neque enim omnia adducere debemus, & hæc abunde sufficiunt, vt iuuenem illum, qui Dantem iudicem appellauit, si frontem habet, crubescere cogant.

CAPVT XX.

Responsio ad ea, quæ adferuntur ex Petrarcha.

TRranfeo nunc ad ea, quæ ex Francisco Petrarcha in medium aduersarius protulit, ea sunt partim cantica quædam, partim fragmenta Epistolarum, sed omnia in vnam atque eandem sententiam conueniunt, vt videlicet Romanam Curiam multorum vitorum accusent, ac propterea etiam Babylonem quandam nominati posse affirmant. Fateor illa in libris Petrarchæ existare, sed quæ vitia hominum damnent, non Pontificum, aut sedis Apostolicæ dignitatem imminuant, id quod ipse testatur lib. xi, senilium Epistolarum ad Franciscum Brunum Pontificis Maximi secretarium scribens, nam cum admoneretur, ne tam multa scriberet in Cardinales, aliosque Romanæ Curie prælatos, respondit, se non homines, sed vitia hominum insectari, neque id facere, quod sibi nocuerint, sed quia iniuriam malè

viuendo faciunt Romanæ vrbi, Ecclesiæ Dei, Christo ipsi, atque Apostolis eius, Petro, & Paulo. Nam alioquin in iisdem libris innumerabilia extant loca, ex quibus fides, & cultus Petrarchæ erga summam illam, ac Deo proximam Romani Pontificis potestatem agnoscas, lib. i. senilium Epistolarum, ad Talanandum Cardinalem, *Quis, inquit, quæsa non suscepat, simulque non gaudeat, si amicus sit Vicario Iesu Christi?* lib. 7. senilium ad Urbanum V. Pontificem, quem, vt Romam redeat, adhortatur: *Mihi, inquit, apud te, summum culmen Ecclesiæ non de mea aetate, sed de tua humanitate fiducia nascitur, audio enim, te libenter audire, quæ vera sunt, et si acria sunt: falsa autem, quamuis dulcia, aspernari, neque id mirum, veritatis viua Vicarius es in terris. & infra: Vbi cumque ritè colitur Christi nomen, illic sedem tuam esse nec nego, nec dubito. Illud mihi non negetur, quod inter omnes alias singulare tecum aliquid, imò, quam plurimum habeat vrbs Roma. Ceteræ enim omnes suos habent sponsores, tibi quidem vrni subditos, sed suis Ecclesiis præsidentes: illa vero nullum habet, nisi te. Itaque summus in reliquis, in Romana vrbe solus es Pontifex, solus sponsus. & infra: Quo animo, da quæso, misericors pater, te merararie deuotioni meæ veniam, quo inquam, animo tu ad ripam Rhodani subauratis teclorum laquearibus somniis capis, Et Latræarum humi iacet, & Ecclesiarum mater omnium tecto carens & vrni pater, ac pluuiis, Et Petri, Pauli sanctissimæ domus tremat, Et Apostolorum, quæ tunc ades fuerant, iam ruina est, in formisque lapidum aceruus, lapideis quoque pectoribus su spiria extorquens? & infra: Romam almam, ac sacrosanctam urbem, reginam urbium, arcem Christiane fidei, locum Deo grati, hominibus venerandum, sacram tellurem, rerum caput, non semel appellat. & ibidem, nullam esse toto orbis errarum ciuitatem, vbi magis religio, ac deuotio erga res diuinas conspiciatur, affirmat. Ibidem de Bonifacio Papa VIII. Ananiam à Columnensibus comprehenso loquens: *Nullam, inquit, homini in Vicarium Dei sui causa sufficiens est offensionis.* Idem lib. 9. Senilium ad eundem Urbanum: *Vere, inquit, summus ac Romanus est Pontifex, verè Urbanus, verè Petri successor, verè Vicarius Iesu Christi.* Item in eodem libro, ad Franciscum Brunum scribens: *Illud, inquit, neque tuum, neque cuiusquam animum moueat, quod Papæ Romanæ quo nihil maius, imò cui par nihil vrbi**

habet, alloquor : quasi illius reuerentia stylium cohibere debuerit, inhi enim, ut vides, magna hinc pars fœdæ orta est quod Vicario veritatis nulla veri particula occultanda videretur. Idem lib. 11. Scilium, epistola vltima: Roma, inquit, proculdubio sacrosanctissimi mundi locus est. vbi Christianus verus & vivere optet, & mori. Idem in Apologia contra Gallicanias: Non quidem, inquit, sic insanus sum, ut Romano Pontifici legem ponam, cum ipse sit legis omnium Christianorum. Idem lib. 1. Inuectiuarum contra medicum: Romano Pontifici, inquit, omnes, qui Christiano nomine gloriamur, non modo consilium, sed obsequium insuper, & obedientiam debemus. Neque verò solum de summi Pontificis dignitate multò aliter sentit Petrarcha, quàm aduersarius crederet, sed etiam de ceteris omnibus fidei nostræ capitibus. Nam lib. 11. Scilium ad Bonauenturam scribens, laudat monachū quendam, quod & monasticam vitam religiosè duxerit, & Missas deuotissimè celebrauerit. lib. 13. in Epist. ad Franciscum Brunum, orat pro anima Pontificis defuncti. lib. 14. in Epist. ad Philippum Cardinalem multa scribit de sacra illa spelunca, in qua sancta Maria Magdalena habitasse dicitur, eamque illo carmine inuocat:

*Dulcis amica Dei, lacrymis inspectere nostris,
Atque humiles attende preces, nostra que saluti
Consule, namque potes.*

In lib. 2. de vita solitaria, cap. 11. sacra stigmata sancti Patris Francisci, & ordinem ab illo institutum debitis laudibus celebrat. lib. 1. de ocio religiosorum, monachos sic alloquitur: *O felices anime, ô excubitores assidui, iuuentio non, ô sollicita & deuota Christi mancipia, proque breui seruitio non libertatem modo perpetuam, sed ingenuitatem, filiationemque promerita, ô mercimonium optabile, fœustaque verum alternatio, seruire medicum, non ut dau regnes, sed ut semper. Denique, ut alia prætermittam, extat etiam ipsius Petrarchæ testamentum, in quo multa sunt Catholici animi signa, sed illud in primis, quod B. Virginem ac Sanctos ceteros magnà deuotione implorat. Nec solum Latinis, seruisque operibus, sed etiam in Italicis illis versibus, quos tant opere aduersarius admiratur, & in libello, quos de vitis*

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. 20. 221
Pontificum & Imperatorum conscripsit, & Summum Pontificem, Christi Vicarium vocat, & alia non pauca scribit aduersus ea, quæ nostri temporis hæretici docent. De Summo Pontifice ita loquitur:

*E' l'Uicario di Christo con la soma
De le chiani, e del manto al nido torna:
Si che s'altro accidente nol distorna
V'edra Bologna, e poi la nobil Roma.*

Item alibi Ludouicum IIII. Imperatorem non alia de causa solum idolum appellat, & nomen habere dicit sine re, nisi quia summi Pontificis auctoritate, & ab Imperio deiectus, & extra communionem fidelium eiectus fuerat.

*Latin sangue gentile
Sgombra da te queste dannose fome,
Non fare l'Idolo vn nomen
Vano senz'a fogetto.*

Alio loco Romanam urbem, domicilium Dei nominat, quia videlicet sedes est Vicarij eius.

*Le donne lagrimose, e' l'uelgo inermè
De la tenera etate, e i vecchi stanchi,
E' hanno se in odio, e la souerchia vita,
Ei neri fraticelli, e i bigi, e i bianchi
Con l'altre schiere tranagliate inferme,
Gridan: ô Signor nostra aita, aita:
E la pouera gente sbigottita
Ti scuopre le sue piaghe à mille, à mille.
Ch' Annibale, non ch' altri farian pio.
E se ben guardi a la M A G I O N di Dio
Ch' arde hoggitutta, assai poche fauille
Spegnendo sien tranquille.
Le voglie che si mostran s' infiammate:
Onde sien l'opre tue nel ciel lodate*

Alio loco piè describit peregrinationem ad urbem Romam, & cultum fidelium erga sacras reliquias, atque imagines, quas vos Caluiniani irridere solentis.

*Mouesi l' vecchiarel canuto, e bianco
Del dolce luogo, oue ha' sua età fornita,
E da la famigliuola sbigottita,*

*Che vede'l caro padre venir manco:
Indi trahendo poi l'antico fianco
Per l'estreme giornate di sua vita;
Quanto più può col bon voler s'aita
Rotto dagli anni, e dal camino stanco.
E viene à Roma seguendo il desio
Per mirar la sembianza di colui,
Ch'ancor la sù nel ciel vedere spera:*

Alio loco Virginem Deiparam magno affectu implorat: & simul damnat amores, & amatoria cantica quæ iuueni sibi exciderant:

*Per te puo la mia vita esser gioconda
S'a tuoi prieghi ò Maria
Vergine dolce, e pia
Ouc' l'fallo abonda, la gratia abonda.
Con le ginocchia de lamente inchine.
Pregohhe sia mia scorta:
Et la mia torta via drixi à bon fine.*

Et infrà:

*Mortal bellezza, atti, e parole m'hanno
Tutta ingombrata l'alma,
Vergine sacra, & alma
Non tardar, ch'io son forsi all' ultim'anno.
I di miei più correnti che saetta
Fra miserie, e peccati
Son sen' andati: sol morte n' aspetta.*

Et infrà:

*Se dal mio stato assai misero, e vile
Per le tue man resurgo
V'irgine, i sacro e purgo
Al tuo nome, e pensieri n'gegno, e stile,
La lingua, e' el cor, le lagrime, e sospiri
Scorgine al miglior guado,
E prendi in grado i cangiat i desiri.*

His adiungam duo illa cantica, vbi deplorat pretiosum tempus, in nugis, id est, in amatorijs verbis amissum:

*Tennemi amor anni veni' uno ardendo
Lieto nel foco, e nel duol pien di speme,*

*Poi che Madonna e' l'mia cuor seco insieme
Saliro al cielo dice altri anni piangendo.
Homas son franco, e mia vita riprendo
Di tanto error, che di virtute il seme
Ha quasi spento, e le mie parti estreme
Alta Dio à te deuotamente rendo.
Pentito, i tristo de miei spesi anni,
Che spender si doueano in miglior uso,
In cercar pace, & in fuggir affanni.
Signor, Ch'en questo carcer m'hai rinchiuso
Trammene saluo dagli eterni danni,
Ch'io conosco l'mio fallo, e non lo scuso.
I vò piangendo i miei passati tempi,
I quai posi in amar cosa mortale
Senza leuarmi à volo hauendo io l'ale,
Per dar forsi di me non basti essempi.
Tu che vedi i miei mali indegni & empì
Re del cielo inuisibile, immortale,
Soccorri all' alma disfuita, e frate:
E'l suo difetto di tua gratia adempi.
Si che s'io risi in guerra, & in tempesta,
Mora in pace, & in porto, e se la stanza
Fu vana, almen sia la partita honesta.
E quel poco di viver chem'auanza,
Et al morir degni esser tua man presta.
Tu sai ben, che n'altrni non ho speranza.*

CAPVT XXI

CLaudam hunc locum cum illis eiusdem Petrar-
chæ testimoniis, quæ in eo libro Italico continen-
tur, quem scripsit, de vita & moribus Pontificum Ro-
manorum. Omittam autem, quæ ille dicit de Ponti-
ficibus, qui anre ipsius tempora federant, quos tamen
vt plurimum laudat, ea solum testimonia, quæ ad eos
pertinent, quos ipse optimè nouerat, Ioan. videli-
cet XXII. Benedictum XII. Clementem VI. Innocen-
tium VI. & Vrbanum V. De Ioan. sic loquitur: *Costui fu*

Primo & glorioso Pastore: fece molti beni, & heretico per zelo della fede condannò.

De Benedicto: Fu nell'adolescenza di buona, & intera vita, dipoi Maestro in Theologia, e fatto che fu Papa, riformò l'Ordine di S. Benedetto. Nel dare i benefici era duro, hauendo grande cura, che non fossero conferiti a chi non gli meritaua. era seruido nella fede, & nelle buone opere zelatore, & però era ad alcuni non troppo caro. Fu rigido & aspro, in modo che fingeva di non ricognoscere li parenti, dicendo che il Papa non ha parenti.

De Clemente: Fu & per nome, & per fatti di molte virtù pieno. De Innocencio: Fu grandemente de Religiosi amatore. Fu in ragione Canonica eccellente. all'ultimo, hauendo sanuomente tradotta la vita, si morì. De Vibano: Fu nelle sacre Scritture dottissimo, & santamente visse. Hæc sunt Petrarchæ testimonia de Pontificibus Romanis, quorum temporibus ipse vixit, quæ quidem non ab assentationis studio, sed à veritatis amore profecta non dubitabit, qui cogitabit, ea scripta post obitum omnium illorum fuisse, & ab eo, qui & liberrimè vita Romanæ curiæ taxare solebat, & qui nihil vnquam à Romano Pontifice ambierat, & oblatum etiam Episcopatum constantissimè recusauit, vt ex variis eius Epistolis cognosci potest. Ex tot locis nobis adductis, tria quædam colligi possunt: Primam non potuisse Petrarcham, cum Romam, siue Auenionem, ob Curiam summi Pontificis, Babylonem appellatam, de fide, de religione, de potestate Ecclesiastica: sed de vitiis tantum, quæ tunc vigeabant, ea dicere: neque illi vnquam venisse in mentem, quod aduersarij mentuntur, vt scriberet, Romanum Pontificem, Antichristum factum, aut Ecclesiam ipsam Romanam ab antiqua fide degenerasse. Quomodo enim Antichristum esse crederet, quem tot in locis Vicarium Dei nominare nõ dubitat? Aut quando Romanam urbem, Antichristi sedem esse diceret, qui eam aliam, sacrosancam, domicilium Dei, locum Deo gratum, arcem Christianæ fidei, sacram tellurem, sacrosancissimam sedem appellat, vbi omnis verus Christianus & viuere optet, & mori? An verò placere illi vnquam potuisset nefarium istud bellum in summum Ecclesiæ Catholicæ pastorem, & Patrem,

& Patrem, ad quod Reges inflammare, Aduersarius noster pro viribus nititur, cum disertis verbis scriptum reliquerit, nullam esse posse homini Christiano in Vicarium Dei sui, sufficientem causam offensionis? Deinde ex iisdem locis intelligemus, Pium V. Pontificem, nullam fecisse Petrarchæ iniuriam, quod tria eius cantica ab di iusserit. Nam si Petrarcha suspicari potuisset, futuros fuisse aliquando homines, qui eius verbis abuterentur ad fidem Catholicam labefactandam, atque ad eos confirmandos errores, quos ipse toto pectore excrebatur, sine dubio manibus ipse suis versus illos in ignem coniecisset. Quin etiam, si summus Põtifex, quæ ille tam frequenter Vicarium Dei sui nominare solebat, totum illud opus amatarum canticularum flammis adiudicaret; Equidem arbitror, spiritum eius in cœlesti Hierusalem, vt ex eius pœnitentia piè confido, cum Deo coniunctum, ingenti lætitia perfundendum, & Deo, atque eius Vicario de eare gratias acturum. Cur enim non gauderet, si cerneret, opus illud exuri, cuius ipsum iam antea pœnituerat: quod multis causa sempiterni exitij esse posset; ob quod denique vix ipse gehennæ ignem effugisset? Cognoscimus ad extremum ex iisdem illis locis, Aduersarium nostrum, vel ipso Petrarcha teste, seu potius iudice, (Iudicem enim Aduersarius fecit) hæreticum esse; atque adeo extraveram Christi Ecclesiam cum apostatis & fugitiuis contra veritatem arma gerere. Siquidem Petrarcha, vt supra demonstrauimus, in ea fide, & religione viuerebat, quæ Romanam Ecclesiam, vt omnium Ecclesiarum parentem veneratur; quæ Summum Pontificem, Christi Vicarium, totiusque orbis Christiani patrem & Pastorem agnoscit, quæ reliquias, atque imagines Christi, & sanctorum colit, quæ B. Virginem, & Sanctos ceteros inuocat, quæ pro defunctis orat, quæ monasticam vitam laudat: atque hanc solam vnicam & veram esse religionem, idem Petrarcha in lib. 1. de remedijs vtriusque fortunæ apertissimè docet. Aduersarius autem, eorum se socium esse fatetur, qui pro Romana Ecclesia Geneuensem Synagogam, Pro Summo Pontifice, Christi Vica-

rio, Lutherum, aut Calvinum, Vicarium Satanae, colunt: orare pro defunctis ociosum, Sanctos inuocare impium credunt, Sanctorum reliquias, atque imagines, statum abest, vt venerentur, vt etiam illas, in flumina, istas in ignem abijciunt: Monasticem verò tanto prosequuntur odio, vt potius lupanaria, quam monasteria tolerare posse videantur. Quare, nulla dubitatio remanet, quin Petrarcha iudice, inter hostes verè fidei numerandus sit nobilis ille iuuenis, qui ad Petrarchæ, quasi egregij cuiusdam prophetæ, in grauissima causa religionis iudicium prouocauit.

CAPVT XXII.

Responsio ad ea, quæ ex Ioanne Bocacio adferuntur.

Vnus restat Bocacius ex ternario illo testium numero, omni exceptione maiorum, ex quibus vulgo Italorum, Summum Pontificem, Antichristum esse, persuadere voluit aduersarius. Sad quàm ingeniosè & argutè Bocacius fabulas texit, tam imperitè atque ineptè iuuenis noster argumenta concinnat. Producit enim in medium ex Bocacij fabulis pauca quædam loca, in quibus vitia clericorum, & monachorum attinguntur. Sed ex iis non sequi, vt propterea falsa religionis, fideique doctrina habenda sit (vt Aduersarius velle) ipse idem Bocacius docet. Nam in secunda fabula, quam imprudenter aduersarius præter ceteras elegit, vt eam nobis obiiceret: scribit quidem Bocacius multa, & graua esse vitia Romanæ Curia: sed addit, hoc ipsum manifestum argumentum esse veritatis fidei, ac religionis, quæ Romæ colitur. Cùm enim non solum Pagani, & hæretici illam oppugnent, sed etiam ipsi, qui eam præferuntur, ac docent, moribus peruersis destruere, vt ipse quidem loquitur, atque ad nihilum redigere moliantur, & ea tamen semper vigeat, ac floreat, quis ambigere possit, quin ea sit opus Dei, & non humano consilio, prudentiâ, viribus, Romanam religionem conf-

tere? sed eius, qui dixit; *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam?* In prima quoque fabula, iure Bocacius à Catholicis reprehenditur, quod sacramentum Confessionis, atque extremæ vnctionis, fabulæ fundamentum fecerit: ceterum, in illa ipsa fabula satis ostendit, nil sibi commune fuisse cum nouatoribus istis, qui præter baptismum & Eucharistiâ nulla alia sacramentâ recipiunt. Si quidem ipse cum honore de sacramento Confessionis, & vnctionis extremæ, necnon de religioso illo sacerdote, quem vt ministrum Sacramentorum illorum introducit, semper loquitur. & in extrema fabula perditum illum execratur ac damnat, qui sancto viro, Sacerdoti suo imposuit, & ad sacrosancta illa mysteria planè indignus accessit. Neque verò in ceteris fabulis sui dissimilis fuit. Et si enim passim monachorum ac sanctimonialium vitia sub occasione fabularum carpat; non tamen inde colligit, quod aduersarius facit, Monasticen ipsam vniuersè esse damnandam; sed contra potius eos reprehendit, qui sanctimonialiam ac decorem Religiosorum, malè viuendo obscurauit. Quorsum igitur, inquit, Pontificum iussu hæ fabulæ ita corriguntur, vt vbique nomina sacerdotum, monachorum, sanctimonialium, aut deleantur, aut in alia commutentur? Causa est in promptu: nescit enim vulgus, cuius manibus vulgares eiusmodi libri teruntur assidue, vitium à persona, & mores à dignitate secernere. Si sacerdotes ac monachos flagitiorum, ac scelerum argui videat, facile sacerdotium ipsum ac monachatum contemnit: neque cogitat, quod paucorum est, non esse omnibus tribuendum, neque ordinis sanctitate personarum vitij inquinari: nec pauci sunt, qui sacerdotum vitia licentius multò, quam virtutes imitari velint. quin etiam licere sibi credunt, quod sacerdotes, siue rectè, siue perperam agunt. Quanti autem facienda sit sacerdotum bona existimatio, vel ex vno illo Imperatoris Constantini facto, ab omnibus scriptoribus mirificè laudato, colligi potest. quod ego, quia ad rem nostram non parùm facere videtur, Theodoretum verbis referam. Lib. i. histor. cap. 11. *Erant*, inquit,

quidam caluniandi studio flagrantes, qui quosdam Episcopos accusabant, & criminationis libellos Imperatori offerebant. Ille istis ante concordiam constitutam acceptis, primum cum eos vinculo constrinxisset, annuloque suo obsignasset, seruari iussit. Deinde, cum concordiam inter eos conciliaisset, libellos in medium adductos, illis ipsis presentibus, igne absumendos corauit, iureiurando adiecto, se ne verbum quidem in illis scriptum perlegisset. Nam sacerdotum, inquit, vitia non sunt populo aperienda, ne ille inde causa offendiculi arrepta licenter peccare agrediatur. Quimetiam cum hoc quoque adiecisset memorat: Si suis oculis Episcopum aliena vxoris stuprum inferre forte videret, facinus illud ne fandum suo paludamento se oblecturum, ne facinoris aspectus, eos, qui idem ipsum cererent, vlla ex parte laderet. Hæc Theodoretus. Sanctus autem Cyprianus longius etiam progressus, scribit, Christum ipsum, & Apostolos eius, de sacerdotibus Aaronicis, licet iam facillig, atque impij essent, tamen ob ipsum, quamuis inane nomen & vmbra quandam sacerdotij, honorificè esse loquutos. Quod si vera crimina Sacerdotum populo aperienda non sunt, & verenda Parrum non cum maledictio Cham detegenda, sed potius cum optimis eius fratribus contegenda, quis ferat eos, qui oblectandi gratiâ, falsa crimina affingunt, aut fabulosis narrationibus in contemptum eos adducunt? Poteram hoc loco multa quoque ex libris Ioannis Bociacij adferre, ex quibus intelligeret Iuuenis noster, in causa religionis se cum ceteris Caluinistis, ab hoc etiam auctore damnari. Nam & in libro, qui inscribitur, *Corbaccio*, & in altero, qui dicitur, *Filocopo*, multa Bociacius de inuocatione B. Mariæ, de laude virginitatis, de libero arbitrio, de igne purgatorio, de precibus pro defunctis, de sacrificio Missæ, planè Catholicè scribit. Sed nolui tam multa Italica verba huic nostro Latino opusculo inferere, neque tam sæpe de rebus iisdem verba facere.

CAPVT XXIII.

IAm verò, quoniam aduersarius tribus testibus probare conatus est, plurima esse vitia Catholicorum,

vt videlicet inde colligeret, Catholicam Ecclesiam in Antichristi regnum esse conuersam, non debet molestè ferre, si nos etiam vicissim tribus aliis testibus, quos reuicere nullo modo possit, ei probemus, deteriores esse Lutheranorum mores, quam vnquam fuerint Catholicorum. An autem inde efficere velit, Lutheranorum sectas ad regnum Antichristi pertinere, liberum illi permitto: nos enim eiusmodi argumentis non egemus, vt certo certius eorum conuenticula, satanæ Synagogas, & eorum multitudines, agmina quædam, Antichristum præcurrentia esse credamus. Primus testis Lutherus sit, quem aduersarius nuncium Dei à Dante prædictum appellare non erubuit, is enim in Postilla super Euangelium Dominicæ primæ Aduentus ita loquitur: *Mundus indies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis avari, magis ab omni misericordia renouit, magis immodesti, & indisciplinati, multoque deteriores, quam fuerint in Papatu.* Hæc ille, qui nihil ferè aliud verè scripsit in tot libris suis. Alter testis Iacobus Andreæ Smidelinus esse poterit, qui adhuc viuit, & primas tenet inter Lutheranos, adeò, vt eorum Papa non malè à quibusdam nominetur, is in concione 4. super caput 21. Lucæ, sic habet: *Vi totus mundus agnoscat eos* (Lutheranos videlicet, nam de his loquitur) *(non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum operum nullum exercent penitus, ieiunij loco, cœmestrationibus, & perpotantionibus nocte, dieque vacanti: ubi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt, & ex coriant: preces verunt in iuramenta, blasphemias, & diuini nominis execrationes, idque tam perditè, vt Christus ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantopere blasphemetur. Demum, pro humilitate regnans passim superbia, fastus, elatio, atque hoc vniuersum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur institutum.* Hæc ille, de quo sane illud Apolloli vsurpare tutò possumus, testimonium hoc verum est. Sed accedat etiam testis tertius, Erasmus Roterodamus, qui res eorum optimè nouerat, & ab ipsis maximi fieri solet. Is in Epistola ad Vulturium Neocomum: *Circumspice, inquit, populum istum Euangelicum, & obserua, nō minus illic indulgeatur luxuriæ, libidini, & pecuniæ, quàm faciunt ij, quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex com-*

messatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsum deteriores. Hæc Erasmus, qui non carmina fabulosa, sed narrationem seriam & verissimam in ea Epistola de moribus pseudoëuangelicorum de quorum numero aduersarius noster se esse gloriatur, inlittuit.

CAPVT XXIIII.

Responsio ad ea, quæ aduersarius in Satyris suis Pontifici Maximo petulanter obiecit.

Restat pars vltima anonymi libelli, quæ Satyræ quinquaginta & vnâ Italicis rithmis comprehendit. Eas ego diligenter excutiens, reperi partem earum maximam consumi, tum in repetitione eorum, quæ suprâ ex Dante & Petrarca dicta fuerant, tum in congerendis in Pontificem Maximum conuiciis, & maledictis, vix autem succum aliquem argumentorum, aut certè sententiarum, quæ aliquam argumenti speciem præ se ferrent, iterum atque iterum promenti exprimere potui. quicquid autem illud sit, quàm breuissimè refutabo, licet alioqui carmen tam impoliturum & fordidum, contemni sine vlla auctoris iniuria potuisset.

Satyrâ primâ & quartâ, & alijs nonnullis, Christum caput Ecclesiæ esse dicit, atque inde efficit, summum Pontificem, caput Ecclesiæ esse non posse, nisi monstrum aliquod biceps Christi Ecclesiam faciamus. Sec hoc argumentum tam sæpe iam est à Catholicis refutatum, vt mirum sit, cur non pudeat aduersarios tam putidè repetitionis. Christum igitur caput esse Ecclesiæ vniuersæ libentissimè confitemur, neque vllum hominem, ac ne Angelum quidem illi æquamus, quod esset propriè duo capita in Ecclesiæ corpore constituere, at quin sub Christo summo capite, Vicarius eius in terris, caput, vt sic dicâ, ministeriale, non principale, rectè nominetur, negari nullo modo potest. Siquidem, vt in Republica tem-

porali caput omnium principale, Rex est, sub Rege deus de capite sunt prouinciarum ij, qui dicuntur Proreges, & sub Proregibus capita sunt vrbium singularum certi quidem Prætores, & sub Prætoribus quælibet familia suam habet caput, ipsum videlicet patremfamilias. Et in exercitu caput est omnium militum Imperator, sub Imperatore legati capita sunt legionum: sub legatis, Tribunis, sub Tribunis, Centuriones, sub illis, Decani suo quodam modo capita dicuntur, & sunt, nec tamen aut regnum, aut exercitum ob tot capitum multitudinem monstrum videri vllus vnquam scripsit: ita quoque in Ecclesia Dei, summum caput omnium hominum & Angelorum Christus est: sub Christo in terris caput omnium Christianorum est Pontifex Maximus: sub illo Episcopi, sub Episcopis Parochi, capita sunt Christianæ multitudinis. Et quamuis plurima veterum Patrum testimonia huc ad ferri possent, duo tamen, vnus Græcus, alter Latinus hoc loco sufficient. S. Ioannes Chrysostomus, homil. 55. in Matth. *Dens, inquit, concedere solus potest, vt Ecclesia tot tantisque fluctibus irruentibus immobilis maneat: cuius pastor & caput, homo piscator, atque ignobilis.* S. Hieronymus lib. i. in Iouinianum, *Inter duodecim, inquit, vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tolleretur occasio.*

Satyrâ 3. Pontifices arguit, quod se Christi successores esse gloriantur, cum Christus non successores, sed ministros, Apostolos fecerit. At hoc mendacium, nisi fortè licentia poetica, siue potius hæretica, excusari non potest. Siquidem Summi Pontifices, cum & ipsi se Vicarios Christi nominent, & ab alijs passim hoc nomine designantur, certè non successores, sed ministros Christi se faciunt. Nam successores morientibus, Vicarij viuentibus dantur: & successores pares sunt ijs, quibus succedunt: Vicarij verò multò inferiores, ac planè ministri habentur eorum, quorum vices interim gerunt. Sed noster Poëta, furore illo poetico in phrenesim actus, quid inter vicarium, & successores discriminis esset, videre non potuit.

Satyrâ sexta, satis pulchrè sibi demonstrare visus est non esse hereticos, qui Romanam veram Ecclesiam esse

non credunt, quod in symbolo Apostolico Catholice, id est, vniuersalem Ecclesiam consisteamur, Romana autem particularis sit, nec sine detrimento ceterarum vniuersalis appellari queat. Sed non mirum est, si nesciat Satyrus iste Poëta, de quibus loquatur, neque de quibus asserat, vt Apostolus Paulus de similibus hominibus loquitur 1. Tim. 1. cum maiorem operam in fabulis Bocacii, quam in Theologis legendis, & meditando posuerit. Neque enim Ecclesiam vniuersalem, Romanam dicimus, quod in sola vrbe Roma, Christi Ecclesia sit: sed quod Ecclesia toto orbe diffusa, cum Romana, vt cum sua matre, magistra, radice, fonte consentiat: quodque vt S. loquitur Cyprianus lib. de vnitae Ecclesie, ceterę a Romana diuisę, nihil sint aliud, nisi rami a radice diuisi, riuuli a fonte pteacti, vnde i. a solari corpore separati. Ad hęc enim, Ecclesiam, vt vetustissimus Irenęus scriptum reliquit, lib. 3. cap. 3. propter potentiorē principalitatem, oportet omnem conuenire Ecclesiam: hoc est, omnes, qui sunt vndique fideles, itaque, quicumque in symbolo vnam Catholicam Ecclesiam consententur, ij nec verę vnam, nec verę Catholicam tenent, nisi radicem & matricem Catholicę Ecclesie, quę sola Romana est, (vt eam Cyprianus vocat lib. 4. Epist. 8.) agnoscant.

Satyræ 11. & 12. audacter mentitur, ab Apostolo Paulo Romanum Pontificem Antichristum esse nominatum. At nos in quatuordecim, quę extant, Epistolis Paulinis, tale testimonium non habemus. Fingat ipse, si ita videtur, pro ea licentia quid libet audendi, quam pictoribus, atque poëtis Horatius tribuit, Epistolam quintam decimam. Legimus quidem in Apostolo 2. Thessal. 2. futurum aliquando hominem quendam peccati, qui sese efferet super omne, quod dicitur Deus: at hunc Romanum Pontificem esse, non Apostolus Paulus, sed apostata Lutherus scriptum reliquit. Lutherum autem, & quotquot eum sequuntur, hęc in re esse mentitos, satis apertè in iudiō demonstrauimus. Tantum enim abest, vt Romanus Pontifex sese efferat super omne, quod dicitur Deus, vt se non solum Christi famulum, sed etiam seruum seruorum Dei libenter appellat,

Satyræ 3. Hoc ipsum nomen, serui seruorum, exagitat miratur enim quo pacto ista cohæreant, vt qui seruus seruorum dicitur, Regibus etiam imperare velit Sed (vt magis Poëta miretur (addo ego, nō tantum posse fieri, vt seruus seruorum, Regibus imperet, sed etiam vt imperando seruiat, & imperet seruiendo: neque enim omnes, qui seruiunt, obedire eos necesse est. Seruiunt siquidem alij obediendo, vt mancipia, alij iubendo, vt Magistratus, Magistratus enim populo seruiat, si legitimus, non tyrannicus sit. Quare B. Paulus 2. Cor. 4. seruum se Corinthiorum vocat. & 1. Cor. 4. iisdem Corinthiis ita minatur, vt dicat: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis?* Et cum omnes prepositos Ecclesiarum seruos esse, docuisset loco antè notato (2. Corin. 4.) ait tamen Hebr. 13. ad filios Ecclesiarum: *Obedite prepositis vestris, sicut subiacete eis.* Sic igitur Summus Pontifex seruus omnium seruorum Dei verè dicitur, & est, quod omnibus Christianis, vt communis omnium Pastor, & Doctor, monendo, dirigendo, imperando, castigando etiam & corrigendo, seruiat. Nam etiam Christus, cuius ille Vicarius est, minister fuit circumcisionis: Apostolo teste, nec ministrari venerat, sed ministrare, & tamen docebat, imperabat, e templo negotiantes eiciebat, & se adorari, sibi quę a populis supplicari patiebatur.

Satyræ 20. Non posse dici Ecclesie fundamentum, Apostolum Petrum, ex eo colligit, quod B. Paulus ait 1. Cor. 3. non posse poni fundamentum aliud præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Sed loquitur Apostolus de primario Ecclesie fundamento, quod a nullo alio pendeat, quod etiam Ephes 2. summum angularem lapidem nominauit. Quod si post Christum non esset etiam Petrus Ecclesie fundamentum, cur eum quęso Dominus in Euangelio, *Cepham*, id est, petram appelleret? & de petra eadem dixisset, *Et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam?* Neque enim Petri nomen a petra dicitur, vt aduersarius credit, sed est ipsum petre vocabulum, cum masculina terminatione, vt commodius auribus accideret. Dominus enim, qui hoc nomen Si-

moni imposuit, Syriacè, *Cephram* dixit: Cephaz autem Syriacè, non petreum, vel petrinum, sed petram significat, ut etiam Græcum nomen *πέτρος*. Idque etiam Patres omnes vnâ voce confessi sunt. Origines hom. 5. in Exodum: *Vide, inquit, magno illi Ecclesie fundamento & petra solidissimæ, super quâ Christus fundauit Ecclesiam, quod dicatur a Domino: Modica fidei, quare dubitasti?* Tertull. in lib. de præscript. aduersus hæreticos: *Latuit, inquit, aliquid petrum edificandæ Ecclesie petram dictum?* Sanctus Cyprianus in Epist. ad Quirinum: *Petrum Dominus primum elegit, & super eum edificauit Ecclesiam* Sanctus Hilarius in Comment. ad cap. 16. Matth. *O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesie fundamentum, dignaque adificatione illius petra, quæ Inferorū leges dissolueret.* O beatus cal. Ianitor. S. Gregorius Nazianzenus in orat. de moderatione in disputationibus seruada: *Petrus, inquit, petra vocatur.* Sanctus Epiphanius in Ancorato: *Dominus, inquit, constituit Petrum Apostolum, petram firmam, supra quam Ecclesia Dei edificata est.* Sanctus Ambrosius in hymno, qui tota Ecclesia celeberrimus est, *Hoc ipsa, inquit, petra Ecclesie, canente culpam diluit.* Sanctus Hieronymus in comment. ad cap. 16. Matth. *Secundum metaphoram, inquit, petre rectè dicitur ei, edificabo Ecclesiam meam super te.* Sanctus Ioannes Chryostomus hom. 55. in Matth. *Tu es, inquit, Petrus, & ego super te edificabo Ecclesiam meam.* Sanctus Augustinus in Psalmo contra partem Donati: *Numerate, inquit, Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, ipsa est Petra, quam non vincunt superba inferorum porte.* Sanctus Cyrillus lib. 2. in Ioannem capite 2. *Nec Simon, inquit, fere iam nomen illi, sed Petrus, prædicit, vocabulo ipso commode significans, quod in eo tanquam in petra, lapideque firmissimo, suam esset edificaturus Ecclesiam.* Sanctus Paulinus in Epist. 4. ad Seuerum: *Petra, inquit, est Christus, sed etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit, cui ait, super hanc petram edificabo Ecclesiam meam.* Theophilactus in Comment. ad cap. 22. Lucæ, Christum inducit ita loquentem ad Petrum: *Post me, Ecclesie petra es, & fundamentum.* In quam sententiam sic etiam Euthymius scribit in comment. ad cap. 26. Matth. *Te ponam fundamentum credentium, edificabo super te Ecclesiam meam.* Sed stultus videat fortal-

se, & ab istis ipsis Patribus merito reprehendar, quod tam graues auctores leuissimæ Satyræ obiticiendos putauerim. Veniam igitur ad postremam criminationem, & Apologiæ finem imponam.

Satyræ 2. 9. 14. 35. vitio vertit Sixto V. & Pio etiam V. humilitatem generis, & quod ex claustris Monasteriorum ad Pontificatum ascenderint. In qua re satis prodit, se cuiusdam quinti Euangelij discipulum, ac sectatorem esse, non placent illi videlicet Euangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis, in quibus ab ipso Christo ad summas Ecclesiæ dignitates lectos videmus humiles piscatores, ex Bethsaida viculo Galileæ. Non sapit illi, quod Apostolus ait: *Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed que stulta sunt mundi, eleuit Deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi eleuit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi, & contēptibilia eleuit Deus, & ea que non sunt, ut ea que sunt, destrueret.* Non probat aduersarius consilium Dei, qui Regem secundum cor suum, in pascuis quæsiuit, & inuenit, & sustulit eum de gregibus ouium, & de post fortantes accepit eum pascere Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam. Credo etiam, Moysen contemnet, qui ad Principatum a Deo vocatus est non ex aula Pharaonis, sed ex deserto, vbi foceri sui gregem pascēbat. Ac ne sapientes quidem mundi huius aduersarius audiret, qui gloriosius esse ducebant, postteris suis facem prætulisse, quam splendorem a maioribus accepisse: & virtutis ac sapientiæ laude, quam generis nobilitate, aut maiorum commendatione viam sibi ad summos honores patefecisse. Quæ cum ita sint, aut solus aduersarius noster sapit, & sapientes omnes, ac ipse etiam Deus, & Christus, & Apostoli dispiunt: aut, quod est verissimum, sic ipse vnus desipit, ut id vituperet, quod summa laude dignum erat. Quod verò attinet ad Monasteria, quis nescit, optimos, sapientissimosque Pontifices, atque Ecclesiæ Catholicæ vtilissimos, ex Monasteriis ad Summi Pontificatus fastigium omnibus ætatibus fuisse promotos? Monachus certè fuerat S. Dionysius, qui vicefimus sextus, a B. Petro, & omnium consensu

doctissimus, & optimus, magna cū laude Ecclesiæ præfuit. Monachus fuerat S. Gregorius, qui ob doctrinæ & pietatis excellētiam, ac rerum gestarum magnitudinem, Magni cognomen inuenit. Monachus fuerat insignis ille Agatho, qui sextam Synodum Oecumenicā magno suo labore ac diligentia congregauit, & doctrinā ac miraculis claruit. Nec minor in Adeodato Pontifice & Monacho, qui Agathonem præcesserat, innocentia vitæ, morūque integritas fuit. Monachi fuerant Stephanus I V. Paschalis I. Ioannes IX. laudatissimi Pontifices. Monachus fuerat Gregorius VII. qui, velint nolint hæretici, inter optimos, sapientissimos, constantissimos, sanctissimōsque Pontifices semper est numeratus, tamesi enim concubinarij & simoniaci, quos ille summo studio prosequeretur, multas in eum criminationes confingerent: tamen *signa & prodigia* (vt loquitur Lambertus caphnaburgensis in historia rerum Germanorum, qui eo tempore vixit & scripsit, & Germanus, non Italus fuit) *quæ per orationes Gregorij Pape frequenter fiebāt, & zelus eius feruentissimus pro Deo, & Ecclesiasticis rebus, satis eum contra venenatas detractorum linguas communiabant.* Monachi fuerant Victor III. Urbanus II. & Paschalis II. qui ordine post Gregorium VII. in Apostolica Sede constituti, scriptorum omnium consensu, vitæ sanctitate & rebus gestis claruerunt. Monachus fuerat Eugenius III. qui ob egregiam sanctitatis famam ad Pontificatum assumptus, in summo illo fastigio moderationem pristinam retinens, miraculis & viuis & mortuis floruit. Monachus fuerat Adrianus IV. qui cū doctissimus & optimus haberetur, ab Eugenio III. Cardinalis creatus, & in Noruegiam missus, eam Prouinciā Christo suis laboribus acquisiuit, ac deinde Pontifex factus, laude constantiæ & magnitudinis animi insignis fuit. Monachi fuerant Innocentius V. ex Ordine Prædicatorum, ac non diu post Nicolaus IV. ex Ordine Minorum. quos vno ore historiæ omnes, optimos probatissimōsque Pontifices fuisse testantur, ac vt Benedictum XI. Urbanum V. & alios laudatos Pontifices prætermittam, Monachus fuerat sanctus Petrus Moronus,

qui Celestinus V. in summo Pontificatu appellatus est, cuius quidem ea fuit apud Deum deuotio, ac fides, vt miraculis maximis claruerit, ea rerum humanarum deficientia, & solitudinis ac diuinæ cōtemplationis amor, vt ipso se Pontificatu sponte abdicauerit.

Neque verò solū in ordine summorum Pontificum ex Monasteriis viros clarissimos inuenire licet, sed etiam in ordine Præfulum cæterorum. Siquidem S. Gregorius Nazianzenus, B. Basilius Magnus, S. Martinus Turo-nensis, S. Augustinus clarissimum lumen Ecclesiæ. S. Paulinus Nolanus, Seuerus Sulpitius, S. Anselmus, aliq; innumerabiles viri doctissimi & omni virtutum laude celeberrimi, ex Monasteriis ad Episcopatum assumpti fuerunt. Desinat igitur aduersarius, nisi plane stultus haberi velit, in Summis Pontificibus, Sixto, Pioque id reprehendere, quod in tam multis aliis cogitur laudate! Et quoniam omnis aduersarij conatus, vt etiam cæterorum Calvinistarum, eo potissimum spectat, vt fedis Apostolicæ auctoritatem & dignitatem imminuant, S. Leonis Magni, viri sapientissimi, atque optimis verbis Apologiam claudam. *Quisquis huic Sedi Principatū estimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuire dignitatem, sed inflato spiritu superbia sua, semetipsum in Inferna demergit.*

FINIS.

APPENDIX AD TRACTATVM DE CVLTV IMA- ginum.

IN QVA CONTINETVR RE-
FVTATIO LIBELLI, QVI
falso Synodus Parisien-
sis inscribitur.

ANNO 1596. prodiit Francofurti nouus libel-
lus cum hoc titulo, Synodus Parisiensis de
imaginibus an. Christi DCCCXXIV. ex
veterissimo codice descripta, & nunc pri-
mum in lucem edita. Hoc autem presentian-
no, cum mihi is libellus ab amico ostensus esset, animaduerti con-
tinuo, nec verè Synodum esse, nec scriptum luce dignum. Quare
ne fortè inscriptio fallat incautos, operæ pretium me facturum
existimaui, si libellum breuissimè consulerem.

CAPVT PRIMVM.

PRincipiò igitur non esse synodum vllam Parisien-
sem, quæ hoc libello contineatur, argumento esse
potest, quod nulla in eo conspiciantur Decreta, nulli
Canones: nulla extet Episcoporum subscriptio, nulla
Synodi mentio. sed & ipse libellus aperte redarguit sui
tituli vanitatem. Sic enim legimus pag. 126. Nos non Sy-
nodum congregando, sed quemadmodum à vobis postulauimus,
licentiâque agendi percepimus, vna cum familiaribus nostris,
filiis vestris, quantum pro multiplicibus Regni diuersis occu-
pationibus impediti, per intervalla potuimus, considerare studui-
mus, quid Almitati vestre de tanta necessitate significare po-
tuissimus.

Ac vt verborum istorum sententia intelligatur, totius
libelli argumentum exponemus. Scripsit Michaël Bâl-
bus Imperator Græcus ad Ludouicum Pium Imperato-
rem Latinum, Epistolam benè longam, in qua, post alia
multa, significauit, Ecclesiam propter imagines Christi
& sanctorum in duas partes esse diuisam, cum alij ado-
randas, alij non adorandas esse contenderent. & simul
petiit, vt Ludouicus in Occidente operâ daret, vt subla-
to superstitioso cultu imaginum, Ecclesia pacè & vnio-
nem recuperaret.

Ludouicus his litteris acceptis, à Summo Pontifice fa-
cultatem obtinuit conuocandi viros aliquot doctos, qui
veterum Patrum testimonia de cultu imaginum dilige-
ter colligerent. Quo facto scribi iussit Epistolam, quam
nomine Summi Pontificis, ipso consentiente Pontifice,
cui primùm ostendenda erat, ad Michaëlem Imperato-
rem dirigere cogitabat. Denique tum Epistolam præ-
dictam, tum aliam à se ad ipsum Pontificem, qui Euge-
nius dicebatur, proprio scriptam per duos Episcopos mi-
sit.

Hæc igitur quinque in libello nuper edito continen-
tur, primùm, Epistola Michaëlis Balbi ad Ludouicum
Pium, Caroli Magni filium: secundò, collecta testimonia
ex veteribus Patribus, quibus probatur, imagines,
neque frangendas esse, vt volebant Iconomachi, neque
colendas, vt Synodus Nicæna II. statuerat: Tertio, Epi-
stola Summi Pontificis nomine scripta à Francis Do-
ctoribus ad Michaëlem Imperatorè, qua docetur, ima-
gines neque iniuria afficiendas esse, neque etiam ado-
randas. Quarto, Epistola Ludouici Imperatoris ad Eu-
genium Pontificem eius nominis secundum, qua eum
hortatur ad legationem in Græciam mittendam, & Ec-
clesiam pacificandam. Quintò, Epistola eiusdem Ludo-
uici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos, quos Romam
ad Summum Pontificem mittit, eosque instruit, quem-
admodum prudenter cum Pontifice se gerere debeant,
vt eum ad suam sententiam pertrahant.

Ex his promptum erit intelligere, fucum facere vo-
luisse eos, qui hunc libellum specioso nomine Synodi

Parisiensis ornare voluerunt, qui quidem causam Iconomachorum iuare, & Catholicæ fidei detrimentum aliquod adferre conati sunt, sed, Deo iuuante, mox efficiemus, vt oleum & operam se perdidisse, doleant.

CAPVT SECVNDVM.

NAM vt ad Epistolam Michaëlis, quæ primam partem libelli occupat, veniamus: ea quidem plena videtur religiosi studij, vt si quis aliundè, quis iste Michaël fuerit, ignoret, arbitretur eum vnum ex optimis, & Christianissimis Principibus fuisse.

Sed extant annales publici Ioannis Zonaræ, Georgij Cedreni, & aliorum, qui res gestas Græcorum Principum litteris mandauerunt. Ex his cognoscere licet, Michaëlem non solum cognomine, sed etiam re ipsa Balbum, virum fuisse impium & scelestissimum, quippe, qui magis Hebræicæ superstitioni, quàm Christianæ Religioni addictus esset: qui Resurrectionem carnis pernegaret, & ob id Prophetas, & Apostolos, qui eam prædicauerant, irriteret: qui fornicationem licitam esse diceret, & sacrum cœlibatum adeo contemneret, vt è monasterio sanctimonialiam iam Deo sacram sibi coniugem deligeret: qui septimam Synodum Oecumenicam, atque ab Adriano Pontifice maximo approbatam respueret: qui sacras imagines nullo honore dignas arbitraretur: qui Iconomachis impensè faueret, & Constantinum Copronymum Iconomachorum Principem sibi præter ceteros imitandum proponeret: qui Sanctum Euthimium, Sanctumque Methodium, aliosque pios veritatis defensores vel exilio, vel carcere, vel morte mulctaret.

Hic igitur est ille Michaël, qui ouinam pellem indutus, cum esset re vera Lupus rapax, quasi fidei zelo accensus nihil aliud optare se fingit, nisi Ecclesiæ reformationem & pacem, sed quemadmodum in illa ipsa Epistola deplorat necem Leonis Imperatoris, cui proximè ipse successit, quem dicit ab improbis quibusdam conuersione

tionem facta miserè necatum, cum satis apertè constet ex auctoribus supra citatis, ipsum eundem Michaëlem conspirationis Principem fuisse: sic etiam pie quæri videtur, Ecclesiam ob dissensiones de cultu imaginum esse diuisam; cum ipse potissimum dissensionis, & diuisionis auctor esset, qui Synodum Generalem, quæ dissensiones sustulerat, reiecit, & Iconomachiam propagare studeret: & non contentus dissensionibus Orientalibus, in Occidente quoque dissensiones serere, ac propagare satageret.

Quod verò in extrema Epistola Catholicos reprehendit, quod viuificam crucem despiciant, quod imagines vt Deos quosdam adorent, quod eis sacrificia offerant, quod ab eis nescio quo artificio de sacro fonte suscipi, & sacram communionem percipere velint, denique quod alias id genus superstitiones velineptias in cultu sacrarum imaginum ostendant, merè calumnias, atque imposturæ sunt. neque mirabitur eiusmodi mendacia Græcum Imperatorem in sua Epistola ad Latinos longe positos scribere potuisse, qui cogitare voluerit, quam crassa, & quam incredibilia mendacia nostri temporis hæretici de Catholicis in vicinis locis degentibus fingant.

Sed ex Concilio Nicæno secundo verè legitimo, & Oecumenico, velit nolit Michaël Balbus, illis ipsis temporibus celebrato, luce solis clarius effici potest, illa esse commenta fraudesque hæreticorum. Docuit enim Concilium illud, cui Catholici omnes assentiebantur, imaginibus sacræ deberi quidem suam venerationem, sed non maiorem quam viuificæ Crucis, neque illis vllò modo sacrificandum esse, neque eas cultu latriæ, qui Deo est proprius, adorandas. Legatur synodus, & imposturæ subito euanescent.

Quæ cum ita sint, vel Franci, qui Ludouico Imperatori à consiliis erant, fidem habuerunt litteris Michaëlis, vel non habuerunt. Si fidem habuerunt, circumuenti sunt, atque decepti: si fidem non habuerunt, abusi suis litteris illis ad permouendum Summum Pontificem, vt maiorum suorum acta rescinderet, & synodum Nicæ-

Append. ad lib. de Cultu Imag. Cap. 3.
 nam, ab Hadriano approbatam improbare ipse atque dampnaret.

Sed siue decepti fuerint, siue decipere voluerint, nihil attinebat istum vel errorem vel istud scelus ipsorum orbi terrarum proderet, præsertim, cum non sine causa maiores nostri libellos eiusmodi, qui nihil utilitatis, detrimenti autem plurimum adferre poterant, libenter deliteretæ passii sint.

CAPVT TERTIVM.

Venio nunc ad ea testimonia, quæ pauci illi viri à Ludouico Imperatore vocati, ex veterum monumentis collegisse se dicunt. multis enim nominibus viri illi peccasse videntur, ac primum quidem ante collectionem satis auctorè iudicium sibi de scriptis Apostolicis desumpserunt, nec solum de Summo Pontifice, sed etià de Generali synodo à Pontifice approbata temerè iudicarunt. In qua re longè superarunt peccatum auctoris illius, qui nomine Caroli Magni librum edidit aduersus cultum sacrarum imaginum. Ille enim (quod etiam Patres Concilij Francofordiensis fecerunt) Nicænam Synodum secundam improbauit, quoniam celebratam fuisse existimauit sine consensu Apostolicæ Sedis. At consiliarij isti Ludouici Imperatoris, quorum scripta discutimus, fatentur Synodum pro cultu imaginum, id est, Nicænam secundam ab Hadriano Summo Pontifice coactam, & probatam, & tamen tum ipsam Synodum, tum Epistolam eiusdem Hadriani ad Còstantinum Imperatorem pro cultu imaginum, & rursus defensionem eiusdem Synodi ab Hadriano ad Carolum missam examinare, diiudicare, reprehendere non verentur.

Hæc enim sunt ipsorum verba pag. 19. *Primum Epistolam Domini Hadriani Pape, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori, & Hirenæ matri eius ad eorum deprecationem intransmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, Et quantum nostræ paruitati res patuit, siue iuste reprehendit illos, qui imagines sanctorum temeraria*

ausu in illis partibus infringere & penitus abolere presumpserunt: sic indiscretè noscitur fecisse, in eo quod superstitiose eas adorari iussit, pro qua etiam causa Synodum congregari præcepit. Et infra pag. 21. de defensione Nicænae Synodi ab Hadriano edita sic loquuntur. Per singula capita in illorum excusationem respondere quæ voluit, non tamen quæ docuit, conatus est, &c.

Ita nimirum iudicem suam, & totius Mundi iudicare, pastorem omnium Christi ouium pascere, & Doctorem vniuersorum docere non erubuerunt, qua temeritate nulla maior cogitari potest.

CAPT QVARTVM.

Sed fortasse noua aliqua, atque recondita testimonia reppererunt, quibus freti resistere in faciem Apostolico Præfuli non reformidarunt. Imò verò notissima & vulgaria, & quæ nihil ad rem faciant sine vlla ratione, vel ordine collegerunt.

Ac, vt exempli gratia pauca discutiamus, primum testimonium sumunt ex libro Sancti Augustini de hæresibus, vbi legimus Simonem Magum iussisse imaginem suam, & Helenæ meretriculæ suæ à discipulis adorari. Atque hanc esse dicunt primam originem adorandarum imaginum. Quasi vero, si de falso cultu agatur, non ante Simonis tempora, vituli aurei ab Hebraeis, & simularum hominum mortuorum à Gentilibus adorata fuerint. Sed Ecclesia Catholica non dicit cultum rerum sacrarum ab hostibus suis. & si ex eo testimonio liceret colligere non esse Christi, & Sanctorum imagines venerandas, licebit eadem ratione colligere, ne ipsam quidem Christum vilo honore dignum esse, propterea siquidem impium erat, Simonis, & Helenæ imagines colere, quod Simon, & Helena indignissimi essent qui colerentur.

Sed ridicula plane sunt, quæ ex Epistola 56. eiusdem Augustini ad Dioscorum testimonia desumpserunt. Ridicula, inquam, si ad id, de quo agimus referantur. Quæ

namque S. Augustinus disputat de imaginibus, quæ à corporibus defluentes in animum penetrant, ut per eas aliquid cernamus, vel cogitemus, ea proferunt isti ad probandum non esse Christi & sanctorum imagines depictas vel sculptas, vilo modo colendas. Quæ quam bene cohercant cum præfenti disputatione, lectoris esto iudicium.

Quid? quod plurima testimonia, quæ Summus Pontifex Hadrianus in Epistola illa sua doctissima pro imaginibus posuit, isti rursus allegant, qui contra imagines pugnant.

Quod vero dicunt, & nonnullis etiam testimoniis probare nituntur, non esse consuetudinem, vel annorum numerum, aut quamlibet vetustatis auctoritatem præferendam veritati: tunc rectè dicetur, si probari possit, cultum, quem Ecclesia Catholica imaginibus exhibet, ex manifesto errore, non ex certa veritate descendere. Sed cum de re aliqua litigatur, multum valere consuetudinem, & venerandam esse antiquitatem, ne ipsi quidem negare possunt, quorsum enim tantopere laborarunt in euoluendis antiquitatis monumentis, si nullum probabile argumentum ex antiquitate peti potest? non ne vident, se hoc suo facto contra sua verba pugnare? & re ipsa destruere, quod verbis astruere nitentur? Certè si liberet testimonia S. Augustini, S. Basilij, aliorumque veterum Patrum in medium adferre, quibus ipsi ex antiquitate, vel Ecclesiæ consuetudine probant Ecclesiastica dogmata, nullus finis esset.

Sed quod superat omnem admirationem, illud est, quod multa testimonia proferunt pro adoratione Crucis. & cum rationem reddere volunt, cur signum, vel lignum Crucis adorandum sit, & imagines Christi non sint adorandæ, dicunt eam esse causam, quia Christus in Cruce suspensus fuit, non in imagine: & quia per Crucem nos redemit, non per imaginem. Quod si refellere voluero, timeo ne nimis tarditatis, lectores, existimare videar. Certè enim Christus non in signo Crucis, quod in pariete, vel in tabella, vel in fronte, vel in aère pingimus, suspensus fuit, neque etiam in ligacis illis crucibus

quæ passim cernuntur, & adorantur in Ecclesiis, sed in illa vna Cruce, cuius ista nostra signa, quæ pingimus, vel erigimus, imagines sunt. Cum ergo liceat per aduersarios Crucis imaginem colere, cur imaginem Crucifixi colere non licebit? & si iure Crucis adoramus imaginem, quia per Crucem redempti sumus à Christo, qua causa fingi potest, cur non iure coli possit imago Christi, qui proprie nos redemit?

At, inquit, nihil manu factum colere fas est. quid igitur? Lignum vel signum Crucis non est manufactum? Codex Euangeliorum, & sacra vasa, quæ horum opinione veneranda sunt, quid sunt aliud, nisi opera manuum humanarum? Et tamen verum est, nihil manu factum esse colendum eo genere cultus, quo Deus ipse qui omnino non est factus, sed omnium rerum factor colendus est.

Quare poterant Collectores isti maximam partem testimoniorum quæ attulerunt, omittere; quoniam iis nihil probatur aliud, nisi solum Deum esse colendum cultu patriæ sibi vni proprio, & non esse imagines ita adorandas, ut etiam sacrificia illis offerantur, quæ neque non negamus, neque S. Nicæna Synodus negauit.

Ac, ut videas, Lector, quantas vires veritas habeat, ipsi quoque qui eam oppugnant, non raro vel inuiti vel imprudenter eam tuentur. Id accidit Collectoribus nostris. Nam inter alia testimonia colligunt etiam nonnulla, ut probent imagines non esse frangendas, vel iniuria afficiendas. Sed in iisdem testimoniis non habetur solum quod ipsi volunt, imagines videlicet non esse afficiendas iniuria, sed habetur etiam quod nolunt afficiendas honore, quod quidem isti Collectores aliquando viderunt, & textum audacter corruerunt, aliquando non viderunt, & testimonium contra se in ipso suo libello imprudenter reliquerunt.

Prioris rei exemplum habes pag. 87. vbi allegatur S. Gregorius, qui in Epist. 5. libri septimi ad Ianuarium reprehendit acriter nonnullos, qui Beatæ Virginis imaginem, & Crucem dominicam contumeliæ causa ad Iudæorum Synagogam detulerunt: & mandat Ianua-

rio Episcopo, vt sublatam ex eo loco cum ea qua dignū est veneratione, imaginem, atque Crucem, in Ecclesiam referat. Hic boni Collectores nomen imaginis simpliciter deleuerunt, vel omiserunt, ne videretur contra eorum dogma non solum *Crux*, sed etiam imago Beatæ Virginis veneranda, nisi forte libratorum errore nomē imaginis sit omissum.

Iam vero pag. 91. adscribunt hæc verba ex Epistola Synodica Gregorij Papæ: *Nos nō ob aliud nomen imagines facimus. Adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo Dei, &c.* Audis ne Collector, vocabulum, (adoramus?) & tamen à se hoc testimonium prolatum est. Sed habemus clariora.

Paulo infrā ponuntur hæc verba ex libro S. Basilij ad Amphilochium de Spiritu sancto cap. 17. *Imaginis honor ad primam formam transit, &c.* Ecce tibi rursus honorem imaginis. Sed ad clarissima veniamus.

Paulo post adferuntur hæc alia verba ex Epistola eiusdem Magni Basilij ad Imperatorem Iulianū: *Credo in unum Deum patrem omnipotentem, Deū Patrem, Deū Filium, Deum Spiritum sanctum unū Deum, hæc tria adoro & glorifico. Confiteor autem & filij Incarnati dispensationē, & Dei genitricem, que secundū carnem eum genuit, S. Mariam, Suscipio vero & Sanctos Apostolos, Prophetas, & Martyres, & ad Deū deprecationem, que per eos propitium mihi efficit misericordissimum Deum, pro quo & figuræ imaginū eorum honore & adoro, specialiter hoc traditum est à Sanctis Apostolis, & nō prohibitum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorū designari vel historias, &c.* Quid audiuius? S. Basilius Magnus ab aduersario aduocatur testis, & vere testis est omni exceptione maior. Is vero palam affirmat, se honorare, & adorare Apostolorum, Prophetarum, & Martyrum imagines. Idque affirmat, dum fidei suæ confessionem edit, ac de rebus non dubiis aut verisimilibus, sed certissimis, & exploratis loquitur. Addit vero id ab Apostolis traditum, & ab omni Ecclesia susceptum, & obseruatum. Quid quæso responderi potest? Auctor grauissimus aperte loquitur, & eius testimonium ab aduersariis profertur. Neque desunt alia testimonia similia in eodem libello, Atha-

nasij, Germani, Leontij, & aliorum, quæ imprudenter ab aduersariis contra se, & pro nobis, hoc est, pro cultu sacrarum imaginum profertur. Sed ego breuitatē studio, neque libenter in his refellendis ineptiis tempus tero.

CAPVT QVINTVM.

SEquitur pars tertia, id est, Epistola Eugenij Papæ ad Michaëlem, & Theophilum eius filium Imperatores quam Epistolam iidem Collectores scripsisse videntur, neque enim Eugenius vllam talem Epistolam scripsit, sed (vt suprā diximus) scripta fuit, vt nomine Pontifici cismitteretur, si ipse probaret. In qua re cogimur desiderare prudentiam Collectorum, qua enim fronte Romano Pontifici præscribere ausi sunt, quod ipsum scribere oporteret: qua vero fiducia sperare potuerunt, Romanum Pontificem scripturum ad Græcum Imperatorem contrariariis, quæ prædecessores eius non semel scripserant?

Sed videamus, si placet, paulo diligentius, an Epistola illa summū Pontificem deceat. Omitto autem, quod in hoc libello Epistola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, sed ei qui nunc demum post tot secula libellum hunc in lucem edidit,tribuendum videtur. Nihil etiam dico quod Epistola verbosa est admodum, obscura, barbara, imperita, detur enim hoc tempore, taceo denique, quod dum conatur tollere repugnantiam, quæ in verbis S. Gregorij esse videbatur, tanto se magis inuoluit, quanto magis conatur euoluere. Sed tria quædam tacitus præterire non possum. Primum enim facit hæc Epistola Pontificem summum, adulatorem Imperatoris impudentissimum, dum ita loquitur, *O venerandi Mundi Principes, cum vniuersa Sæcra Dei, quam Domino disponente, & committente gubernat is Ecclesia.* Et infrā, *propter adunandam quam Domino Deo ordinante regitis Ecclesiam.* Quæ factior adulatio: Michaël Balbus interfecto legitimo Imperatore, cum esset ipse pro sceleribus

his iam morti adiudicatus, tyrannicè inuasit Imperium, & Pontifex Maximus affirmabit, Deo disponente, committente, & ordinante, hunc ipsum Balbum gubernacula suscepisse non solum Imperij, sed etiam Ecclesiæ, & si Ecclesia Dei ab ipso Deo gubernanda Imperatori tradita est, quid faciunt in Ecclesia Episcopi? quid ipse Summus Pontifex? Imperator (inquit S. Ambrosius) in Ecclesia est, non supra Ecclesiam, filius Ecclesiæ, non Rector, omnis, non pastor, Et S. Ioan. Chrysostomus Diacono suo dixit: *Si is qui diademate coronatur indignè adeat ad sacra mysteria percipiendæ, cohibe & coerce, maiorem tu illo habes potestatem.*

Deinde, in eadem Epistola non semel repetitur hoc argumentum: *Si nulla unquam picta, vel ficta fuisset imago, nihil periret de fide, spe, & charitate, quibus ad regnum peruenitur æternum:* Et tamen propter imagines orta est dissensio & diuisio in Ecclesia, turbata pax, charitas violata. Et non animaduertunt, qui eam Epistolam nomine summi Pontificis scribunt, eo argumento non solum effici quod ipsi volunt, imagines non esse adorandas, sed etiam effici (si quid tamen efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino de medio esse tollendas, quod ipsi nolunt. Nec tamen argumentum illud aliquid valet.

Quamuis enim nihil periret de fide, spe, & caritate, si nulla picta, vel ficta esset imago tamen quando picta, vel ficta est, peccat in fidem, qui eam negat esse venerandam, quoniam honor imaginis ad prototypum refertur, quod venerandum esse fides docet, & aduersarius non negat, Et potest hoc ipsum similitudine illustrari, si libellus aliquis diuinæ scripturæ, vt Epistola ad Philemonem, non extaret, nihil deperiret de fide, spe & caritate: & tamen quia nunc extat, qui eam negaret esse cum veneratione suscipiendam, peccaret in fidem. & si propterea dissensiones orirentur, non esset Epistola abiicienda, sed imperitia dissidentium coarguenda, & instruenda.

Postremo in eadem illa Epistola reprehenditur Constantinus & mater eius Hirene, quod edicto suo iusserit sacras imagines iuxta Concilij generalis decretum, cum veneratione esse habendas. Quæ sanè reprehensio à Sommo Pontifice, nisi planè amente, scribi non potuit.

quid enim? Hadrianus Papa Constantinum, & Hirenam summis laudibus effert, quod sacrarum imaginum religioso cultui faueant: & Hadriani successor Eugenius eosdem Imperatores ob causam eandem reprehendit: & quæ maior stultitia fingi potest, quàm vt Summus Pontifex molestè ferre se dicat, quod ab Imperatore decreta Conciliorum generalium à sede Apostolica approbata seruantur, ac defendantur.

Sed si parum prudentes Collectores fuerunt, non fuit inconstans Apostolicæ sedis Antistes, permansit enim in iis, quæ prædecessores non sine magna deliberationis maturitate statuerat. Nam neque Eugenius eam Epistolam misit: & paulò post Hadrianus I. Synodum Oecumenicam octauam Constantinopoli celebrandam curauit, in qua Synodus septima de cultu imaginum iterum approbata est. Denique Anastasius Bibliothecarius Romanus in præfatione septimæ Synodi ad Ioannem VIII. Pontificem, qui Hadriano II. proximè successerat, scribit, in eadem sententia fuisse omnes Romanos Pontifices. *Quæ, inquit, super venerabilium imaginum adoratione præsens Synodus docet, hæc & Apostolica vestra Sedes, si cut nonnulla scripta innuunt, antiquitus tenuit, & vniuersalis Ecclesia semper venerata est, & hæctenus veneratur, quibusdam dimittaxat Gallorum exceptis, quibus utique nondum est horum veritas reuelata.*

CAPVT SEXTVM.

REst pars vltima, hoc est, Epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem, & altera eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos. In quibus nihil obseruandum occurrit, nisi quod in eis quædam dicuntur, quæ redolere videntur fraudes recentium hæreticorum. Vnde venit in mentem suspicari, ne forte vel totus hic libellus sit confictus, vel, quod eî credibilis, deprauatus, & auctus ad inuidiam Romanæ Ecclesiæ conciliandam.

Sed siue sit verus liber siue confictus, siue partim sin-

cerus, partim adulterimus: illud vnum constat, non esse librum dignum, in quo legendo tempus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sententia insulte, ordo peruersus; eorundem testimoniorum crebra repetitio, facile potuissent persuadere Typographo, si is commune commodum, & non proprium lucrum, spectasset, vt sibi ab edendo eiusmodi opere temporaret.

DISPUTATIO

DE EXEMPTIONE

CLERICORVM.

CAPVT PRIMVM.

An Clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

Rostrema restat quæstio de libertate Ecclesiastica, de qua in hac vltima editione paulo fusius disputare institui, quod animaduertim his proximis annis non defuisse, qui testimonii huius libri abuti voluerint ad oppugnandum Ecclesiasticam libertatem.

Primum igitur hæretici permulti contendunt, Clericos tum maiores, tum minores, iure subiectos esse debere seculari potestati tum in soluendis tributis, tum in iudiciis & causis. Marsilius de Padua, & Ioannes de Ianduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse liberum à soluendis tributis, & quod fecit Mart. 17. tum tributum soluit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ita refert. Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par 2. cap. 37.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 11. §. 15. docet, Clericos omnes, præterquam in causis merè Ecclesiasticis subiectos esse debere legibus, & tribunalibus secularium Magistratum. Idem docet Petrus Martyr in cap.

17. ad Romanos, vbi etiam adit, Principes non potuisse concedere Clericis priuilegium, vt non subicerentur Magistratibus politicis, cum id sit contra ius diuinum: & ideo non obstante concessione Principum, debere Clericos subiectos esse Magistratibus secularibus. Ioannes Brentius in Prolegomenis, & Melancthon in locis. cap. de Magistratu, in rebus etiam & causis Ecclesiasticis subiiciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nonnulli censent, iure diuino liberos esse Clericos, & eorum bona à potestate Principum secularium. Ita docet Glosa, & nonnulli ex Canonistis in can. Si Imperator, dist. 96. & in cap. Quaquam de censibus in 6 & ex Theologis Ioannes Driedonius lib. 1. de libertate Christiana cap. 9. Nonnulli verò existimant, Clericos liberos esse partim iure diuino, partim iure humano, id est, in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus iure diuino, in aliis, iure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria de potestate Ecclesiæ, Relect. 1. qu. vlt. Dominicus à Soto in 4. dist. 25. quæst. 2. art. 2. Ioannes Medina in Codice de restitutione, quæst. 15. & ex Canonistis Didacus Couarruias in lib. prædicarum quæstionum cap. 31.

Sit igitur **PRIMA** propositio: *In causis Ecclesiasticis liberi sunt Clerici iure diuino a secularium Principum potestate.* Vocatur causæ Ecclesiasticæ, quarum cognitio non pedit à legibus ciuibus sed ab Euangelio, vel à Canonibus Pontificum, aut Conciliorum, quales sunt controuersie de fide, de sacramentis, & aliæ id genus.

Probatum primum ex diuinis litteris. Nam ex doctrina scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticum est distinctum à politico, & illo etiam sublimius, vt à nobis demonstratum est in lib. 1. de Summo Pontifice cap. 7 & lib. 5. cap. 7. Ergo causæ Ecclesiasticæ iudicari non debent à Politicis Magistratibus. Præterea, secundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam à Christo commissæ est Apostolis, & præcipuè Petro: ergo in rebus Ecclesiasticis Laici omnes, etiam principes sunt oues, & subditi, non Pastores, & iudices, vt lo-

cis notatis demonstratum est.

Secundo probatur ex Concilijs. Nam in Mileitano can. 13. & Matifconensi, can. 8. Clerici grauiter puniuntur, si causam Ecclesie ad Imperatoris terreni iudicium deferant.

Tertio ex Patribus. Seuerus Sulpicius in lib. 2. sacra historiz refert, sanctum Martinum aliquando exclamasse, nouum esse, & inauditum nefas, vt causam Ecclesie iudex seculi iudicaret. Item sanctus Ambrosius in Epist. 78. ad Theophilum, & sanctus Augustinus in Epistola 162. reprehendunt eos qui causas Ecclesie terrenis iudicibus iudicandas exponunt.

Quarto ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, proinde nunquam ad eos causam Ecclesie iudicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus 1. Cor. 6. iubet lites etiam ciuiles Christianorum non deferri ad iudicium ethnicorum, quo modo permisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas? Vltimo ex Iustiniano seniore Imperatore, qui idem affirmat Nouella 83.

Secunda propositio: *Non sunt exempti Clerici ab obligatione legum ciuiliu, que non repugnant sacris Canonibus, vel officio clericali.* Loquimur hic potissimum de legibus politicis, quae dirigunt actiones humanas in commerciu temporalis, vt cum Princeps, vel Magistratus constituit pretia rebus venalibus, vel iubet noctu neminem incedere cum armis, vel sine lumine, vel non asportare frumentum extra prouinciam: & his similia. Nec volumus dicere his legibus teneri Clericos obligatione coactiua, sed solum directiua, nisi eadem leges ab Ecclesia approbatae fuerint. Quod si de iisdem temporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, & tunc legem ciuilem ne directiue quidem obseruare tenerentur.

Probatur igitur Clericos ad obseruationem legum ciuiliu directiue teneri in defectu legis Ecclesiasticae: nam clerici praeterquam quod Clerici sunt, sunt etiam ciues, & partes quaedam Reipublicae politicae: igitur vt tales, viuere debent ciuilibus legibus: non sunt

autem aliae, vt nunc ponimus, nisi quae a politico Magistratu sunt latae, igitur illas Clerici seruare debent. alioqui magna perturbatio, & confusio in Republica oriretur, si Clerici non seruarent ciuiles leges in commerciu ciuilibus, & humanis.

Secundo probatur ex confessione Pontificum, & Imperatorum. Nicolaus I. in Epist. ad Michaelem prope finem dicit, Deum diuissime Pontificiam auctoritatem ab Imperiali, vt & Christiani Imperatores pro aeterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus vterentur. Imperator Valentinianus in epist. ad Episcopos Asiae, quam refert Theodoretus lib. 4. hist. cap. 7. scribit, probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare. Denique, S. Ioan. Chrylостomus in cap. 13. ad Romanos, dicit Christi Euangelio non tolli politicas leges, & ideo debere etiam sacerdotes & Monachos eis parere.

Tertia propositio: *Non possunt Clerici a iudice seculari iudicari, etiam si leges ciuiles non seruent.* Probatur primo ex Concilio Chalcedonensi can. 9. vbi sic legimus: *Si Clericus aduersus Clericum habet negocium, non relinquit Episcopum suum, & ad secularia iudicia non recorrat.* Concilium Agathense can. 32. adhuc clarius in haec verba loquitur: *Clericum nullus praesumat apud secularem iudicem, Episcopo non permittente, pulsare.* Idem habent Concilium Carthaginense tertium can. 9. Toletanum tertium can. 13. Matifconense can. 8.

Secundo probatur ex Imperatorum Constitutionibus. Nam eximit Iustinianus Clericos & Monachos a seculari iudicio in nouellis 79. 83. & 123. quanquam non eximit in causis criminalibus, sed in ciuilibus tantum, in criminalibus autem, vult a Praetore cognosci causam non tamen condemnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter eximit Clericos in omnibus causis tum ciuilibus, tum criminalibus, & perspicuum est ex Epistola Caij Papae ad Felicem Episcopum, item ex Epistola 2. Marcellini, & ex lib. 11. Registri S. Gregorij Epist. 14.

ad Ioannem Defensorem. debet autem lex Civilis cedere legi Canonicae, cum possit Summus Pontifex Imperatori præcipere, in iis præsertim, quæ ad Ecclesiam pertinent.

Tertiò probatur ratione: nam omnino absurdum est, ut ovis pastorem suum quocunque modo iudicare presumat. Itaque non sine magna laude refert Rufinus lib. 10. hist. cap. 2. & post eum B. Gregorius lib. 4. Epist. 75. vocem illam Constantini ad Episcopos, *Vos Dei estis à summo Deo constituti, equum non est, ut homo iudicet Deos.*

At obijcit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 11. §. 15. Epistolam Constantini Imp. ad Nicomedienfes, quam refert Theodoretus lib. 1. hist. cap. 20. ubi dicit Constantinus se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium eiecisse, & subiungit: *Si quis Episcoporum inconsultè tumultuatus sit, ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia cecebitur.*

Respondeo, more solito Caluini imponere simplicibus. Nam Constantinus in illa Epistola scribit, se quidem eiecisse in exilium Eusebium Episcopum, sed addit, eum antè fuisse à Nicæno Concilio depositum ab Episcopatu propter hæresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus sæcularis punire Clericos, quando ab Ecclesia damnantur, & degradantur, & iudicibus secularibus traduntur. Verba autem Constantini, Caluinus subiungit, ab ipso deprauata sunt, non enim minatur eo loco penam Constantinus Episcopis, sed Laicis: dicit enim, se grauitè animaduersurum in plebem Nicomediensem, si iterum redire velit ad Episcopos hæreticos à Concilio generali damnatos, & non acquiescat suscipere probum & Catholicum Antistitem. Hæc enim sunt verba eius, *Sin autem quisquam* (non dicit, Episcoporum, ut Caluinus addidit) *temeritate & audacia accensus, eas Ecclesie pestes, id est, Episcopos Arianos, vel memoria, vel ludibus celebrare egrediatur, confestim opera ac diligentia ministri Dei, hoc est, mea, penas sue inscitie dabit.*

Obijcit secundo Petrus Martyr: *Iure diuina subiecti est omnis anima sublimioribus potestatibus, id est, Regibus. ut constat ex Epist. ad Rom. cap. 13. Ergo non poterunt Reges eximere vllas*

Christianos à sua potestate. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse vllum eximere potestate Pape, quia iure diuino omnes subiciuntur Pape.

Respondeo, nihil ea ratiocinatione concludi, quamuis enim iure diuino sit omnis anima potestatis sublimioribus subiecta, ac per hoc etiam Regibus, dum sublimiores potestates sunt, tamen fieri potest, ut qui esse sublimior potestas, paulò post non sit, ut si ipse subiciat alteri partem sui regni, vel iure belli, aut alio iustotitulo regnum, vel regni partem amittat. Quoniam ergo Clericos partim ipsi Principes subiecerunt in omnibus causis, etiam temporalibus & civilibus Episcopis suis; & postremò Summus Pontifex Clericos omnes eximit à subiectione Principum secularium, sequitur, ut respectu Clericorum non sint Principes, superiores potestate, ac proinde non teneantur Clerici Principibus parere neque iure humano, neque iure diuino, nisi quantum ad leges quasdam directiuas, ut diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse eandem rationem Pontificatus, & Regnorum. Nam Regna non sunt immediate à Deo instituta, sed ab hominibus, & ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas: Pontificatus autem à Deo immediate est institutus, & ideo non potest ab hominibus immutari.

Quarta propositio: *Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quam secularia libera sunt, ac merito esse debent à tributis Principum secularium.* Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. par. 1. cap. 19. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 46. Item ex cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. ex cap. Quoniam, de cens. in 6. Extrauaganti, Quod olim, de Immunit. Eccles. Item ex cap. Quia nonnulli, & cap. Clericis, de Immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quæ habentur in Codice Theodosiano, lib. 16. ut. 2. l. 16. & 26. & in Codice Iustiniani, l. sancimus, de sacrosanctis Ecclesijs, & in libro 10. hist. Eusebij cap. 7. ex versione Christophoroni. Vbi tamen est obseruandum, ante Iustiniani tempora, legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis per-

sonalibus, vt etiam indicat S. Hieronymus in commentario ad cap. 17. Matthæi: non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendunt ratione possessionum, vt colligitur ex S. Ambrosio in oratione de tradendis Basilicis, vbi dicit, *Agri Ecclesie solvunt tributum*, & ex Theodoro lib. 4. histor. cap. 7. vbi scribit. Valentinianū seniore in Epistola ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse, *Boni Episcopi tributum pensitant Regibus.*

Quod autem hæc exemptio iure facta sit, & quo iure, humano ne solum, an etiam diuino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Obiicit aduersus hanc propositionem Marcellus de Padua exemplum Christi, qui tributum soluit, vt habetur Matth. 17. Sed facilis est responsio. Christus enim soluit tributum, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest: nam cum dictum esset Petro ab iis qui exigebant tributum. *Magister vester non soluit didrachma?* Dominus Petro ait, *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filiis suis, an ab alienis,* respondit Simon, *ab alienis,* ait Dominus, *ergo liberi sunt filij. Sed vt non scandalizemus eos, vade ad mare & mitte hamum, et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me, & pro te.* Dux sunt autem interpretationes eius loci, *Ergo liberi sunt filij,* & secundum vtramque rectissime Dominus ostendit, se liberum fuisse à tributo soluendo. Prior expositio est S. Hilarij, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnibus filiis Israel. Exod. 30. in vsum templi, quod tributum propriè erat didragma, & secundum hanc expositionem, quæ verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est, Reges terræ non exigunt tributum à filiis suis, sed ab alienis: igitur neque Rex celi exiget tributum à me, qui sum eius propius & naturalis filius. Posterior interpretatio est Sancti Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Cæsari soluebatur, exponit. Quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod soluebatur Cæsari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, vt perspicuum est ex cap. 22. Matth. *Ostendite michi numisma*

censu, at ibi obtulerunt ei denarium. Neque potest vlla solida ratione demonstrari, conuenisse didragmæ tributum Cæsari solui nisi post Christi ascensionem in cælu, scribit enim Iosephus in lib. 7. de bello Iudaico cap. 26. post euersum templum à Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, vt tributum didragmæ, quod Iudæi omnes templo soluebant singulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. Sed tamen ex hac etiam sententia recte colligitur, Christum non fuisse vilius tributi debitorem, quamuis enim non esset filius Cæsaris, qui tributum, iuxta hanc sententiam, exigebat: erat tamen filius Dei, cuius ministri sunt omnes Reges, & Principes terræ, vt legimus Sap. 6. & Rom. 13. neque debent ministri Regis à Filio Regis tributum petere. Præterea, tributa soluuntur Regibus ratione vitæ huius corporalis, timoribus & periculis obnoxio, vt S. Thomas docet in 2. 2. qu. 104. art. 6. ad primum. & ideo iusti etiam homines, licet secundum animam liberi sint à seruitute peccati, tamen ratione corporis, cuius redemptionem adhuc expectant, vt ait Apostolus ad Rom. 8. subiecti sunt tributis, & potestati ciuili. At Christus non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber erat, non seruus, neque redemptionem, sed solam Resurrectionem corporis expectabat: carebat enim omni morbo concupiscentiæ, & omni lege peccati, neque periculis, aut iniuriis obnoxio erat, nisi quantum ipse permittebat. *Oblatus est,* inquit Isaias cap. 53. *quia ipse voluit.* Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat & meritò damnata est, vt hæretica, sententia Marcellij Paduani à Ioanne XXII. Pontifice in Extrauaganti, licet, quam refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

Quinta propositio: *Exemptio Clericorum in rebus politicis tum quoad personas, tum quoad bona, introducta est iure humano pariter & diuino.* Et quidem quod iure humano introducta sit, patet ex iis testimoniis, quæ attulimus in tertia & quarta propositione probanda. Quod autem sit etiam introducta iure diuino, probandum est hoc loco. Sed antea tamen obseruandum est, nos per ius di-

num non intelligere præceptum Dei propriè dictum, quod exter expressè in sacris litteris: sed quod ab exemplis vel testimonijs testamenti veteris, vel noui per quãdam similitudinem deduci possit. Atque hinc fortasse conciliari poterunt Theologorum, & iuris peritorum sententiã. Illi enim cum negant, exemptionem Clericorum esse iuris diuini, præceptum diuinum propriè dictum expressè in scripturis extare negant: isti verò cum affirmant, eandem exemptionem esse iuris diuini, id solum affirmant, quod Theologi minimè negant, deduci per similitudinem ab exemplis, & testimonijs sacrae scripturae, Deum voluisse, vt Clerici, & ipsorum bona libera essent à potestate, & iurisdictione Laicorum.

Cerrè Geminianus Ancharanus, & alij insignes Doctores, exponentes caput, Quamquam, de censibus in 6. notant, in eo capitulo haberi textum expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse iuris diuini. Sed quomodo id sit intelligendum, à Glossa petendum esse monent. Glossa verò in idem caput, docet, esse iuris diuini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Iosephi Patriarchæ, qui exemit Sacerdotes Aegyptiorum, Gen. 47. & Artaxerxis Regis Persarum, qui exemit Sacerdotes Israeliticos, 1. Esdræ 7. Nam vt rectè ait Alexander Pontifex in Concilio Lateranensi, vnde extat cap. Non minus de immunit. Eccles. *Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum quàm fuerit tempore Pharisæorum.*

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primò testimonijs scripturae diuinæ. Nam præter loca iam citata ex Genesi, & ex libro Esdræ, habemus alia duo non minus illustra. Siquidem in lib. Numerorum, cap. 3. Deus nõ semel, sed sæpius repetit, Leuitas propriè suos esse, atque eos sibi ex omni populo delegisse, & in eodem loco dono dari iubet omnes Leuitas Aaroni, & filijs eius, id est, summo Sacerdoti, & successoribus eius. Quos enim sibi ipse delegat ad ministerium templi, rerumque sacrarum, soli Pontifici, qui locum Dei representabat in terris, subiectos esse voluit, ac per hoc à iurisdictione terrenorum Principum liberauit. Constat

autem id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erant Leuitæ in testamento veteri; & Pontificem Christianorum non minoris esse auctoritatis, sed longe maioris in Ecclesia Christi, quàm fuerit Aaron in Synagoga Iudæorum. *Nunc* (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) *& ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacratio vnctio Sacrodotum.*

Sequitur igitur vt quemadmodum in testamento veteri liberi erant Leuitæ iure diuino à potestate Principum secularium: ita sint etiam Clerici in testamento nouo.

Alius locus est is, quem supra tractauimus ex cap. 17. Matth. *Ergo liberi sunt filij.* Nam cum filij Regum à tributis eximuntur, non ipsorum personarum tantum, sed etiam serui, & ministri, atque adeo ipsorum familia à tributis eximuntur. Certum est autem, Clericos omnes propriè ad familiam Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro, *Vt autem non scandalizemus eos, sumens statem da illis pro me; & pro te.* Quasi diceret, & se & familiam suam, cuius præfectus erat Petrus, & liberos à tributis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur S. Hieronymus in commentario eius loci, cum dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non soluere, & S. Augustinus lib. 1. qu. Euangel. qu. 23. cum scribit, in omni Regno terreno non esse vestigales filios Regni illius, sub quò sunt omnia Regna terrarum.

Secundò probatur eadem propositio ex testimonijs sacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris temporibus celebratum, sess. 25. cap. 20. de Reformatione, sic loquitur, *Ecclesie & personarum Ecclesiasticarum immunitas, Dei ordinatione, & Canonice sanctionibus instituta est.* Concilium Colonienſe paulò ante ipsam Tridentinam Synodum celebratum, par. 9. cap. 10. *Immunitas, inquit, Ecclesiastica vetustissima res est, iure pariter diuino & humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est, primum vt Clerici eorumque possessiones à vectigalibus & tributis, aliisque muneribus laici libera sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam consergentes inde extrahantur.* Concilium Lateranense sub Leone X. celebratum, sess. 9. *Cum à iure,*

inquit, tam diuino, quam humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, inuouamus omnes, & singulas constitutiones. & Consilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 43. Nimis, inquit, de iure diuino quidam Laici usurpare conantur, cum viros Ecclesiasticos nihil temporale obinentes ab eis ad prestanda sibi fidelitatis iuramenta compellant. Bonifacius VIII. in capit. Quanquam, de censibus in 6. tanquam de re nota & explorata loquitur, cum ait, iure diuino & humano, Clericos, & eorum bona libera esse à secularium potestate. Ioannes item VIII. Can. si Imperator, dist. 96. Non a legibus, inquit, publicis, non a potestatibus seculi, sed à Pontificibus & Sacerdotibus Omnipotens Deus Christiana Religio clericos & Sacerdotes volunt oriri, & discuti. Et quod de personis affirmat Ioannes Pontifex, affirmavit inultò antè Simmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Ecclesiasticis. Scilicet, inquit, Sacerdotibus dissonandi de rebus Ecclesia indijcisse à Deo cura commissa est. His addi potest Innocentius IV. Pontifex, quamuis non vt Pontifex, sed vt Doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. de Maioritate & obedient. posteaquam docuerat, Clericos exemptos fuisse à potestate Laicorum per Summum Pontificem, Imperatore consentiente, addit, hanc non esse plenam exemptionem, & ideo dicendum esse, Clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentij ea de causa addendum putavi, quoniam Covarruias in lib. practic. quæst. cap. 31. scribit, prædictum Pontificem in loco à nobis citato, affirmasse, exemptionem Clericorum non esse iuris diuini, quod falsum esse, verba citata palàm ostendunt, & ante nos in hanc eandem sententiam Innocentium allegauit Panormitanus, in cap. Nimis, de iure iurando, vbi etiam idem auctor rectè refellit eos, qui per ius diuinum intelligunt ius Canonicum, & fortasse ad eiusmodi explanationes excludendas Concilium Tridentinum non vtitur vocibus iuris diuini, & humani, quæ possent trahi ad significandum ius Canonicum, & ciuile, sed ait, ordinatione diuina, & Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesie, & personarum Ecclesiasticarum fuisse institutam.

CAPVT SECVNDVM.

An exemptio clericorum sit inris diuini naturalis.

DIsseruimus hætenus de iure diuino positiuo; nunc de iure naturali disserendum est, quod planè diuinum esse, in dubium reuocari non potest, cum ius naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc ius pertineat exemptio Clericorum, distinguendi sunt gradus iuris naturalis. Tres enim sunt gradus naturalium præceptorum. Primus est eorum, quæ ita perspicuè sunt impressa in cordibus hominum, vt solo lumine rationis, sine vlla disciplina vel arte, imò sine nouo discursu rationis iudicentur ab omnibus iusta, talia sunt prima quædam principia, vt bonum esse appetendum, malum fugiendum, conseruandam vitam cibo & potu, propagandam & educandam sobolem ad conseruandum genus humanum, Deum esse colendum, non esse faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Hæc maximè propriè sunt præcepta iuris naturæ de quibus ita loquitur S. Ambrosius in Epist. 71. ad Irenæum: *Lex naturæ, quam Deus singulorum insudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profuuo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, & humani ingenis hauritur.* Et S. Hieronymus Epist. ad Algiatiam qu. 8. *Lex, quæ in corde scribitur, omnes continet nationes; & nullus hominum est, qui hanc legem nesciat, & idcirco, iustum iudicium Dei est scribentis in corde humani generis, quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris.* Et S. Augustinus in tract. Psalm. 57. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, quod tibi nõ vis fieri, ne facias alteri. hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permixtus est, vt esset vnde induerentur & quibus lex non esset data.* Nec dissentiunt Græci, vt Chryllostomus homil. 54. in Genesim, nec Scholastici, vt S. Thomas in 1. 2. qu. 94. art. 2. neque etiam ipsa iura, vt patet ex can. Ius naturale, dist. 1. & l. 1. ff. de iust. & iure. Secundus gradus est eorum

præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principiis, tanquam conclusiones proximæ, & quasi naturaliter fluentes per facilem, euidentem, & necessariam consequentiam, vt non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt. talia sunt omnia præcepta decalogi: nam ex illo principio in corde omnium impresso, Deum esse colendum, sequitur continuo, non esse colenda, idola, neq; esse pejerandum: ex illo altero principio, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, sequitur, non esse occidendum, nõ esse mœchandum, non esse furandum, &c. Et sanè aliqua huius generis præcepta aliquando ob nimiam hominũ execrationem deleta sunt de cordibus hominum, vt patet ex lib. 6. Cæsaris, de bello Gallico, vbi legitur, apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem, & ex S. Hieronymo lib. 2. in Iouinianum, & ex Theodoro lib. 9. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibusdam, & etiam à legislatoribus eorum tanquam licita & iusta approbantur. Sed quamuis eiusmodi præcepta à nonnullis ignorarentur, verè tamen & propriè ad ius diuinum naturale pertinent, vt docet S. Thomas in 1. 2. q. 94. art. 5. & q. 100. art. 8. vbi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt propriè iuris naturalis, nullam cadere posse dispensationem. & certè, sicut ea, quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur: ita quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex primis principijs iuris naturalis, pertinent etiam ad ius naturale, quia non possunt destriui, quin destruatür natura. Tertius gradus præceptorum naturalium, est eorum, quæ deducuntur quidem ex principijs iuris naturæ, sed per consequentiam non absolutè necessariam, nec omnino euidentem, & ideo egent humana constitutione. & hæc sunt quæ Theologi propriè referunt ad ius gentium, & ea distinguntur à iure ciuili, quod ius ciuile non deducatur ex iure naturæ per modum conclusionis deductæ ex principijs, sed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur à

iure naturæ. Quæ doctrina est Sancti Thomæ 1. 2. quæst. 65. art. 2. & 4. & quamuis idem S. Thomas in predicta quæst. 65. art. 4. Isidorum sequutus dicat, ius gentium esse speciem iuris positiuũ, contra verò in 2. 2. quæst. 57. art. 3. & clariùs lect. 12. in lib. 5. Ethic. dicat esse speciem iuris naturalis, & alleget iure consultos veteres, qui ius naturale aliud esse docebant, quod est commune omnibus animalibus, aliud quod est commune omnibus hominibus, tamen non pugnat ipse secum, nec Isidorus cum Iure consultis pugnat. nam & idem S. Thomas in 1. 2. qu. 95. art. 4. ad primum, scribit, ius gentium est aliquo modo naturale, & aliquo modo positiuum, ac per hoc est medium inter ius naturale purum, & ius ciuile: ius enim naturale purum, est illud, quod nullo modo pendet ex humana constitutione: ius ciuile autem quod ex sola hominum constitutione pendet, & ideo purè positiuum dici potest: ius verò gentium partim est naturale, partim positiuum, quia pendet quidem ab humana constitutione, id est, à consensu omnium gentium, sed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magistratus particularis. Ex quo sequitur, vt ea quæ sunt iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunt mala, contra autem quæ sunt de iure ciuili, quia sunt purè positiuua, ideo sint mala, quia prohibentur. Rursus sequitur, vt ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, non possint à Principibus vel Magistratibus abrogari, vel immutari: contra autem, quæ sunt de iure ciuili, quia sunt purè positiuua, sicut à Principe, vel Magistratu constituuntur, ita posse à Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendum videtur, exemptionem Ecclesiasticorum non pertinere ad primum, vel secundum naturalium præceptorum gradum, nec tamen esse iuris tantum positiuũ siue canonici, siue ciuilis, sed referenda esse ad tertium gradum præceptorum iuris naturæ, siue, quod idem est, ad ius gentium. Hæc mihi videtur esse sententia ferè omnium Theologorum, & Canonistarum, & in re non arbitror dissentire Ioannem Driedonem, qui in lib. 1. de libertate Christiana cap. 9.

cum Canonistis dicit, exemptionem Clericorum esse iuris diuini naturalis, vt Victoria in Relectione prima de potestate Ecclesie, q. vlt. & Soto in 4. sent. dist. 25. qu. 2. qui dicunt, esse iuris humani, ac positiui. Nam Ioannes Driedo non dicit, esse iuris naturalis, quia sit primum aliquod principium iuris naturæ, aut conclusio proxima & quasi naturaliter deducta ex primis principiis, sed dicit esse iuris naturalis, quia est omnino conformis, & consentanea rationi naturali Victoria vero, & Sotus negant esse iuris diuini naturalis, quia per ius naturale intelligunt ius purè naturale, quomodo etiam negat idem Sotus, ius gentium esse naturale, tamen iidem auctores, & maxime Sotus, addunt hanc exemptionem esse omnino consentaneam rationi, & ipsi naturæ, neque dicere volunt, solum esse rationabilem, id est, non contrariam rationi, sic enim nihil dixissent, cum omnis iusta lex etià purè positiua non debeat esse contraria rationi. sed dicere volunt, esse deductam vt consulsionè ex iure naturæ, & vim habere ex iure naturæ, & ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes, ac propterea non posse mutari, vel abrogari à Regibus & Principibus, etiam si omnes simul coniuncti eam abrogare conentur. Neque dissentit S. Thomas, licet in comment. ad cap. 13. ad Rom. scripserit, Clericos privilegio Principum liberos esse à tributis: nam in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primò ex cõsuetudine omnium gentium, quod enim vbi que sit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est, constat apud Hebræos, Leuitas fuisse liberos à tributis ex cap. 30. Exod. & cap. 1. Num. constat apud Ægyptios sub Rege Pharaone Sacerdotes fuisse exemptos, ex cap. 47. Gen. Constat idem de Sacerdotibus Hebræorum sub Rege Artaxerxe ex lib. 1. Esdræ cap. 7. Idem cognosci potest de Sacerdotibus Gentilium ex Aristotele in lib. 2. Oeconom. ex Cæsare lib. 6. de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, & ex aliis. Apud Christianos Imperator Constantinus, qui primus fuit Imperator apertè Christianus, continuo natura docen-

te Ecclesiasticos immunes à cõmunibus Reip. oneribus declarauit, vt patet ex Epistola eius ad Anulimum, apud Eusebium lib. 10. hist. Eccles. cap. 7. quod idem multi alij Imperatores fecerunt, & notanda sunt verba Iustitiani I. sancimus. 1. C. de sacrosanct. Eccles. Nam vbi exemisset Ecclesias, ait, *Cur enim non facimus discrimen inter res diuinas & humanas, & cur non competens prerogatiua celesti sanoni conseruetur*, Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam, & liberam, sed debitam, & necessariam.

Alterum argumentum ducitur à similitudine, quam potestas Ecclesiastica, & secularis habent cum anima & corpore humano. Nam (vt ostendimus in lib. 1. de Summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, aliisque insignibus, auctoribus non potest melius intelligi quo modo se habeat potestas Ecclesiastica ad secularem, quam ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem. Spiritus autem ita se habet ad carnem, vt quamuis non impediat actiones eius, cum bene se habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando exiter, prout ad finem suum expedire iudicat. cõtrà verò, caro nullum habet imperium in spiritu, neque eum vlla in re dirigere, vel iudicare, vel coërcere potest. Sic igitur potestas Ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter seculari superiori, secularem potestatem, cum opus est, dirigere, iudicare, & coërcere potest, ipsam verò à seculari dirigi, vel iudicari, vel coërceri, nulla ratione permittitur. Tertiò, probatur ex nominib. *Patris*, & *Pastoris*, quibus tum in sacris litteris, & in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine Sacerdotes ornantur: natura enim docet, vt filij parentibus obediant, atque ab eis se corrigi æquo animo, ferant, non autem ipsi parentibus imperare, eosue corrigere, vel iudicare velint. multò etià magis eadem duce & magistrà naturà, oues à pastoribus reguntur & gubernantur, & quando aberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam, & planè contra naturam esset si, ouis pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest à nomine & officio

Clericorum, Clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequium solius Dei, atque ad hoc ipsum ab vniuerso populo, Deo oblati, vnde & Clerici dicuntur tamquam ad sortem Domini pertinentes, vt S. Hieronymus docet in Epist. ad Nepotianum. Cerrè autem in ea, quæ sunt oblata & consecrata Deo, & quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum ius habere possunt Principes seculi, id quod & lumen rationis ostendit, & Deus ipse in scripturis Sanctis non obscure tradit, cum ait Leuitici vlt. *Quicquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* Quis autem dicere audeat, ius esse profano homini in ea, quæ sancta sanctorum, id est sanctissima dei meruerunt? qua ratione bona etiam temporalis Clericorum bona dominica propriè dicuntur, in can. 4. Apostolico, & ideo tanquam Deo sacra, iurisdictioni Laicorum subiecta esse non possunt. Quintum argumentum ducitur à signis, & prodigijs, quæ non rarò Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatem violare præsumperunt. De qua re multa legi possunt apud Tilmannum Bredembachium in lib. 5. sacrarum collationum. Sed extat insigne testimonium Basilij Porphirogeniti Græcorum Imperatoris apud Balsamonem in Nomocanone Photij, in commentario canonis primi synodi Constantinopolitanz primæ, & secundæ, quam nos Latini, octauam synodum appellamus. Refert enim idem Basilij causam omnium calamitatum eius temporis in legem quandam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesiæ libertatem latam. *Ex quo, inquit, lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum vsque diem vite nostræ contigit, sed potius è contrario nullum omnino genus calamitatis defuit.* Itaque legem illam meritò irritam esse voluit, ac penitus abrogauit.

CAPVT TERTIVM.

Soluntur argumenta contraria.

Sed operæpretium erit ad eas obiectiones breuiter respondere, quas Didacus Couarruias loco citato, & Ioannes Medina in Codice de Restit. q. 15. (qui liberius alijs auctoribus loquuti sunt, in medium protulerunt. Obiiciunt ergo primò, nullam extare legem diuinam, qua Clerici eximantur à iurisdictione Principum Laicorum. Sed iam ostendimus extare non pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum ad probandum, iure diuino Clericos liberos esse à iurisdictione Principum secularium. Neque obstat, quòd testamentum vetus abrogatum iam sit per testamentum nouum: nam tametsi abrogata sint ceremonialia, iudicialiaque præcepta, non tamen sunt abrogata moralia, id est, quæ continent vel declarant ius naturæ, & præterea cum ceremoniarum Iudæorum, figuræ fuerint rerum nostrarum, vt Apostolus docet. 1. Cor. 10. Galat. 4. & Heb. 7. non malè ducimus argumenta per similitudinè à ritibus Iudaicis. Denique, non sola testimonia scripturæ veteris, sed etiam rationes ex iure naturæ depromptas adduximus, ius autem naturæ non humanum, sed diuinum est, cum ab ipsius naturæ auctore manauerit. Secundò obiiciunt leges multas Iustiniani ex Codice, & Authenticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoris iurisdictioni fuisse subiectos. Sed facilis est responsio: nam si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Clericos iure diuino à potestate Principum Laicorum: constat enim non solum ex Codice & Authenticis, sed multò magis ex Nomocanone Photij, non paucas leges Iustiniani de rebus planè Ecclesiasticis, & spiritualibus disponere. Couarruias autem, & Medina, vt etiam omnes Theologi & Canonistæ, summo consensu docent, in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus leberos esse Clericos à potestate Principum seculi iure diuino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere, leges illas procedere de facto, non de iure, & toleratas aliquando à Summis Pontificibus nunquam autem approbatas. Non tamen negauerim, multas quoque esse ciuiles leges Im-

peratorum, quas non minus Clerici, quam Laici sequi debeant Ecclesia enim pro cursu temporalium tantummodo rerum, vt loquitur Nicolaus I. Papa in Epist. ad Michaëlem, Imperialibus vritur legibus. quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimæ apud Gratianum, & cap. 1. de noui oper. nunciat. & alibi. quæ tamen omnia intelligi debent de iis legibus, quæ non sunt contrariæ Ecclesiasticæ libertati, & quoad directionem, non quoad coactionem; ac denique cum adfunt aliæ conditiones, quas notant Doctores, ac præsertim Felinus in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constit. qu. 1. Tertio obiiciunt exemplum Apostoli Pauli, qui cum esset Præsul Ecclesiasticus, non timuit appellare Cæsarem, atque ab eo iudicari, se debere liberè confiteri, vt S. Lucas refert Actor 25. sed hanc obiectionem Couarruias omnino debuisse omittere. Nam B. Paulus, vt constat ex cap. vltimo Actorum, coactus est appellare Cæsarem, oppressus videlicet calumniis Iudæorum, & iniustitia Præsidis Romani, qui solum Cæsarem, supremum iudicem agnoscebant, Itaque ipse quoque de facto saltem, si non de iure, Cæsarem iudicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac iudicis sui coram Gentilibus, vel Iudæis mentionem facere voluisset.

Quarto obiiciunt testimonia Sanctorum Apostolorum, Petri, & Pauli, scribit enim B. Petrus in Epist. prior capite 2. *Subiecti estote omni humane creaturæ propter Deum, siue Regi, tanquam præcellenti, siue Ducibus, tanquam ab eo missis.* & B. Paulus in Epist. ad Rom. cap. 13. *Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* In quem locum scribit S. Ioann. Chryostomus, hæc dici non tantum Laicis, sed etiam Clericis & Monachis, & ipsis etiam Apostolis & Euangelistis. Respondeo, sententias Apostolorum generales esse, quamuis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valde necessarium erat, diligenter monere Christianos, vt Regibus obedirent, ne fidei prædicatio impediretur: tamen absolute verba illa tam B. Petri, quam B. Pauli, nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis

superioribus subditos esse, eisque debitam obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimoniis Apostolicis probari, Clericos Principibus seculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges seculi esse legitimos superiores, & iudices Clericorum, quod certè probari non poterit, nisi probetur, oues pastoribus, filios parentibus, & temporalia spiritualibus præminere. Nec tamen Chryostomo contradicimus, quamuis enim iudicem proprium Clericorum, & Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fateamur, Reges non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, & Monachorum Reges esse. Vnde etiam non sine causa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore nostro: nam cum Reges bella gerant non solum pro Laicis, sed etiam pro Clericis, & Monachis, proque omnium pace, & tranquillitate inuigilent, debetur eis ab omnibus honor, iuxta illud B. Petri, 1. Epist. cap. 2. *Regem honorificate, debetur etiam obedientia, cum eorum leges non sunt contrariæ sacris canonibus, & cum de rebus iisdem nulla extat Canonica dispositio, ac demum quoad directionem, vt supra diximus, non ad coactionem.* Præter hæc argumenta obiicit Ioannes Medina loco citato quædam alia, quæ Couarruias fortasse vt leuiora prætermittenda putauit. Sed nos ea quoque breuiter diluamus. Ait igitur Medina, in lege naturæ primogenitos omnes fuisse Sacerdotes, nec tamen exceptos à maiorum suorum potestate. Item in lege scripta, Leuitas, quibus nunc succedunt Clerici, non solum Aarioni Pontifici subiectos fuisse, sed etiam Moyfi, qui Princeps erat ciuili rotius populi Iudæorum, In lege quoque Euangelica Christi, ipsum, qui caput erat omnium Sacerdotum, Pilato subiectum fuisse, iuxta illud, *Nō haberes potestatem in me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Ioan. 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex Euangelica, Baptismus, Ordo clericalis, non liberant iure diuino à debitis antea contractis, vt à debito seruitutis, à debito pecuniario, à debito coniugali, ergo nec à debito subiectionis, & obedientiæ ciuili: sed Clerici ante Clericatum subiecti erant potestati & iurisdictioni Princi-

pum, & Magistratum secularium, non igitur liberi sunt iure diuino ab eadem potestate, & iurisdictione post Clericatum. Sed ad hæc omnia facilis est & expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probauit Medina eos ciuilibus Magistratibus fuisse subiectos: non autem probare possumus, non fuisse, quoniam iidem primogeniti, Sacerdotes & Principes esse solebant, docet S. Hieronymus in quæstionibus Hebræicis ad cap. 49. Genes. quæ est etiam communis Hebræorum sententia, & exprimitur ab ipsa Paraphrasi Caldaïca eodem loco in benedictione Ruben. Porro, Moyses, cui subiecti erant Leuitæ, non solum Princeps ciuilis totius populi, sed etiam summus Sacerdos erat, & Aarone maior, quamuis extraordinaria potestate. Vnde dicitur in Psalm. 98. Moyses, & Aaron in Sacerdotibus eius: & nouimus Aaron à Moysè consecratum, & denique testatur Philo in extremo libro de vita Moysis, fuisse Moysen Pontificem, Regem, & legislatores Hebræorum, quid igitur mirum, si Leuitæ Moysi subiecti erant non minus quam Aaroni, cum Moyses non minus quam Aaron Sacerdotio fungeretur. Christum autem Pilato subiectum fuisse de facto solum, non de iure, certissimum est, & potestas desuper data, quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas iudiciaria, sed permissio intelligenda est, vt Sancti Patres docent, Chrysostomus & Cyrillus. De qua Dominus ait Lucæ 22. *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Et certè, ferendum non esset, si Medina cum Marsilio Paduano Christum Dei filium naturalem, Principibus terrenis iure subiectum fuisse, dicere vellet. Ratiocinatio denique eiusdem Medinæ aut nihil probat aut plus quam ipse velit, probat. Nam si paria sunt, eximere à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio, & eximere à debito subiectionis, & obedientiæ ciuilis: sicut non potest Summus Pontifex eximere homines Christianos à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio sine consensu partium, quoniam alioquin iniuriam facere videretur, ita non potuisset eisdem Summus Pontifex eximere Clericos à iurisdictione Principum secula-

tium, sine ipsorum consensu. Atque hoc est contra omnes Theologos, à quibus nec ipse Medina dissentit. Nō igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non rectè concludit. Ratio verò discriminis inter illa debita, hæc est, quod maius omnino sit vinculum inter creditorem & debitorem, Dominum & seruum, virum & vxorem, quam inter Principem, vel Magistratum, & ciuem. Itaque clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideo non poterit fieri Clericus is, qui seruus est, nisi prius à Domino liberetur, neque is qui est alligatus vxori, nisi vxor consentiat, & ipsa quoque votum continentiæ emittat, neque is qui tantum pecuniæ debet vt restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi à creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit à subiectione ciuili, & transfert in subiectionem Ecclesiasticam etiam non consentiente, vel repugnante superiori ciuili, quoniam vnusquisque circa statum propriæ personæ liber est, sicut potest relinquere patrem & matrem, & adherere vxori, iuxta verbum Domini Matth. 19. ita potest relinquere Principem seculi, & in sortem Domini transire, atque ad Dei seruitutem accedere, & sequi totum Episcopo in Clericatu, vel abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex Euangelica, & Baptismus, non eximunt à iurisdictione ciuili, igitur neque eximit Clericatus. Respondeo non esse eandem rationem legis Euangelicæ & Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex Euangelica, & Baptismus nō excludunt, imò necessarium esse volunt Principatum ciuilem, vt aduersus Anabaptistas non alio loco probauimus. Clericatus, vt etiam Monachus, non posset suo munere rectè fungi, nisi liber esset, & immunis à iurisdictione ciuili; & ordo ipse naturæ peruerteretur, si pastores ouibus, parentes filiis, & spiritalia corporalibus subicienda sint. At, inquires, iniuria fiet Principibus si iniuri suo iure priuentur, quod in Clericos ante Clericatum habebant. Respondeo, nullam ipsis iniuriam fieri, quia qui iure suo vitur, nullam facit iniuriam. vitur autem iure suo, qui eligit statum quem sibi magis conuenientem esse censet, quamuis per accidens sequatur, vt

Princeps subdito suo priuetur. Nam etsi quis iusta de causa domicilium suum in aliam ciuitatem, vel prouinciam transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen iniuriam illi fecisse videbitur. Vltima obiectio Medinæ illa est, quod non repugnet rationi, ut homines addicti obsequio Dei & spiritualibus functionibus, subsint in rebus temporalibus, & ciuilibus Regi, vel Magistratui seculari. Ex quo sequitur, ut si exempti sint, id factum sit, concessione Principum, non iure diuino. Ad id potest confirmatio ad hoc argumentum, ut nihil difficultatis subterfugere videamur: nam sicut Princeps secularis; ut Christianus & in reb⁹ spiritualibus est ouis, & filius Sacerdotum: ita è contrario Sacerdotes ut ciues, & in rebus temporalibus vidètur posse dici oues, & quasi filij Principum secularium. Item quia vna tantum est Ecclesia, continens Clericos & Laicos, & Ecclesiæ caput est Summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem Summo Pontifici tum Clerici, tum Laici, igitur eodem modo quoniam vna est ciuitas continens Laicos, & Clericos, & ciuitatis caput est Princeps secularis, ideo subiecti debent esse omnes tam Laici, quam Clerici, Principi seculari in iis, quæ pertinent ad bonum regimen ciuitatis. Respondeo, hoc argumento probari, exemptionem Clericorum, nõ esse de iure naturæ primario, quod nos supra in duos gradus distinximus, sed esse de iure naturæ secundo, quod etiam ius gentium appellari diximus. Nam ut S. Thomas rectè docet in 2. 2. qu. 57. art. 3. ius naturæ primarium respicit rem absolutè consideratam, ius naturæ secundarium, siue ius gentium, respicit rem in ordine ad certum finem, & ideo pendet ex discursu rationis. Licet igitur non repugnet rationi absolutè, ut Clericus subsit in rebus ciuilibus Principi seculari: tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum ritè administrandum: nam vt alia omittam, turpissimum esset, ut etiam Sotus annotauit, si Magistratus Episcopum corrigere, vel punire posset, à quo ipse corrigendus, & puniendus est, & quis ferret, si hodie Sacerdos ad suum tribunal Magistratum vocaret, cras autem Magistratus vocaret Sacerdotem ad suum? & nonne omnis reuer-

rentia,

rentia, quam necessariò debent Laici Sacerdotibus periret, si eos pro imperio coercere possent. Hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docente constituit, ut vbique Sacerdotes immunes essent à iurisdictione Principum Laicorum. Ad primam confirmationem respondeo, Principem quidem ouem, ac filium spiritualem Sacerdotis esse: sed Sacerdotem nullo modo filium vel ouem Principi dici posse. Quoniam Sacerdotes, & omnes Clerici suum habent Principem spiritualem, à quo non in spiritualibus solum, sed etiam in temporalibus reguntur. Neque fieri potest, ut duos agnoscant Principes in rebus temporalibus, cum, iuxta Euangelium, nemo possit duobus Dominis seruire. Ad alteram confirmationem respondeo, Ecclesiam verè vnã tantum esse, & nullo modo duas, ciuitatem autem vnã esse materialiter, & duas formaliter. Nam Ecclesia continet omnes Christianos Catholicos, siue sint Clerici, siue Laici, si quis autem consideret cœtum Laicorum, non ut Christiani sunt, sed ut ciues, vel quocunque alio modo, is cœtus, Ecclesia dici non potest. Non igitur duæ fingi possunt Ecclesiæ, ac multo minus esse. At cœtus Laicorum, & cœtus Clericorum formaliter duæ ciuitates dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diuersas leges habent, diuersum Principem, diuersa tribunalia, & tamen materialiter vnã quoque ciuitatem faciunt, quia vnã urbem inhabitant, & sub eiusdem Principis protectione viuunt, qui sicut pro labore, ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit, à Laicis tributa recipit, ita recipit à Clericis auxilia longe maiora publicarum precum, & sacrificiorum ad Deum.

F I N I S.

IUDICIUM
ROBERTI BEL-
LARMINI POLI-
TIANI.

SOCIETATIS IESV
THEOLOGI,

DE LIBRO QVEM LV-
THERANI VOCANT
concordia,

Cum Apologia breui pro eo-
dem iudicio.

*L*iber Concordia, nuper editus à Lutheranis, tria mihi continere videtur, præter communes & notos Lutheranorum errores, insignem videlicet vanitatem, gravissimas hereses contra symbolum Apostolicum, & mendacia innumerabilia, apertissima, atque inter se pugnantia. De singulis ordinatè cenam.

De vanitate Concordia.

In signis igitur vanitas in subscriptione perspicitur. Quorsum enim attinebat, ut omnes ministri, concionatores, ludi magistri, hypodidascali, subscriberent? Certè non potest exemplum vllum, eiusmodi subscriptionum, in negotio fidei, ab antiquitate peti. Siquidem ab Apostolicis temporibus per annos mille quingentos, in omnibus Conciliis, tam generalibus, quàm nationalibus, aut prouincialibus, soli Prælati, qui iurisdictionem aliquam habent, subscribere consueverunt. Sunt etiam interdum addita nomina Imperatorum, aut Regum, aut Principum aliquorum: Sed ludimagistrorum & hypodidascalorum, nulla usquam inuenitur mentio. Deinde, ista subscriptio ad librum Concordia, ingentis discordia signum est. Qualem enim vnionem inter Lutheranos esse existimabimus, quando non solum Principes ad Concordiam redigi, sed etiam priuati homines ad subscribendum cogi debuerunt? Et quamuis numerosa subscriptio esse videatur, est tamen ipsa quoque argumentum paucitatis. Nam si Catholica Ecclesia eiusmodi subscriptionem requireret, in puncto temporis haberet non octo millia, sed plus quam octingenta millia subscribentium, neque ex sola Italia libentissimè subscriberent innumerabiles Presbyteri & Diaconi, atque scholarum & gymnasiolorum præfetti, sed etiam ex Hispania, Germania, Gallia, America, Brasilia, India, Iaponia; nec desissent etiam ex Britannia & Palæstina. Denique, tam numerosa subscriptio, inexcusabilia reddit tam multa, & tam crassa mendacia, quæ nos infra annotabimus. Si enim vnus tantum aut alter librum istum, antequam ederetur, vidisset, ignosci posset fortasse humana imbecillitati, si aliquid erroris obrepisset: at quod sedecim millia oculatorum crassissima illa mendacia, deprehendere non potuerint, quis ferat? Alterum profectò necessarium est, aut cæcos omnes fuisse, aut etiam cum mendaciis Concordiam facere voluisse.

De erroribus Concordia, discordantibus à Symbolis in ipsa Concordia receptis.

I. ERROR.

Primus error est, quod Christus non solum ut homo, sed etiam ut Deus, Patri fuerit obediens. Qui error destruit penitus veram diuinitatem Christi, quam symbolum Nicænum contra Arianos asseruit. Nam si Christus, ut Deus, Patri obediuit, certè ut Deus à Patre

distinguitur; alius igitur Deus est pater, alius Deus est filius: sed vnus tantum est verus Deus, & constat, Patrem esse verum Deum, non igitur filius est verus Deus, nec *hominis* Patri, vt in Niceno symbolo confitemur. Rursum, qui obedit, minor est illo cui obedit: nam imperare, superioris, obedire, inferioris est: Ergo, si Christus, vt Deus, Patri obedit, Deus minor est Patre, & mentitur symbolum Athanasij, cum ait: *Æqualis Patri se. undum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem.* Adhæc, secundum illam naturam Christus obediuit, secundum quam mortuus est: nam ipsa mors, obedientia fuit summa, & absolutissima: at non est mortuus Christus secundum diuinitatem, sed solum secundum carnem, i. Petri 4. *Christo igitur in carne passio, &c.* Denique, cur Apostolus Paulus, ad Philippenes 2. dicitur, *humilianis semetipsum, factum obediens vsque ad mortem, præmisit, exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, nisi vt nos admoneret, non secundum formam Dei, qua æqualis est Patri, sed secundum formam serui, qua minor est Patre, Christum obedientiam vsque ad mortem Deo Patri præstitisse?*

Sed fortasè non habet Concordia hunc errorem. Inspectamus igitur an ita sit. In Epitome articulorum controuerforum, art. 3. pag. 556. *Credimus*, inquit, *doemus, & confitemur magno consensu, quod Christus quidem vere sit nostra iustitia, sed tamè neque secundum solam diuinam naturam, neque secundum solam humanam naturam: Credimus autè, Christum totum, secundum vtramque naturam, esse nostram iustitiam: in sola videlicet obedientia sua, quam ille Patri ad mortem vsque, absolutissimam præstitit.* hæc illi. Si igitur iustitia nostra, id est, nobis imputata, totus Christus est, secundum vtramque naturam, & iustitia illa in obedientia consistit, quam Christus Patri vsque ad mortem exhibuit, certè sequitur, Christum totum secundum vtramque naturam, Deo Patri obedientiam præstitisse. Et infra, pag. 664. *Ac sciendum est, inquit, quod iustitia nostra, neque in diuina, neque humana natura, sed in tota ipsius persona consistat: quippe, qui vt Deus, & homo, in sola sua tota, & perfectissima obedientia, est nostra iustitia. Quid est, qui vt Deus & homo in sua obedientia est nostra iustitia, nisi, Christus vt Deus, & homo,*

Patri obediuit, & ea obedientia, nostra obedientia reputatur? Nec est idem, Deus & homo Patri obediuit, & Christus, vt Deus & homo, Patri obediuit. Illud enim personæ diuinæ obedientiam tribuit, sed in natura humana, & Catholicum est: hoc, verò vtrique naturæ tribuit obedientiam, & Arianum est. Et pag. 663. *Tota totius persone Christi obedientia, quam ille patri vsque ad ignominiosam crucis mortem, nostræ causæ, præstitit nobis imputatur.* Et infra: *Cum autem obedientia Christi, non sit vnus duntaxat natura, sed totius persone, &c.* Et in his locis, quare dicunt, totius personæ obedientiam illam fuisse? Non satis erat dicere, fuisse personæ? Sed vtrique naturæ obedientiam non tribuissent, nisi, totius persone, dixissent. Per toram enim personam duas naturas, pag. 727. significare se dicunt. Nec mirum est, Professores Augustinæ Confessionis & Apologiæ ita sentire, quandoquidem ipse primarius, tam Confessionis quam Apologiæ architectus, Philippus Melancthon, in locis communibus anni 1558. loco de Filio, pag. 40. ita scripsit: *Natura diuina, non est quidem lacerata, aut mortua, sed fuit obediens Patri, qui uenit, cesit ira æterni Patris.* Et Martinus Lutherus in libro de Concilijs, & Ecclesia, non solum obedientiam, sed etiam passionem diuinitati tribui posse, contendit.

II. ERROR.

Alter error est, quòd Christus fuerit perfunctus munere mediatoris, & Pontificis, non solum per humanam naturam, sed etiam per diuinam, Sic enim habent verba Concordiæ, pag. 736. in articulo de persona Christi: *Itaque Christus est noster mediator, redemptor, Rex, Summus Pontifex, &c.* Non secundum vnam tantum naturam, siue diuinam, siue humanam, sed secundum vtramque naturam. At quod Christus sit mediator, & Pontifex secundum vtramque naturam, & ea tenus non solum vt homo, sed etiam vt Deus, error est, qui apertè pugnat cum Christi vera diuinitate, & proinde cum Symbolo

ſidei, vbi dicitur Chriſtus, *DEVS VERUS, de DEO vero.* Nam mediator per id, quo munus mediatoris exercet, neceſſariò diſtinguitur ab eo, cuius eſt mediator. Eſt autem Chriſtus mediator Dei & hominum. Ergo, ſi vt Deus mediator eſt, vt Deus à Deo diſtinguitur, erunt igitur duo dii, vnus maior, alius minor, vt Ariani volebant. Quocirca B. Paulus, 1. Timoth. 2. cùm dixiſſet, *Vnus eſt mediator Dei & hominum*, mox adiunxit, *homo Chriſtus Ieſus.* Et B. Auguſt. lib. 2. de peccato Originali, cap. 28. *Non per hoc, inquit, mediator eſt, quòd æqualis Patri per hoc enim quantum Pater, tantum Et ipſe à nobis diſtat: & quomodo erit medietas, vbi eadem diſtantia eſt? Ideo Apoſtolus non ait, Chriſtus Ieſus, ſed, homo Chriſtus Ieſus, per hoc ergo mediator, per quòd homo: inferior Patri, per quòd nobis propinquior: ſuperior nobis, per quòd patri propinquior. Quòd aperiens ita dicitur, inferior Patri quia in forma ſerui: ſuperior nobis, quia ſine labe peccati.* Et tract. 82. in Ioan. Mediator Dei & hominum, non in quantum Deus, ſed in quantum homo eſt, Chriſtus Ieſus. Deinde, ſi Chriſtus, vt Deus, mediator eſt, ſequitur vnùm eſt duobus, aut totam Trinitatem eſſe mediatricem, aut Chriſtum non eſſe vnùm Deum cum Patre & ſpiritu ſancto, ſed alium quendam Deum. Nam quòd vni perſonæ conuenit, ratione Deitatis, id etiam aliis omnibus perſonis conuenit, quæ habent eandem Deitatem. Igitur eſſe mediatorem, quòd filio conuenit ratione Deitatis, quandoquidem vt Deus mediator eſt, conuenit etiam Patri & Spiritui ſancto, ſi vnàm & eandem cum Filio Deitatem habent, vel ſi non conuenit, certè non habent. Denique, eſſe Pontificem & Sacerdotem, intrinſecè, & eſſentialiter includit eſſe creaturam, & longè minor em eo, cui ſacrificium offerri debet. Omnis enim Pontifex & Sacerdos miniſter Dei eſt, & cultu latriæ Deum ſummum colit, dum ei ſacrificium offert. Ergo ſi Chriſtus, vt Deus eſt, Pontifex etiam eſt, & Patri ſuo ſacrificium deſert, perfectò vt Deus, Patre ſuo longè minor, arque adeò verè & propriè creatura eſt. Hinc videlicet Ariani interpoſitiones ſuas, quæ leguntur apud Auguſtinum, tomo 6. in ſermone Arianorum, etiam iſtam numerabant,

quòd filius DEI miniſter & Sacerdos ſit Patri ſui. Ipſe verò B. Auguſt. lib. 1. de conſenſu Euangelitarum, cap. 3. *Secundum hominem, inquit, Chriſtus Et Rex, & Sacerdos effectus eſt, vt eſſet ad interpellandum pro nobis mediator Dei Et hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Et lib. 10. de Ciuit. DEI 1. cap. 20. *Vnde, inquit, verus ille mediator, in quantum formam ſerui accipiens, mediator effectus eſt Dei & hominum, cum in forma Dei ſacrificium cum Patre ſumat, cum quo eſt vnus Deus.* Et S. Cyrillus in Apologia pro capitalis ſuis aduerſus Orientales, in deſenſione decimi capituli: *Quando, inquit, factus eſt homo, vocatus eſt Et Pontifex, non quòd maiorì Deo offerret ſacrificium, ſed ſibi ipſi & patri.* Et infra: *Dicitur eſt, inquit, Sacerdos propter humanitatem.* Et lib. 11. in Ioan. cap. 7. *In quantum, inquit, filius & Deus eſt, vnà cum Patre bona nobis largitur, in quantum verò mediator eſt, Et Pontifex, noſtras preces ad Deum adducit.*

III. ERROR.

Tertius error eſt, quòd natura humana Chriſti ſit vbique verè, & realiter. Sic enim loquitur liber Concordiæ, in articulo de Cœna Domini, pag. 572. *Dextera DEI vbique eſt, adeam autem Chriſtus, ratione humanitatis ſue, verè & re ipſa collocatus eſt: ideoque præſens gubernat in manu ſua, & ſub pedibus ſuis, vt ſcriptura loquitur, habet omnia que in celo ſunt Et in terra.* Et infra, pag. 731. *Reuera omnia implet, & vbique non tantum vt DEVS verum etiam vt homo, præſens dominatur à mari ad mare.* Et ſimilia leguntur pag. 745.

Porro, hic error repugnat primò Scripturis, quæ paſſim aſſerunt, Chriſtum ratione humanitatis, alicubi non fuiſſe. Ioan. 6. *Cùm vidiffet turba, quia IESVS non eſſet ibi.* Ioan. 11. *Lazarus mortuus eſt, Et gaudeo propter vos, vt credatis, quoniam non eram ibi.* Matth. vltimo: *Non eſt hic, ſurrexit.*

Secundo repugnat articulis ſymboli, de Chriſti conceptione, natiuitate, paſſione, morte, deſcenſu ad inferos, reſurrectione à mortuis, aſcenſione ad cœlos, & deſcenſu ad iudicandum. Nam articulus de cœceptione,

ne docet, in foliis M A R I A E V T: ro corpus Christi fuisse. At si vbiq; fuit statim ab incarnatione, vt aduersarij docent, fuit in vteris omnium foeminarum, imò etiam omnium virorum. Articulus de Natiuitate, docet, Christi corpus post nonum mensem ex vtero produsse, & sic verè esse natum. At, secundum Vbiquitas, ante nonum mensem, imò primo die conceptionis fuit extra vterum, & post nonum mensem adhuc erat in vtero, nec inde vnquam exiit. Nec valet responsio quam adferunt, cum dicunt, Christum verè esse natum, quia cum fuisset in vtero localiter spatio nouem mensium, & non alibi, postea esse cœpit localiter extra vterum, & non in vtero. Hæc, inquam, solutio nihil valet: nam quod verè est vbiq;e, siue localiter, siue alio modo sit, non potest verè & propriè moueri de loco ad locum, sed solum potest metaphoricè moueri, id est, apparere, vbi non apparebat, licet ibi esset. Quemadmodum D E V S, qui vbiq;e verè est, tamen si non localiter, moueri non potest, sed solum apparere, & ostendere se, vbi antea non videbatur esse, quamuis ibi esset. Eodem igitur modo, si corpus Christi ab ipsa conceptione vbiq;e fuit, licet non localiter fuerit vbiq;e, tamen nunquam verè moueri potuit de loco ad locum, & proinde Natiuitas ex vtero, nou verus ex vtero egressus, nec vera natiuitas, sed tantum apparens, & metaphorica fuit. Pari ratione destruantur cæteri articuli. Qui enim semper, vbiq;e fuit, non verè potuit in passione transire de loco cœnz ad hortum, nec de orto ad domum Caiphæ, nec inde ad prætorium Pilati, nec inde ad montem Caluariz: nec potuit in morte separari anima à corpore, ita vt corpus sine anima in sepulchro iaceret, & anima sine corpore ad inferos descenderet: nec potuit verè anima in resurrectione ad corpus redire, nec corpus illud rediuium clauso sepulchro egredi, nec intrare ad discipulos ianuis clausis, nec denique verè potuit in caelum conscendere, nec poterit verè in nouissimo die de caelo descendere. Sed hæc omnia metaphoricè exponi debent, quemadmodum cum de D E O legimus eiusmodi mutationes.

Tertio, repugnat hic error veritai corporis Domini in Cœna; & quod admirabile est, confirmat Zvinglij sententiam, ad quam destruendam excogitatus est. Nam si corpus Christi, ab ipsa conceptione est vbiq;e, non egemus Sacramento Cœnz, vt præsentiam habeamus corpori Domini. Quid igitur sacramentum Cœnz facit? non exhibet certè præsentiam corporis Domini: nam hæc antea quoque aderat, quid igitur facit? nisi hoc quod significat Christi corpus adesse? At hoc volunt Zvingliani, ex vi Sacramenti Cœnz nihil nos habere, nisi signum. Et hoc idem videtur liber Concordiæ agnoscere. pag. 745. cum ait: *Quare cum presentem habemus, non tãum secundum diuinam, verum etiam secundum humanam naturam; iuxta quam ipse frater noster est, nos caro sumus de carne eius, & os de osibus eius. Et sane in huius etiã rei confirmationem, sacram suam Cœnam instituit: vt testaretur, se etiam secundum eam naturam, qua carnei sanguinem habet, nobiscum esse, in nobis habitare, & efficaciter operari velle. Præterea, si Christi corpus vbiq;e est, non potest verè cum pane, quantumlibet consecrato, sumi, nec sanguis eius cum vino, quantumlibet etiam consecrato, bibi. Nam panis & vinum idè sumi verè possunt, quia non sunt vbiq;e, & proinde verè transeunt de mensa ad manum, de manu ad os, de ore ad stomachum: quæ de Christi corpore & sanguine dici non possunt, si vbiq;e sunt: quemadmodum, licet D E V S vbiq;e sit, nemo tamen cum pane D E V M comedit, nec cum vino D E V M bibit. Quartum igitur Euchariustia: vt habeatur Christi corpus fructuosè, dicit aliquis Brentianus, Ergo solus fructus, sola efficacia, sola virtus corporis Domini sumitur in Cœna, at hoc ipsum docent Caluinistæ.*

Quarto, repugnat hæc vbiq;itas decreto Dresdenis, quod in eadem Saxonia, ab iisdem Confessionis Augustanæ Theologis, ante annos circiter decem promulgatum est, id est, anno 1571. vbi præter alia hæc verba leguntur: *Commentis ista communicatio physica, qua nostro primum tempore cum vbiq;itate corporis Christi introduci cœpta est, vniuersa Orthodoxæ Ecclesiæ, & toto orbi Christiano, inde vsque ab initio incognita fuit, atque etiamnum a Pnificis ipsi reit-*

ciur, & taxatur acerrimè. Et infra: Commētia illa ubiquitas horrendum in modum corrumpit omnes penè articulos fidei de Christo, ac discrimen diuine & humane nature in Christo in primis delet atque emertit, Hæc ibi tunc. Nuncautem sacrosanctæ fidei dogmata esse debent, quæ ante annos decem, pestilentissimæ hæreses erant, Ista videlicet est constantia Theologorum Saxoniorum.

Quinto, repugnat sententiæ primarij auctoris Confessionis, & Apologiæ, qui duo libri primum locum in Concordia obtinent. Philippus siquidem Melancthon, in Epist. ad Fridericum Comitem Palatinum, quam scripsit anno .551. ita loquitur, *Alij ubiquitatem excogitarunt. Et addit, Hæc sunt portentosa omnia, ignota eruditis, vetustatis.* Denique repugnat S. Augustino, & omnibus Patribus. Ac, ut cetera omitamus, Aug. in Epist. 57. ad Dardanum, nõ solum docet, Christi humanitatem non esse vbiq;e, sed etiam soluit primum argumentum aduersariorum. Illi enim existimant, necessariò sequi, ut Christi humanitas sit vbiq;e, si coniuncta est personaliter Verbo, quod sine dubio est vbiq;e. At S. Augustinus, *Homo, inquit, Christus, illa die secundum carnem in stupulchro, secundum animam in inferno futurus, D E V S verò idem ipse Christus, vbiq;e semper est.* Et infra: *Non est autem consequens, ut quod in D E O est, ita sit vbiq;e, ut D E V S. Nam & de nobis verissima Scriptura dicit, quod in illo vivimus, movemur, & sumus, nec tamen sicut illa, vbiq;e sumus, Sed aliter homo ille in D a o, quoniam aliter & D E V S ille in homine, proprio quodã & singulari modo. Una enim persona D E V S & homo est, & utrumque est unus Christus I E S V S, vbiq;e per id quod D E V S est, in celo autem per id quod homo.* Hæc ille. Neque hic locum habent distinctiones de variis modis essendi in loco. Nam S. Augustinus negat in forma id ipsum, quod aduersarij docent. Ibi enim volunt, propter unionem hypostaticam, Christi humanitatem necessariò esse debere, vbiq;e est Verbum, modo quodam supernaturali, & diuino: at hoc idem Augustinus negat. Et præter exemplum ab eo adductum, habemus etiam insigne exemplum in anima rationali. Nam caput vnicum est animæ, & tamen non vbiq;e est anima, ibi

continuo est caput: cum anima sit etiam in pedibus, vbi certè non est caput.

III. ERROR.

Quartus error est, quod Christi humanitati sint collata verè & realiter, multa attributa diuina, vt omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, atque adeò ipsa diuina maiestas. Qui error destruit veritatem humanitatis Christi, renouat hæresim Eutycheitis, & pugnat cum Symbolo fidei. Nam si Christi humanitas, verè & realiter non solum est vbiq;e, quia est in toto mundo, sed quia habet omnipræsentiam & immensitatem, quam habet Verbum, & proinde est in infinitis spatiis imaginariis extra mundum, vel certè esse potest: profectò est formaliter infinita & immensa, & cum non sit infinita magnitudine molis, vt aduersarij concedunt: nam dicunt, eam non esse diffusam vbiq;e localiter, infinita erit, magnitudine virtutis, Infinita autem virtus infinitam essentiam requirit. Est igitur Christi humanitas, essentia infinita, & proinde vel est conuersa in Deitatem, vel duo sunt entia infinita. Idem argumentum de omnipotentia, & aliis D E I attributis fieri potest. Sed Verba concordia audiamus. pag. 731. *Adeptus autè est Christus, secundum humanam naturam, plenâ possessionem, & diuina maiestatis usurpationem.* hæc ibi. Iam si Christus secundum humanam naturam adeptus est diuinam maiestatem, ergo secundum humanam naturam est D E V S: Ergo secundum humanam naturam nõ est homo. Nec enim idem secundum idem, duo disparata esse potest. Et pag. 744. *Iam etiam secundum assumptam humanam naturam, omnia nouit, & reuera omnipotens est.* hæc ibi. Ecce quàm apertè dicunt, Christum, vt hominè esse omniscientem, & omnipotentem. quod quid est aliud, quàm dicere, Christum, vt hominem non esse hominem, sed D E V M? Et pag. 745. *Scriptura sacra hanc maiestatem omnipræsentia soli Christo, nulli autem alij homini tribuit.* Et paulò antè dixerat, se de Christi humanitate loqui, & non de sola

diuinitate, cum Christo tribuere omnipræsentiam. Denique, pag. 738. prolixè docere conantur, Christi humanitatem capacem esse infinitorum attributorum, verè & realiter sibi communicatorum per hypostaticam vnionem. Nec satis expediunt se, cum dicunt, hanc esse idiomatum communicationem, quam etiam veteres Patres agnouerunt. Nam communicatio idiomatum, secundum Patrum doctrinam, non tribuit vni naturæ ea, quæ sunt alterius, sed tribuit vni supposito vtriusque naturæ proprietates. Vide de communicatione idiomatum, Ambrosii lib. 2. de fide, cap. 4. Augusti lib. 1. de Trinit. cap. 13. Cyrilli in defensione 4. Anatematisimi. Et Ioan. Damasceni lib. 3. cap. 4. Et præterea communicatio idiomatum, quam Patres agnoscunt, mutua est, & non minus Deo conuenit, quam homini: At aduersarij, humanæ naturæ tribuunt realem communicationem diuinorum attributorum; Diuine autem non tribuunt realem communicationem humanarum proprietatum; vt in hæc ipsa Concordia disertè docent, pag. 736. Itaque rectè Dresdense decretum, cuius supra mentionem fecimus, ab iisdem Saxonis ministris editum, ita alicubi habet: *Quod præcipuum fidei nostræ, & Ecclesiæ caput est, videlicet articulum de duabus naturis in Christo, id commeteria idiomatum reali et physica, in ipsis naturis communicatione, depravari horribiliter: atque contrariò, hæreses iam olim damnatas, Marcionitarum, Arianorum, Manichæorum, Samosatensium, Valentinianorum, Sabellianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, & Monothelitarum. reduci atque innovari, satis euidenter demonstratum est. hæc sibi.*

V. E R R O R.

Quintus error est, quod vnio hypostatica consistat in communicatione diuinorum attributorum. Tametsi enim pag. 744. videntur dicere, communicationem istam esse posteriorem vnione hypostatica, Sic enim loquuntur: *Propter vnionem autem hypostaticam, & ex ea consequentem communicationem, &c.* Tamen in pluri-

bus locis apertè indicant, in ista communicatione consistere vnionem hypostaticam, pag. 729. *Propter hanc, inquit, hypostaticam vnionem, quæ sine vera illa communicatione nec cogitari, nec subsistere potest. &c.* at certè id non est posterius, sed est verè de essentia, sine quo alterum nec esse, nec cogitari potest. Et pag. 730. *Et sanè, inquit, veteres Ecclesiæ Doctores, duo hæc vocabula, vnio & vnio, communicationem & vnionem in explicatione huius mysterij commiserunt, & alterum per alterum declararunt.* En, quàm apertè idem esse volunt, vnionem hypostaticam, & suam illam communicationem proprietatum. Cum ergo dicunt, vnum ex altero sequi, vel manifestè secum pugnant, vel intelligunt de consecutione Logica, non Physica, quo modo dicimus, ex eo quod aliquis est homo, sequi vt sit animal rationale.

Porro, hæc sententia, quod vnio hypostatica consistat in illa communicatione diuinorum attributorum, destruit omnino mysterium incarnationis. Nam in primis, cum diuina attributa, id est, omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, & similia, sint communia toti Trinitati? Si in illorum communicatione consistit vnio hypostatica, sequitur, omnes tres personas esse incarnatas. Vt enim secundum Catholicam fidem, quam exposuerunt, vetera Concilia generalia, 3. 4. 5. & 6. idè sola persona filij incarnata est, quia vnio facta est per communicationem subsistentiæ propriæ ipsius filij: ita secundum aduersariorum sententiam, totam Trinitatem incarnatam esse necesse est, cum vnio facta sit in eo quod est commune toti Trinitati.

Deinde, si vnio hypostatica consistit in communicatione attributorum, sequitur, Patrem, & Filium, & Spiritum S. vnitos esse hypostaticè, atque vnam tantum esse personam. Nam Pater gignendo Filium, omnia sua attributa illi communicauit, & similiter Pater & Filius producendo Spiritum S. omnia sua attributa illi communicarunt. Præterea, aut vnio, hypostaticam vnionem consistere in communicatione omnium attributorum, vel aliquorum tantum, si omnium, impossibilis erit

vnio hypostatica. Nam inter attributa Dei numeratur vera æternitas, quæ principio & sine caret: at impossibile est, rem creatâ carere principio, & saltem certum est, Christi humanitatem non fuisse ab æterno. Pari ratione Dei proprium est, carere principio effectiuo, at id nullo modo creaturæ communicari poterit. Si verò aliquorum tantum, quis dicere poterit, quæ sint illa, cum eadem sit ratio omnium? Vt enim esse potest vnio hypostatica, sine communicatione æternitatis, cur non poterit esse sine cõmunicatione omnipræsentiæ, vel omnipotentia: Denique, ista attributa non possunt esse naturæ humanæ essentialia, erunt igitur accidentalialia, id quod liber Concordiæ asserere videtur, cum pag. 741. explicat istam communicationem, per operationem diuinitatis, quam exercet per humanitatem. At hæc ipsa est Nestorij hæresis, qui Verbum cum homine per operationem coniungebat, estque hæc hæresis expresse damnata in Concilio V. generali, cap. 4. & 5.

VI. ERROR.

Sextus error est, quod totus Christus Deus & homo, ad inferos descenderit. Id quod aperte sequitur ex tertio errore, & præterea in ipsa Concordia dissentit asseritur, pag. 750. *Simpliciter*, inquit, *credimus quod tota persona DEVS Et homo post sepulcrum ad inferos descenderit.* Atq; hic error cum duobus, imò etiã tribus articulis Symboli pugnat: destruit enim mortem, sepulturâ & resurrectione Christi. Nam si Christus homo descendit ad inferos, viuus, non mortuus descendit, mortuus enim non est homo, cum omnis homo per mortem desinat esse homo. At si Christus viuus & de cruce descendit, & viuus peruenit ad inferos, non anima solum descendit, sed etiam caro, non enim sola anima homo dici potest, quod si anima & caro descendit, quid quæso iacuit in sepulchro? Denique, si Christus semper fuit homo, nec vnquã verè mortuus aut sepultus est, certè, nec verè etiam resurrexit, non enim resurgit homo, nisi quando per nouam vitam iterum incipit esse homo, qui

per mortem desiderat esse homo. Atque hæc pauca de erroribus contra Symbolum sufficiant.

Mendacia Concordiæ.

I. MENDACIVM.

In præfatione Concordiæ, atque adeo in ipso principio præfationis, habetur illustre mendacium de Confessione Augustana, quod videlicet in totum orbem terrarum sparsa, vbique percrebuerit, & in ore & sermone omnium esse cõperit. Nam ex tribus partibus orbis terræ, duæ, Asia atque Africa, ne nomen quidem Augustanæ Confessionis adhuc audierunt, in Europa, quæ tertia pars est, Græcia, Italia, Hispania, aut omnino quid sit Augustana Confessio, ignorant, aut eã vt perniciosam & hæreticam doctrinam, execrantur. Gallia ac Britannia, partim à Catholicis, partim à Calvinistis habitantur, quorum illi Augustanã Confessionem aperte repudiant, isti solo nomine recipiunt. Quamquam nouam hanc Confessionem Concordiam, Calvinistæ ne quidem nomine amplectuntur. Solus restat angulus Germaniæ, isque non totus, in quo sese fama Confessionis dilatat. Nam & in ipsa Germania Zuuingliani, & Anabaptistæ inueniuntur, qui Confessionem Augustanam nunquam receperunt. Quid? quod initio nec in parte Germaniæ, Confessio Augustana locum habere potuit. Nam eo ipso anno, quo Augustæ nata est, Augustæ quoque exstincta quodammodo est. Siquidem à Theologis Catholicis refutata, & ab Imperatore Carolo V. publicè damnata fuit in generali recessu, cui damnationi subscripserunt Electores V. Ecclesiastici Principes XXX. Seculares XXXIII. Abbates XXII. Comites & Barones XXXII. Ciuitates liberæ & Imperiales XXXIX. Cum ipsi confessioni solum subscripserint, Elector I. Principes VI. Ciuitates. II. Quocirca meritò Philippus libr. I. in Epistol. ad Ioannē Obernburgerum ita scribit, *Non delector inquit, recordatione Comitum Augustanorum, in quibus tristi*

ac atrocis sententia damnatum. Nec solum Augusta confessio vir dum nata, exstincta fuit. sed etiam in duobus archiepiis ita sepulta, ut pentotes annos 40. lucem non viderit. Confessio enim Germanica in Cancellaria Moguntina: Latina vero in Bruxellensi longissimo tempore delituerunt, atque interim singulis prope annis edebantur aliz atque aliz, quæ cum omnes Confessionis Augustanz titulum præ se ferrent, tamen & verbis, & sententijs, cum inter se, tum ab illa prima plurimum dissentiebant. Itaque gloriosum illud encomium Augustanz Confessionis, quod in totum orbem terrarum sparsa, ubique percrebuit, ita interpretandum esse videtur: Confessio Augustana, id est, Confessio, fallum nomen gerens Confessionis Augustanz, per totum orbem terrarum, id est, in quodam angulo Septentrionis, ubique sparsa percrebuit, id est, in aliquot oppidis Germaniz audiri cœpit.

II. MENDACIUM.

IN eadem præfatione, ultra medium, protestantur aduersarij, in negotio Cœnz ad nulla alia fundamenta pios homines deducendos esse, quam verborum institutiones Testamenti Domini nostri Iesu Christi licet tam ipsi, quam etiam Lutherus, inuiti pertracti sint ad disputationem de vnione personali duarum in Christo naturarum. At in ipsa Concordia, pag. 17. & iterum pag. 717. in articulo de Cœna Domini, vnâ cum Luthero, quatuor alia fundamenta iaciunt. Primum est, quod Christus sit Deus & homo, in vna persona, indiuisus, & inseparabilis. Secundum, quod dextera Dei est vbique. Tertium, quod verbum Dei sit neque fallum neque fallax. Quartum, quod Deus varios modos habet, nouitque, quibus aliquo in loco esse potest. Mendax igitur est huius præfationis protestatio.

III. MENDACIUM.

PRæfatione Confess ad Carolum V. pag. 6. ita habetur: *Offertimus in hac religionis causa, nostrorum Con-*

cionatorum, & nostram Confessionem; cuiusmodi doctrinam ex Scripturis sanctis, & puro verbo Dei, hactenus illi in nostris terris, Ducatibus, ditionibus, & urbibus tradiderunt, ac in Ecclesijs tractauerunt.

Hoc insigne mendacium esse, vel ex eo cognosci potest, quod Confessio Lutheri, in multis ab Augustana dissentit, cum tamen eodem anno 1530. edita sit, neque credibile videatur, melius Lutheranos, quam ipsum Lutherum, quæ sit Lutherana doctrina, scire potuisse. **Articulus 11.** Lutheranz Confessionis habet: *Quod Confessio primata debeat esse libera.* Confessio autem Augustana in cap. de Confessione, dicit: *Apud suos non solere porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis.* Et in cap. de Missa, sic ait: *Nulli admittuntur ad Sacramentum, nisi antea explorati atque auditi.* Item articulus 16. Lutheranz Confessionis, vult, *Missam præ omnibus abominationibus, esse abrogandam.* Confessio vero Augustana, in cap. de Missa: *Falso, inquit, accusantur Ecclesia nostra, quod Missam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur.* Ad hæc, nec Augustana Confessio à Philippo fabricata, nec Lutherana, quæ Augustanam sine dubio peperit, cum ea doctrina concordat, quam initio Lutherus & Melancthon tradiderunt. Audio, Ioannem Cochleum eodẽ anno 1530. collegisse articulos ex lib. Lutheri & Philip. cõtra articulos Confessionis Augustanz: sed eos nondum videre potui. Sed facile credo, illum hoc fecisse, cum ipse quoque id præstare nullo negotio possem, qui tamen multo minus versatus sum in Lutheranorum libris, quam Cochleus fuerit. Ac ne sim nimis prolixus, conferam solum duos aut tres principales Confessionis articulos, cum Lutheri & Philippi doctrina.

Articulus primus Confessionis Augustanz sic habet: *Ecclesia magnò consensu apud nos docent, decretum Nicenæ Synodi, de unitate essentia diuina, et de tribus personis, verum & sine ulla dubitatione credendum esse.* Et infra: *Et nomine personarum vnuntur ea significatione, qua vsi sunt in hac causa scriptores Ecclesiastici, ut significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod propriè subsistit.* Et infra: *Damnant omnes hæreses contra hunc articulum exortas, ut Manichæos, Valentianos, Arianos,*

Eunomianos, &c. Huic articulo primo rectè annectitur tertius, qui est de incarnatione filij Dei, in quo duæ naturæ vnitæ asseruntur in vna persona. Lutherus autem quàm verum crederit Nicænum decretum de vnitate essentia, satis ostendit illis verbis, quibus est vsus contra Iacobum Latomum: *Anima mea, inquit, odi hoc verbum hypostasis. Quod tamen verbum ignorare non poterat in Concilio Nicæno, (vt D. Augustinus loquitur lib. 3. contra Max. cap. 14.) aduersus hæreticos Arianos, veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate, firmatum esse. Neque verò id Luthero excidit per incogitantiam, nam rursus id repetit in libro de Conciliis: Sanctus, inquit, Hieronymus vehementer perturbatus, lamentabilis litteras scribebat ad Episcopum Roman. Damasum, & cupiebat expungi vocabulum hypostasis. Vbi scilicet notanda est alia fias Lutheri. Non enim S. Hieronym. vocabulum hypostasis. sed vocabulum substantia, tacendum arbitrabatur, propter eius vocis ambiguitatem. Notæ sunt Epistolæ duæ S. Hieronimi de hac re ad Damasum, quarum altera ita concluditur: Obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per hypostasis Trinitatem, vt mihi Epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon deum auctoritas.*

Deinde, si Luthero probatur doctrina Catholica de vnitate essentia, & Trinitate personarum, cur ex precibus communibus Germanorum, illam precatiunculam sustulit: *Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis.* Nec nouum esse hanc formam inuocationis, sed ab antiquissimis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, vsurpatam, certum est ex Nazianzeno, qui oratione 2. de pace, ad finem ait: *O Trinitas sancta & longanimis, suscipe etiam istos, &c.* Et ex Aug. lib. vii. cap. vlt. de Trinitate: *Domine Deus, vnus, inquit, Deus Trinitas, quæcumque dixi in his libris de tuo, agnoscans & tui. Si quæ de meo, & tu ignosce, & tui, Amen.*

Porro, de incarnatione, quàm rectè Lutherus sentierit, ex tribus eius operibus faciliè poterit intelligi. Nam in concione de natali Domini, qua primum caput Epistolæ ad Hebræos exponit, dum meruit cum Eutycheo permiscere naturas, audacter cum Nestorio diuidit per-

sonas. Dicit enim, *Imperitos quosdam, facere Christum hominem omnipotentem.* At si ille homo Christus non est omnipotens, eadem ratione non est Deus, nec enim Deus esse potest, qui non sit omnipotens. Duo igitur erunt, Christus Deus, & Christus homo, quæ est apertissimè Nestoriana sententia. Contra verò, in libro de Conciliis & Ecclesia, parte 2. dum vitare cupit Nestorium, aperte incidit in Eutychem. Sic enim loquitur: *Mihi paulo antè negocium fuis cum Nestorianis, qui pertinacissime contra me disputabant, quod diuinitas Christi non posset pati.* Et infra: *Oportet dici, hic homo Christus, hæc caro & sanguis condidit cælum & terram.* Certè, natura diuinitatis & carnis, nomina sunt naturarum, non personarum. Ergo si Luthero diuinitas patitur, si caro cælum ac terram condit, quis non videat, à Luthero Christi naturas confundi: ac vt propensionem animi in Nestorium, & Eutychem, Lutherus ostenderet, in eodem de Conciliis libro, ita diligenter Nestorium & Eutychem excusat, vt vtrique zelum bonum, animum sincerum, & fidem rectam tribuat, & solum ex inscitia quadam, & in modo loquendi lapsos dicat: totam verò causam tumultuum & perturbationis illius temporis, in Episcopos Catholicos referat. Et eò vsque tandem progreditur, vt dicat, *Vereri se, ne in extremo iudicio aliqui, qui dicuntur hæretici, iudices sedent, & Episcopi, qui illos in Concilio damnauerunt, in eternum pereant.* Tantum non aperte affirmans, Nestorium, & Eutychem cum Christo iudices futuros, sanctos verò, Leonem, & Cyrillum, in æternum perituros. Porro, in libro, qui inscribitur, *Confessio Martini Lutheri de Cæna Domini,* non solum reprehèdit Zuuingianos, quod passionem Christi, soli tribuant humanitati, non etiam Deitati: Sed etiam econtrariò ipsam humanitatem in Deitatem euehere videtur, cum ait: *Necesse habes, eam Christi essentiam, quæ est cum Deo vna persona, longissime extra creaturas collocare, ideoque tam longè quàm Deus ipse, extra creaturas est.* Neque vult Lutherus dicere, Christi humanitatem extra creaturas esse, quatum ad locum, siue spatium, sed quantum ad ordinem & dignitatem, Nam in eodem libro contendit, vbique esse Christi humanitatem. Et in

Serm. de Sacramento Cœnæ Domini, *Credimus*, inquit, quod Iesus Christus sit iuxta humanitatem, *super omnes creaturas collocatus; et omnia impleat.* Et infra: *Et habeat omnia in sua manu, et sit ubique præsens.* Si igitur Christi humanitas, extra ordinem creaturarum est, non creata natura, sed increata essentia est, ac per hoc non amplius humanitas, sed diuinitas dici debet. Rursum: Si Christi humanitas tam longè abest à creaturis, quantum ad excellentiam & dignitatem, quàm longè abest ipse Deus; Deus autem infinito intervallo à creaturis omnibus separatur, Igitur Christi humanitas infinitæ dignitatis, & excellentiæ est. Ex quo sequitur, aut duas esse infinitas naturas, aut Christi humanitatem in Deitatem esse conuersam, quæ est hæresis Eutythiana. Et fortasse non sine mysterio, nec in Confessione, nec in Apologia, vlla sit mentio Nestorij, & Eutycheus, qui tamen nominatim damnari debuissent in articulo tertio, vt damnantur in primo, Arius, & Eunomius. Iam verò Philippus Melancthon in Locis anni 39. pag. 9. *Necesse est*, inquit, in filio aliquid esse diuinæ naturæ. Et rursum, pag. 11. *Necesse est in Christo aliquam esse diuinam naturam.* Et in Locis anni 45 fol. 53. de Spiritu S. loqueus: *T estatur*, inquit, *per Iohannem Deum, non nisi creatam agnitionem, sed aliquid essentia Dei.* Necesse est autem, personam esse distinctam, quæ est aliquid Dei, & tamen non est Pater. Philippo igitur aut multæ sunt naturæ diuinæ, cum necesse sit in filio aliquam esse diuinam naturam, aut certè multæ sunt partes eiusdem diuinitatis, cum tam in Filio, quàm in Spiritu S. aliquid sit diuinæ naturæ. Quod quam bene cohzreat cū articulo primo Confessionis, nemo non videt. Rursū, idem Philippus in Locis anni 45. & 58. pag. 40. *Non est*, inquit, *lacerata aut mortua diuina natura, sed fuit obediens Patri, quæ uult, cessit iræ æterni Patris.* Quid clarius pro Ariana hæresi dici poterat? Nam si natura diuina Filij, Patri fuit obediens, & iræ illius cessit, distinguitur diuinitas Filij à Patre, & Pater non habet diuinitatem, vel habet aliam. Vbi est igitur uitas essentia diuinæ, quam predicat Augustana Confessio? Ad hæc, in iisdem Locis pag. 41. ita exponit illud, *Glorifica me Pater: Nunc missus*

subiectus sum cruci, & seruis mee uocationi. Deinde uero gloriam mihi restitue, quam ante mundi constitutionem apud te habui, &c. Certè non potest restitui quod non fuit amissum, Amisit igitur Christus gloriam, quam habuit ante mundi constitutionem, non autem amisit eam vt homo cum ante mundi constitutionem non fuerit homo. amissus igitur vt Deus. Deus igitur mutabilis est Christus, ac per hoc nec Deus uerus, nec Deus vnus cum Patre, sed Deus factus & creatus à Patre, vt Ariani docebant. Atque huc etiam fortasse alludit in iisdem locis, pag. 45. cum ait, *Tempore passionis non fuisse in Christo gloriam beatitudinis, vt alio tempore.* Omitto illud, quod ibid. pag. 22. tres personas diuinas, tres esse uult singulares intelligentes. Qui modus loquendi, non satis consentit cum Symbolo Athanasij, quod in hac Concordia, tanquam piū, vt uerè est, recipitur. Vt enim in Symbolo dicitur, *Non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens*, ita sine dubio dici debet, *non tres intelligentes, sed vnus intelligens.*

Veniamus ad articulos de libero arbitrio, & causa peccati, & videamus, an id semper Lutherus & Philippus docuerint, quod in Confessione nunc docent. Articulus 18. Confessionis, sic habet: *De libero arbitrio docent, quod humana uoluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendâ iuste iustitiâ, & deligendas res rationi subiectas, &c.* Articulus 19. de causa peccati, docet: *Quod tamen si Deus creat et conseruat naturam, tamen causa peccati, est uoluntas malorum, uidelicet diaboli, & impiorum, qua non adiuuante Deo auertit se à Deo, sicut Christus ait, Cum loquitur de cadu, ex seipso loquitur.*

Audiamus nunc uerba Lutheri ex assert. artic. 36. *Liberrum*, inquit, *arbitrium, est fermentum in rebus, & titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiã cogitare boni vel mali, sed omnia, (vt Viclepi articulus Constantiæ damnatus, rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt, quod & Poëta uoluit, quãdo dicit; Cætera stant omnia lege. Et Christus Matth. 6. Folium arboris nõ eadet in terram, sine patre uestro.* Et infra: *Non est dubium Satana magistro, in Ecclesiam uenisse hoc nomen, Liberum arbitriū.* Ac ut sibi & suis Lutherus præcluderet aditū ad retractationem, in eadem assertione, ita præfatus fuerat: *In ceteris articulis, de Papatu, de Cõcilijs, de indulgentijs, alijsq; nõ neces-*

fariis nugis, ferenda est leuitas, & stultitia Papæ, & suorum: Sed in hoc articulo, quoniam omnium optimus, & rerum nostrarum summa est dolendum & flendum est, miseris sic insanere. Et in libro contra Regem Angliæ scripserat: Ad eum se certum esse de sua doctrina, ut si quis aliter doceret, aut damnaret, quæ ipse scripsit de fide, de operibus, de libero arbitrio, &c. Is damnaret Deum, & oporteret ipsum manere filium inferni. Atque his similia Philippus docuit in Locis, anno 21. & 22. editis. Tantū abest igitur ut verum sit, quod in præfatione Confessionis dicitur; Hanc ipsam Confessionis doctrinam eam esse, quæ hæcenus Lutherani Concionatores tradiderunt, ut potius sit verissimū, in præcipuo articulo & in summa rei, defecisse Confessionis auctores à Luthero ad Papam. Et si verum sit Lutheri vaticiniū oportere iam eos manere filios inferni; quippe qui Deum in Luthero damnare ausi fuerint. Nō ignoro, Lutherū in Visitatione Saxonica, & Philippū in Epitome Moralis Philosophiæ, & in locis editis posterioribus annis, longè aliter docuisse de libero arbitrio & causa peccati, quā antea docuerat, cū haberet primitias Spiritus, tamen id neque mendaciam excusat, & arguit inconstantiam. Et quia non parū conducere videtur ad commendationem architecti huius Confessionis, ad memoriā reuocare Philippi egregiam in doctrina constantiam, annotabo breuiter eius sententias de libero arbitrio, & causa peccati.

In Locis anni 21. Primo, repudiat nomen ipsum liberi arbitrii, & rationis. *Surpata est vox, inquit, liberi arbitrii, à diuinis litteris, ac sensu, & iudicio spiritus alienissima: additum est à Platoni Philosophia, vocabulum rationis æquè perniciosum. At in locis posterioribus: Mouendi sunt, inquit, rudiores, ut à Physicis sumant distinctiones, & appellationes partium hominis. In homine est pars cognoscens, & iudicans, quæ vocatur mens, vel intellectus, vel ratio, altera pars appetens, vocatur voluntas. Vocatur autem liberum arbitrium mens & voluntas coniuncta.*

Secundo, defendit Vallam, contra Ioan. Eckium. *Valla, inquit, ait Eckius, quod scholarum sententiā de libero arbitrio confutauit, plura voluisse scire, quàm didicisset, scilicet egregiè festinus nugator. At in locis posterioribus: Valla, inquit, & plerique alij non rectè detrahunt voluntati hominis*

libertatē, Et in Epitome moralis Philosophiæ: Stoicas illas, inquit, de Fato, seu Valle absurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationem, adiungunt libertatem voluntati, fugiamus.

Tertio, reprehendit Philosophiam: *Hoc loco, inquit, prorsus Christiana doctrina à Philosophia, & humana ratione dissentit. At in Epitome moralis Philosophiæ: Est, inquit, prudentissimè ab Aristotele addita rationis descriptio. Et in locis, cap. de viribus hominis: Hæc est, inquit, libertas voluntatis, quæ Philosophi rectè tribuunt homini.*

Quarto, tollit omnem libertatem, & contingentiam: *Quandoquidem, inquit, omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prædeterminationem eueniunt, nulla est arbitrii nostri libertas. Quid igitur, inquit, nulla ne est in rebus contingentia? nihil casus: nihil fortuna? omnia necessariò euenire, Scripturæ docet. Et si videatur tibi in rebus humanis esse contingentia, iudicio rationis hic imperandum est. At in locis posterioribus: Concedendam est, inquit, quod Scriptura Apostolica tribuit homini, etiam nunc post lapsum, libertatem aliquā diligendi ea, quæ sunt subiecta rationi. Et infra: Hæc Manichæa imaginatio (quæ videlicet libertatem & contingentiam tollit) horribile mendacium est, & ab hoc errore mentes abducendæ sunt, & docendæ agere aliquid liberum arbitrium.*

Quinto, in commentariis ad cap. 8. Epistolæ ad Rom., docet, *DEVM peccatorum causam esse. Sicut, inquit, fatemur proprium DEI opus fuisse, Pauli vocationem, ita fatemur opera DEI propria esse, siue quæ media vocantur, ut comedere, bibere, &c. siue quæ mala sunt, ut Davidis adulteriū, Maledici feneritatem. Constat enim ex cap. 1. ad Rom. DEVM omnia facere, non permissimè, sed potenter. Et infra: Ergo nō est, cui frigi dū glossema admittamus, DEVM mala permittere, non etiam facere. At in locis de causa peccati Est, inquit, hæc vera, & pia sententiā, utraque manus, & verius toto pectore tenenda, DEVM non esse causam peccati: nec velle peccatum. Et infra: Nec figura ille verborum in sermone Hebræo pugnant cum hac sententiā, Indurabo cor Pharaonis, & similes. Certum est enim Hebræica phrasi significare permissionem, non efficacem voluntatem.*

Ex his latis constare puto, & quā grauem & constantem auctorem habuerit illa Confessio tantoperè

celebrata, & quam verum sit, quod in eius præfatione asseritur, in hac Confessione eam doctrinam contineri, quam vsque ad illud tempus ex diuinis litteris Lutherani tradiderant.

III. MEMDACIVM.

IN Confessione Augustana, articulo 12. pag. 15. Concordiæ, sic habetur: *Reiiciuntur Et isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere, Sed docent, remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem, Et opera.* Hæc verba etsi de industria obscure proposita esse videntur, tamen sine dubio hunc faciunt sensum, vt reiiciendos esse significant illos, qui docent, homines iustificari à peccatis sine fide, per solam dilectionem, & opera. Nec dubitari potest, quin his verbis notantur Catholici omnes, & præsertim Theologi Scholastici, Et si quod dubium esse potuisset, iam est sublatum per Apologiam vbi vsque ad nauseam repetitur, & inculcatur hoc mendacium, quòd Scholastici doceant, iustificationem non contingere ex fide, sed ex operibus, hoc est, ex operibus sine fide. Quoniam enim versantur ipsi in vno extremo, cum docent, iustificari homines ex fide sine operibus, cupiunt nos in altero extremo collocare, quasi doceamus, iustificari homines ex operibus sine fide. At non est ista, nec vnquam fuit, doctrina Ecclesiæ Catholicæ, nec etiam Scholasticorum Theologorum. Semper, enim docuimus & docemus, iustificari homines ex fide & dilectione ac operibus bonis, ita vt ad præparationem ac dispositionem, ad iustificationem, requirantur actus fidei, spei, & dilectionis, quos ipsos tamen non habemus, nisi D e i gratia nos præueniente, excitante, & adiuuante: Ipsa verò formalis iustificatio consistat in remissione vera omnium peccatorum, & infusione habituum fidei, spei, & caritatis, quos propter Christi meritum, D e v s in corda nostra gratis diffundit. Denique actualis iustitia sit legis diuinæ obedientia & obseruatio, ad quã non ex nobis idonei sumus, sed ex spiritu gratiæ, id est,

fidei, spei, & caritatis, nobis à D e o per Christum donata. Ita docet Cõcil. Trid. Sess. 6. cap. 6. *Disponuntur, inquit ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, Et adiuti, fide ex auidiu concipientes, libere mouentur in D e v m, &c.* Et cap. 7. *Quaquam nemo possit iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri I e s u Christi communicantur, id tamẽ in hac impij iustificatione sit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito, per Spiritum sanctum caritas D e i diffunditur in cordibus eorum, qui iustificatur, atque ipsis inheret. Vnde ipsa iustificatione, cui remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo, per Iesum Christum, cui inseritur fides, spes, Et caritatem.* Et capit. 10. *Per obseruationem mandatorum D e i Et Ecclesiæ in ipsa iustitia, per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus, crescunt &c.* Vides igitur, fidem nunquam excludi, sed contra potius semper requiri, siue de ipsa iustificatione agatur, siue de ijs, quæ illam aut præcedunt, aut etiam consequuntur. Ac ne dicant, nouam hanc esse doctrinam, & nos nunc demum ab ipsis excitatos sapere cepisse, vt aliquos Philippus stat in Apologia, addamus etiam testimonium principis Scholasticorum, quòd fides ad iustificationem requiratur. S. Thomas 1. 2. q. 113. articulo 4. *Ad iustificationem impij requiritur motus mentis, quo conuertitur in D e v m.* Prima autem cõuerlio in D e v m, fit per fidem, iuxta illud Hebræ. 11. *Accedentem ad D e v m, oportet credere.* Et ideo, motus fidei requiritur ad iustificationem in pij.

V. MENDACIVM.

PAg. 16. in art. 13. Confess. habentur hæc verba: *Damnant igitur illos, qui docent, quòd Sacramenta ex opere operato iustificent, nec docent, fidem requiri in vsu Sacramentorum, que credat remitti peccata.* Hoc etiam loco Theologi Scholastici notantur, quasi doceant, Sacramenta etiam sine fide prodesse. Sed apertum mendacium est, ad quod refellendum vnus sancti Thomæ testimonium sufficiet qu. 3. parte. q. 68. art. 8. *Recta fides, inquit, ex necessitate requiritur ad Baptismum, quia sicut dicitur Rom. 3. Iustitia D e i*

est per fidem IESU Christi. Et infra: Ad primū ergo dicendum quod Dominus loquitur ibi de Baptismo, secundum quod perducit homines ad salutem, per gratiam significans, quod quis demerere recta fide esse non potest, et ideo significat et dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit.

VI. MENDACIVM.

PAG. 17. in art. 16. Confessio habetur: *Damnant et illos, qui Evangelicam perfectionem non collocant in timore DEI et fide: sed in deserendis civilibus officiis.* Mendacium est manifestum contra Catholicos professores ordinis religiosorum, quasi existentem, perfectionem proprie consistere in deserendis civilibus officiis, coniugio, militia, magistratibus, & similibus. At neque veteres, neque recentiores Monachi, unquam hoc docuerunt. Io. Cassianus collat. 1. c. 7. *Ieiunia, vigilia, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt.* B. Thomas ex Scholasticis, 2. 2. q. 184. art. 3. *Per se, inquit, et essentialiter consistit perfectio Christiana vita in caritate, principaliter quidem secundum dilectionem DEI, secundario autem secundum dilectionem proximi.* Et infra: *Secundario, et instrumentally consistit perfectio in conciliis, qua ordinantur ad removendum impedimenta actus caritatis, que tamen caritati non contrariantur, sicut est matrimonium, occupatio negotiorum secularium, & alia huiusmodi.*

Quod autem status perfectior sit eorum, qui deserunt omnia propter Christum, nec implicentur negotiis secularibus, quam aliorum, qui hoc non faciunt, & quod hic perfectior status, non imperetur, sed consulatur, satis aperte colligitur ex verbis Domini, Matth. 16. ubi postquam dixerat, *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: subiunxit, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia que habes, &c.* Nec vsquam legimus: *Si vis perfectus esse, uxorem ducito, capesse Rempub. &c.* Hinc D. Augustinus Epist. 89. quæst. 4. *Viderit, inquit, ille iuuenis, quem admodum illa legis mandata servaverit. Veritatem Magister bonus, mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dicit, si vis venire ad vitam,*

serva mandata: hic autem, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia. Et Eusebius lib. 1. de Demonstrat. Evangel. cap. 8. declarans communem doctrinam Ecclesiæ Catholicæ, ex divinis litteris derivatam, *Quæ circa, inquit, in Ecclesiæ, DE I, duo modi vivendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitam rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non optum facultatē requirens, & soli divino cultui, ex immenso rerum cælestium amore, addictus. Et tamen quidem existit in Christianissimo vita perfecta modo. Alter vero remissior atque humanior, hic et modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, et res familiaris curam assumit, et iuste militansibus que sunt agenda describit, agros quoque et mercaturam, adiuncta religione, non negligit, Et his quidem secundus pietatis attributus est gradus.*

Hoc idem ex pluribus Scripturæ, & Patrum testimoniis probate possemus, si refellere errores Confessionis, & non solum mendacia indicare, propositum nobis esset.

VIII. MENDACIVM.

PAG. 18. in articulo 10. Confessio, *Falso accusantur nostri quod bona opera prohibeant.*

Mendacium hoc esse non dubitabit, quicumque aliquid scriptorum Lutheri perlegerit. Certè in Serm. de piscatione Petri sic legimus: *Quanto sceleratior es, tanto citius DEVS gratiam infundit.* Ibidem: *Dehinc cum solo Isaac venire, id est, cum fide, seruos & asinos, hoc est, opera, deorsum dimittere oportet.* Item in Serm. Sic DEVS dilexit mundum: *Ego dico tibi, quia angusta est via, Oportet te fieri ieiunium si vis per eam venire. Ceterum qui operibus onerati sunt (sicut conchilibus onustos videmus Iacobi peregrinos) ij non poterunt penetrare.* Et infra: *Si veneris cum magnis saccis operum plenis, deponere oportebit, alioquin non poteris penetrare.* Porro, ex his fontibus manarunt illa præclara dogmata, quæ Lutheri discipuli in Colloquio Altemburgensi stabilire conati sunt. *Opera bona legis, & nova obediencia, non ad regnū Christi sed ad mundū pertinent. Ad Satanam spectant Christiani cum om-*

nibus bonis operibus. Precari verò oportet, ut in fide sine bonis operibus omnibus, ad finem usque constanter perseueremus. Ad eam necessaria illa non sunt, ut etiam ad salutem incommodent, sintque permissiva. Deinde, Catholici non tam Lutheranos accusant, quod prohibeant opera bona, quam quod ea contemnunt, & cum Eunomio antiquo hæresiarcha, imò etiam cum Simone Mago, hæreticorum omnium principe, non necessaria ad salutem esse, doceant. Ac de Eunomio quidem testis est Augustinus in libro de hæresibus, cap. 54. de Simone Irenæus, lib. 1. cap. 20. de Luthero, liber ipsius de captivitate Babylonica, cap. de Baptismo: Liber de libertate Christiana: Sermo de Moysè, Commentarij in Epist. ad Galatas.

VIII. MENDACIVM.

Pag. 19. in articulo 20. Confess. *Iubent* (Catholici Doctores) *mereri remissionem peccatorum operibus.* Si de merito operum illorum, quæ sunt solis naturæ viribus, sermo sit: de quo merito articulum intelligendum esse, consequentia verba declarant: insigne est mendacium Philippi. Non enim id habet Catholica doctrina, ut operibus illis, quæ fiunt sine fide, & auxilio Dei gratuito meriti possint homines remissionem peccatorum, & contra hæc operum merita defendit S. Augustinus gratiam & iustitiam fidei: nec non etiam S. Prosper in libris de vocatione gentium, quos libros imperitè Philip. pus tribuit Ambrosio, cum in iis libris nominatim resellantur Pelagiani, qui post Ambrosij obitum orti sunt. Si verò de illis operibus agatur, quæ ex fide & gratia Dei proficiuntur, fatemur quidem nos illis operibus aliquo modo mereri remissionem peccatorum. Sed idem fatentur Prophætæ, Evangelistæ, Patres: Exech. 18. *Cum auerterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam iustificabit.* Dan. 4. *Peccata tua elemosynis redime.* Ionæ 3. *Vidit Deus opera eorum, & misertus est eis.* Lucæ 11. *Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Ambros. lib. 10. in Lu-

cam. *lacryma veniam non postulant, sed merentur.* Et infra: *Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam tuam lacrymis,* &c. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos: *Qui peccata simpliciter confitetur, meretur humilitate clementiam Saluatoris.* Augustinus Epist. 105. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est. si fides hanc impetrat. neque enim nullum est meritorium fidei: qua fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur.* Restat igitur, ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis precedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque sunt merita, sed gratuitum Donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis, cogitamus. Et epist. 170. *Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imò gratissime consuemur.* Gregorius in lib. 1. Reg. lib. 3, cap. 4. *Dum Niniuite veluti pro difficili reconciliatione, gravi poenitentia se deiciunt, omnipotentis Dei misericordiam facile meruerunt.* Sanctus etiam Thomas, ex Scholasticis, cum prædictis Patribus docet, iis operibus, quæ fiunt ex fide, & auxilio Dei, mereri nos aliquo modo iustificationem à peccatis 2. Sentent. distinct. 27. quæst. 4. in resp. ad 4. *Quod tamen constanter negat de illis operibus, quæ fiunt solis naturæ viribus.* 1. 2. quæst. 109. art. 6. & quæst. 114. art. 5. *Huc accedit, quod illis etiam operibus, quæ fiunt ex fide, & auxilio Dei, non tale tribuimus meritum, ut ei respondeat ex iustitia merces, sed meritum solum impetrationis, ut Augustinus loquitur, quod Scholasticum meritum de congruo, non de condigno nominare solent.* Neque in hoc vlla est inter Catholicos dissensio. Et Concil. Tridentin. sess. 6. cap. 8. de hoc genere meriti aperte pronunciat, ideo gratis iustificari homines, quia nec fides, nec opera, quæ iustificationem præcedunt, ipsam merentur. Sed paradoxum videtur aduersariis, quod homo operetur ex fide, & nondum sit iustificatus à peccato, cum apud ipsos ita fides sola iustificet, ut separari nequeat fides à iustificatione. At non illis paradoxum videtur, qui ex fide orantes dicunt: *Dimitte nobis debita nostra,* Matth. 6. Nec illi paradoxum hoc videbatur, qui

ex fide orabat: *Deus propitius esto mihi peccatori*, Luc 18. Nec denique Augustino paradoxum hoc erat, cum scriberet in Epist. 105. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat.*

I X. M E N D A C I V M.

Et quidem multiplex.

P Ag. 18. & 19. in eodem articulo 20. multa simul cōglomerantur mendacia, vt, *Quod nostri concionatores olim parum docebant de operibus, quæ Deo placent, quod tantum urgerent puerilia, & non necessaria opera, quod nunc à Lutheranis admoneri, hæc dediscant: quod iam incipiant fidei mentionem facere, quod doctrina fidei diu iacuerit & nota.* Scilicet, non legerat Philippus sermones S. Bernardi, Petri Damiani, Innocentij III. Thomæ Aquinatis, Vincenij, Bernardini, Laurentij Iustimani, & aliorum innumera bilium, in quibus de Symbolo, de Decalogo, de oratione Dominica, de omnibus vitiis, omnibusque virtutibus grauissimæ disputationes continentur. Sed facile est dicere, & non probare.

X. M E N D A C I V M.

P Ag. 21. in articulo 21. Confess. *Hæc ferè summa est doctrina apud nos, in qua cerni potest nihil inesse, quod discerpere à Scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex Scripturis nota est.* Ad hoc mendacium conuincendum, non erit opus vt extra articulum istum vigesimum primum egrediamur. Hic enim asserunt, non esse à Sanctis auxilium petendum, eò quod vnus sit intercessor Christus. In quo quidem articulo, manifestè dissentiant à Scripturis, ab Ecclesia Catholica, & ab Ecclesia Romana. Nam etsi vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, & ideò vnus mediator, quia dedit semetipsum redemptionem pro multis, 1. Tim. 2. Nec vnus Catholicorum docuit vn-

quam Sanctos esse mediatores per modum redemptionis: tamen vnus esse tantum intercessorem, vnus aduocatum, vnus qui interpellat pro nobis, imò etiam vnus tantum mediatorem per modum supplicationis, non modò Scriptura non dicit, sed etiam ita dicentibus aperitissimè contradicit, Iob. 5. *Voca si quis est, qui tibi respodeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere, vbi Angeli sunt intercessores hominum, teste August. in annotationibus in Iob. non igitur solus est intercessor Christus. Deuter. 5. Ego, inquit Moyses, sequester sui, & medius inter Deum, & vos, in illa die, 1. Reg. 7. dicunt filij Israël ad Samuelem: *Necesses pro nobis clamare ad Dominum.* Iob. vltimo: *Ite ad seruum meum, ille orabit pro vobis: suscipiam faciem eius.* Rom. 15. *obsecro vos fratres, vt adiunctis me in orationibus pro me ad Deum.* Idem repetit. 2. Cor. 1. Coloss. 4. Ephes. 6. Heb. 13. *Quomodo igitur vnus est tantum intercessor, cum & Iob, & Moyses, & Samuel, & tot Romani, & tot Corinthij, tot Colossenses, tot Ephesij, tot Hebræi adhibeantur intercessores? At, inquirunt, de mortuis agimus, non de viuentibus. Sed si ideò mortui inuocandi non sunt, nec esse possunt intercessores, ne Christo gloria singularis intercessionis detrahatur, eadem de causa nec viuentes inuocandi erunt, nec esse poterunt intercessores. Deinde, si viuentes in terris inuocari possunt, cur nõ magis viuentes in cœlis? An fortassis ideò, quia non valeant, aut non velint illi pro nobis orare, aut certè nesciant quid petamus? Sed nec eorum felicitas patitur, vt non valeant; nec caritas finit, vt non velint, nec possunt ignorare preces ad se porrectas, cum non ignorent penitentiam peccatorum. Gaudium enim est in celo super vno peccatore penitentiam agente, Lucæ 15. Iam verò Concilium Chalcedonense, Concilium Ecclesiæ Catholicæ fuisse, & Concilium Orthodoxum, generale, plenissimum, aduersarij non negant. Concilium autem istud Actor. 15. ita clamat: *Flavianus post mortem viuere, Martyr pro nobis orat.* Eusebius Cæsariensis Catholicæ Ecclesiæ communem doctrinam tradens, libro 13. Præparat. Euangelicæ, cap. 7. *Hæc nos, inquit, quoties factitamus, qui vera pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad***

monimenta quoque illorum accedimus, votaque ipsi facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum, non parum iuuari profitemur. Sanctus Basilius ad Catholicam Ecclesiam verba faciebat, cum diceret, oratione in 40. Martyres: *Qui aliqua premittitur angustia, ad hos confugio, qui iursum letatur, hos oro: ille, ut à malis liberetur: iste, ut duret in rebus laici.* Sanctus Ambrosius, in libro de Viduis, Catholicas viduas instituebat, cum ita scriberet: *Obsecrands sunt Angeli, qui nobis ad presidium dati sunt, Martyres obsecrands, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare, possint pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiamsi qua habuerint peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri presules, speculatores vite, actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostre infirmitatis adhibere, quia ipse infirmitatem corporis, etiam cum vincerent, cognouerunt.* S. Augustinus, tractatu 84. in Ioannem, tribus penè verbis tria aduersariorum dogmata conuellit, de Sacrificio altaris, de Oratione pro defunctis, de inuocatione Sanctorum: *Idè quippe, inquit, ad ipsam mensam, non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus, sed magis, ut ipsi pro nobis orent.* Denique, Theodosius Imperator, Orthodoxus & pius erat, ut etiam aduersarij consentirent, & tamen de eo sic scribit Rufinus, lib. 2. Historiar. cap. 33. *Circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thronos iacebat, cilicio prostratus, & auxilium sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.* Et de eodem Chrysostomus, Homilia 66. ad populum Antiochenum: *Nam & ipse, qui purpuram indutus est, accedit, illa complexurus sepulchra, & fastu deposito, stat Sanctis supplicaturus, ut pro se apud Deum intercedant, & scenarum fabrum, et piscatores, ut protectores orat, qui diademate redimitus incedebat. Viderint ergo qui negant, Sanctos esse orandos, an ab Ecclesia Catholica non dissentiant.*

Quod autem ab Ecclesia Romana, quatenus ex antiquis Scriptoribus nota est, pariter dissentiant, ex Leone & Prudentio, ut ceteros omittamus, notissimum est. Leo siquidem, qui Episcopus Romanæ Ecclesiæ ante mille & centum annos fuit, & propter sanctitatis, & sapientia,

tia, atque etiam eloquentiæ excellentiam, Magnus dici meruit, Romanam Ecclesiam ita instituebat, Sermone 5. de Epiphania: *Confirmate amicitias cum sanctis Angelis, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusque sociamini. Horti diuitias concupiscite, & per bonam emulationem ipsorum ambitu suffragia.* Et Serm. 1. de natali SS. Petri & Pauli. *Sicut, inquit, Et nos experti sumus, & nostri probauere maiores, credimus atque confidimus, inter omnes labores istius vite, ad obtinendam misericordiam DEI, semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos.* Prudètius in hymno de S. Laurentio, de Romana Ecclesia loquens, ita cecinit:

*Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè,
Et tristis haud vilius redit,
En praesto semper adfies,
Tuosque alumnos orbicos
Lactante complexus sinu,
Paterno amore nutrias.*

Quale igitur & quàm impudens mendacium est huius Confessionis, quæ in eo ipso articulo affirmat, in nulla parte doctrinæ dissentire se à Scripturis, vel Ecclesia Catholica, vel Ecclesia Romana, in quo articulo, Sanctorum inuocationem oppugnat, quam & Scripturæ, & Ecclesia Catholica, & Ecclesia Romana aperitissime docuerunt. Neque verò hoc vnum est, in quo discrepat Confessio Augustana, à Confessione Catholicæ & Romanæ Ecclesiæ. Nā nec de ipsa Ecclesia, nec de peccato Originis, nec de Iustificatione, nec de Sacrificio, nec de Sacramento Eucharistiæ, nec de aliis Sacramentis consensus est. Sed vnum sufficiebat, ad mendacium detegendum.

XI. MENDACIVM.

PAG. 22. in articulo 21. Confess. *Apud nos, (inquiunt) magna ex parte veteres ritus diligenter obseruantur. Falsa*

enim calumnia est, quod omnes cærimonie, omnia vetera instituta, in Ecclesijs nostris aboleantur. Quale sit hoc mendacium, nullo negotio intelliget, qui conferre voluerit cum presenti statu Ecclesiarum Protestantium, ea quæ de ritibus Ecclesiæ scripta reliquerunt Tertullianus, Basiliius, Epiphanius, Augustinus, aliique veteres Scriptores. Certè Tertullianus in libro de corona militis, inter Ecclesiasticas cærimonias numerat, ante Baptismum renunciare diabolo, & pompis eius, ter mergi in sacro fonte, oblationes annuversarias pro defunctis facere, ad omnem progressum frontè crucis signa culo terere. Basiliius lib. de Spiritu sancto ad Amphiloichium, cap. 27. inter Ecclesiæ ritus ponit, orare ad Orientem, cruce signare, inuocationis verba dum ostenditur Eucharistia, benedictionem aquæ baptismatis, benedictionem olei vnctionis, benedictionem eius qui baptizatur, tinnam immersionem, &c. Epiphanius in compendiarie doctrina Ecclesiæ, primo loco ponit virginittatis professionem, deinde etiam viduitatis, tum solitudinem Anachoretarum, ieiunia quartæ & sextæ feriæ, ieiunium quadragesimæ, arctiorem abstinentiam in sacra hebdomada passionis Domini, memoriam defunctorum in precibus, nocturnas & matutinas Psalmorum, & Hymnorum celebrationes, varia Monachorum instituta, quorum alij à carnibus abstineant, alij etiam ab ouis, alij etiam à piscibus, &c. Denique, August. meminit consecrationis aquæ per signum crucis, lib. 6. contra Iulianum, cap. 8. Exorcismi & exsufflationis, lib. de gratia Christi, cap. 40. Vnctionis, qua vitur in Baptismo, lib. 2. quæst. Euang. cap. 40. Item Chriftatis, quo inungimur post Baptismum, lib. 15. de Trinit. cap. 26. Signo crucis, quo benedicitur Chriftina, & quo signamur in fronte, dum Sacramentum Confirmationis accipimus. In Psal. 141. & tract. 118, in Ioan. Aquæ miscendæ vino in sacro calice, lib. 4. doctrin. Chrift. cap. 21. Ieiunij 4. & 6. feriæ, Epist. 86. ad Casulanum. Ieiunij quadragesimalis, in Psal. 110. Delectus ciborum in diebus ieiuniorum, lib. 3. contra Faustum, cap. 5. Voti continentie etiam post coniugium, Epist. 45. ad Armentarium.

Voti virginittatis, lib. de sancta virginittate, cap. 29. Votipupertatis, lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 4. Monachorum, & Anachoretarum, lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. Voti Monachorum, in Psal. 75. & 99. Peregrinationum ad loca sancta, Epist. 137. ad clerum & populum suum. Porro, hæc & similia, quæ in veteri Ecclesia in vtu erant, & nunc etiam in Ecclesia Catholica locum suum retinent, à Lutheranis non modò non seruantur, sed etiam irridentur, & tamen in Confessione dicere audent, veteres ritus à se diligenter seruari, & falsam esse calumniam, quod omnium veterum instituta atque omnes ferè cærimonias aboleuerint.

XII. MENDACIVM.

PAG. 22. in præfatione de abusibus mutatis: *Cum Ecclesia, inquit, apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, tantum paucos quosdã abusus omittant, &c.* Hæc verba mendacij arguuntur ab vltima parte huius Concordiæ: vbi ea de Christo docent, quæ cum Symbolo Apostolico, Nicæno, & Athanasij aperte pugnant, vt supra iam ostendimus. Illud autem, nõ est prætereundum, quod cum dicunt, se ab Ecclesia Catholica non dissentire, nisi propter paucos eosque nouos abusus: si per Ecclesiam Catholicam intelligunt eam, quæ nunc paret Romano Pontifici, fatentur se extra Catholicam esse. Et sanè viderint ipsi, an propter paucos abusus ab Ecclesia Catholica separari licuerit. Si verò per Catholicam intelligunt antiquam aliquam Ecclesiam, mentiuntur, cum dicunt, hos abusus esse nouos: fuerunt enim in antiqua Ecclesia, si illa est ea Catholica, à qua non dissentiunt, nisi ratione abusuum.

XIII. MENDACIVM.

PAG. 23. in articulo de coniugio sacerdotum: *In Germania, inquit, primum ante annos 400. Sacerdotes*

vi coacti sunt ad celibatum. Quod idem repetit Philippus in Apologia. At exstat Concilium Moguntinum, celebratum in Germania tempore Arnulphi Imperatoris, ante annos 600. cuius decimus canon statuit, ut nulla penitus mulier, nesoror quidem aut mater, cum Ecclesiasticis habitare permittatur. Exstat Concilium VVormatiense, in Germania ante annos 700. celebratum, cuius nonus canon ita habet, *Placuit, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Et Subdiaconi abstineant se ab vxoribus, Et non generent filios: quod si hoc decretum violauerint, ab honore clericatus pellantur.* Exstat Concilium Aquisgranense, tempore Ludouici Pij celebratum, anno Domini 816. id est, annis 714. ante Confessionem Augustanam, in cuius Concilij Can. 6. indicitur Subdiaconis perpetua continentia: & quod de Subdiaconis dicitur, sine dubio de altioribus gradibus intelligitur. Exstat denique Epistola Zachariæ Romani Pontificis, ad Bonifacium Episcopum & Apostolum Germanorum, scripta ante annos 800. vbi sic legimus: *A die suscepti Sacerdotij, etiam ab ipso proprio coniugio prohibendi sunt.* Cuius legis meminerunt etiam Magdeburgenses, Cent. 8. cap. 10. col. 704. Mendacium igitur Confessionis tot testibus refutatur, quot Episcopi in tribus supra citatis Conciliis confederunt, addito etiam Romani Pontificis testimonio.

XIV. MENDACIVM.

PAG. 24. in eodem articulo de coniugio Sacerdotum: *Et res, inquit, gesta est tam iniuuliter, ut non solum in posterum coniugia prohiberentur, sed etiam presentia, citra omnia iura diuina Et humana, contra ipsos etiam canones, factos non solum à Pontificibus, sed à laudatissimis Synodis distraherentur.* Et hoc numerari potest inter illustria mendacia Confessionis. Dux sunt enim quæstiones de coniugio Sacerdotum: Vna, an liceat post sacros ordines susceptos, vxorem ducere: Altera, an liceat ei, qui duxit vxorem ante sacrâ ordinationem, simul & sacerdotio & cõiugio operam dare. Ac de prima quidem quæstione Lu-

therani omnes, & verbis & factis respõdent, licere. Sed hoc, ex sententia veterum canonum, quos vel Concilia, vel Pontifices ediderunt, velle defendere, nimis aperta impudentia est. Nam etiã Græca Ecclesia, quæ tamen in hac parte semper liberalior fuit, & damnat, & omni tempore damnauit coniugia post ordinationem. Exstat Concilium Neocæsariense, ante annos 1200. celebratũ. In cuius primo Canone sic legimus: *Presbyter si vxorem duxerit, ordine suo moueatur.* Et Synodus Tralliana, Canone 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, post ordines susceptos, vxorem ducere præsumant. Quam eandem prohibitionem legimus in Synodo Romana sub Syluestro. Can. 8. In Concilio 2. Toletano cap. 1. in Canonibus Apostolorum, Can. 27. in Decreto Calixti I. apud Gratianum dist. 27. Can. Presbyteris. In Epist. 82. Leonis primi ad Anastasium, Thessalonix Episcopum; cap. 4. Et in Epistolis Gregorij I. lib. 1. Epist. 42. Nec vlla fuit vnquam de hac re in Ecclesia Catholica dissensio. Adde, quod hoc ipsum affirmat Paphnutius & Vdalricus, quos aduersarij pro sua causa oportune & importune adducere solent. Scribunt enim Socrates lib. 1. cap. 8. & Sozomenus lib. 2. cap. 22. Paphnutium in Concilio Nicæno, dum sententiam suam de coniugio clericorum explicaret, inter alia dixisse, oportere iuxta veteres canones, Ecclesiasticis prohibere, ut post sacram ordinationem vxores ducant. Vdalricus quoque in Epistola ad Nicolaum, quã referunt Magdeburgenses, & sæpius inculcant, Cent. 6. cap. 7. col. 388. Et cap. 10. col. 686. Et Cent. 9. cap. 10. col. 540. aperte docet, nõ licere Presbyteris & Monachis vxores ducere, & si duxerint, debere separari. Et quanquam nec historiam Paphnutij, nec Epistolam Vdalrici omnino non probamus: tamen ostendere volui, in quæstione de nouis nuptiis sacerdotum, non solum à nostris, sed etiam à suis patronis aduersarios refutari.

Iam verò de altera quæstione: An videlicet liceat sacerdotibus, liberis operam dare? Philippus affirmat, & quidem ita, ut subtrahere sacerdotibus coniugium, esse contendat cõtra veteres Canones, quos tam Pontifices,

quàm laudatissimæ Synodi condiderunt. Mirum autem est, cur necin confessione, necin Apologia, vllū talem protulerit canonem. Nos enim è contrario, omnes Ecclesiarum canones proferre possumus, qui omnē vsum vxorum sacraus hominibus interdicit. Ex quibus Phrippi mendacium euidentissimè confutatur.

Ac primùm ex Orientali Ecclesia, proferimus Nicænum Concilium I. in cuius Cōcilij 3. canone prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeant, præter matrem, aut sororem, aut amitam. Vbi nulla vxoris fit mentio, quæ tamen primo loco nominari debuit, si eius cohabitatio sacerdotibus licita esset. Aceam mentem Nicæni Concilij fuisse, tribus testibus fide dignissimis comprobabimus.

Basilus enim in Epistola ad Georgium, ex huius canonis sententia, prædictum Georgium ab vxore separari præcipit. Epiphanius in hæresi 59. quæ est Catharorum, ita scribit: *Sed et adhuc viventem, et liberos gignentem unius vxoris virum, non suscipit; sed eum qui se ab una cõtinuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, et Presbyterum, et Episcopum, et Hypodiaconum, maxime ubi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, et Diaconos, et Hypodiaconos, at hoc non est iuxta Canones: sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.* Hieronymus in lib. contra Vigilantium: *Quid facient, inquit, Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, & seclūs Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?*

Ex Ecclesia Africana testem habemus Concilium II. Carthaginense, Can. 2. vbi sic legimus: *Omnibus placet, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrahunt, pudicitia custodes, etiam se ab vxoribus abstineant, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Idem habet Concil. Carthaginense V. Can. 3. & Concil. Africanum, Canone 77. His subscribit Augustinus, qui in lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 20. *Solemus, inquit, eis proponere continentiam clericorum, qui plurumque ad eam sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam usque ad debitum finem, Domino adiuvante, producit.*

Ex Ecclesia Hispanica testem habemus Concilium Elibertinum antiquissimum, Can. 33. Toletan. II. Can. 1. Toletan. 4. Can. 26. Toletan. VIII. Can. 6. quæ etiam Subdiaconis vsum vxorum prohibent.

Ex Ecclesia Gallicana testem habemus Concil. Arlatense II. ante annos 1200. celebratum, in cuius II. canone cauetur, Ne vllus coniugatus ad sacerdotium assumatur, nisi continentiam ab vxore promiserit. Item Aurelianense III. canone 2. *Vt nullus, inquit, clericorum à Subdiacono et supra, propriæ, si forte iam habeat, misceatur vxori.* Quod idem præcipiunt Agathense Concilium can. 92. Turonense I. can. 1. & 2. & Turonense II. can. 20.

Ex Ecclesia Germanica iam supra citauimus tria antiqua concilia: Aquisgranense, Vormatiense, Moguntinum.

Ex Ecclesia Anglicana testem habemus Bedam, qui lib. 3. de tabernaculo, cap. 9. *Nemo, inquit, potest vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum vxore matrimonij fœdera soluerit.*

Ex Ecclesia denique Italica, testem habemus D. Ambrosium, qui lib. 1. de officijs cap. vlt. *Inoffensum, inquit, exhibendum, et immaculatum ministerium, nec vllò coniugali coitu violandum cognoscitis.* Item Siricius Papam in epist. ad Himericum cap. 7. Innocentium I. in epist. ad Victorium cap. 9. & ad Exuperium cap. 1. Leonem I. in epist. 90. ad Rustic. cap. 3. & Gregorium I. lib. 3. epist. 34. Sed verba Leonis audiamus in epist. ad Anastasium Thessalonicensem episcopum: *Omnium, inquit, sacerdotum tam excellens est electio, vt hæc, quæ in abis Ecclesiæ membris vacante à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra clericorum ordinem constituti, nuptiarum societati, et procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentia puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt et qui habent, sint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares et innupti.*

His accedunt ex empla totius antiquitatis, quotquot enim ab Apostolicis temporibus Episcopi, & Presbyteri celebres & laudati fuerunt, omnes omnino aut

vxorem nunquam duxerunt, vt Athanasius, Basilus, & terque Gregorius, Chryostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo, & alij innumerabiles: aut vxores quidem habuerunt, sed illis post susceptum sacerdotium operam non dederunt, vt Gregorius pater Gregorij Theologi, Hilarius, Paulinus, & alij non pauci. Certè, vnum aliquem laudatum Episcopum, Presbyterum, Diaconum, Subdiaconum, aut monachum, qui duxerit vxorem, aut ex vxore antea ducta, filios procreauerit, adhuc aduersarij inuenire in tota antiquitate minime potuerunt. Videt igitur Confessio contra quos canones Pontificij agant, cum sacerdotes non patiuntur nuptiis & procreationi operam dare.

XV. MENDACIUM.

PAG. 25. in eodem articulo: *Hinc, inquit, capitalibus pœnis excruciantur sacerdotes, contra canonum voluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter coniugium.* Si hoc non est mendacium, proferant aduersarij, vel vnum canonem vbi prohibitum sit, ne sacerdotes excrucientur, si vxorem ducere tentauerint. Nos enim iam canones multos produximus, in quibus indicitur continentia sacerdotibus; & sanè contra canones esse non potest, si pœna statuatur in canonum violatores. *At, inquit Philippus in Apologia, Canones tantum suspendunt ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus.* Ergo fatetur in primis Philippus, Lutherum præceptorem suum, & omnes alios noui Evangelij ministros, qui vxoribus carere noluerunt, ex canonum sententia, suspensos ab officio fuisse, & cum nihilominus officio fungi voluerint, contumaces & rebelles, contra leges omnium Ecclesiarum exstitisse, propter quod crimen, iure sanè ab arboribus suspendi potuissent. Deinde, neque est verum, antiquos canones solum ab officio suspendisse. Exstat enim Canon I. II. Concilij Toletani, vbi statuitur, vt qui post sacros ordines vxorem ducunt, aut ad eam redeant, a cuius contubernio iam recesserant, aut sacrilegij rei ab

Ecclesia habeantur extranei. Et in Concilio Toletano VII. Can. 6. qui post sacros ordines vxoribus copulantur, iubentur sub pœnitentiæ oneribus vsque ad extremum vite ad monasteria relegari. In Concilio verò Turonensi, II. ante 1000. annos celebrato, Can. 6. habentur hæc verba de Monachis (qualis Lutherus, Bucerus, Martyr, Ochinius, & alij fuerunt ex Euangelicis) *Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus habeant licentiam euagandi, nec quod absit, vllus eorum coniugem ducere. Nam si vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris male sociatæ consortio, etiam iudicis auxilio, separetur: qui infelix Monachus, tali coniunctione foedatus, si per cuiusvisque patrocinium se conatus fuerit defendere, & si qui in hac pertinacitate perdurat, & illi qui eum susceperint defendendum, ab Ecclesia segregentur donec reuertatur ad septa Monasterij, & indictam ab Abbate, quandiu preceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiam.* Scribit Gregorius Turonicus, lib. 4. historię Francorum, cap. 4. Insignem quendam Comitem, qui dimisso, ex consensu mutuo, vxoris thoro, factis ordinibus initiatus fuerat, ac deinde à diabolo instigatus ad eandem redire præsumperat, mox fuisse vna omnium Episcoporum sententia excommunicatum. Et multa similia vel exempla, vel decreta proferri possent si necessitas postularer.

Accedit postremò, quod nūquam Ecclesia sacerdotes puniuit propter coniugia, (vt mentitur Philippus) sed propter sacrilegia. Sicut enim (vt Aug. dicit, in libro de bono viduitatis, capit. 9.) Non damnantur viduæ, que nubunt post votum, quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentię primam fidem irritam fecerunt: Sic etiam non punit Ecclesia sacerdotes, quia coniugium inire volunt: sed quia coniugium post solemne votum contrahendo, non verum coniugium contrahunt, sed sacrilegium committunt. Etsi Augustin. in eodem libro, cap. 11. lapsus viduarum, quæ post simplex votum continentię nubunt, adulterijs peiores esse dicit: quid de lapsu Sacerdotum diceret, qui post solemne votum vxorum nomine concubinas ducendo,

coniugium simul & sacerdotium violant? Quod si continentant, ut faciunt, vota continentiarum non esse seruanda, iam non sacrilegi solum, sed etiam hæretici sunt, & merito ab arboribus suspendi possunt, cum Apostolo contradicant, dicenti 1. Timoth. 5. *Adolescentiores viduas deuota cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quem locum de voti continentiarum violatione esse intelligendum, docent duo antiqua Concilia, Carthaginense IV. Canone 104. Et Toleran. IV. Cano. 55. Duo antiqui Pontifices, Innocentius I. in Epist. 2. cap. 23. Et Gelasius I. in Epist. 1. cap. 23. Omnes interpretes huius loci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Sedulius, Primasius, Beda, Haymo, & ceteri denique Patres, Tertullianus de Monogamia, Basilii de virginitate, Epiphanius hæret. 48. Hieronym. lib. 1. in Iouinianum, Augustinus de bono viduitatis, capitulo 8 & 9.*

XVI. MENDACIVM.

PAG. 25. in eodem articulo: *Cyprianus*, inquit, *suadet, ut mulieres nubant, quæ non seruant promissam castitatem. Verba eius hæc sunt, lib. 1. Epist. 11. Si autem perseverare nolunt, aut non possunt, melius est ut nubant, quam ut in ignem delictis suis cadant.* Mendacium hoc esse, & Cyprianum non de iis loqui, quæ continentiam voverunt, sed de iis, quæ adhuc deliberant, quid sint facturæ, & interim extra matrimonium impudicè viuunt, multis modis idem Cyprianus docet. Primò, quia non ait, *si perseverare nolunt, aut non possunt, quæ promiserunt Christo continentiam: Sed simpliciter, si perseverare nolunt, aut non possunt, melius est nubant, quam ut in ignem delictis suis cadant*, id est, si perseverare nolunt, melius est, ut non voveant, quam ut voveant, & votum non impleant. II. Quia in sequentibus verbis idem Cyprianus coniugia detestatur earum, quæ se Christo dicauerant: *Christus*, inquit, *Dominus est iudex noster, cum virginem suam sibi dicatam iacere cum altera*

*cernit, quam indignatur, et irascitur, & quas penas incestus eiusmodi coniunctionibus comminatur? III. Quia cum Cyprianus sub disunctione loquatur, & dicat, si perseverare nolunt, aut non possunt. Si de iis loqueretur, quæ continentiam promiserunt, videretur velle dicere, licitum esse iis, pro arbitrio vota violare, si tantum nolunt perseverare etiamsi possint: quod certè nemo sanus admittet. Accedit, quod non est ullo modo credibile, aut sensisse Cyprianum de isto loco Apostoli: *Melius est nubere, quam viti*: quam quod postea sensit Augustinus, qui tractans eundem locum lib. 1. de adulterinis coniugiis cap. 15. *Ille*, inquit, *quæ se non continent, expedit nubere, & quod licet, expedit.* Multo verò minus credibile est, alium Cyprianum Carthag. Episc. de voto continentiarum docuisse, quam ante eum Tertull. docuerit, & post eum omnes patres, ac præcipuè CCXIV. Episcopi Afric. qui in IV. Carthag. Concilio conuenerunt, quorum testimonia paulò ante citauimus.*

XVII. MENDACIVM.

PAG. 25. in articulo de Missa. *Falsò*, inquit, *accusantur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Concordent, si possunt, huius Concordiæ auctores hæc sua verba, cum illis aliis verbis suis, quæ habentur pagina 279. inter articulos Smalcaldicos. Curetur, ut publicè hominibus ostendatur, Missam ut rem commentitiam, seu humanum figmentum, posse sine peccato amitti. Et pag. 280. Abroganda meritò Missa est. Et pag. 281. Ceterum, Draconis cauda ista (Missam intelligo) peperit multiplices abominationes, & idololatrias. Si igitur Missa res est vobis commentitia, & hominù figmentù, & cauda draconis, & meritò obroganda, cur eam non abrogatis? aut si eam iam dudum abrogastis, nec vllus ei apud vos locus conceditur, cur tam splendide mentimini? Dicitur fortassè, Pontificiam Missam, id est, oblationem Corporis Dominici pro viuus & mortuis, à se abrogatam, Lutheranam autem,*

id est, Eucharistiæ distributionem, retineri, & summa reuerentia celebrari. At non accusantur Ecclesiæ vestræ, quod Eucharistiæ distributionem aboleant, sed quod sacrificium è medio tollant, quod omnibus seculis in Ecclesiâ fuit. Itaque si per Missam intelligitis Cœnam Dominicam, mendacium est, quod accusamini: Si verò sacrificium, mendacium est, quod accusemini.

XVIII. MENDACIVM.

PAg. 27. in eodem art. *Accessit, inquit, opinio, quod Christus satisfecerit sua passione pro peccato originis, & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis mortalibus & venialibus. Hinc manauit, quod Missa sit opus tollens peccata virorum & mortuorum ex opere operato.* Multa sũt in his paucis verbis, vel absurda, vel mēdacia, vel pugnancia cum superioribus partibus huius libri. Primum enim, quis ante hoc tempus audiuit, Peccata mortalia vocari delicta quotidiana? Sane D. Augustinus in Enchirid. cap. 71. distinguit peccata quotidiana, à sceleribus, & illa leuia, breuia, & minima vocat. Deinde impudenti mendacio tribuitur Catholicis doctoribus illa diuisio, quòd Christus passione sua satisfecerit solum pro peccato originis: pro actualibus autem instituerit Missam. Nemo enim Catholicorum vnquam sic docuit, sed credimus, & profitemur, Christum in cruce pro omnibus omnino peccatis satisfecisse, tam originalibus, quàm actualibus: quia tamen meritum passionis eius non prodest, nisi certa aliqua ratione applicetur, (si enim nulla requiritur applicatio, cur non omnes homines saluantur, cum sanguis Christi fuerit propitiatio, pro peccatis totius mundi, 1. Ioannis 2. Neque verò sola fide applicari potest, alioqui mentiretur, qui dixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Ioan. 2.) Propterea docet Ecclesiâ Catholica ad peccata expianda, siue ad meritum Passionis Christi hominibus applicandum, instituta esse varia Sacramenta, & ipsum etiam Corpo-

ris Domini sacrificium, quæ omnia ex opere operato vtilia sint, & ad peccatorum purgationem conducant, licet non æqualiter nec eodem modo. Quod verò hic negat Philippus, Missam valere ex opere operato, & apertius Lutherus in articulis Smalcaldicis, qui huic ipsi operi inserti sunt, repugnat articulo Confessionis 8. & hæresin Donatistarum renouat. Nam cum in hoc articulo, de Missa, Missam à se retineri, & summa reuerentia celebrari dicunt, certè Missam vtilem esse credunt. Non autem volunt vtilem esse ex opere operato: Ergo ex opere operantis vim illius pendere existimant. Ad hæc hæresis est Donatistarum, quam nominatim artic. 8. damnauit Aug. Confessio. Vbi etiam asseruit: *Verbum, & sacramenta, vtilia & efficacia esse ex institutione DEI, siue per bonos, siue per malos ministros exhibeantur.* Et hoc ipsum est, quod Theologi nostri per opus operatum intelligunt, & ab opere operantis distinguunt. Sed video vnde Philippus occasionem arripuerit mentiendi, & calumniandi, quia videlicet S. Thomas in opusculo, de Sacramento altaris, capit. 1. docet: Corpus Domini semel oblatum in cruce pro debito originali, iugiter offerri in altari pro debitis quotidianis. At S. Thomas non dicit, in cruce pro solo debito originali oblatum Christi Corpus, imò etiam pro actualibus oblatum docet: 3. p. q. 1. art. 4. & q. 49. art. 1. ad 4. Id ergò in eo opusculo sibi voluit S. Thomas, quia peccatum originale semel dimissum nunquam reperitur, idè ad illud expiandum non esse necessaria quotidiana sacrificia, sed sufficere sacrificium crucis semel peractum, & semel per Baptismum applicatum: At pro peccatis actualibus, quæ sæpius committuntur, instituta esse, præter Baptismum, quotidiana remedia, in quibus sacrificium altaris merito numeratur. Non quòd statim peccatores iustificet (vt aduersarij nos dicere mentiuntur:) sed quod iuret ad placandum Deum, & ab eo impetrandum, vt super peccatores clementer respiciat, eisque desiderium conuersionis inspiret, atque ad iustificationem quærendam, & obtinendam disponat.

XIX. MENDACIVM.

PA G. 28. in eodem articulo. *Veteres*, inquit, *ante Gregorium, non faciunt mentionem priuatae Missae.* Quod idē reperitur in Apolog. pag. 225. Si per Missam priuatam intelligatur Missa, quæ priuato nomine fiat, siue ab vno tantum fiat, & vni soli profit: Mendacium est, quod post Gregorium, eiusmodi Missa in Ecclesia esse cœperint. Nulla est, nec vnquam fuit in ecclesia, Missa priuata: sed omnis Missa publica est, cum omnis Missa fiat à sacerdote, vt publicus minister est, & pro communi & publica vtilitate totius Ecclesiæ. Si verò per Missam priuatam intelligant eam, quæ non fit in loco publico, vel ad quam non conuenit populi multitudo, vel in qua non distribuitur populo Sacramentum: falsum est, apud veteres non exstare memoriam eiusmodi Missarum, ante tempora Gregorij. Certè Augustinus Gregorium, ducentis ferè annis antecessit, & tamen lib. 22. de Ciuit. DE I. cap. 8. scribit hæc verba: *Vir tributitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Cupedi appellatum, vbi cum afflictionibus animalium & feruorum suorum, & domum suam spiritibus malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, Presbiteros, vt aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederet. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio, Deoque protinus miserante, cessauit.* Habes hic Missam in loco priuato, ab vno celebratam, sine distributione Eucharistiæ populo facta, & tamen vilem, & DEO gratam, vt miraculum subsequens declarauit.

XX. MENDACIVM.

PA G. 29. in articulo de Confessione. *Antea*, inquit, *immodicè extollebantur satisfactiones, fidei verò & meriti Christi, ac iustitiæ fidei, nulla fiebat mentio.* Hoc mendacium refellunt omnes libri Catholicorum, in quibus & fides passim prædicatur, & virtus Sacramento

tum, & ipsarum etiam satisfactionum, ac meritum Christi refertur. Nunc vnus locus S. Thomæ sufficiet, 3. par. q. 62. art. 5. *Christus*, inquit S. Thomas, *liberavit nos à peccatis nostris, præcipue per suam passionem, non solum efficeret, & meritorie, sed etiã satisfactorie. Similiter etiam per suam passionem initiavit ritum Christianæ religionis, offerens seipsum oblationem, & hostiam Deo, vt dicitur ad Eph. 5. Vnde manifestum est, quod Sacramenta Ecclesiæ specialiter habent virtutem ex passione Christi.* &c. Et infra: *Per fidem Christi habitat in nobis, vt dicitur ad Ephes. 3. & ideo virtus Christi copulatur nobis per fidem, &c.* Mentitur ergo qui dicit, ante hæc tempora nullam factam esse in Ecclesia fidei & meriti Christi mentionem.

XXI. MENDACIVM.

PA G. 34. in articulo de votis monasticis. *Augustini*, inquit, *tempore Monasteria erant libera collegia, postea corrupta disciplina, vbi que addita sunt vota, vt tanquam excogitato carcere, disciplina restitueretur.*

Mendacium est hoc sanè dignissimum, cui non solum octo millia Lutheranorum subscriberent: sed etiam tot illustres ciuitates, totque illustrissimi Principes, suffragium suum adiungerent Quid enim? An non vixit August. tempore Augustini? Is igitur scribens in Psal. 75. ita loquutus est: *Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli qui sunt in Monasterio, peruenturi sunt ad regnum calorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent.* Respondetur ei, sed illis non vouerunt, tu vouisti. Et in Psal. 99. de Monachis apostatis loquens: *Dum non perseverauerit, inquit, implere quod vouit, fit desertor iam sancti propoliti, & reus voti non redditi.* Sed forte non sufficit vnus: Nam in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. S. IOAN. CHRYSOST. qui ætate Augustini ita vixit, vt etiam ante Augustinum mortuus sit, in epist. 6. quæ est ad Theodorum, qui deserto Monasterio uxorem ducere voluerat (vt hoc tempore passim faciunt, qui ab Ecclesia ad Lutheranos desi-

ciunt) *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ*, sed etiam *seruare nos conuenit privilegia nuptiarum*, quamuis frequenter hoc ipsum *nuptias* voces, ego tamen *adulterio illud peius existimo*, &c. At cur obsecro, *nuptiæ Monachorum adulterius sunt* peiores, si nullis votis tenentur? S. HIERONYMVS, & ipse Augustino senior, in epistola ad Sabinum. *Moris est*, inquit, in *Ægypti & Syria monasteriis*, ut tam *virgo*, quam *vidua*, quæ se *DEO* vouerint, & seculo renuntiantes, omnes delicias seculi conculcarint, crimen *Monasteriorum matribus offerant desecandum*. S. EPIPHANIUS scribens contra hæresim sexagesimam primam: *Tradiderunt*, inquit, *sancti Apostoli*, peccatum esse, post decretam *virginitatem ad nuptias* conuersi. S. BASILIUS, qui nominatis aliquantò *Patribus* vetustior fuit, in proemio *Monasticarum constitutionum*. *Itaque*, inquit, *qui à mundi vinculis liber esse cupit*, *nuptias* veluti *pedicæ quasdam* fugit, hæc autem *relictis*, *vitam suam DEO* consecrat, & *castitatem* proficitur, ut neque *facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias*. Et infra cap. 22. *Constitut. Meminit* voti *Obedientiæ*, & cap. ultimo, *voti Paupertatis*. Idem in libro de *virginitate*, parùm à medio: *Cùm*, inquit, *Domino virginitatem professæ sint*, *carnali postmodum voluptate* malè *blanda delinente ac demicte*, *stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt*. Hæc dicta putentur *Catharinæ coniugi Lutheri*, ipsi autem *Luthero* conuenit, quod paulò ante habet: *Horrendo*, inquit *Basilii*, *sacrilegio Christi sponse adulter efficitur*. Denique idem *Basilii* in epistola vltima, quæ est ad *virginem lapsam*. *Et quia*, inquit *impus in profundum collapsus*, *malè de certo contempsit*, etiam *ipsa abnegas ad verum sponsum patet*, neque esse *virgo*, neque unquam *promississe clamans*. *Resuocata in memoriam honestam professionem*, quam *professa es coram DEO*, & *Angelis*, & *hominibus*, &c.

XVII. MENDACIUM.

Ibidem sic aiunt: *Docebant vota paria esse baptismo: docebant se hoc vitæ genere mereri remissionem peccatorum, & iustificationem coram DEO*. Et infra: *Ita persuadebant vitam*

mona-

monasticam esse meliorem baptismo. Et addit *Philippus in Apologia pag. 250. docebant, applicata abis alios saluare. At quis Catholicorum vnquam ita docuit? Dicimus quidem, opera religionis, id est, castè viuere, nihil proprii possidere, obedire maioribus, opera esse bona, & meritoria vitæ æternæ, si à iustis fiant, & conducere ad satisfaciendum pro peccatis, sicut cætera omnia opera bona: at mereri iustificationem illam, quæ ex impiis efficitur iusti, nullus Catholicorum docet. Scimus enim non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed, propter magnam DEI misericordiam, iustos fieri quotquot erè iustificuntur. A ddimus verò, posse Monachos facere alios homines operum suorum bonorum participes, ut possunt omnes alij fideles, cùm sit communicatio inter membra eiusdem corporis. At quod possit Monachus suis operibus alios saluos facere, merendo eis gratiam & gloriam, mera calumnia est, nemo nostrum dicit. Denique non negamus, inter Baptismum & Monachatum esse quãdam similitudinè, quòd sicut in Baptismo remittitur omnis pœna peccatis debita, ita quoquè in susceptione vitæ monasticæ fieri credibile est. At non continuò anteponimus, vel æquamus Monachatum Baptismo: Baptismus enim, & culpam, & penam remittit, & hominem de impio facit pium, & de filio diaboli, filium Dei. Professio verò monastica solam penam remittit, quæ post remissam culpam aliquando remanet. Neque hæc est solius S. Thomæ doctrina (ut Philippus existimat) sed etiam veterum SS. Patrum. Scribit S. Athanasius, in vita B. Antonij, Angelicam vocem aliquando auditam, quæ testaretur, D. Antonio omnia peccata dimissa, cùm per vitam monasticam seculo renunciauit. S. quoque Hieron. in epist. 25. de obitu Blefillæ: *Cùm*, inquit, *propitio Christo ante quatuor ferme menses, secundo quodam modo se prepositi Baptismo lauerit, et ita deinceps vixerit, ut calcato mundo semper monasterium cogitauerit, &c* S. Bernardus lib. de præcepto & dispensatione, non procul à fine: *Audire*, inquit, *& hoc vultis à me, unde, præter cetera penitentia instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam*.*

X

re secundum Baptisma nuncaperatur. Arbitror, ob perfectam mundi renunciationem, ac singularem excellentiam vite spiritualis, qua præminens vniuersis vite humane generibus huiusmodi conuersatio, Professores & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit, imo diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos CHRISTO instar Baptismi: & quasi denique secundo baptizamus, dum per id, quod mortificamus membra nostra, qua sunt super terram, CHRISTVM induimus, completati denuo similitudini mortis eius. Hæc S. Bernardus, cuius testimonium Philippus reicere non deberet, cum in Apologia eum, tum inter sanctos viros numeret, tum eius testimonia tanquam grauissima, pro se adducat. Illud tamen non est prætereundum, nec S. Bernardum, nec S. Thomam, nec vllum Catholicorum, vitam monasticam baptismo anteposuisse, quod tamen Philippus Catholicis attribuit.

XXIII. MEMDACIVM.

P Ag. 34. Quid fiabat, inquit, in monasteriis? olim erant schole sacrarum literarum, & aliarum disciplinarum. At non ita describunt nobis Monasteriorum exercitationes. Hieronymus in epistola ad Eustochium, de seruanda virginitate, & in altera ad Rusticum, de institutione Monachi: August. in lib. de moribus Ecclesie Catholice: Ioannes Cassianus in libro de institutis cœnobiorum: Benedictus in Regula: & ante hos omnes Basilius, in monasticis Constitutionibus. Hi siquidem meminerunt obedientie, continentie, paupertatis, ieiuniorum, vigiliarum, silentij, psalmodie, solitudinis, ciliciorum, & similibus rerum: At humanarum disciplinarum, Physicæ, Dialecticæ, Oratoricæ, ac Poeticæ artis, ne verbo quidem meminerunt. Viderit ergo Philippus, vbi Scholastica & politica monasteria somnariæ.

XXIV. MENDACIVM.

P Ag. 45. in articulo de potestate Ecclesiastica: Facile inquit, possent Episcopi legitimam obedientiam retinere, si non urgerent seruari traditiones, que bona conscientia seruari non possunt. Nunc imperant cœlibatum, nullos recipiunt, nisi iurent se puram Euangelij doctrinam nolle docere. Ostendant, si possunt, quis vnquam Episcopus exegerit iuramentum de non docenda pura Euangelij doctrina. Nisi fortè nomine puræ doctrinæ, hæreses intelligi velint, Praxis enim Ecclesie habet, vt exigatur à Pastoribus iuramentum, de non docendis hæresibus, & de scriptura non explicanda, nisi iuxta consensum sanctorum Patrum, & hoc, vt erroribus, & impuritati doctrinæ aditus præcludatur. Neque verum est, cœlibatum imperari, sed tantum exigi, vt conditionem ad sacerdotium necessarium. Quemadmodum enim liberum est vnici, que sacros ordines non suscipere, ita quoque liberum est cœlibatum non seruare.

XXV. MENDACIVM.

P Ag. 51. in præfatione: Et nunc scripsi, quam moderatissime potui. Ac si quid videtur dictum asperius, hoc mihi præfandum est, me cum Theologis, ac Monachis, qui scripserunt confutationem, litigare, non cum Cesare, aut Principibus, quos, re debeo, veneror, &c. Si vera sunt hæc verba, contra Theologos, & Monachos, aliosque Catholicos, qui confutationem non scripserunt, nihil scripsit in Apologia hac Philippus, quod contumeliam sonare possit: contra ipsos etiam, si confutationem scripserunt, etsi aliquid asperius dictum sit, seruata tamen est moderatio, quæ tantum Theologum decebat. At in ista ipsa pagina 51. in verbis, quæ immediatè precedunt hanc protestationem moderationis, asperissime flagellantur Theologi Catholici: Sed aduersarij, inquit, sic agunt causam, &c.

ostendant se neque veritatem, neque concordiam querere, sed ut sanguinem nostrum exorbeant. Et infra, eadem pag. Sophista nominantur omnes Theologi. Et infra pag. 103. moderatissimè loquitur Philippus, cum ait: Turpe est autem aduersariis, tantopere predicare dilectionem, cum nusquam præstant eam. Quid nunc agunt? dissipant Ecclesias, scribunt leges sanguinis, Et has proponunt Cæsari, clementissimo principi promulandas, trucidat sacerdotes, Et alios bonos viros, si qui leuiter significauerit, se aliquem manifestum abusum non omnino probare. Et pa. 164. Insignis moderatio cernitur in istis verbis Philippi: Deus perdat illos impios Sophistas, qui tam sceleratè detorqueunt verbù DEI ad sua somnia vanissima. Et paulo post: Quis docuit hos asinos Dialcticam. Et pag. 200. Nec vident isti asini apud Hieron. contra Vigilant. &c. Et pag. 208. Manifestos abusus noua & iniustata crudelitate defendunt. Nullos patiuntur in Ecclesia idoneos doctores. Et pag. 212. Nunc hoc expendat prudens lector, quid fronti habeant isti nihili homines. Et inf. de grauissimis Theologis ait: Quasi verò Ecclesiam valde ornet ista publica infamia flagitiosarum, ac prodigiosarum libidinum, que flagrant apud illos sanctos patres, qui Curios simulat, Et Bacchanalia viuunt, ac pleraque ne verecundè quidem nominari queunt, que isti summa licètia faciunt. Et pag. 220. Illi Sardanapali consuliò abutuntur prætextu religionis. Et pag. 222. Videtis, inquit, extremam impudentiam istorum nebulonum, &c. Sanè prædicada moderatio est, fenes grauissimos, doctissimosque Theologos, nunc asinos, nunc nebulones, nunc Sardanapalos, nunc homines nihili appellari, & sic appellari ab eo, qui vix Grammaticam bene teneat.

XXVI. MENDACIUM.

P Ag. 59. in Apologia, articulo 2. Ad eundem modum (inquit Philippus) loquitur & Augustinus, qui ait: Peccatum in baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut non imputetur. Hic palam fatetur esse, hoc est, manere peccatum, tamen si non imputetur. Et hæc sententia ad eò placuit posterioribus, veracitata sit & in decretis.

Mirum profectò est, tantopere placere quibusdam

mendacia, vt ab eis auelli nulla ratione possint. Scripsit rat hoc idem Lutherus in assertionem articuli 2. & ostensum illi fuit ab Episcopo Roffensi, nusquam dicere Augustinum, peccatum manere, & non imputari, sed concupiscentiam manere, & non imputari in peccatum, sicut verè non est peccatum. Hæc enim verba sunt Augustini, quæ corruptè citantur à Lutheranis, libro 1. de nuptiis & concupiscentia, cap. 25. Si queritur, quomodo ista concupiscentia maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum? Respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in Baptismo, non ut non sit, sed in peccatum non imputetur. Lib. quoque 6. in Iulianum capite 8. non dicit Augustinus, peccatum actu manere, reatu transire. Nec enim tam stupidus erat Augustinus, vt non intelligeret, ista non cohærere, peccatum actu manere, & non manere reatu: cum ipse idem Augustinus peccatum per reatum definire soleat. Et ibidem libro 1. de nuptiis & concupiscentia, cap. 25. Cum dicit, hoc est, non habere peccatum, reum non esse peccati. Qui etiam passim asserit, concupiscentiam remanentem malum quoddam, & infirmitatem esse, non autem peccatum. Tractat. 41. in Ioan. Nunquid, inquit, quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Et libro 6. contra Iulianum cap. 5. Omni peccato carent iustificati, sed non omni malo. Quid, quod ipse etiam Philippus in colloquio V Vormatiensi, (vt Ioan. Cochleus testatur in discussione Confessionis Augustanæ, articulo 2.) ingenuè falsus est, malè hunc locum ex Augustino esse citatum, cum id ei Ioan. Eckius obieciisset. Quid, quod multi nostrorum sæpius iam de hoc errore Lutheranos admonuerunt? Cum igitur mendacium toties patefactum & refutatum, in libro Concordiæ, cui octo millia hominum subscripserunt, adhuc inueniantur: vnum è duobus necessarium est, aut hoc mendacium à sedecim millibus oculorum depræhendi non potuisse, aut voluisse aduersarios, etiam cum mendacis Concordiam facere. Adde quod in decreto etiam Gratiani, dist. 4. de consecratione, can. per Baptismum: non habetur, peccatum manere, (vt Philippus mentitur) sed concupiscentiam.

XXVII. MENDACIVM.

PAg. 62. in Apologia pro articulo 4. sic ait Philippus: *Damnant auctores confutationis Confessionis Augustanæ, quod affirmamus, homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum iustificari. At mendacium est. Non enim auctores Confessionis damnant, quod fide dicamur iustificari, sed quod fide sola. Illa enim confutatio, de qua Philippus loquitur, exstat in harmonia Confessionis Augustanæ, edita ab Andrea Fabricio Leodio, & in ea sic legitur art. 5. Quod fidei mentionem hic faciunt, eatenus approbatur, quatenus de fide non sola, ut aliqui malè docent, sed quæ per dilectionem operatur, ut Apostolus rectè docet, ad Gal. 5. intelligatur. hæc ibi.*

XXVIII. MENDACIVM.

IBidem Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres, elegerunt certum vite genus, &c. Vel ex animo Philippus loquitur, cum sanctos vocat Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum, vel aliud sentit, aliud dicit. Si loquitur ex animo, destruit totam Confessionem Augustanam, & vniuersum prorsus Lutheranismum. Constat enim hos quatuor Patres Monachos fuisse, & Patres Monachorum, & omnes certum vestimenti genus excogitasse, cucullos gestasse, à certis cibis abstinuisse, vota continentiarum perpetuè, & paupertatis, ac obedientiarum coluisse, atque aliis commendasse. Item Antonium certum est in solitudinem se contulisse, & omnia ciuilia officia deseruisse. Bernardum & Dominicum Missam assidue dixisse, Papæ Romano ad hæsisse, atque ad eum Papistas supra modum fuisse: Franciscum denique nemo ignorat, in suo testamento fidem Romanæ Ecclesiæ commendasse, ac imperasse, ut si quis ex suis à fide

Romanæ Ecclesiæ aberraret, is diligentissimè custoditus, in manus iudicium traderetur. Si verò aliud loquitur, aliud sentit, imitator, & filius est, qui mendax fuit ab initio, imò & qui pater mendacij, ab ipsa veritate nominatur.

XXIX. MENDACIVM.

PAGIN. 105. in Apologia *Aduersarij, inquit Philippus, docent, homines iustificari, dilectione & operibus; de qua apprehendimus propitiatorem Christum, nihil dicunt: imò hæc fidem improbant, neque improbant tantum sententiæ, aut scripturæ, sed etiam sermo & supplicij conantur in Ecclesia delere. Iam sæpè diximus, veram fidem in Christum nos maximè requirere in negotio iustificationis: & propterea mentiri Philippum, cum ait, nos de fide aut nihil dicere, aut fidem oppugnare. Specialem tamen illam fidem Lutheranorum, superbam, atque arrogantem, quæ sola vult iustificare, nec patitur comites, quos illi DEVS assignauit, meritò reiciimus, & deletam funditus, atque exterminatam optamus, quandoquidem & ipsa delet atque exterminat orationem, Sacramenta, opera bona, & quidquid DEVS ad salutem hominum instituit. Nam si quis non orat ex fide, malè orat, & DEVM irritat potius, quàm placat, ut aduersarij etiam fatentur. Debet igitur fides orationem præcedere: at ubi est fides, ibi continuo est iustificatio: & certus est Lutheranus ex fide, sibi remissa esse peccata: neque potest ea de re sine grauissimo scelerè dubitare: Ergo nõ potest orare ac dicere? *Dimitte nobis debita nostra, vel cum publicano: DEVS propitius esto mihi peccatori:* Sed cum Phariseo dicendum illi est: *Domine, gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines.* Quomodo enim petere audebit, quod certò scit ex fide, se iam esse consecutum? Pari ratione sine fide. Sacramenta non profunt, sed obsunt, at fides ubi adest, mox iustificat: quorsum igitur Baptismus post fidem adhibetur? Niniuitæ quoque perdiderunt ieiunium illud suum*

tam laboriosum. Nam si absque fide ieiunarunt, nihil eis profuit, si fide precedente, iam D E V S ante ieiunium placatus erat. Multa hic dici possent, sed causa ista vsque ad Fastidium iam à multis tractata est.

XXX. MENDACIVM.

PAGIN. 112. in Apologia Planè, (inquit Philippus) *furdi sunt aduersarij, toties iam dictū est, legem sine Christo prodesse, propter quem placet bona opera. Sed illi ubique, excluso Christo, docent mereri iustificationem, opera legu. Mentiris, Philippe, & tam impudenter, vt mirum sit, si quem inueneris, qui tibi credat. Profer saltem vnum ex Theologis nostris, qui doceat, opera sine Christo mereri iustificationem. Certè ipsa confutatio Catholica, aduersus quam potissimum Apologiam scribis, ita loquitur articulo 4. Attamen omnes Catholici fatentur, opera nostra esse nullius esse meriti. Vide supra, mendacio XX.*

XXXI. MENDACIVM.

PAG. 124. in Apologia, art. 6. sic ait Philippus: *Nec offendat quenquam, quod sibi Ecclesie nomen vendicant. Nā Ecclesia Christi apud hos est, qui Euāgelium Christi retē docent: non apud illos, qui prauas opiniones contra Euāgelium defendunt. Et passim in hac Apologia negat Philippus, apud nos esse Ecclesiam. At hoc falsum esse, ex eadem Apologia cōuinci potest. Nam pag. sequenti, id est, 125. dicit Philippus, Antichristum sedere in templo D E I, id est, ipse exponit, in Ecclesia dominari & gerere officia Et pag. 130. dicit, Papam esse Antichristum. Si ergo Papa tanquam Antichristus in Ecclesia dominatur, & gerit officia, & tamen non dominatur, nec gerit officia inter Lutheranos, sed inter Papistas: Ergo non Lutherani, sed Papistæ sunt Ecclesia. Et præterea pag. 122. Philippus agnoscit aliquam offensionem, eo quod schisma fecerit, & se cum suis dimiserit ab illis, qui existimantur ordinarij Episcopi,*

& addit, se concordiam summo studio concupuisse, quod & a libi sæpe repetit. At si apud nos non est Ecclesia, sed regnum Antichristi, & ipsi Episcopi membra sunt Antichristi, certè non est crimen, à nobis & Episcopis nostris dissidere: sed è contrario potius crimen Concordet igitur secum liber Concordiæ, & aut apud nos Ecclesiam esse fateatur, aut non dicat, Antichristum in Ecclesia magistratum gerere, neque nobiscum Concordiam desideret.

XXXII. MENDATIVM.

PAG. 129. in Apologia. *Manifestus, (inquit Philipp.) error est, quod docent aduersarij, mereri homines remissionem peccatorum dilectione erga Deum, ante gratiam. At profectò ne somniauit quidem vnquam vllus Catholicorū, quod hic nobis obiicitur, & in confutatione Catholica passim reperitur, opera sine gratia nihil valere.*

XXXIII. MENDACIVM.

IBidem. *Quid opus erit fide, si Sacramenta ex opere operato, sine bono motu utentis iustificent? At nullus Catholicorū dixit, vel scripsit vnquam, in adultis non requiri cum Sacramentis motum internum fidei, displicentiæ, vel contritionis, &c. Et nos supra, Mendacio XX. adduximus S. Thomam, asserentem, applicari Christum meritum hominibus per fidem, in Sacramentis.*

XXXIIII. MENDACIVM.

PAG. 129. in Apologia, sic ait Philippus. *Sed fortasse aduersarij sic postulant, definiri Ecclesiam quod sit Monarchia externa, suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romonū Pontificem habere potestatem à mædibus de qua nemi in liceat disputare, aut iudicare, condendi articulos fidei, abolēdi*

Scripturas, qua velint institui cultus & sacrificia, &c. Et infra: Atque hæc definitio non Ecclesie Christi, sed Regni Pontificis, habet auctores non solum canonistas, sed etiam Danielem, cap. 11.

Profer igitur vnum Canonistam, qui dicat, Pontificem Romanum posse Scripturas abolere, instituire sacrificia, & similia facere, & cum non potueris, scito, re & esse & haberi mendacem. At nos facile possumus ostendere, Lutherum vestrum id sibi auctoritatis arrogasse, vt aboleret plurimos sacrosanctæ Scripturæ libros, vt Machabæorum volumina, Epistolam Iacobi, Epistolam ad Hebræos, & alia quædam. Item, vt conderet nouum articulum, quo videlicet quisque ex fide credere teneatur se esse iustum, licet in omni bono opere peccet. Quod verò ex Daniele adducitur, ad demonstrandum, Romanum Pontificem esse Antichristum: non in Pontificem, sed in Lutherum aptissime quadrat. In eo enim loco Daniel Antichristo tribuit, non instituire sacrificia, quod vos Papæ tribuitis, sed tollere iuge sacrificium, quod Lutherus totis viribus facere conatus est. Addit ibidem Daniel, Antichristum contra omnes Deos pugnaturum: At Pontifex Romanus, vt vos quidem putatis, Deos innumerabiles colit, omnes videlicet Sanctos, & Sanctas, qui cum Christo regnant, cum è contrario Lutherus aduersus omnes Sanctos bellum gerat.

XXXV. MENDACIVM.

PAg. 130. in Apologia, articulo de Ecclesia sic de Romanis Pontificibus loquitur Philippus: *Quorum quisque curat Evangelium, aut iudicat dignum lectione? Multi etiam palam irrident religiones omnes. At cur tam insignis criminis nullum testem citas, nisi quia non crimen Pontificum, sed tuum mendacium, tua blasphemia est? certè Innocentius III. ex illis est, quos non probatis, & tamen existant sermones eius, existant epistolæ, existant alia opera plena sacris testimoniis. Quod idem de multis aliis dici posset, vt omittam, quod semper*

Pontifices sacra fecerunt. vbi leguntur Euangeliâ non Latinè solùm, sed etiam Græcè.

XXXVI. MENDACIVM.

PAg. 136. in apologia, articulo 10. sic mentitur Philippus. *Decimus articulus approbatus est, in quo consistitur nos sentire, quod in Cœna Domini verè, & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur, pane & vino, his qui Sacramentum accipiunt. At, bone Philippe, in articulo 10. Confessionis, quem nostri receperunt, nulla facta est mentio panis & vini manentis cum corpore, & sanguine Christi: Hic enim est articulus decimus. De Cœna Domini, docet, quod corpus & sanguis Christi, verè adsint, & distribuantur vescentibus in Cœna Domini, in Germanico autem exemplari additum erat, sub specie panis & vini. Tantum verò abest, vt Catholici tunc receperint talem articulum, de pane manente cum corpore Domini, vt expresse monuerint, recipiendum esse decretum Generalis Concilij de transubstantiatione panis in corpus, & vini in sanguinem Domini.*

XXXVII. MENDACIVM.

PAg. 140. iu Apologia art. 11. *Nunc te hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionalium: nusquam sibi Christus legitur. Si de fide loqueris, quæ sola iustificet & certos absolute reddat, remissa esse peccata, non miteris, si ea fides non inueniatur in Glossis & Summis: nam cum ille fierent, ista nondum erat nata. At de fide vera in Christum & de ipso Christo, nihil in tot libris legit mendacium est nimis crassum. Certè sanctus Antoninus, qui inter Summistas non postremum locum tenet, tam de fide, quàm de Christo fusissime disserit. Nec vlli alij de hisce rebus siluerunt.*

XXXVIII. MENDACIVM.

PA G. 140. in Apologia, art. 12. sic Philippus loquitur. *Quid hic, Carole, Cesar inuictissime, faciemus? Hæc est propria vox Euangelij, quod fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem euangelij damnant isti scriptores confutationis. Sed non ita est Philippe: non enim confutatio vsquam negat, nos fide consequi remissionem peccatorum sed negat, nos sola fide consequi remissionem peccatorum: quod & euangelium passim negat, cum & Sacramentis, & dilectioni, & pœnitentiæ tribuat remissionem peccatorum.*

XXXIX. MENDACIVM.

Sed Sexies Geminatum.

PA G. 143. in Apologia, articulo 12. numerantur hæc dogmata, tanquam sint Catholicorum Theologorum: *Quod per bona opera extra gratiã facta, mereamur ex pacto diuino gratiam. Quod per attritionem mereamur gratiam. Quod ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat. Quod per contritionem, non fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum, non coram D E O sed coram Ecclesia. Quod susceptio Sacramenti pœnitentiæ, ex opere operato, sine bono motu uentis, hoc est, sine fide in Christum, cõferat gratiam. At hæc omnia non nostra dogmata, sed Philippi mendacia sunt. Nec dubij quin subscriberet contra ista dogmata, non octo millia, sed plusquam octingenta millia Catholicorum, vt iam periculum sit, ne suffunderent ad uersarij Cretenisibus illud encomium Apostolicum, Cretenfes semper mendaces.*

XL. MENDACIVM

PA G. 163. in Apologia, art. de satisfactione loquens Philippus, sic ait. *Hæc tota res est commentitia, recens conficta sine auctoritate Scripturæ. Et veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Lombardus quidẽ, de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici uiderunt in Ecclesia esse satisfactiones, nec animaduertuerunt, illa spectacula instituta esse, tum exempli causa, sum ad probandum hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non uiderunt esse disciplinam. Et rem profus politicam. Id eod superstitiose finxerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum D E V M, ualere. Et pag. 164. Adhuc Lombarditẽpore ignota erat (Satisfactio.) Et pag. 175. Quod Patres mentionem faciunt satisfactionis, quod Concilia fecerunt canones, diximus supra, disciplinam Ecclesiasticam fuisse exempli causa constitutam: nec sentiebant, hanc disciplinam necessariam esse, uel ad culpæ, uel ad pœnæ remissionem.*

Hoc esse mēdacium, uel vnus Cyprianus abundẽ declarabit. Is enim auctor & sanctus, & antiquus, & doctissimus. Nam de sanctitate martyrium: de doctrina, uolumina quæ reliquit, de antiquitate, historiæ omnes testimonium præbent: certè plus quàm octingentis annis, Petro Lombardo uetustior est Cyprianus. Is igitur in Sermone, qui est de lapsis, prope finem, ita loquitur: *Qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis uiam claudunt: ita fit, ut dum temeritate quorundam præmittitur salus falsa, uel creditur, spes ueræ salutis adimatur. Vos uero fratres dilectissimi, quorum timor in D E V M pronus est, & in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est: pœnitentes ac dolentes peccata uestra perspicite, grauissimum conscientie crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti uestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam ueniam uindicantes. D E V S quantum Patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Quàm magna deliquimus, tam granditer desecamus. Alto uulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit. Puta sine tu Dominum eisd posse placari, quem uerbis perfidis abnuisti, cui*

patrimonium preponere maluisti, cuius templum sacrilega contra-
gione violasti? Putas facile eum misereri tui, quem tuum non esse
dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transige-
re, vigiliis noctes ac stertibus ducere, tempus omne lacrymosis la-
mentationibus occupare, stratos solo adherere cineri, in cilicio &
sordibus volaptari: post indumentum Christi perditum, nullum
hic iam velle vestitum, post diaboli cibum, malle ieiunium. Et in-
frà: Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus
Christi mandata seruauit. Et infrà: Pœnitenti, operanti, roganti,
potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro
talibus & perierint martyres, & fecerint sacerdotes: vel si qui
plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis
offensam, iusta deprecatione placauerit: dat ille & arma rursum,
quibus victus armetur. Et infrà: Qui sic DEO satisfecerit, qui
pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei
de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus est adiutus à Domi-
no, quam contristauerat nuper, letam faciet Ecclesiam: nec iam
solum DEI veniam merebitur, sed coronam. Hæc ille. Ha-
bes hic imprimis ter nomen satisfactionis: Habes deinde,
illam consistere in operibus, luctu, cinere, cilicio, ie-
iunio, eleemosynis, præcibus. Habes tertio, hæc non tan-
tùm expedire, sed necessaria etiã esse: orare oportet, inquit
Cyprianus, & impensius rogare, &c. Habes quartò, his
operibus DEVM placari: nam & hoc aliquoties repeti-
tum est, & proinde non ad solam disciplinam externam
& politicam, satisfactionem pertinere. Habes quinto
in vltimis verbis, per eiusmodi opera non solum nos ven-
iam, sed etiã coronam promereri. Habes sexto, nõ suffi-
cere fidem solam, quãdo tam multa alia necessaria sunt.
Habes septimò non debere nos continuò veniam vindicare,
eriam si iam cœperimus non solum credere, sed
etiã timere & dolere. Habes postremò, sic sub Aposto-
lis fidem viguisse: & propterea mendacium esse Philippi-
quod ista sint noua, & inaudita ante tempora Petri
Iombardi.

XLI. MENDACIVM.

PAG. 180. in Apologia, articulo. 13. Hic damnamus (in-
quit Philippus) totum populum Scholasticorum Doctõ-
rum, qui docet, quod Sacramenta non poenitentiam, con-
ferant gratiam ex opere operato, sine bono motu pœnitentis. Hæc sim-
pliciter Iudaica opinio est, sentire quod per cerimoniam iustificemur,
sine bono motu cordis hoc est, sine fide: & tamen hæc impia & per-
niciosa opinio magna auctoritate docetur in toto regno Pœnitentiæ
Hæcille. Ex ore tuo te iudico, serue nequam. Nonne tu
dixisti suprâ, pag. 154. & 155. Scholasticos, cum de Sacramento
pœnitentiæ disputant, requirere contritionem vel attritionem: &
quid aliud est tam contritio, quam attritio, nisi motus
cordis? Deinde, in ipsa confutatione, articulo 12. vt etiam
in omnibus libris Scholasticorum, nonne passim inculca-
tur, tres esse partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem,
& satisfactionem? Et certè, contritio, sine fide, spe,
& dilectione, id est, sine tribus cordis motibus esse non
potest.

XLII. MENDACIVM.

PAG. 184. in Apologia, articulo 15. At isti (inquit
Philippus) sentiunt, DEVM esse placari, propitiū, pro-
pter traditiones, non propter Christum.

XLIII. MENDACIVM.

PAG. 186. in Apologia, articulo 15, sic rursum menti-
tur Philippus. Docent, inquit, quod non propter Christum
gratis iustificemur per fidem, sed per tales cultus. Hæc & similia
non egent confutatione, cum nec aduersarius vllum pro-
se testem adducat. Et contra eum omnes scholæ, omnia
sempla, omnes libri Catholicorum testentur.

XLIII. MENDACIVM.

Et Quidem Tergerinum.

PAg. 186. in Apologia, articulo 15. *Has causas habebat Pares (inquit Philippus) rituum servandorum, ut aperiret statur Epiphanius in disputatione contra Encratitas, quod genus simile fuit Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalitia, que sibi certas traditiones imponebat, abstinere a vino, Et in ipsa Cena Domini, nullis carnibus vesceretur, ne piscium quidem, qua in vestrares Domini longè superabat; a coniugio vero vel maxime abhorrebant. Et infra: Has observationes fingebant esse cultum DEI, & iustitiam, propter quem DEO accepti essent, qua placaretur iræ DEI: hanc opinionem improbat Epiphanius. Hic tria sunt apertissima mendacia. Primum, quod Monachi nostri similes sint Encratitis, dum abstinere a vino, a carnibus, a coniugio. Nam Encratites, abstinere a vino, a rebus natura sua immundis, & quæ nulli omnino hominum licite essent: & hoc damnat Epiphanius. Sic enim scribit hæc. 47. quæ est Encratarum: Nuptias palam Diaboli esse decernunt, animata verò abominantes interdicit: Et infra: Utuntur & ipsi mysteriis, per aquam vino verò omnino non utuntur, Diabolicum esse dicentes, & bibentes ac utentes iniquos esse ac peccatores. At, quis vnquã Monachorum Catholicorum, nuptias Diaboli esse dixit, & non potius vt à DEO institutas in coniugatis Catholicis honoravit? Quis animatas res abominans interdixit? quis vinum Diabolicum asseruit? quis illud bibentes, iniquos iudicavit? quis non saltem inter mysteria illo usus est? Quod verò etiam tempore Epiphanius, Catholici Monachi, ad alios bonos fines, a coniugio abstinerent, & quidam eorum a vino, quidam a carnibus, supra ostendimus, ex compendiarâ doctrina eiusdem Epiphanius. Alterum mendacium est, quod Encratites abstinerent a coniugio, carnibus & vino, propter cultum DEI, exultimantes se eo modo DEVM placaturos. Nam non meminit Epiphanius eo loco huius finis, id est, cultus DEI: & clarissimè dicit, eos*

eos abstinere solitos, non continentie gratiâ, sed propter timorem, & imaginationem, vt ne condemnarentur propter animatorum esum. Itaque non abstinere a vt DEVM placarent, sed ne magis irritarent, cum crederent, res illas immundas esse, & contaminare eos, qui illis vterentur. Tertium mendacium est, quod Epiphanius improbet hanc opinionem: quod abstinencia a coniugio, carnibus & vino, sit utilis ad colendum Deum. Nam neque hoc loco talis improbatio cernitur, & alibi apertissimè habetur approbatio. Sic enim Epiphanius scribit hæc. 48. quæ est Montanistarum: *Pleraque enim sectarum marimonium contrahere prohibent, & a cibis abstinere præcipiunt, non honeste vitæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia & premiorum ac coronarum: sed abominabilia ea, quæ à DEO facta sunt, putantes. At verò sancta Ecclesia, & virginitatem glorificat, & solitudinem, ac castitatem laudat, & nuptias pudicas honorat, Et suscipit: Scortatione verò & adulterio, ac petulantiam interdicit. Et infra: Etenim cum moderatione quadam, DEVS, verbum in Evangelio dicit, Si vis perfectus esse, misericordiam exhibeas hominum formationi ac debilitati. Et gaudet quidem his, qui approbatum DEI cultum præstare possunt, & virginitatem ac castitatem, & continentiam exercere deliquit. Verum vnas nuptias honorat, etiamsi maxime sacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiâ nuptiis se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit: velut etiâ Apostoli ipsius, Ecclesiasticam sacerdotij regulam ordinatè ac sanctè cõstituerunt. Quid hic dicit, Philippe? Nõne audis ab Epiphanius continentiam ab vxore, a vino & carnibus debere suscipi, gratia maiori virtutis & premiorum ac coronarum? Item virginitatem cultum esse à DEO approbatum, & illi gratissimum? Denique sacerdotum continentiam, etiam ab vna vxore, sanctam ab Apollolis fuisse?*

XLV. MENDACIVM.

PAg. 188. in Apologia, articulo 15. *Exstant (inquit Philippus) immensi libri, in d. bibliotheca tota, nulli. m. s. s. t.*

labam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus sue cuiusque vocationis continentes, sed tantum colligentes traditiones. Si tu omnes bibliothecas adiisti, & omnes libros legisti, cur non indicas nobis, vel unum auctorem Ecclesiasticum, qui de Christo & fide non loquatur?

XLVI. MENDACIVM.

PAg. 190. in Apologia, articulo 15. *Apud aduersarios* (inquit Philippus) *nulla prorsus est ex parte puerorum.* Quam impudens hoc mendacium sit, testantur innumerabiles Catechismi, qui a nostris editi sunt, nec vquam defuit in Ecclesia puerilis institutio: sed stultum est respondere homini nihil probanti, & ad mentendum proiectissimo.

XLVII. MENDACIVM.

PAg. 194. in Apologia, articulo 16. *Vanissimum est* (inquit Philippus) *quod sit perfectio Christiana, non tetiere proprium.* Et infra: *Sed Monachi illam externam hypocritism offuderunt oculis hominum, ne videri possent, in quibus rebus sit vera perfectio: quibus laudibus vexerunt cõmunione reu, quasi Evangelicam? At he laudes plurimum habent periculi, presertim cum longè dissentiat à Scripturis.* Benè autè Philippus fecisset, si ad probandum, laudes vitæ communis dissentire à Scripturis, attulisset in medium verba illa B. Lucæ: (solet enim ipse plerūque, vt est insignis Dialecticus, ita connectere argumenta) *Multitudinu autem credentium, erat cor vnum. Et anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia cõmunia.* Et paulò post: *Et gratia magna erat in omnib' illis, neque enim quisquam egenus erat inter illos: Quotquot enim possessores agrorum aut domorū erant, vendentes afferrebant pretia eorum, quæ vendebant. Et ponebant ante pedes Apostolorum.* Diuidebatur autem singulis, prout cuique erat. Act. 4. Potuisset quoque Augustini commentarium adicere, vt magis commu-

niret sententiam suam. Is enim in sermone 1. de Comuni clericorum vita, sic habet: *Ecce dico, audite: Qui societatem communis vitæ iam susceptam, qua laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit; Et infra: Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere; Vouete, inquit, & reddite Domino DEO vestro. Ac breuiter, si quis legat duos illos Augustini sermones, mirum si non videat Philippi vanitatem.*

XLVIII. MENDACIVM.

PAg. 195. in Apologia, art. 18. *Sed quid interest* (inquit Philippus) *inter Pelagianos, et aduersarios nostros? cum utrique sentiant, homines sine Spiritu sancto, posse Deū diligere, & præcepta DEI facere, quo ad substantiã actuum, mereri gratiã ac iustificationem operibus, quæ ratio per se efficit sine Spiritu sancto? Vis au dire, quantum interest inter nos, & Pelagianos? quantum inter Catholicos, & hæreticos? Neque Pelagianus error est, posse hominem aliqua præcepta & aliquando facere quoad substantiã actuum, solis naturæ viribus, id est, sine speciali auxilio gratiæ DEI. Nam hoc idè & tu doces: nisi tecum fortasse pugnas, in eadem pagina. Hæc enim sunt verba tua: *Habet humana voluntas libertatem in operibus, & rebus diligendis, quas ratio per se cõprehendit: potest aliquo modo efficere iustitiã civilem, seu iustitiã operum, potest loqui de DEO, exhibere DEO certũ cultũ externo opere, obedire magistratibus, parentibus in opere externo eligèdo, potest cõcinere manus à cæde, ab adulterio, à furto.* Hæc tua, etiam nostra sunt: Et hoc vocamus implere quædam præcepta, quoad substantiã actuum. Porro diligere Deum super omnia sine Spiritu S. tribuit homini fortasse vnus aut alter Scholasticorum, sed grauiores repugnant, vt S. Thomas, S. Bonauentura, & alij. *Quod autem opera sine Spiritu S. facta mereantur gratiã & iustificationem, nullus Theologorū docet, tuum est mendacium, tua calumnia.**

XLIX. MENDACIVM.

PAG. 198. in Apologia, articulo 20. *Non est ferenda* (inquit Philippus) *blasphemia, tribuere honorem Christi nostris operibus. Nihil pudet iam istos Theologos, si talem sententiam in Ecclesia audent ferre.* At, bone vir, non id habet confutatio Theologorum, quod tu reprehendis. Nec enim vsquam dicunt Theologi illi, opera sine Christo mereri remissionē peccatorū. Sed negant, quod vos docetis, opera nostra, licet ex fide, licet ex graua, licet ex Christi meritis prodeant, nihil tamen mereri. Itaque cum confutatio dicit, opera nostra mereri remissionem peccatorum, hunc habet sensum, quod opera poenitentia: cū fide, & auxilio Dei facta, mercantur ex cōgruo, siue per modum dispositionis, culpę remissionem, quam esse vocem, Scripturarum & Patrum, supra docuimus, Mendacio VIII. Opera verò hominis iustificati, facta ex gratia, per Christi meritum nobis infusa, mercantur ex condigno remissionem poenę, quę interdum relinquuntur, culpa dimissa. Nam, vt ait August. Tractat. 124. in Io. Productior est poena, quā culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & poena. Nec solum poenę remissionem, sed & coronam glorię mereri nostras satisfactiones, paullō antē ex Cypriano audiuius, in ser. de lapsis, in postremis verbis.

L. MENDACIVM.

PAG. 200. in Apologia, art. 21. *Nec vident isti Asini*, (inquit humanissimus Philippus) *apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam exstare syllabam de inuocatione.* Loquitur de honoribus Sanctorū, non de inuocatione. At quānā est ista cōsequētia: Loquitur Hieronymus de honoribus Sanctorum: Ergo non de inuocatione? Videlicet inuocatio nō est honor, sed ignominia. Et idcirco nullū, præter Christum, inuocari vultus, ne decus Christo proprium, cum

aliis communicetur. Audi igitur: Vigilantius volebat Sanctos honorari: & quoniam non ignorabat, præcipuum Sanctorum honorem, esse ipsorum inuocationē, duabus rationibus ostendit, non eos debere ab hominibus inuocari, tum, quia abditis receptaculis inclusi, non possent vbi vellent esse præsentēs, & se inuocantibus per se opem ferre: tum etiā, quia nec posset vllus post mortem, pro alio apud DEVM aliquid impetrare, & proinde superuacanea esset inuocatio. Vtrāque rationē Hieronymus refellit. *Ais, inquit, vel in sinu Abrahe, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei, animas Apostolorum & Martyrum confedissee, nec posse suis tumulis (vbi videlicet a fidelibus præcipuē inuocantur) & vbi voluerint a deo presentes. Senatoria videlicet dignitatu sunt, vt nō inter homicidas terribimo carcere, sed in libera honestaque custodia recludantur. Tu Deo leges pones: Tu Apostolis vincula iniicies, &c.* Et infra: *Dicit, inquit, quod dum viuimus, mutuo pro nobis orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullus sit pro alio exaudiēda oratio. Si Apostoli, & Martyres adhuc in corpore constituti, possunt orare pro ceteris: quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Cū ergo Hieronymus Vigilantię argumenta refellat quibus ille Sanctorum honoribus inuidens, inuocationem eorum oppugnabat, verē stupidi, ac fermē a fini essemus, si non inde colligeremus, inuocationem Sanctorum a Hieronymo approbari.*

LI. MENDACIVM.

PAG. 200. in Apologia articulo 21. *Neque reliqui veteres scriptores* (inquit Philippus) *ante Gregorium fecerunt mentionem inuocationū.* Non te pudet, tantum Magistrum in Israël, aut nihil in veteribus legisse, aut tam impudenter mentiri? Proferam igitur viginti quatuor Patres, Gregorio antiquiores, qui instar viginti quatuor seniorum de Apocalypsi testimonium dicant pro inuocatione Sanctorum. Vide Dionys. Arcopag. lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 6. Iren. lib. 5. Euseb. lib. 13. de præpar. Euangel. c. 7. Athan. Ser. in Euangelium de S.

Deipara. Basilium oratione in quadraginta Martyres; item in Psalmo 3. Nazianzenum oratione in Cyprianum, item in Athanasium, Nisenum oratione in S. Theodorum, Cyrillum Catechesi 5. Mystagoga. Ephrem sermone de laudibus Martyrum, Chrylostomum Homilia 66. ad populum Antiochenum, item Homelia 41. in Genesim, Homelia 8. in Mattheum, Homelia prima in priore ad Thessalonicenses: Theodoretum libro 8. de curandis Græcorum affectionibus, & in historia religiosa, ad finem singularum vitarum, Hilarium in Psalmo 124. & in Psalmo 139. Ambrosium libr. 10. in Lucam, cap. 21. Et in lib. de viduis; Hieronymum in Epitaphio Iulæ; Rufinum lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 33. Prudentium in Hymno de sancto Cassiano: item de sancto Hippolyto: item de sancto Laurentio. Paulinum Nolensem epistola 12. ad Seuerum: Gaudentium Brixensem tractatu in dedicatione Basilic. Concilij Sanctorum: Seuerum Sulpitium epistola ad Aurelium Diaconum, & epistola ad Bassulam Socrum. Maximum Taurinensem Sermone de sancta Agnete: Augustinum libro de cura pro mortuis, cap. 4. & Sermone 17. de verbis Apostoli: I. conem primum Sermone quinto de Epiphania: Victorem Vitiensem lib. 3. de persecutione V Vandalica: Fulgentium Ruspensem Sermone de laudibus beatæ MARIÆ. His accedit Concilium Chalcedonense, 630. Patrum, & alia quæ supra citauimus Mendacio X.

LII. MENDACIVM.

P Ag. 201. in Apologia, articulo 21. Triplex honor, (inquit) probandus est. Primus est gratiarum actio. Secundus confirmatio fidei nostræ. Tertius imitatio fidei & ceterarum virtutum. Hos veros honores non requirunt aduersarij. At vbi legisti, vel à quo audiuisti, nos non requirere hos honores?

LIII. MENDACIVM.

P Agin. 220 in Apologia pro coniugio sacerdotum: *Vnperabant Monachi (inquit) coniugium, tanquam vite genus, quod vix vnquam Deo placeret, aut certè non placeat, nisi propter procreationem.* At omnes Monachi, qui commentaria in Magistrum scripserunt agnoscunt tria bona, propter quæ Matrimonium Deo placeat, fidem, prolem, & Sacramentum. Vide lib. 4. Sententiar. Distinct. 31.

LIV. MENDACIVM.

P Agin. 223. in Apologia pro coniugio sacerdotum Philippus sic argumentatur: *Iouiniani tempore nondum norat mundus legem de perpetuo celibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, Iouiniani heresim esse.*

Vtrum Philippus mentiatur, necne, iudex sit B. Hieronymus. Is igitur in lib. 0 contra Vigilantium, sic ait: *Quomodo Euphorbus in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Iouiniani meus praua surrexit: ut in illo, & in hoc, diaboli respondere cogamur insidiam. Ille Romane Ecclesie auctoritate damnatus, inter phasides aues & carnes suillas non tantè emisit spiritum, quam eructauit: iste caupo Calagurritanus, & in peruersum propter nomen viculi murus Quintilianus, misceat aquam vino, & de artificio pristino, sue veneni perfidia Catholica fidei sociare conatur, impugnare virginitatem, edisse pudicitiam, in conuiuium secularium contra Sanctorum ieiunia proclamare. Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius uxores duxerint: nulli cælibi credentes pudicitiam, imo ostendentes, quam sanctè viuât, qui male de omnibus suspicantur. Et nisi pregnantes uxores viderint clericorum, insantesque de vlnis matrum vagientes, Christi sacramenta nõ trībunt. Quid facient Ori. ntis ecclesie? quid Ægypti, & sedis a-*

postolica? que aut virgines clericis accipiunt, aut continentas, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt. Hoc docuit Dormitatus, libidini fræna permittens. &c. Si igitur, Hieronymo teste, Vigilantij hæresis ac Iouiniani, vna atque eadem sententia fuit, adeo vt in Vigilantio Iouinianus reuixisse dicatur, mentitur Philippus, cum ait, non fuisse hæresim Iouiniani oppositam continentæ sacerdotum. Quod verò mendacium etiam sit, Iouiniani tempore, mundo notã non fuisse legem perpetuæ cœlibatus, satis constat ex iis, quæ supra diximus, Mendacio XIV. necnō ex hoc ipso Hieronymi testimonio, & ex August. in lib. de hæresib. cap. 82. vbi legimus, quasdã sacras virgines, prouectæ iætatis, Iouiniano auctore, nuptias cōtraxisse. Quod certè D. August. non reprehendisset, si virginitas cōsecrata Deo votum perpetui cœlibatus non complèteretur, aut hoc votum illo tempore notum mundo non fuisset.

LV. MENDACIUM.

Ag. 226. in Apologia, de Missa: *Hic causæ status est* (inquit Philippus) *de quo ita nobis monendi sunt lectores, vt scilicet ad monebat iudices, ne sinerent aduersariũ extra causam egredi. Nos in Confessione nostra ostēdimus, nos sentire quod Cæna Domini non consecrat gratiam ex opere operato, nec applicata pro alius, viuus aut mortuus, mereatur eis ex opere operato remissionem culpæ aut pœnæ.*

At mira ista peruersitas est, alios arguere eius peccati, quod ipse committit. Non enim iste est causæ status, an Missa mereatur gratiam, & iustificet ex opere operato. Si enim iste status esset, causã finita esset. Quæstio verò præcipua in eo consistit, an Missa sit verum & propriè dictum sacrificium, quod omnes Lutherani negant, & Catholici omnes affirmant.

LVI. MENDACIUM.

Ag. 233. in Apologia, de Missa: *Sed aduersarij* (inquit) *vbique sacrificij nomē ad solam cærimoniam detorquet: prædicationem Euangelij, fidem, inuocationem, & similia omittit, cū cærimonia propter hæc instituta sit. Fatemur quidem, sacrificium propriè dictum, nec prædicationem Euangelij, nec inuocationem significare, sed oblationem corporis Christi, cum mystica cærimonia à sacerdote factam: sed quod non sit apud nos Euangelij prædicatione, nec inuocatio, nimis impudens mendacium est, cum in ipsa celebratione sacrificij legatur Euangelium, & sæpe etiam exponatur, & multæ preces fundantur pro sacerdotibus pro regibus, pro populo.*

LVII. MENDACIUM.

Ag. 236. in Apolog. de Missa: *De fide* (inquit) *qua gratiæ consequimur remissionem peccatorũ, nulla prorsus fiebat ab aduersariis mentio: De exercitiis fidei luciantis cū desperatione, de gratuita remissione peccatorũ propter Christũ, omnes libri, omnes conciones aduersariorum mutas erant. Magnus & mirabilis vir fuit Philippus, qui omnes libros legit, omnes conciones audiuit, etiam si variis in locis eodem tempore, aut variis temporibus eodem loco haberentur: Et quod mirabilius est, etiam illas conciones audiuit, quæ prius factæ sunt, quàm ipse nasceretur, alioqui, vnde nouit, de gratuita remissione peccatorum propter Christum omnes conciones mutas fuisse.*

LVIII. MENDACIUM.

Ag. 239. in Apolog. de Missa. *Transferũs* (inquit) *Missam & ad mortuos, liberat animas applicatione Sacramenti à panis purgatorij, cum sine fide nec vini Missa proficit. Neque ex*

Scripturis, vel unam syllabam afferre possunt, ad defensionem istarum fabularum, quas in Ecclesijs magna auctoritate docent: neque Ecclesie veteris, neque Patrum testimonia habent. Duo sunt hic mendacia: Vnum, quod applicatione Sacramenti liberari dicamus animas à pœnis purgatorijs. Nemo enim Catholicorum hoc docet, sed quod de sacrificio dicimus, imperitè aut calidè transfert Philippus ad Sacramentum. Alterum mendacium est, quod non habeamus testimonia veteris Ecclesie, quod Missa profit etiam defunctis. Tot enim habemus testimonia, ut planè aduersarios obruere possimus. Concil. Carthaginense IV. can. 79. iubet commendari defunctis orationibus, & oblationibus. Concil. V. Vormatiense can. 10. iubet, etiam pro suspensis orari, & sacrificari. Similia passim in Conciliis leguntur. Tertullianus lib. de monogamia: Pro anima, inquit, eius oret, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Cyprianus lib. 1. ep. 9. Non est, inquit, quod pro dormitione eius apud nos fiat oblatio, aut deprecatio. Ambros. lib. 2. epist. 8. Itaque, inquit, non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus reor, nec maestificandam lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam. Cyrillus Catachesi 5. Myltagogica. Maximum, inquit, credentes esse animarum iuamens, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi sacrificij. Chrysost. hom. 69. ad pop. Antioch. Non temerè hæc ab Apostolis sancita fuerunt, ut in tremèndis mysterijs defunctorum agatur memoria. Omitto cetetos.

LIX. MENDACIVM.

PAg. 247. in Apologia de Missa: Falsò (inquit Philippus) citant aduersarij cõtra nos damnationem Aërii quem dicunt propterea damnatum esse, quod negauerit, in Missa oblationem fieri pro viuus & mortuis.

Questio nostra cù Lutheranis est an Missa profit mortuis, nam quod viuus profit, nemo negat. Porrò August. li. de hæresib. c. 53. inter dogmata propria Aërii etiã illud numerat. Orare, vel offerre pro mortuis oblationem, nõ oportere. At hoc idem omnes Lutherani dicunt.

LX. MENDACIVM.

IBIDEM, sic ait Philippus. Epiphanius testatur, Aërium neque nos Aërio patrocinamur. Si verum loquitur Philippus, menitur altera pars Concordiæ, cui ferè concordant omnes Lutherani. Nam pagin 3. 1. Purgatorium animarum, mœra diaboli larua esse definitur. At si nullum est purgatorium animarum, inutiles sunt orationes pro mortuis, ut volebat Aërius, nisi fortè velit Philippus, pro animabus beatis, aut damnatis orandum esse. Adde quod Epiphanius, hæresi 75. quæ est Aërii, refert etiam alium eiuſdem erroris, & quidem ipsius verbis: Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidii ac matricidii, & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualem erunque eligam diem, à me ipso, & ieiunabo propter libertatem. Et infra: In diebus autem Paschatis (quos nos vocamus maiorem, siue sanctam hebdomadam) quando apud nos sunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliae, ac ieiunia; & omnes animarum salutes, per sanctas afflictiones: ipsi a summo mane obsonantur, carneque ac vino venas suas expletes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Quæ te, Philippe, an non & vos hoc idem facitis, & docetis? Magis ingenue Matthias Illiricus facit, qui Cent. 4. capit. 5. col. 401. agnoscit, Aërii dogmata fuisse, non orandum, nec offerendum pro mortuis: nec stata ieiunia seruanda: & quia horum similia docuit Lutherus, ma- uult Epiphanium & Augustinum hæreticos facere, quàm Aërium.

LXI. MENDACIVM.

PAg. 143. in Apologia, de votis monasticis: Obedientia, paupertas, & celibatus, (inquit Philippus) exercitia sunt

ad id. *Opera.* Ideoque sancti uti eas sine impietate possunt, sic ut visunt, Bernardus, Franciscus, & alij sancti viri, Et his sunt propter utilitatem corporalem, ut expeditiores essent ad docendum. Scilicet, magna utilitas corporalis erat S. Francisco, nudis pedibus ambulare, vna sola tunica eaque cilicina, & asperrima cooperiri, humi cubare, pane solo & aqua ut plurimum vivere, totas noctes vigilare. Deinde, quid dicemus de S. Antonio, S. Hilarione, S. Paulo I. Eremita, imò de tot millibus sanctorum Anachoretarum, qui nonungebantur docendi officio, & tamen vitam pauperissimam & seuerissimam, in perpetuo cœlibatu, & sub obedientiæ iugo ducebant? Porro S. Bernardus non solum vilissimis pannis, & cibus aridissimis utebatur, sed etiam serm. trigesimo in Cantica, diligenter monuit, non esse Monachi, sed medici, corporis utilitatem, & bonam valetudinem curare: Monachi verò esse, spiritus utilitatem querere, & carmen crucifigere, atque in eare Dominum & Salvatorem imitari.

LXII. MENDACIVM.

PA G. 255. in Apologia. *Nemo nescit,* (inquit Rphilippus) *monasticam recens excogitatam esse.* Omitto quod Patres ad Apostolos referunt, ut Euseb. lib. 2. hist. cap. 16. Epiph. hær. 29. quæ est Naxareorum, Hier. 1. lib. de Scriporibus Ecclesiasticis, in Philone. Ioan. Cassianus, lib. 2. de institutis Cœnobiorum, cap. 5. & Collatione 18. cap. 5. Aug. Serm. 2. de communi vita clericorum. Possidonius in vita S. August. Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. Et Nicephorus lib. 2. cap. 15. Certè Magdeburgenses Cent. 4. cap. 6. col. 464. anno 300. à Salvatoris aduentu ponunt initium Monastices. Quod si contendunt, Monachos huius temporis, non esse illis similes, qui erant tempore Antonij, Hilarionis, Augustini, tamen non negant, nec possunt negare, quin saltem Monachus qui nunc est, à tempore S. Benedicti initium sumpserit, id enim Lutherani omnes admittunt, cum videant adhuc extare, & seruari regulas ab ipso conditas, & ha-

bitari monasteria, quæ ille fundauit. S. autem Benedictus ante 1000. annos floruit. Nisi ergo apud Philippum mille anni sint, sicut dies vnus, ut Scripturæ loquuntur de temporibus, cum DEI æternitate collatis, viderit ipse, quam sit verum, vitam monasticam recens excogitatam.

LXIII. MENDACIVM.

PA G. 163. in Apologia, de votis monasticis. *Desertio facultatum* (inquit Philippus) *non habet mandatum aut consilium in Scripturis.* Nam Evangelica paupertas, nun est desertio rerum, sed non esse auarum, &c. De hoc mendacio diximus supra, Mendacio VI. sanè deberet sufficere tot Sanctorum exemplum. Omnes enim illi veteres Monachi, qui tentopere celebrantur à Patribus, verba Domini, Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vende omnia,* &c. de rerum desertione intellexerunt.

LXIV. MENDACIVM.

PA G. 259. in Apologia, de votis monasticis. *Sancti,* (inquit Philippus) *in locum Christi subrogantur, et impii coluntur.* Longè aliud ostédunt litaniz, alizque preces Catholicorum. Christo enim, ut DEO ac Domino dicimus, *κύριε ελέησον,* Christe eleyson, Sanctis verò, S. *Maria, ora pro nobis. S. Petre, ora pro nobis.* Sed antiqva ista calumnia est: quod enim Lutherani nunc dicunt, dixerunt olim Ethenici, Iudæi, hæretici, ut patet ex historia Eusebij, lib. 4. cap. 25. Et lib. 8. cap. 5. Ex Cyrillo lib. 6. & 10. in Iulianum. Ex Hieronimo libro contra Vigilantium. Et ex Augustino libr. 20. contra Faustam cap. 27.

LXV. MENDACIVM.

PA G. 184. in Apologia, de potestate Ecclesiastica. *Sicut traditiones, (inquit Philippus) longè accuratius feruati postulant, quam Euangelium. Hoc de Episcopis Ecclesiæ generatim ductum, apertissimum mendacium est.*

LXVII. MENDACIVM.

PA G. 267. Ibidem: *Libri aduersariorum, inquit, nusquam fidei mentionem faciunt; cum de remissione peccatorum loquuntur. Nusquam docet de dignitate rerum ciuilium; nusquam docent quomodo Euangelium tradat iustitiam æternam. Et hæc mendacia toties repetuntur in hac Apologia, ut mirum sit quomodo non ipsi auctori nauicam fecerint.*

LXVII. MENDACIVM.

PA G. 268. Ibidem. *Cultus Sanctorum, inquit, plerius est apud eos manifesta idolatria. At nos corde sentimus & voce asserimus, Sanctos non esse Deos, sed creaturas eximias. Nec illis ut Diis sacrificamus, ut etiam D. Augustinus docet, lib. 22. de Ciuit. D E I, cap. 10. Nec inuocamus, ut gratiam vel gloriam largiantur: sed ut eam nobis à D E O precibus suis obtineant. Nec denique illi labi eos animis, & corda scrutari existimamus, ut aduersarij nos credere mentiuntur; Sed D E O reuelante atque ostendente, quid nos petamus, cognoscere eos posse docemus.*

Hic libellus tam fabre aperit mendacia reuellit errores Concordiæ Lutheranæ, ut nihil possit esse aut enucleatius aut nervosius in hoc genere. Nam animus fuit auctori stringere rem, non explicare, sed stringere ea arte, ut Lutherani alioqui plumbei facile tangant se tangi, aut potius euerfi.

Censui ROBERTVS TURNERVS Sacræ Theologiæ Doctor atque INGOLSTADII Professor, & pro tempore eiusdem facultatis DECANVS.

331

BREVIS APOLOGIA ROBERTI BELLAR- MINI,

PRO LIBELLO SVO DE LIBRO CONCORDIÆ LY- THERANORVM.

CVM ante multos annos liber Concordiæ Lutheranorū in Saxonia prodisset: petiit à me vir quidam grauissimus atque doctissimus, & qui mihi iure suo imperare poterat, ut ei per literas significarem, quid mihi de ea concordia videretur. Perlegi cōtinuò librum, quem idem ipse ad me miserat, & sententiam meam de eo libro paucissimis verbis, id est, breuissimo libello comprehendī. Peruenit is meus libellus, nescio quomodo ad manus Dauidis Sartorij, egregij sanè Typographi, qui tunc Ingolstadij Catholicis libris excudendis magna cum laude operam dabat. Is verò per amicum quendam meum à me quæsiuit, molestène essetm laturus, si is libellus typis ipsius emitteretur in lucem: respondi, quod res erat, me non eo animo libellum concessisse, ut ederetur, sed ut ei darem, qui mihi onus illud imposuerat: tamen si Theologi Ingolstadienses opusculum illud utiliter edi posse iudicarent, me non repugnare quo minus id fieret. Ita libellus in lucem editus est, qui quoniam visus est non leuiter aduersarios pupugisse, iterum, iussu clarissimæ memoriæ Stephani Regis Poloniæ potentissimi, typis mandatus est: nec multò post in linguam Germanicam paraphrastice conuersus, & auctus ita Ministrorum noui Euangelij bilem accendit, ut dignus visus sit qui ab vniuersa Academia Vvirtembergensium Theologorum coniunctis armis, & quasi agmine facto opprimeretur. Sed libellus ipse, ut audio, viuuit adhuc, inò ne guttam quidem

eruois emisit, sed clipeo veritatis armatus canit cum Propheta, *Sagitta paruulorum facta sunt plaga eorum*. Et certe si Auctori ipsius vacaret in eiusmodi iugis tempus consumere, posset decem diebus decem alios similes libellos emittere de veritate, erroribus, & mendacis huius Refutationis. Ac ut rem ita se habere demonstrem, pauca quædam exempli gratiâ proferam. Totum enim librum aduersariorum refellere nõ esse operæ præcium, nisi quem iuuet, bonas horas malè perdere, ex his paucis, quæ dicemus, lector intelliget. In prima parte libelli notaueram vanitatem eorum, qui vt concordiam in doctrina maximam esse apud Lutheranos ostenderent, coegerant ad subscribendum dogmatibus fidei turbam Ludimagistrorum, Hipodidascalorum, & similium, qui neque auctoritate, neque scientia pollent, vt de dogmatibus, præsertim controuerfis iudicare possint. Atque addidi, nullum exemplum eiusmodi subscriptionum in negotio fidei posse ab antiquitate peti, cum ab Apostolicis temporibus per mille quingentos annos Conciliis tum generalibus tum Nationalibus, vel Prouincialibus soli Prælati, qui iurisdictionem habent, subscribere confueuerint. Ad hoc respondent Theologi V Virtembergenses, his verbis: *Non latet nos, Deo laus, que ratio in Conciliorum subscriptionibus obseruata fuerit, quam etiam in nostris conuentibus ante hac multoties secuti sumus, vt si quid de religione scripto commendaretur, precipui tantum Theologi subscriberent: quæ admodum in Smalchaldicis articulis videre licet. Quod autem etiam vulgariter, nec ita excellenter doctis Ministri subscripserunt: in scripto publico omitti id bene poterat, nisi Electores, & principes ad hoc coegissent impudentes vestra calumnia, que contra ipsorum Theologos & Ministros in publicam confessionis Augustanæ contumeliam publicis typis euouistis. Meminisse autem Iesuite debebant, qualibus eminentis titulis Tridentini Concilij Episcopi superbiuerint, vt homines in sui admirationem raperent, cum se Episcopos, & Patriarchas iactauerunt nescio quorum locorum, in que nemo illorum vnquam peruenit, neque ex illis regionibus quisquam Ecclesiasticus ad Concilium Tridentinum missus erat.*

Hæc responsio satis indicat, eos nihil solidi habuisse, quo

quo vanitatem illam a nobis notatam purgare possent. Primum enim non eis obiecimur, quod antiquis Conciliis soli Theologi præstantes subscribere confueuerint, sed quod soli Prælati, qui iurisdictionem habent, id est, Episcopi. Itaque cum dicunt, non latere se, que ratio seruata sit in antiquis Conciliis, & eam a se quoque seruatam in suis conuentibus, vbi præcipui Theologi tantum subscripserunt: vel falsò dicunt, non latere se formam veterum Conciliorum, vel mentiuntur, cum affirmant, eam a se in conuentibus suis esse seruatam. In veteribus enim Conciliis veros Episcopos, non autem Theologos quoscuque: in conuentibus autem Lutheranorum nullum verum Episcopum, sed Theologos, nescio quos, subscripsisse non dubium est.

Deinde cum addunt, omitti potuisse nomina Ministrorum vulgariter tantum, & nõ excellenter eruditorum, nisi coegissent eos nostre Calumniæ, quibus eis exprobrare solemus, quod nulla sit inter Ministros eorundem concordia: nihil omnino dicunt, quod ad rem faciat. Nos enim cum illis obiecimur, quod in grauissimis dogmatibus inter se non conueniant, non loquimur de turba imperitorum, quam scimus facile duci ab iis, quos opinione doctrinæ suspiciunt: sed de viris doctis, vel certè qui docti haberi volunt. Scimus autem, non solum in tota Germania inter varias Lutheranorum sectas, sed in ipsa Saxonia, atque inter eos, qui propriè Lutherani dici volunt, dissentiones esse grauissimas, vt vel ex colloquio Altemburgensi cognosci potuit, vbi ex ipsa Saxonia duodecim viri delecti ad componenda dissidia de religione, non solum grauissimos errores alij aliis obiecerunt, sed etiam inde absque vlla spe concordie discesserunt. Ad hanc igitur notam tantæ inter eos dissensionis eluendam, nihil omnino prodest subscriptio tot millium vilium personarum. Quid enim mirum, si ex vna factione sex tantum viri (tot enim fuerunt auctores libri Concordiæ) inter se conueniant, & octo millia imperitorum, sibique subiectorum, ad subscribendum cogant? Certè in Ecclesia Catholica definitionibus Tridentini Concilij omnes omnino, qui Catholi-

ci haberi volunt, siue docti, siue indocti, siue Principes, siue priuati, siue Itali, siue Galli, siue Hispani, siue Germani, siue Angli, siue Poloni, siue cuiuscunque regionis sint, sententiam suam iudiciumque subiiciunt.

Quod postremo adiungunt de Patribus Tridentini Concilij, quod nunquam viderint ea loca, quorum titulos præ se ferunt, inter splendida mendacia numerari potest. Exstat enim Concilium, exstant nomina & tituli singulorum Episcoporum, atque inter trecentos ferme Episcopos, variarum nationum, nescio an tres, vel quatuor inueniri possint, quorum Ecclesie in iis locis sitæ sint, vbi Episcopi tutum aditum habere non possunt.

In altera parte mei libelli, reprehendi sex errores grauissimos contra Symbolum Apostolicum, quos in libro Concordie aduersarij posuerunt. Ita vero ipsi in sua refutatione respondent, vt errores erroribus addant, & cam imperitiam rerum Theologicarum præ se ferant, vt indociles omnino videantur.

Exemplum esto in refutatione primi erroris. Primus error à me notatus in eorum libro fuerat, quod Christus non solum vt homo, sed etiam vt Deus Patri fuerit obediens. Respondent, *se hanc sententiam libèter agnoscere, nec opus est, inquirunt, vt Iesuitæ ex libro Concordie, & locis communibus Philippi, istius doctrinæ nos prolixè conuincant: quandoquidem hanc non tantum constanter profiteamur, sed eâ quoque summâ nostrâ consolatione esse ducamus, quod obedientia, qua iusti & beati reputamur, Christo non solum secundum humanitatem, verum etiam secundum deitatem adscribat. Hæc illi. Nec solum admittunt, Christum, vt Deum, obedisse Patri, sed etiam admittunt, B. Virginem Mariam non tantum esse matrem Dei, quæ est Catholicorum omnium sententia, verum etiam esse matrem Christi vt Dei, quod est hæc tenus apud Christianos inauditum, cum, vt infra ostendam, reduplicatio, vt non suppositum, sed formam reduplicet. Quemadmodum, inquit, Maria Christum non solum vt hominis, sed etiam, vt Dei mater est, ita quoque Christus, non solum vt homo, sed etiam vt Deus, Patri obediens fuit. Quid est autem, si propriè loqui velimus, B. Mariam esse matrem Christi, non solum vt hominis, sed*

etiam vt Dei, nisi Christum à B. Maria diuinitatem habere, quemadmodum ab illa humanitatem habet? Quod si Christus à matre humanitatem & diuinitatem habet, certè antequam ex Virgine nasceretur, Deus non erat, imo neque aliquid erat, qui est error Ebionis & Photini.

Ex eodem ignorantie fundamento paulò post adiungunt, non posse negari, quin Christus vt Deus, fuerit Patri obediens, nisi duæ cum Neltorio affirmetur in Christo esse personæ, vna quæ obediuerit Patri, videlicet persona humana, altera quæ patri non obediuerit, videlicet Filius Dei. Quasi verò non possit vna & eadem persona diuina *in forma serui* (vnde scripturæ verbis vtamur) obedire Patri, in forma Dei cum Patre iubere. Sic enim Apostolus ad Philippens. 2. de vna & eadem Christi persona dicit, quod *in forma Dei non rapinam putauerit, esse se equalem Deo Patri, in forma serui Patri obediens fuerit usque ad mortem, mortem autem crucis.* Et S. Athanasius in Symbolo de eadem persona Christi dicit: *Æqualis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem.* Neque aliud est; quod Theologi Catholici dicunt, Christus vnus, & idem, id est, vna & eadem persona, vt Deus fuit ante matrem, vt homo ex matre principium habuit.

Sed vterius progrediuntur Aduersarij, & obedientiam Filio Dei tribuunt etiam antequam formam serui acciperet, id est, non solum secundum deitatem, sed etiam secundum solam deitatem, quod quemadmodum ab hæresi Ariana distingui possit, ipsi viderint. Ad fuerunt enim illa verba Diui Ioann. 3. *Non misit Deus filium suum in mundum, vt condemnet mundum; sed vt seruetur mundus per eum.* Sic enim ipsi citant, qui vulgatæ atque antiquissimæ editionis rationem nullam habent. Ac statim adiungunt: *Si igitur Deus Filium suum vnigenitum in mundum misit, vt genus humanum seruaret, necesse est, hunc filium Dei obediens fuisse Patri, dum in mundum venit, naturâ humanâ assumpsit, et in ea nos miseros peccatores redemit. Hinc de Filio Dei æterno in Symbolo Nicæno catur, Descendit de celo, et in car-*

tus est de Spiritu sancto, &c. Hæc illi, ex quibus manifestè colligitur, eos sentire, filium Dei, etiam antequam esset homo, obediuisse Patri, ac per hoc secundum solâ deitatem Filium enim Dei cum venit in mundum, & naturam humanam assumpsit non erat Deus & homo, sed Deus tantum, nisi quis ita desipiat, vt dicat, Deum & hominem descendisse de cælo, vt fieret homo. Itaque Deus Verbum cum non esset homo, descendit de cælo, vt fieret homo, & ideo, Verbum caro factum est, & ipsa incarnatio, descensio fuit. Quod aliis verbis dicit Apostolus Philip. 2. *Exinanivit semetipsum formam serui accipiens, quod si Deus Verbum, cum nondum esset homo, obediuit Patri, vt deîcederet & fieret homo, quis non videt, obedientiam, ac per hoc subiectionem tribui Deo Verbo secundum solam deitatem? neque. n. secundum humanitatem, quam non habebat, obedire poterat. At, inquit, si Deus filium suum misit in mundum, vt carnè assumeret, quo modo nõ obediuit filius Patri, dum venit in mundum & carnem assumpsit? Hoc ipsum est argumentum Arianorû, qui ex missione colligebant subiectionem: sed respondebant maiores nostri veteribus Arianis, & nos respondemus nouis Arianis, mittere, non esse iubere, nec mitti, semper esse parere: nam dominus quidem seruum iubendo mittit, amicus amico hortando, inferior superiorem orando mittere potest. Ac certè negare non possunt Aduersarij, Spiritum sanctum mitti à Patre & Filio: iuxta illud Ioan. 14. *Paracletus autè, quem mittet Pater in nomine meo, & cap. 15. Cum venerit Paracletus, què ego mittam vobis à Patre: & tamen Spiritum sanctum obedire Patri, & Filio, vel Patrem, & Filium imperare aliquid Spiritui sancto, ne aduersarij quidem admittere ausi sunt. Itaque vera est cõmunis Theologorum sententia, missionem in diuinis, non iustionem, non imperium, sed processionem vnus personæ ab alia significare, cum noui effectus connotatione. Sed operæpretium erit cognoscere, quid aduersarij ad nostra argumenta respondeant. Referunt primùm hæc nostra verba: *Si Christus, vt Deus, Patri obedit, certè vt Deus à Patre distinguitur. Alius igitur Deus, est Pater: alius Deus est Filius: sed vnus tã-***

tum est versus Deus, & constat Patrem esse verum Deum. Non igitur Filius est versus Deus nec ipsius Patri, vt in Nicano Symbolo consistemur: Respondent deinde his verbis, *Rudes asinos Iesus ut istos esse oportet, quod distinguere nesciunt inter unitatē deitatis, et inter personas in hac vna deitate. Nam certè Filius Patre distinctus est, tanquam persona diuina, quæ ipse Pater non est & tamen non alius Deus, quam Pater est. Atque ita Pater & Filius vnus Deus sunt, licet distincte personæ, quarum vnus alteri obedit.* Hæc illi. Qui qua modestia præditi sunt, eodem pollent acumine. Nos autem quia scimus, unitatē deitatis cum sola personarû distinctione credi ab omnibus fidei Catholicæ professoribus, ideo tanquam explorarû errore notauimus dogma Aduersariorum, ex quo sequitur, deitatem Filij distinguî à deitate Patris, & proinde Filium non esse verum Deum, neque Patri cõsubstantialem. Argumentum verò quo id sequi demonstrauimus, Aduersarij non soluerunt, quod enim illi exponunt, *Christus, vt Deus obediuit Patri, idem esse, ac si diceretur, Christus vt persona diuina obediuit Patri, vt alteri personæ diuinæ, nullo modo defendi potest: siquidem illa particula reduplicans, V T, non reduplicat suppositum, sed formam: neque enim dubium est, omnes actiones esse suppositorum, siue personarum, & idcirco non ponuntur reduplicantes particulæ ad notandam personam, siue suppositum: sed quia dubium esse potest, secundum quam formam suppositum agat, quando plures habet formas, ideo per reduplicantem particulam significatur ea forma, secundum quam suppositum agit.* Itaque sicut qui dicit, Petrus vt musicus canit, vt Medicus curat, vt homo ratiocinatur, significat illam personam, quæ dicitur Petrus, secundum scientiam musicam, canere, secundum scientiam medicinæ, curare, secundum rationalitatem, vt sic loquamur, ratiocinari: ita qui dicit, Christus vt Deus obedire Patri, significat Christum, qui est persona diuina, obedit Patri secundum deitatem. Et quoniam qui obedit, distinguitur ab eo, cui obedit, sequitur vt Christus, qui obedit Patri secundum deitatem, distinguitur à Patre secundum deitatem. Quod si Filius distinguitur à Patre secundum deitatem, cui-

denter sequitur, vt dux sint deitates patris, & Filij, & alius Deus sit Pater, alius Deus sit Filius. Quemadmodum ex eo quod Filius distinguitur à Patre secundum personalitatem, rectè colligunt omnes Theologi, duas esse personalitates Patris, & Filij, & aliam personam esse Patrem, aliam personam esse Filium. Hoc igitur est argumentum, quod soluere debuissent Theologi illi VV. Rembergenses. Sed, vt videtur, argumenti vim non perceperunt, cum tamen tam acuti videri velint, vt eorum comparatione ceteri omnes, Asini dici possint.

Nec multò felicior ab altero nostro argumento se expediunt. His enim verbis alterum argumentum nostrum proponunt. *Rursus, qui obedit, minor est illo, cui obedit, nam imperare, superioris obedit, inferioris est. Ergo si Christus, vt Deus, Patri obedit: vt Deus, minor est Patre: & mentitur Symbolum Athanasij: cum ait: Aequalis Patri secundum diuinitatem: minor patre, secundum humanitatem.* Respondet autè hoc modo: *Hæc ratio locum habet in utraque persona, quæ non sunt eiusdem dignitatis: ubi hæc imperat, illa necessitate quadam patret etiam inuita: cum Christo autem, eiusque obedientia res se aliter habet. Pater enim Filio, vt Deo, non imperauit: vt coactus humanam naturam sumeret: Sed Filius Dei spontè, & liberè hoc fecit secundum æternum decretum totius Trinitatis, quocirca etiam Filij Dei obedientia alia est, quàm obedientia subditi erga suum Magistratum. Nouam hinc audimus Theologiam, nouam Philosophiam, nouam vocabulorum acceptiõnem: hætenus enim obedientia virtus fuit, qua subditus superioris sui mandatum implet. Inter personas eiusdem prorsus dignitatis, atque adeo in omnibus æquales inauditum est esse veri nominis obedientiam, cum par in parem non habeat imperium, vel potestatem. Certè B. Paulus ad Ephes. 6. scribit, Filij, obedite parentibus. Et rursum: Serui, obedite dominis. Et ad Hebr. 13. Obedite prepositis vestris, & subietate eis. Et ratio horum omnium m est, quia prepositus maior est subdito, dominus maior est seruo, Pater in humanis maior est Filio, quia senior, quia prudentior, quia causa: & S. Augustinus Sermone 6. de verbis Domini, scribit, obedientiam superioribus esse præstandam, sed illo ordine, vt*

semper maiores minoribus anteponatur, ita vt filij parentibus obediant, quia parentes maiores sunt filijs, sed magis patriæ, quàm parentibus, quia patria parentibus maior est, & magis Deo, quàm patriæ, quia Deus maior est, quàm patria. Sic etiam obediendum docet curatori, sed magis proconsuli, quàm curatori, magis Imperatori, quàm proconsuli, magis Deo, quàm Imperatori, nec difficile esset, multa huiusmodi testimonia proferre. Non solùm ex scripturis sanctis, & veteribus Patribus, sed etiam ex Philosophis, aliisque scriptoribus profanis, apud quos semper opeditiæ, quæ in regione responderet imperio, & obedientia, subditi, imperium Principi tribuitur. Neque res aduersarij obedientiam respondentem imperio non agnoscunt, nisi in ius, qui parent inuiti. quasi vero non sit illa vera & laudabilis obedientia, qua subditi liberiter Principi suo pareat. Quæ cum ita sint, nisi aduersarij vocabulis abuti & obedientiæ nouam definitionem assignare velint, omnino coguntur, aut admittere cū Arianis, Christum, secundum diuinitatem esse Patre minorem, si Christum secundum diuinitatem Patri veram obedientiam exhibuisse contendunt: aut negare debent, Christum secundum diuinitatem Patri obediuisse, si cum Catholicis æqualem Patri Filium, secundum diuinitatem esse volunt.

Sed ineptissima præter ceteras est responsio ad argumentum tertium. Sic enim argumentum nostrum tertium ipsi proponunt: *Ad hæc, secundum illam naturam Christus obediuit, secundum quam mortuus est, nam ipsa mors, obedientia fuit summa, & absolutissima: At non est mortuus Christus secundum diuinitatem, sed solum secundum carnem: ergo nec secundum diuinitatem, sed solum secundum humanitatem obediuit Patri.* Respondent his verbis. *Voces hæc à secundum, causam indicant, propter quam Filio Dei adscribitur, quod humanitatis proprium est: & vicissim cur deitatis propria homini tribuatur: quia enim non duo, sed vnus duntaxat Christus est, in quo due diuersæ nature arctissimè, & intimè vnite sunt, idcirco hæc due nature, omnes istius persone operationes, passiones, & gloriæ quoque inter se communicant, etc.* Mirum est valdè, cur nõ animaduert-

tant, ex hac responsione sua non solui, sed confirmari argumentum nostrum, non si vox *κατά* id est, secundum, indicat causam, cur tribuatur Filio Dei, quod proprium est humanitatis, & homini Christo quod proprium est diuinitatis, certe non licet dicere, Filius Dei secundum diuinitatem, mortuus est. sicut non licet dicere, Christus homo secundum humanitatem creauit mundum: sed hoc modo dicendum est: Filius Dei secundum humanitatem mortuus est; & Christus homo secundum diuinitatem, mundum creauit: causa enim, cur Filio Dei mors tribuatur, non est diuinitas, sed humanitas, & causa, cur mundi creatio, tribuatur homini, non est humanitas, sed diuinitas, vt aduersarij in sequenti pagina consentunt, & res ipsa per se clamat. Quid igitur opus est, vt nos in eorum errore confutando laboremus, cum ipsi tam aperte secum pugnent, & sententiam suam sua responsione confitent? Quod vero paulo post addunt, nos cum Nestorianis negare, Christum Deum esse natum, passum, mortuum: mera calumnia est. Nos enim etsi negamus, Christum vt Deum siue secundum diuinitatem, passum & mortuum esse: tamen Christum Dei passum, & mortuum libentissime confitemur. Denique, (vt hunc locum aliquando concludamus) id vnum ab aduersariis peto, & quandoquidem ipsi in extremo libro refutationis huius prouocant omnes Iesuitas ad disputationem cum ea conditione, vt sola scriptura diuina sit Iudex? proferant vnum locum ex toto veteri, aut nouo testamento, vbi habeatur, B. Mariam, matrem esse Christi vt Dei, & Christum, vt Deum, siue, quod est idem, secundum deitatem, obediuisse Patri, aut passum, & mortuum esse. Hactenus enim non protulerunt, nisi illa, *Sanguis Iesu Christi Filij Dei emendat nos ab omni peccato.* i. Ioā. 1. & illud, *Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.* Ioan. 3. & illud, *Ecce venio, in volumine libri scriptum est, ad me: vt facerem voluntatem tuā Deus meus volui, & lex tua est in medio cordis mei.* Sed neque in his locis, neque vsquam alibi inuenient suas illas verborum nouitates. Vel certe, sicut nos illis ostendimus, scriptum

esse 2. Corinth. 13. *Christus crucifixus est infirmitate*: id est ex ea parte, qua erat infirmus, & passibilis, nimirum ex humanitate. Et ad Rom. 1. *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem* et denique 1. Petri 4. *Christo igitur in carne passio*: ita nobis ipsi vicissim legant, alicubi scriptum esse, *Qui crucifixus est ex virtute*, id est ex ea parte qua erat impassibilis, nimirum ex diuinitate. Vel, *Qui factus est ex semine David secundum diuinitatem*: Vel, *Christo igitur deitate passio*. Quod cum ostendere non possint, intelligunt se, iudice scriptura, ad quam appellauerunt, omnino causā cecidisse. Reliqua omnia, quæ ad errores pertinent, omittenda censui, quoniam superioribus sufficiunt, & mihi propositum est non ad refutationem respondere, sed id solum ostendere, refutationem indignam esse, cui responderetur.

In postrema libelli mei parte notavi mendacia libri Concordiæ, quæ tam perspicua sunt, vt mirum sit, ausos fuisse Aduersarios refutationem eorum aggredi. Sed quam apte responderint, vno exemplo, vel altero demonstrabimus.

In 21. articulo Confessionis Augustanæ habentur hæc verba: *Hæc ferè summa est doctrinæ apud nos, in qua cerni potest, nihil inesse quod discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est.*

In his verbis notavi mendacium contineri, quoniam in hoc ipso articulo 21. docent, non esse inuocandos sanctos: & tamen non ignorant, in Ecclesia Catholica veteri, & in Ecclesia Romana, vt notū est ex veterum scriptis, sanctos passim inuocatos fuisse. Ac vt mendacium hoc regi non posset, citavi in meo libello testimonia expressa pro inuocatione sanctorum Eusebij, Basilij, Chrysostomi, Græcorum: & Ambrosij, Augustini, Ruffini, Latinorum. Addidi testimonia S. Leonis Papæ, vt inde fides Ecclesiæ Romanæ veteris cognosceretur, & testimonium Prudentij ipso Leone antiquioris, qui testatur, Romanam Ecclesiam consueuisse Sanctos inuocare. Respondent in hac sua refutatione, testimonia veterum Patrum, quæ nos adduximus, pugnare cum diuino mandato, *Inuocame, Et, Domini Deum tuum ado-*

bis: & ideo veritati confessionis ipsorum nihil derogare. At nostra quæstio non est, an Patres vera scripserint: quanquam & hoc nullo negotio defendi potest, si ad scripserint, id est, an testentur, Ecclesiam sui temporis, quam veram Ecclesiam, Catholicam fuisse a hæreticis confitentur, Sanctos inuocasse. Cùm autem affirmant Aduersarij, Patres antiquos docuisse inuocationem sanctorum, eosque accusent quod id fecerint contra mandatum Dei, quomodo non mentiuntur, vel mendacium non confirmant, cùm dicunt, & repetunt doctrinam suam, quæ prohibet inuocationem sanctorum, à doctrina Ecclesiæ Catholicæ veteris non dissidere? Deinde, vbi probent, in Ecclesia Romana veteri non fuisse usum inuocandi Sanctos, adducunt vnum testimonium Ambrosij ex commentario in cap. 1. ad Romanos, vbi videtur Ambrosius damnare inuocationem Sanctorum, cùm tamen cõstet, Ambrosium esse Doctorem Ecclesiæ Romanæ. Sed multis modis respondere possumus. Nam primò auctor eorum commentariorum non damnat inuocationem Sanctorum, sed errorè quorundam Gentilium, qui docebant, Deum immediatè adiri non posse, sed necessariò per quosdam inferiores virtutes cælestes, ad eundem esse. Secundò, commentaria illa à viris doctis non tribuuntur Ambrosio. Tertiò, Ambrosius in libro de Viduis, quem nemo negat Ambrosij esse, apertissimè docet inuocationem Sanctorum, atque adeo apertè, vt aduersarij hoc loco Ambrosiũ hoc nomine reprehendant, quod contra verbum Dei, Sanctos inuocandos esse docuerit. Quarto, Ambrosius nusquam dicit, in Romana Ecclesia non inuocari Sanctos. Et cõtrà Prudentius, qui æqualis Ambrosij fuit, disertis verbis in hymno de S. Laurentio, Romanam Ecclesiam inuocare Sanctos solitam esse testatur, atque idem testatur S. Leo Papa Romanus. Quæ omnia cùm aduersarij sciunt, & saltem in nostro libello legerint, qua fronte mendacium excusare possunt, quo affirmant doctrinam suam ab Ecclesia Romana veteri non discrepare? Atque hoc de inuocatione Sanctorum, exempli loco posuimus. Nam alioqui plurima sunt in confessione Augu-

stana, quæ manifestè discrepant à Romana Ecclesia, quæ ante mille annos & eò amplius florebat.

In eadem confessione Augustana, in articulo de Missa, habetur hæc verba: *Falsò accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur.* In his verbis euidentis mendacii conueni, probaui in meo libello ex articulis Smalchaldicis, qui vnà cum Confessione Augustana describuntur, & approbantur in eodem libro Concordiæ: nam in articulis Smalchaldicis, Missa, vt res commentitia, & figmentum humanum, vel potius vt cauda dragonis abroganda mandatur. Respondent in Refutatione per Missam, quæ secundum Confessionem Augustanam in Ecclesiis Lutheranorum retinetur, impropiè distributionem Sacramenti, nõ autem sacrificij pro viujs & mortuis: per Missam, quæ in articulis Smalchaldicis damnatur vt res cõmentitia, figmentum humanum, & cauda dragonis, intelligi Missam Papisticam, quæ dicitur esse sacrificij pro viujs & defunctis. At hanc refutationem ego antè præuideram, & ideo in meo libello addideram, non accusari à nobis Lutheranos, quod abrogarent distributionem Sacramenti, sed quod sustulerint sacrificij, quod in Ecclesia Catholica sub Missæ nomine celebratur. Itaque hoc dilemmate vsus sum, *Si per Missam intelligitis Cœnã Domini, mendacium est, quod accusamini, si verò intelligitis sacrificij, mendacium est quod falsò accusamini.* Ad hoc nostrum dilemma non potuerunt in Refutatione aliud respondere, nisi Missam à se abrogatam non esse, quia ipsa Cœna Dominica nonnullis in locis apud Lutheranos adhuc Missæ nomen retinet, quamuis nullum in ea sacrificij offeratur. At non de nomine, sed de re quæstio est. Neque Lutherani à Catholicis accusantur, quod Missæ nomè aboleuerint, sed quod Missam ipsam, qualem ante Lutheri tempora per multa secula Germani sacerdotes celebrauerant, iam non solum nõ celebrent, sed etiam, vt idololatriam & sacrilegium, execrentur. Quare eodem dilemmate vti possumus, si per Missam intelligitis vocabulũ Missæ cœnæ Domini, cœ accomodatam, mendacium est quod accusamini.

sin autem rem ipsam, quæ Missa dicebatur ante Lutheri tempora, id est, sacrificium corporis Domini pro viuus & defunctis oblatum, mendacium est, quòd falsò accu- semini.

Addam & tertium exemplum, in eadem Confessio- ne Augustana, & ex ea in libro concordiaè habentur hæc verba: *Augustini tempore, monasteria erant libera colle- gia, postea corrupta disciplina ubique addita sunt vota, ut tan- quam ex cogitato carcere disciplina restitueretur.* Hoc manife- stum est esse mendacium probaui ex ipso Augustino, qui sic loquitur in explicatione Psalmi 75. *Nemo positus in monasterio, prater dicat, recedo de monasterio: neque enim soli, qui sunt in monasterio, ueniuntur sunt ad regnum cælorum; & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent.* Respondetur ei, sed illi non uouerunt, tu uouisti. *Et in Psalmo 99. Dum non perseue- rauerit implere, quod uouit, fit de seruo tam sancti propositi, & uetus uoti non reddisti.* Respondent in Refutatione, falsò accusari mendacij suam Confessionem Augustanam & reddunt rationem, quia S. Augustinus in eadem expli- catione Psalmi 99. significat, eodem loco habitas virgi- nes sacras quæ in monasteriis degebant, & alias, quæ in propriis ædibus uersabantur. Secundò, quia idem S. Au- gustinus in lib. de bono uiduitatis cap. 10. & 11. dicit, se non probare illorum opinionem, qui dicunt, lapsarum à sancto proposito scæminarum, si nupserint, adulteria, non coniugia esse. Tertio, quia Confessio Augustana; cum dicit, *Augustini tempore, monasteria fuisse libera colle- gia, & sine uotis*, non loquitur de uotis in genere, sed de uotis in Papatu uisitatis, quibus puellæ, & iuuenes ante iustam ætatem implicati & constricti in uinculis istis, & contra uerbum Dei, & conscientiam manere coacti sunt. At hoc quid aliud est, nisi fugere reua ueritatis, & in laqueos falsitatis incurrere? Primum enim falsum est, quod eodem loco habitæ fuerint uirgines Deo sacræ, quæ in monasteriis, quæ in domibus propriis uersaban- tur. Nam quæ in domibus propriis uersabantur, solo vo- to castitatis obstrictæ erant, quæ in monasterio dege- bant, uouerant præter castitatem etiam vitam commu- nem, ut idem Augustinus in utroque loco à nobis alle-

gato scribit. Deinde S. Augustinus dicit quidem in li- bro de bono uiduitatis, uideri sibi coniugia post uorum castitatis non esse adulteria, sed uera coniugia, tamen addit in eodem loco, esse sacrilegia adulterio ipso peiora: proinde non uult, liberum illis fuisse post uorum nu- bere, nisi sacrilegia adulterii peiora, libera esse debeant. Adde, quod Augustinus eo loco de uoto castitatis, im- plici loqui uidetur, non de uoto castitatis solemni, tale est illarum, quæ ut mundo, omni ex parte monachæ in monasteriis vitam communem sub obedientia profi- tentur. Denique, falsum est, quod in Ecclesiâ Catho- lica ante iustam ætatem iuuenes aut puellæ uocari cogantur uota temerè emissa. Contrarium enim cauetur in antiquis Conciliis, & in ipso iure Canonico, & de- mum idem renouatum cœnitum in Concilio Tri- dentino, Sessio. 25. cap. 15. & 17. de Regularibus. Sed illud omnem impudentiam sperat, quod uerba Confessionis Augustanae, generalia, perspicua, diserta, quibus asserit- ur, tempore Augustini monasteria fuisse libera collegia, & postea ob corruptam disciplinam, addita fuisse uota, per nouam glossam restringere uelint ad uota emissa an- te iustam ætatem. Sed ueniãdam damus pudori, uoluerunt enim aliquo saltē imaginario pallio Patrum suorum uerenda contegere, quamuis si quis eos uirgeret, ac peteret, an uota monastica emissa iusta ætate necessario ser- uanda sint, ex doctrina S. Augustini, & exemplo ueteris Ecclesiæ in maiores angustias credo, redigerentur. nec scio, qua ratione Lutheri, & Catharinæ, Buceri, Petri Martyris, totque aliorum suorum principum apostasiã defenderent. Sed his omisissis, ueniã ad id, quod in prin- cipio, in medio, in fine totius Refutationis, atque adeo in singulis ferè paginis libri sui repetit & inculcant ad nauicam usque. Quoniam enim ad tot mendacia illis obiecta quid solidi responderent, non inueniebant, ex- cogitauerunt callidum sanè consiliũ, ut Iesuitis inuidiam eo nomine constarent, quod ausi sint, Illustrissi- mos Principes mendacij coarguere. Ita enim deriuata mendaciorum infamia à se in Principes, id futurum spe- rauerunt, ut quod ipsi rationibus non possent, notam

videlicet mendaciorum eluere, id Principes auctoritate præstarent. Ego verò sanctè affirmare possum, nunquam mihi in mentem venisse, vt Illustrissimos Principes, quamuis à religione Catholica alienos, mendacij reprehenderem. Illorum esse mendacia, quæ retuli, semper existimaui, qui Confessionem Augustanam, qui Apologiam, qui librum Concordiæ confecerunt, id est, Philippi, Smiddelini, & paucorum aliorum Theologorum. Hi enim sunt, qui sciebant, vel certè scire poterant & sciunt se præsumuntur, falsa esse, quæ dicebant, & scribebant. Atque hoc est, esse mendacem. Principes, & populi, quorum munus non est libros euoluere, quique suis Theologis crediderunt, seducti, circumuenti, decepti dici possunt, mendaces dici non possunt. At (inquiuit Aduersarij pag. 62.) *idcirco Iesuitæ non solo facto mendacij nomine contenti, adiuncto habito illustre mendacium vocarunt, hoc est, vanitatem & mendacium Principum: probe namque nouerunt, vocem hanc, illustre, in lingua Latina, præcipue erga Principum personas usurpari.* Responderem profectò, illustrem hanc esse calumniam, nisi timerem, ne id etiam detorquerent ad Principum iniuriam. Ego igitur in Cicerone aliisque bonis linguæ Latinæ auctoribus frequentissimè legi (illustre) pro dilucido: & perspicuo, pro verbo, vel factò Principis nunquam legi. Illustre periurium est in oratione Ciceronis, de Haruspicum responsis. Quod si aduersarij nostri periurium hominum illustrium, id est, Principum, interpretentur, quis non rideat? Ita igitur Iesuitæ de mendacijs Principum ne cogitantes quidem, illustria dixerunt mendacia Philippi Melanchthonis, aliorumque similitum sectariorum, quomodo Tullius illustre periurium, quod perspicua, manifesta, clarissima essent. nam vt idem ait Cicero in Partitionibus, illustre aliquanto plus est, quam dilucidum. At, inquiunt, *verba illa præfationis Concordiæ, in quibus mendacia notantur, Principum verba sunt.* Verba quidem illa ita scripta sunt, ac si à Principibus dicerentur, sed à Theologis composita, & conscripta sunt. Principes enim nomine suo præfationem illam edidulerunt, quo liber concordiæ plus auctoritatis haberet. Sed quem-

admodum decepti sunt, non mentiti cum concordia subscriperunt, quia vera esse crediderunt, quæ in ea continebantur: ita quoque cum præfationem à Theologis confectam suo nomine typis mandari voluerunt, non ipsi mentiti esse dicendi sunt, quamuis in ea præfatione multa sint falsa, sed ij, qui scientes falsa esse, non veriti sunt ea conscribere. Quæ cum sint, si Principes Lutherani rectè iudicare voluerint, non de Iesuitis querentur, à quibus nulla iniuria sunt affecti, sed Theologis suis meritò irascuntur, atque ab his dignas pœnas reposcent, qui ipsis ita imposuerunt, vt errores grauissimos, mendaciaque clarissima pro veritate eis obtruserint. Quod autem ad libellum attinet, in is magnas agit Aduersariis gratias, quod cum antea ab Auctore suo neglectus: sola Typographi benignitate lucem aspiceret, nunc tantorum virorum summo conatu, totisque viribus oppugnatus, & nihil tamen læsus, cuius rei iudicium æquis rectoribus liberè libenterque permittitur, ab Auctore proprio, non solum pro suo agnitus, & eiusdem iussu editus, sed etiam inter alios eius libellos optimo loco sit collocatus.

F I N I S.

EXTRAIT DV PRIVILEGE

DV ROY.

PAR grace & priuilege du Roy, il est permis à Pierre Cheualier, Imprimeur & Libraire en l'vniuersité de Paris, d'imprimer ou faire imprimer *R. P. Bellarmini Politiani, e societate Iesu, de Indulgentiis & Iubileo*. Avec defences a tous Libraires ou Imprimeurs ou autres personnes de quelque qualité ou condition qu'ils soient, d'imprimer ledit liure de *Bellarmin*, sans le congé dudit Cheualier, durant le terme de quatre ans, a compter du iour que ledit liure fera acheué d'imprimer, sur ce aux contreuenans d'amende arbitraire, confiscatiõ desdits liures & despens dõmages & interest, comme plus a plain est contenu aux lettres donnees a Paris le troiiesme iour de Iuillet. 1599.

Signé

Par le Conseil

T H O M A S.

